

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

УДК: 378:37.011.3-051:78:784.4

ЧЕН ХАНЬ

**МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ**

014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Чен Хань

Науковий керівник – Батюк Наталія Орестівна, кандидат педагогічних наук,
доцент

Одеса – 2021

АНОТАЦІЯ

Чен Хань. Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2021.

Зміст анотації

У дослідженні представлено результати теоретичного аналізу та експериментальних розвідок, присвячених актуальній науково-педагогічній проблемі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Обґрунтовано практичне вирішення означеної проблеми через реалізацію запропонованої авторської методики як дієвого засобу трансформації уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва про можливості та потенціал народно-пісенної творчості у формуванні національної культури школярів. Розкрито особистісний і фаховий контексти національної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в їх взаємозв'язку; процес і результат засвоєння майбутніми учителя музичного мистецтва національних культурних здобутків екстрапольовано у вектор музично-педагогічної діяльності.

Визначено, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів має багатофункціональний характер і вимагає теоретико-методичного обґрунтування. Його відсутність або наукова невідрефлексованість викликає певні суперечності: між актуальністю освітніх завдань щодо формування національної культури школярів та відсутністю практико-орієнтованої стратегії підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування національно-культурного потенціалу народно-пісенної творчості; між національно-культурними властивостями народно-пісенної творчості та відсутністю методики підготовки майбутніх учителів музичного

мистецтва до її застосування; між важливістю підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості в освітніх традиціях різних держав та відсутністю розроблених критеріїв і показників щодо оцінювання зазначеної фахової якості.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці, експериментальній перевірці та впровадженні методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

У теоретичному розділі дослідження проаналізовано наукові джерела, теорії, концепції щодо осмислення світу культури як процесу розвитку людського суспільства у площині таких галузей наукового пізнання, як: філософія, культурологія, психологія, соціологія, педагогіка; уточнено сутність ключових категорій «культура», «культура особистості»; узагальнено погляди вчених щодо розкриття понять «народна культура» «етнічна культура», «національна культура»; проаналізовано дослідження, що розкривають світовий педагогічний досвід формування національної культури особистості засобами музичного мистецтва; здійснено ретроспективний аналіз використання національної музичної культури в музично-педагогічних закладах освіти України та Китаю.

Акцентовано увагу на переосмисленні концепції феномену культури від «статичної», в основі якої лежать базові знання традиційної, етнічної та класичної культури, до «динамічної», орієнтованої на визнання перетворювальної ролі культури, її впливу на розвиток усіх видів творчої діяльності як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

У дослідженні поняття «національна культура особистості» розглядається крізь призму діяльнісно-аксіологічного розуміння культури в контексті соціологічного та міждисциплінарного підходів, які повніше висвітлюють її сутність. Враховуючи еволюцію наукових поглядів на феномен культури, актуалізовано специфіку впливу музичного мистецтва на формування національної культури особистості; уточнено сутність поняття «національна культура особистості» у контексті культурно-просвітницького впливу музично-педагогічної

освіти. Це поняття інтерпретовано як здатність ідентифікувати, оцінювати, виконувати різножанрові твори народної і композиторської національної музики на основі осмислення і відчуття її національно-культурного смислу.

Здійснено ретроспективний огляд педагогічного досвіду залучення школярів до національної культури в закладах загальної середньої освіти України та Китаю. Відповідно до опрацьованого матеріалу, визначено сутність поняття «національна культура школярів», яке в дослідженні розглядається як ціннісне особистісне утворення, що виражається у здатності аналізувати та оцінювати культурні досягнення свого народу, усвідомлювати власну причетність до надбань національної культури, проявляти любов та повагу до Батьківщини, що виявляється в активній життєвій позиції щодо вивчення, збереження та розвитку національної культури.

Визначено сутнісний зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, що передбачає зміщення акцентів із процесу набуття знань з національної культури як самоцілі, до процесу їх застосування, як важливого чинника формування вчителя, здатного до просвітницької та культуротворчої діяльності.

Визначено поняття «підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості», що в дослідженні інтерпретовано як здатність опрацьовувати та творчо застосовувати жанрово-стилістичні, образно-символічні, комунікативно-дійові, етноментальні, поліхудожні властивості народно-пісенної творчості як ресурсу формування національної культури школярів у різних формах музично-освітнього процесу.

Обґрунтовано компонентну структуру підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості; визначено: *мотиваційно-ідентифікаційний* (внутрішня потреба вивчати національну культуру та транслювати її у різних формах педагогічного спілкування з учнями, через усвідомлення особистої національної ідентичності), *художньо-операційний* (узагальнення, диференціація

та систематизація знань про національну культуру, народно-пісенну творчість та спроможність розкрити художній зміст народної пісні), *емоційно-ціннісний* (усвідомлена установка на сприйняття та вербально-виконавську ретрансляцію життєвих цінностей, закладених у художньо-образному змісті народних пісень), *творчо-методичний* (творчий підхід до вибору методичного інструментарію та виявлення оцінного ставлення до результатів педагогічної діяльності) компоненти.

На основі запропонованих наукових підходів (художньо-світоглядний, творчо-діяльнісний, етнопедагогічний, методико-праксеологічний), розроблено такі педагогічні принципи: особистісно-сміслового ставлення до збереження національної культури, культуровідповідності художньо-творчої діяльності здобувачів, інтеріоризації досвіду опанування образною семантикою народних пісень, інноваційної спрямованості методичної підготовки.

Розроблено педагогічні умови і відповідні до них методи. Перша умова (наскрізна): створення сприятливого психологічного клімату для усвідомлення власної причетності до здобутків національної культури (методи: емоційно-ціннісного впливу; ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні). Друга умова: активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості в процесі формування національної культури школярів (методи: музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження, театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості). Третя умова: спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів (методи: катарсичного сприймання музичного твору та метод асоціативних зав'язків). Четверта умова: застосування інноваційних форм музично-просвітницької діяльності майбутнього учителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості (методи: проекту, зіткнення суджень, експресивно-педагогічного впливу, модифікації, моделювання навчально-педагогічних ситуацій).

Розроблено критерії та показники оцінювання структурних компонентів досліджуваного феномену. Мотиваційно-ідентифікаційний компонент оцінювався

мотиваційно-рефлексивним критерієм; художньо-операційний компонент оцінювався художньо-когнітивним критерієм; емоційно-ціннісний компонент діагностувався емоційно-образним критерієм; творчо-методичний компонент оцінювався творчо-діяльнісним критерієм.

Обґрунтовано та експериментально перевірено поетапну методику підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Основним навчальним ресурсом обрано курс «Методика музичного навчання і виховання» та виробнича (педагогічна) практика у молодших та середніх класах закладів загальної середньої освіти. Формувальний експеримент відбувався у три етапи: мотиваційно-регулятивний, художньо-змістовий, інноваційно-діяльнісний. Доцільність запровадження педагогічних умов та ефективність використаного методичного інструментарію підтверджена отриманими результатами формувального експерименту та статистичною обробкою даних за критеріями χ^2 Фішера.

Ключові слова: національна культура особистості, фахова підготовка, майбутні учителі музичного мистецтва, підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, народно-пісенна творчість.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Чен, Хань. (2017) Художньо-образне сприймання творів мистецтва як основа розвитку майбутніх викладачів вокалу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1, 244-248.
2. Чен, Хань. (2019). Поняття національної культури особистості в контексті сучасної музично-педагогічної освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1-2, 294-305.
3. Чен, Хань. (2020). Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами

народно-пісенної творчості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (103), 485-495.

Статті у зарубіжних наукових виданнях

4. Чен, Хань. (2020). Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народної пісні. *The scientific heritage*, 45, р. 6, (Budapest, Hungary), 67-71. Режим доступу: <https://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2020/09/VOL-6-No-45-45-2020.pdf>

Китайською мовою:

5. 成 涵. (2016). 广西民歌在当代音乐创作中的运用探析. 西江文艺. [Чен, Хань.(2016). Аналіз застосування народних пісень Гуансі в створенні сучасної музики. *Ж. Сіцзян Література і мистецтво*, сс. 70.].

6. 成 涵. (2016). 浅谈潮汕方言歌曲生存现状与传承发展. 音乐时空. [Чен, Хань. (2016). Статус-кво, успадкування та розвиток народних пісень в районі Чаошан. *Ж. Музика час і простір*, сс.40-41.].

7. 成 涵. (2016). 关于声乐教学模式的创新与改革探讨. 艺术科技 [Чен, Хань (2016). Інноваційна модель вокального навчання відповідно до нової реформи викладання вокальної музики. *Ж. Художні технології*, сс. 345.].

8. 成 涵. (2016). 刍议声乐教学中的声乐表演艺术. 大观. [Чен, Хань (2016). Про мистецтво вокалу у викладанні вокальної музики. *Ж. Грандіозний вид*, сс. 57-58.].

9. 成 涵. (2016). 声乐演唱和钢琴伴奏的融合. 通俗歌曲. [Чен, Хань. (2016). Злиття вокального співу та фортепіанного супроводу. *Ж. Популярна пісня*. сс. 49-50.].

10. 成 涵. (2017). 广西高校东盟音乐声乐课程的探究. 中国文艺家. [Чен, Хань (2017). Дослідження народних пісень АСЕАН в університетах провінції Гуансі. *Ж «Китайський художник»*, сс.203-205.].

11. 成涵. (2018). 论桂林龙船歌的文化价值. 艺术殿堂. [Чен, Хань. (2018). Культурна цінність пісень-човнів-драконів Гуйлінь. *Ж. «Палац мистецтв», 3, сс.57-58.*].

12. 成涵. (2018). 高等学校音乐教育中的民族音乐文化传承. 丝路艺术. [Чен, Хань (2018). Вивчення національної музичної культури в музичній освіті у коледжах і університетах. *Ж. Мистецтво шевкового шляху, 4, сс. 174.*].

Видання китайською мовою:

13. 成涵. (2017) 声乐理论基础教程. 吉林大学出版社. 普通高等教育第十三个"中华人民共和国经济社会发展五年规划"教材.声乐学习与教学 (第 2 章) (16-36 页).歌唱的发音、发声理论 (第 3 章) (37-64 页).歌唱的语言 (第 7 章) (105-125 页). [Чен, Хань (2017). Основи теорії вокалу. Видання університету Цзілінь. Підручник тринадцятого «П'ятирічного плану економічного та соціального розвитку Китайської Народної Республіки» для загальної вищої освіти. Вен Лін (гол. Ред.) *Вокальне навчання і викладання (Гл. 2.). (с. 16-37); Теорія вокального виконавства (Гл. 3.). (с. 37-65); Особливості виконання вокальних творів на різних мовах (Гл. 7.), (с. 105-125).*

Опубліковані праці апробованого характеру

14. Чен, Хань. (2017). Осягнення пісенного фольклору як шлях формування естетичних цінностей студентів. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (Одеса 13-14 жовтня 2017 р.). Т. 2, сс. 89-91.*

15. Чен, Хань. (2018). Методи роботи над художньою образністю народної пісні в процесі ознайомлення школярів з фольклором. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 12-13 жовтня 2018 р.). Т. 2, сс. 118-120.*

16. Чен, Хань. (2019). Особенности изучения будущими учителями музыкального искусства народных песен Чаошена. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 17-18 жовтня 2019 р.)*. Т. 2, сс. 114-118.

17. Чен Хань. Когнітивний компонент підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості в педагогічній діяльності. *Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь 7-9 листопада 2019 року)*, сс. 164-167.

18. Cheng, Han. (2020). The Role of National Music Education in Cultivating Students' National Cultural Quality. *Scientific research of the SCO countries: synergy and integration: materials of the International Conference - Reports in English (April 10, 2020. Beijing, China PRC)* pg. 85-92.

ABSTRACT

Cheng Han. Methodology of preparing future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture by means of folk song creativity. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for Doctor of Philosophy degree in specialty 014 Secondary education (Musical art). – State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”. Odesa, 2021.

The contents of the abstract

The study presents the results of the theoretical analysis and experimental research on the current scientific and pedagogical problem of preparing future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture by means of folk song creativity. The practical solution of the specified problem through realization of the proposed author's methodology as an effective means of transformation of future musical art teachers' representations about possibilities and potential of national song creativity in forming schoolchildren's national culture is substantiated. The personal and professional contexts of the future musical art

teachers' national culture in their relationship are revealed; the process and result of future mastering of national cultural achievements by musical art teachers are extrapolated to the vector of music-pedagogical activity.

It is determined that preparation of future musical art teachers for the formation of the schoolchildren's national culture has a multifunctional character and requires theoretical and methodological substantiation. Its absence or lack of scientific reflection causes certain contradictions: between the relevance of educational tasks concerning formation of the national culture of schoolchildren and future musical art teachers and the lack of practice-oriented strategy to apply the national and cultural potential of folk song creativity; between the national and cultural properties of folk song creativity and the lack of methodology of preparing future musical art teachers for its application; between the importance of preparedness of future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture by means of folk song creativity in the educational traditions of different countries and the lack of developed criteria and indicators for assessing this professional quality.

The purpose of the study is to substantiate theoretically, develop, test experimentally and implement methodology of preparing future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture by means of folk song creativity.

The theoretical section of the study analyzes scientific sources, theories, concepts for understanding the world of culture as a process of human society development in the field of such areas of scientific knowledge as: philosophy, culturology, psychology, sociology, pedagogy. The essence of the key categories of "culture", "personality culture" is specified; generalized views of scientists on the disclosure of the concepts of "folk culture", "ethnic culture", "national culture" are presented; the studies which reveal world pedagogical experience of forming national culture of the individual by means of musical art are analyzed; a retrospective analysis of the use of national music culture in music-pedagogical education institutions of Ukraine and China is conducted.

Emphasis is placed on rethinking the phenomenon of culture from "statistical", which is based on basic knowledge of traditional, ethnic and classical culture to "dynamic", focused on recognizing the transformative role of culture, its impact on the development of all creative activities of both individuals and society in general.

In the study, the concept of “national culture of the individual” is considered through the prism of activity-axiological understanding of culture in the context of sociological and interdisciplinary approaches that more fully reveal its essence. Given the evolution of scientific views on the phenomenon of culture, the specifics of the influence of musical art on the individual’s national culture formation is actualized; the essence of the concept of “national culture of the personality” in the context of cultural and educational influence of music-pedagogical education is specified. This concept is interpreted as the ability to identify, evaluate, perform various genres of folk and composer’s national music on the basis of understanding and feeling of its national and cultural meaning.

A retrospective review of the historical experience of involving schoolchildren in the national culture in the newly established institutions of national general secondary education in Ukraine and China is conducted. According to the processed material, the essence of the concept of “national culture of schoolchildren” is defined, which in the study is considered as a valuable personal quality, expressed in the ability to analyze and evaluate the cultural achievements of one’s people, realize one’s involvement in national culture, show love and respect for the Motherland, which is manifested in an active position in life to study the preservation and development of national culture.

The essential content of future musical art teachers’ preparation for the formation of schoolchildren’s national culture is determined. It envisages a shift of emphasis from the process of acquiring knowledge of national culture as an end in itself, to the process of its application as an important factor in forming a teacher capable of educational and cultural activities.

The concept of “preparedness of future musical art teachers for the formation of schoolchildren’s national culture by means of folk song creativity” is defined as a resource for the formation of schoolchildren’s national culture in various forms of music-educational process.

The component structure of future musical art teachers’ preparation for the formation of schoolchildren’s national culture by means of national song creativity is substantiated; the motivational-identification (internal need to study national culture and broadcast it in various forms of pedagogical communication with students, through

awareness of personal national identity), artistic-operational (generalization, differentiation and systematization of knowledge about national culture, folk song creativity and ability to reveal artistic content of a folk song), emotional-value (conscious attitude to the perception and verbal-performing retransmission of life values embedded in the artistic-figurative content of folk songs), creative-practical (creative approach to choosing methodological tools and identifying evaluative attitudes to the results of pedagogical activities) components are defined.

On the basis of the offered scientific approaches (artistic-worldview, creative-activity, ethnopedagogical, methodological-praxeological) the following pedagogical principles are developed: personal-semantic attitude to preservation of national culture, cultural conformity of artistic-creative activity of applicants, interiorization of experience of mastering figurative semantics of folk songs, innovative orientation of methodological training.

Pedagogical conditions and corresponding methods are developed. The first condition (through): creation of a favorable psychological climate for awareness of one's own involvement in the achievements of national culture (methods: emotional-value influence; value interpretation of the figurative content of folk songs). The second condition: activation of cognitive interest in folk songs in order to find integrative links between different types of folk art in the process of forming the schoolchildren's national culture (methods: musical-intonational and artistic-verbal expression, dramatization and role-playing music creativity). The third condition: stimulation of the emotional experience of the artistic image of a folk song through stimuli that awaken the individual world of images (methods: cathartic perception of a musical work and the method of associative ties). The fourth condition: the use of innovative forms of music-educational activities to involve students in the study (methods: project, collision of judgments, expressive-pedagogical influence, modification, modeling of educational and pedagogical situations).

Criteria and indicators for assessing the structural components of the studied phenomenon have been developed. The motivational-identification component was evaluated by the motivational-reflexive criterion; the artistic-operational component was

evaluated by the artistic-cognitive criterion; the emotional-value component was diagnosed by the emotional-figurative criterion; the creative-methodological component met the creative-activity criterion.

The step-by-step methodology of preparing future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture by means of folk song creativity is substantiated and experimentally checked. The main educational resource is the course "Methods of music education and upbringing" and teaching practice in junior and middle grades of general secondary education institutions. The molding experiment took place in three stages: motivational-regulatory, artistic-content, innovative-activity. The expediency of introducing pedagogical conditions and the effectiveness of the used methodological tools is confirmed by the obtained results of the molding experiment and statistical data processing according to Fisher's criteria φ^* .

Key words: national culture of the personality, professional training, future musical art teachers, readiness of future musical art teachers for the formation of schoolchildren's national culture, folk song creativity.

LIST OF AUTHOR'S PUBLICATIONS

Articles in professional scientific journals of Ukraine

1. Cheng, Han (2017). Khudozhno-obrazne spryimannia tvoriv mystetstva yak osnova rozvytku maibutnikh vykladachiv vokalu. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, 1, 244-248.
2. Cheng, Han (2019). Poniattia natsionalnoi kultury osobystosti v konteksti suchasnoi muzychno-pedahohichnoi osvity. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia*, 1-2, 294-305.
3. Cheng, Han (2020). Metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do formuvannia natsionalnoi kultury shkoliariv zasobamy narodno-pisennoi tvorchosti. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 9 (103), 485-495.

Articles in the scientific journals of foreign countries

4. Cheng, Han (2020). Pedagogichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do formuvannia natsionalnoi kultury shkolariv zasobamy narodnoi pisni. *The scientific heritage*, 45, p. 6, (Budapest, Hungary), 67-71. Rezhym dostupu: <https://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2020/09/VOL-6-No-45-45-2020.pdf>

in Chinese:

5. 成涵. (2016). 广西民歌在当代音乐创作中的运用探析. 西江文艺. [Cheng, Han (2016). Analiz zastosuvannia narodnykh pisen Huansi v stvorenni suchasnoi muzyki. *Zh. Sitszian Literatura i mystetstvo*, ss. 70].

6. 成涵. (2016). 浅谈潮汕方言歌曲生存现状与传承发展. 音乐时空. [Cheng, Han (2016). Statuskvo, uspadkuvannia ta rozvytok narodnykh pisen v raioni Chaoshan. *Zh. Muzyka chas i prostir*, ss. 40-41].

7. 成涵. (2016). 关于声乐教学模式的创新与改革探讨. 艺术科技 [Cheng, Han (2016). Innovatsiina model vokalnoho navchannia vidpovidno do novoi reformy vykladannia vokalnoi muzyky. *Zh. Khudozhni tekhnolohii*, ss. 345].

8. 成涵. (2016). 刍议声乐教学中的声乐表演艺术. 大观. [Cheng, Han (2016). Pro mystetstvo vokalu u vykladanni vokalnoi muzyky. *Zh. Hrandioznyi vyd*, ss. 57-58].

9. 成涵. (2016). 声乐演唱和钢琴伴奏的融合. 通俗歌曲. [Cheng, Han (2016). Zlyttia vokalnoho spivu ta fortepiannoho suprovodu. *Zh. Populiarna pisnia*, ss. 49-50].

10. 成涵. (2017). 广西高校东盟音乐声乐课程的探究. 中国文艺家. [Cheng, Han (2017). Doslidzhennia narodnykh pisen ASEAN v universytetakh provintsii Huansi. *Zh «Kytayskyi khudozhnyk»*, ss. 203-205].

11. 成涵. (2018). 论桂林龙船歌的文化价值. 艺术殿堂. [Cheng, Han (2018). Kulturna tsinnist pisen-chovniv-dragoniv Huilin. *Zh. «Palats mystetstv»*, 3, ss. 57-58].

12. 成涵. (2018). 高等学校音乐教育中的民族音乐文化传承. 丝路艺术. [Cheng, Han (2018). Vyvchennia natsionalnoi muzychnoi kultury v muzychnii osviti u koledzhakh i universytetakh. *Zh. Mystetstvo shevkovoho shliakhu*, 4, ss. 174].

Publication in Chinese:

13. 成涵. (2017) 声乐理论基础教程. 吉林大学出版社. 普通高等教育第十三个"中华人民共和国经济社会发展五年规划"教材.声乐学习与教学(第2章)(16-36页).歌唱的发音、发声理论(第3章)(37-64页).歌唱的语言(第7章)(105-125页). [Cheng, Han (2017). *Osnovy teorii vokalu*. Vydannia universytetu Tszilin. Pidruchnyk trynadtsiatoho «Piatyrichnoho planu ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Kytaiskoi Narodnoi Respubliky» dlia zahalnoi vyshchoi osvity. Ven Lin (hol. Red.) *Vokalne navchannia i vykladannia (Hl. 2.)*. (s. 16-37); *Teoriia vokalnoho vykonavstva (Hl. 3.)*. (s. 37-65); *Osoblyvosti vykonannia vokalnykh tvoriv na riznykh movakh (Hl. 7.)*, (s. 105-125)).

Research works,

which certify the approbation of the materials of the thesis

14. Cheng, Han (2017). Osiahnennia pisennoho folkloru yak shliakh formuvannia estetychnykh tsinnosti studentiv. *Muzychna ta khoreorafichna osvita v konteksti kulturnoho rozvytku suspilstva: materialy i tezy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv (Odesa 13-14 zhovtnia 2017 r.)*. T. 2, ss. 89-91.

15. Cheng, Han (2018). Metody roboty nad khudozhnoiu obraznistiu narodnoi pisni v protsesi oznaiomlennia shkolariv z folklorom. *Muzychna ta khoreorafichna osvita v konteksti kulturnoho rozvytku suspilstva: materialy i tezy IV Mizhnarodnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv (Odesa 12-13 zhovtnia 2018 r.)*. T. 2, ss. 118-120.

16. Cheng, Han (2019). Osobennosti yzuchenyia budushchymy uchyteliamy muzykalnoho yskusstva narodnykh pesen Chaoshena. *Muzychna ta khoreorafichna osvita v konteksti kulturnoho rozvytku suspilstva: materialy i tezy IV Mizhnarodnoi*

konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv (Odesa 17-18 zhovtnia 2019 r.). T. 2, ss. 114-118.

17. Cheng, Han. Kohnityvnyi komponent pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do zastosuvannia narodno-pisennoi tvorchosti v pedahohichnii diialnosti. *Pedahohika mystetstva dlia kulturnoho zrostannia osobystosti vprodovzh zhyttia: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Melitopol 7-9 lystopada 2019 roku)*, ss. 164-167.

18. Cheng, Han. (2020). The Role of National Music Education in Cultivating Students' National Cultural Quality. *Scientific research of the SCO countries: synergy and integration: materials of the International Conference - Reports in English (April 10, 2020. Beijing, China PRC)* pg. 85-92.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ	28
1.1 Феномен культури та сутність поняття «національна культура особистості»: музично-педагогічний аспект	28
1.2 Сутність та компонентна структура підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості	61
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ	85
2.1 Науково-педагогічні підходи та принципи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості	85
2.2 Педагогічні умови та методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів на засадах народно-пісенної творчості	102
Висновки до розділу 2	135
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ	138
3.1 Констатувальна діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів	138
3.2 Формувальний експеримент процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості	172
Висновки до розділу 3	205
ВИСНОВКИ	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	216
ДОДАТКИ	243

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні геополітичні процеси у світі актуалізують проблему залучення молоді до здобутків національної культури. Кожна держава, піклуючись про інтелектуальний та культурний розвиток своїх громадян, регулює стандарти національної середньої освіти, запроваджуючи відповідні реформи, що враховують як сучасні виклики постіндустріального інформаційного суспільства, так і необхідність збереження національних культурних цінностей. В Україні стратегію залучення молоді до національної культури задекларовано в законі «Про освіту, 2017» та нормативних документах «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», «Національна доктрина», «Стратегія національно-патріотичного виховання 2020-2025», Концепція «Нова українська школа». У Китаї стратегію національної освіти спрямовано на вдосконалення «соціалістичної системи освіти з китайською специфікою», що прописано в документі «Національна середньострокова та довгострокова програма реформ і розвитку освіти на 2010-2020», «Проект з розвитку і збереження багатой традиційної культури Китаю, 2017 р.».

В Україні, Китаї та багатьох країнах Європи, питаннями залучення молодого покоління до культури свого народу, активного впровадження ідей народної педагогіки у виховний процес закладів загальної середньої освіти, займались видатні педагоги минулого: Г. Ващенко, Г. Волков, М. Драгоманов, Я. А. Коменський, Лі Ює, Й. Песталоцці С. Русова, К. Ушинський, Сю Ти Лин, Чень Сінгун, Чоу Пин, Шен Сюаньхуай та інші.

Особливий потенціал та виняткове значення музичного мистецтва у процесі формування культурної особистості, висвітлюється у дослідженнях з філософії культури (Арістотель, Н. Бердяєв, М. Каган), психології мистецтва (Л. Виготський, Л. Левчук, О. Леонтєв, М. Петрушина, С. Раппопорт), педагогіки мистецтва (М. Данилевська, О. Лебедіна, О. Рудницька, Г. Шевченко).

З розвитком національних освітніх закладів актуалізувались пошуки музично-педагогічних концепцій формування музичної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Про важливість використання скарбів

народної музичної культури у роботі зі школярами зазначали Е. Далькроз, В. Верховинець, З. Кодаї, М. Леонтович, К. Орф, К. Стеценко, Б. Трічков, Б. Явоський. Серед китайських педагогів-музикантів означені ідеї впроваджували Гао Шоутянь, Лі Шутун, Цен Чживень, Чень Сінгун.

Педагогічний потенціал народної музичної творчості завжди був у полі зору педагогів-музикантів. Фольклор, зокрема народно-пісенну творчість як засіб формування мислення, пізнавальних інтересів, образної уяви, емоційного досвіду, творчого потенціалу школярів, досліджували О. Аліксійчук, Н. Батюк, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька; як засіб морально-естетичного виховання, формування ціннісних орієнтацій, духовної культури – К. Біницька, В. Доронюк, О. Лобова, В. Мішедченко, Г. Шевченко.

Відповідно до сучасної полікультурності суспільства та реформування загальної середньої освіти, що орієнтує зміст навчальних предметів на опанування школярами ключових компетентностей, набули актуальності дослідження, присвячені проблемам формування національно-культурної ідентичності учнів (І. Бех, О. Докукіна, О. Журба, С. Федоренко, І. Шкільна). В музичній шкільній педагогіці це роботи, присвячені формуванню національної культури школярів, зокрема національній свідомості (А. Дорош, К. Дроздова, І. Єгорова, А. Кльоц, А. Мазур), національній самоідентифікації (В. Гаснюк), патріотичному вихованню (В. Волошин), національним цінностям (Н. Мехедова, Н. Павлюк), етномистецькій компетентності (Цяо Чжи, В. Шинкаренко).

Актуальність проблеми формування національної культури сучасних школярів зумовило появу наукових досліджень, присвячених професійній та фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва (Н. Андрійчук, Н. Білова, О. Отич, Т. Пляченко, О. Ролінська, М. Ткаченко, В. Федоришин). В останні роки багатьох дослідників зацікавила проблема етнокультурної, міжкультурної та полікультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Сюй Дзяюй, У Іфан, Чжан Їн), формування етнокультурної компетентності (Лу Баовень, Лу Лу, Л. Соляр, О. Ткаченко, У Іфан, Цяо Цжи, Чжоу Цянь), етнопедагогічної та етноментальної культури (Н. Голубицька,

Н. Матвієнко, О. Реброва, О. Хоружа). Особливу увагу науковців було звернено на культуротворчий, аксіологічний, етнопедагогічний потенціал національних традицій, народно-пісенної творчості у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до подальшої музично-педагогічної діяльності (І. Барановська, С. Борисова, Л. Василенко, В. Гура, С. Деніжна, Р. Осипець, Л. Побережна, О. Шпортун та інші).

Незважаючи на досить повне висвітлення у дослідженнях як проблем, пов'язаних з формуванням національної культури школярів, використанням народної музичної творчості у цьому процесі, так і етнокультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, в практиці музично-педагогічної освіти недостатню увагу приділено питанням підготовленості майбутніх учителів до застосування набутого під час навчання досвіду, безпосередньо під час музично-педагогічної діяльності у школі.

Зазначене актуалізує проблему розробки методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. З огляду на багатофункціональність означеної підготовки, виникає необхідність у теоретико-методичному обґрунтуванні цієї проблематики. Його відсутність або наукова невідрефлексованість викликає певні суперечності:

- між актуальністю освітніх завдань щодо формування національної культури школярів та відсутністю практико-орієнтованої стратегії підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування національно-культурного потенціалу народно-пісенної творчості;
- між національно-культурними властивостями народно-пісенної творчості та відсутністю методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до її застосування;
- між важливістю підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості в освітніх традиціях різних держав та відсутністю розроблених критеріїв і показників щодо оцінювання зазначеної фахової якості.

Отже, актуальність зазначеної проблеми та визначені суперечності зумовили вибір теми дослідження: *«Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та становить частину наукової теми «Методологія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва і хореографії в контексті художньо-естетичних інновацій мистецької освіти» (реєстраційний номер 0114U007160).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 14 від 29.06.2017 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці, експериментальній перевірці та впровадженні методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Розкрити феномен культури та сутність поняття «національна культура особистості» у контексті культурно-просвітницького впливу музично-педагогічної освіти.
2. Визначити зміст та компонентну структуру підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.
3. Обґрунтувати методологічні підходи та визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів на засадах народно-пісенної творчості.

4. Розробити критерії, показники та рівні підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.
5. Експериментально перевірити ефективність поетапної методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження – методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Методологічну основу дослідження становлять наукові підходи, що спираються на поліпарадигмальну стратегію розробки наукового підґрунтя до цього дослідження, основу якої становлять: гуманістична, естетична та культурологічна парадигми. На основі означених парадигм опрацьовано: *художньо-світоглядний підхід* – забезпечував усвідомлене осягнення національних цінностей культурного розвитку суспільства, відповідне художньо-естетичне ставлення до світу національної культури та народного музичного мистецтва; *творчо-діяльнісний підхід* – координував творче усвідомлення художньо-образного світу народного мистецтва, впливаючи на національну самоідентифікацію, прагнення до самопізнання та впровадження отриманого досвіду в музично-педагогічній діяльності зі школярами; *етнопедагогічний підхід* – виявляв етнодиференційні властивості національно спрямованого виховання, закладені в методах, засобах та ціннісних орієнтирах певного етносу та розкривав потенціал народно-пісенної творчості в становленні національної культури особистості, її світоглядних орієнтирів, морально-етичних установок та художньо-естетичних уподобань; *методико-праксеологічний підхід* – визначав методологічно-процесуальне забезпечення та педагогічно-методичний інструментарій процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Теоретичну основу дослідження становлять: суспільствознавчі дослідження, що виявляють зв'язок між політичною моделлю організації держави та стратегією регулювання етно-національними культурно-освітніми процесами (Ю. Волошина, Л. Горохова, М. Козловець, А. Колодій, О. Скакун); нормативні документи національної загальної середньої освіти України та Китаю, зокрема мистецької галузі; дослідження з філософії культури, культурології, (А. Агаркова, Арістотель, С. Безклубенко, Н. Бердяев, Є. Більченко, П. Гуревич, Ждао Хонъэнь, М. Коган, Конфуцій, М. Кравець, Ли Баоци, І. Рижова, Л. Сидоренко, Е. Тайлор Дж. Фейблман, Хун Цзоу); культурологічних аспектів освіти (Є. Більченко, С. Гончаренко, О. Газман, В. Гусак О. Економова); дослідження, присвячені проблемам виховання культурної особистості (Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський); психології мистецтва (Б. Ананьев, Л. Виготський, В. Вудт, С. Рубінштейн); педагогіки мистецтва (М. Данилевська, О. Лебедіна, О. Рудницька, Г. Шевченко); дослідження музичної педагогіки з проблем формування духовної культури особистості (І. Барановська, О. Олексюк, О. Рудницька, О. Ростовський, Н. Фоломеева, О. Щолокова), проблем етнології (Г. Касьянова, Г. Лозко, Сю Ти Лин, Фр. Й. Нойман, Чоу Пин); етнопсихології (Г. Ващенко, Г. Гачев І. Данилюк, Г. Ставицький, В. Сухарев, М. Сухарев, Л. Дяченко, І. Моїсеєв); етнопедагогіки (С. Бабашина, А. Богуш, О. Духнович, Н. Лисенко, О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко, Ю. Руденко, С. Русова); етнопедагогіки музичного мистецтва (П. Барт, М. Вовк, В. Доронюк, Н. Голубицька); історії впровадження народного музичного мистецтва у новостворених національних школах України, Китаю та Європи (Шэн И, Сунь Пин, Оу Цицзинь, Ху И Цзюань, Лі Юе, Мао Юйжунь, Е. Ж. Далькрозе, В. Верховинець, М. Леонтович, К. Орф, З. Кодаї, Я. Проснак (J. Prosnak) К. Стеценко, Б. Трічков); методичні праці та дослідження з проблем формування національної культури школярів (О. Лобова, Н. Батюк, Н. Павлюк); специфіки застосування народно-пісенної творчості на уроках музичного мистецтва (Н. Антонік, О. Аліксійчук, Л. Воеводінко, В. Мішедченко О. Москавлук); дослідження з фахової, методичної,

етнокультурної (полікультурної, міжкультурної) підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Т. Бодрова І. Боднарук, І. Дікун, Г. Ніколаї, О. Отич, Є. Проворова, Лу Баовень, О. Ткаченко, Л. Соляр, О. Реброва); засвоєння національних мистецьких традицій, фольклору майбутніми учителями музичного мистецтва (С. Деніжна, І. Пащенко, В. Побережна, Чжан Юй).

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз філософської, культурологічної, етнопедагогічної, історико-педагогічної, музично-педагогічної літератури для визначення ключових понять дослідження; ретроспективний аналіз з метою порівняння історико-соціальних чинників, які зумовили шляхи впровадження народно-пісенної творчості у заклади загальної середньої освіти різних країн; теоретичного моделювання компонентної структури підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів; контент-аналіз наявного досвіду формування етнокультурних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва, що дозволить визначити етапи підготовки; узагальнення теоретичних та методичних положень застосування народно-пісенної творчості у процесі уроків музичного мистецтва, що дозволить визначити ефективні шляхи методичної та практико-педагогічної підготовки;

– *емпіричні*: анкетування, тестування, опитування, педагогічне спостереження, діагностичні завдання, констатувальний експеримент – для визначення рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості; формувальний експеримент із впровадженням відповідних педагогічних умов та методів (індукції, для виявлення причинно-наслідкових зав'язків між вибором певного педагогічного інструментарію та отриманням бажаного результату, моделювання педагогічних ситуацій, задля визначення ефективних методів підготовки майбутніх учителів до формування національної культури школярів;

– *статистичні*: розробка шкали оцінювання, статистична обробка даних з метою проведення якісного та кількісного аналізу отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше*: розроблено та експериментально перевірено ефективність методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості на основі художньо-світоглядного, творчо-діяльнісного, етнопедагогічного та методико-праксеологічного підходів; до змісту теорії мистецької освіти введено поняття: «підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості», що є здатністю опрацьовувати та творчо застосовувати жанрово-стилістичні, образно-символічні, комунікативно-дійові, етноментальні, поліхудожні властивості народно-пісенної творчості як ресурсу формування національної культури школярів у різних формах музично-освітнього процесу; розроблено компонентну структуру підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, котра складається із сукупності взаємопов'язаних компонентів та їх елементів; відповідно до науково-педагогічних підходів виокремлено принципи, педагогічні умови та відповідні методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості: перша умова (наскрізна), запроваджується на першому етапі та пронизує всі подальші етапи формувального експерименту – *створення сприятливого психологічного клімату для усвідомлення власної причетності до здобутків національної культури*; умови другого етапу: *активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості у процесі формування національної культури школярів; спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів*; умова третього етапу – *застосування інноваційних форм музично-просвітницької діяльності майбутнього учителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості*; розроблено критерії та показники, які оцінюють підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-

пісенної творчості: *мотиваційно-рефлексивний, художньо-когнітивний, емоційно-образний, творчо-діяльнісний*.

– *уточнено*: організаційні форми та засоби підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості у процесі формування національної культури школярів; сутність понять «культура особистості», «національна культура особистості» (у контексті музично-педагогічної освіти); «національна культура школяра».

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці методики, що забезпечує підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості; в опрацюванні методичного супроводу комплексної діагностики рівня підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості; пропонувані критерії, показники та методи діагностики можуть бути застосовано під час оцінювання освітньо-професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва в результаті вивчення обов'язкових дисциплін: «Історія української культури», «Історія української музики», «Методика музичного виховання», «Виробнича (педагогічна) практика в молодшій та основній школі»; та у процесі вивчення елективних курсів за вибором: «Інноваційні засади викладання музичного мистецтва в сучасній школі», «Музичний фольклор», «Міжкультурна освіта», «Інноваційний аспект використання українського фольклору у роботі з сучасними школярами». Матеріали дисертації можуть бути використано в системі неперервної освіти на курсах підвищення кваліфікації учителів, у педагогічних коледжах та на факультетах мистецтв. Запропонований у дисертації теоретичний матеріал та методичний інструментарій може бути використано у дитячих мистецьких школах на заняттях із фольклорного ансамблю та народного вокалу. Узагальнені у дисертації теоретичні та методичні положення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості у роботі зі школярами, можуть бути використано в наукових дослідженнях здобувачів другого (магістерського) рівня та викладачів педагогічних коледжів й університетів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 839/24/1 від 02.07.2020 р.); Білгород-Дністровського комунального закладу «Білгород-Дністровський педагогічний коледж» (довідка № 240 від 30.06.2020 р.); Комунального позашкільного навчального закладу «Дитяча музична школа № 4 м. Одеси» (довідка № 01-11/57 від 25.05.2020 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дослідження пройшли апробацію на *міжнародних* наукових конференціях: «Осягнення пісенного фольклору як шлях формування естетичних цінностей студентів» (Одеса, 2017 р.); «Виховна роль народно-пісенної творчості як специфічного прояву інтроспекції» (Кропивницький, 2017 р.); «Методи роботи над художньою образністю народної пісні в процесі ознайомлення школярів з фольклором» (Одеса, 2018 р.); «Педагогічний досвід формування національної культури майбутніх учителів музичного мистецтва» (Умань, 2019 р.); «Когнітивний компонент підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості в педагогічній діяльності» (Мелітополь, 2019 р.); «Особливості вивчення майбутніми учителями музичного мистецтва народних пісень Чаошена» (Одеса, 2019 р.); «The Role of National Music Education in Cultivating Students' National Cultural Quality» (Beijing, China PRC, 2020).

Публікації. Основні теоретичні положення та отримані результати дослідження висвітлено в 13 одноосібних публікаціях автора, 3 з яких надруковано у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому періодичному журналі, 8 – у китайських виданнях (китайською мовою); 1 посібник (у співавторстві), видано у Китаї, 5 публікацій апробаційного характеру.

Структура та обсяг. Робота складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, з них 28 іноземними мовами) та додатків. Повний обсяг дисертації – 268 сторінок, основний зміст викладено на 198 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

1.1 Феномен культури та сутність поняття «національна культура особистості»: музично-педагогічний аспект

В сучасному світі геополітичні та соціально-економічні процеси актуалізують проблему збереження та розвитку національної культури народів.

У філософських і суспільних науках дискутують про різноманітність соціокультурних моделей нації в умовах мультикультуралістичної реальності, про загострення проблеми збереження культурної самобутності народів. Як зазначає М. Козловець, під впливом глобалізаційних процесів відбувається «певне культурно-ментальне «усереднення», нівелювання національних особливостей, створення своєрідного «громадянина світу» (Козловець; Горохова, 2013, с. 254). Це, в свою чергу, викликає занепокоєння у представників національних еліт і спонукає держави шукати свій шлях збереження національної культури, оскільки культура нації – це зв'язок між минулим і сучасним, без збереження якого неможливе національне майбутнє.

Визначення поняття «національна культура» з'явилися у період, коли почали формуватися інститути сучасних національних держав. Національні держави характеризуються наявністю національного суверенітету, громадянства, єдиною державною мовою, культурою, політикою, правовою, фіскальною і освітньою системою. Під поняттям «національної держави» науковці розуміють «державу, утворену нацією, що проживає на її території та становить переважну більшість населення країни» (Волошина, 2014, с. 8). Як зазначає О. Скакун, у національних державах реалізовується «право нації (народу) на самовизначення». Головне, на думку вченої, щоб титульна нація не використовувала свою перевагу для обмеження прав представників інших націй, які також проживають у державі. (Скакун, 2006, с. 74).

Науковці розрізняють три політико-філософські моделі організації національної спільноти: національне, мультикультурне та полікультурне суспільство. Варто відмітити, що, в залежності від обраної моделі, у державах здійснюється національно-культурна та освітня політика. У цьому процесі важливу роль відіграють державні інституції, які забезпечують законодавчо-правові механізми діяльності держави, що охоплює різні сфери суспільного життя, зокрема політики, економіки, науки, культури, освіти, тощо. Так, в Україні підтримується політика мультикультуралізму, яка, за словами А. Колодій ґрунтується на принципі «етнонаціональної, освітньої, культурної політики, яка визнає і підтримує право громадян зберігати, розвивати та захищати усіма законними методами свої етнокультурні особливості, а державу зобов'язує підтримувати такі зусилля громадян» (Колодій, 2008, с 6).

Отже, становлення національної культури народу зумовлено наявністю власної держави, національною політикою в галузі культури й освіти та стратегії національно-культурного розвитку суспільства. Оскільки стратегія музично-педагогічного освіти в країні щодо розвитку національної культури громадян залежить від підтримки держави, розглянемо, якими нормативними документами координується цей процес у КНР і в Україні.

У 2017 році Державна рада КНР розробила «Проект з розвитку і збереження багатой традиційної культури Китаю», в якому надаються такі настанови: створити систему навчальних програм і навчальних матеріалів з питань китайської культури, особлива увага приділяється дошкільним, початковим і середнім школам; надати підтримку авторам китайських культурних дитячих книг; здійснити освітній проект «Юні успадковують китайську традиційну чесноту», що передбачає створення серії малюнків, дитячих рим, пісень, анімації і т. ін.; опрацювати систему музичної освіти з урахуванням національних особливостей «давнє для сучасного» для розвитку місцевої музичної культури, здійснити ознайомлення з передовими методиками викладання музики за кордоном «іноземне для мене», а також способами популяризації національної культурної спадщини та просування національної культури Китаю. Задля реалізації проекту з боку адміністрації освіти

на всіх рівнях здійснюється пошук і підтримка освітян з різних етнічних груп, регіонів, композиторів, музикантів, теоретиків з національної музики, які будуть збирати, обробляти, створювати і поширювати мистецькі твори, сприяючи розвитку національної культури в держави (Державна рада КНР, 2017).

В Україні регулювання процесами збереження та розвитку національної культури громадян прописано у таких нормативних документах, як: «Стратегія національно-патріотичного виховання в системі освіти України»; «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні»; «Про Національну стратегію розвитку освіти», Концепція «Нова українська школа». У вищезазначених документах прописано діяльність освітніх закладів у напрямку «формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації»; глибокого розуміння історії свого народу, усвідомлення національної ідентичності, самобутності; побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини (Концепції, 2013, 2018, 2019). Реалізація означених напрямів, зокрема, здійснюється через змістове наповнення предметів мистецької освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти. Отже, як в освітній політиці України, так і в Китаї, особливу увагу приділяється розвитку молодого покоління, що знає та оберігає свою національну культуру і з повагою ставиться до культури інших народів. Процес залучення молоді до національної культури у значній мірі залежить від розуміння сутності культури як суспільного явища.

Осмислення людством феномену культури її становлення та розвитку, зав'язків з віруваннями, особливостями побуту, моральними установками, специфікою світосприйняття, історичними подіями тощо, відбувається з найдавніших часів. Процеси культурного розвитку як суспільства, так і окремої особистості, досліджуються у площині багатьох галузей пізнання, зокрема у філософії, культурології, археології і антропології, соціології, історії, кроскультурній психології, педагогіці та мистецтвознавстві. Визначення сутності такого комплексного поняття як «національна культура особистості», передбачає

розгляд наукових досліджень, що висвітлюють поняття «культура» та «культура особистості». З'ясуємо, які наявні наукові підходи застосовують при дослідженні процесів розвитку людства, зокрема *феномену культури та його трактовки у філософському, культурологічному та педагогічному аспектах*.

Розкриття сутнісного змісту поняття «культура» досить складне й багатогранне. Історія формування цього терміна налічує більше як тисячу років. Окрім того, спостерігається певна еволюція сучасного уявлення культури в її різноманітних проявах. Варто звернути увагу на те, що сам термін «культура» походить від латинського *cultura* і має досить багато значень: обробляти, вирощувати, опікуватися, доглядати, проживати, розводити, виховувати тощо (Хоменко, 2002, с. 5).

Починаючи ще з античних часів, осмислення феномену «культура» відображено у трактатах китайських, давньоіндійських, давньогрецьких філософів: Арістотель, Платон, Полібій, Сима Цянь, Цицерон та інші.

У філософській думці давніх часів осмислення самого поняття «культура» розумілося як дещо більше, ніж просто аграрна культура, зокрема Цицерон, у своїх листах, писав: «філософія є культурою душі (духу)» (Кравець, 2004, с. 31).

З плином часу та подальшим розвитком суспільства інтерес представників різних епох до дослідження сутнісних ознак культури, виявлення особливостей культурного становлення особистості не вгасав. Цікаве філософське осмислення культури, можемо знайти у роботах Фоми Аквінського, І. Канта, І. Гердера, Г. Гегеля, М. Костомарова, М. Грушевського, М. Когана та інших.

Так, наприклад Дж. Фейнблан, обґрунтовуючи важливість дослідження культури, як наукового знання усіх форм людської діяльності, зазначав: «культура – це емпіричний рівень буття людства, оскільки охоплює як систему ціннісних орієнтацій, так і фундаментальні проблеми існування та розвитку всього суцього» (Левит (ed.), Т. 1, с. 157).

У наших попередніх дослідженнях зазначалось, що протягом історії у філософських поглядах на осмислення світу культури, склалося багато різноманітних дефініцій цього феномену, оскільки досліджували його у контексті

різних підходів. Розглянемо основні з них. Перший – *філософсько-антропологічний підхід*, який «розглядає культуру як вияв людської природи, коли риси культурного процесу визначаються особливостями, притаманними людині як виду». Наступний – *філософсько-історичний підхід*, що доповнює перший, і розглядає культуру як «процес переходу від природи до історії, від «тваринності» до людського, до соціуму. Головна роль у такому перетворенні належить людській діяльності» (Сидоренко, 2019). *Соціологічний підхід* «пояснює функціонування культури в суспільстві, її соціальних функцій та реалізації соціальної пам'яті суспільства, трансляції соціального досвіду тощо». Поняття «культура» з соціологічної точки зору «характеризує образ життя суспільства в цілому, його культуротворчі можливості» (Чен Хань, 2019b, с. 297). Варто відзначити, що саме у філософських поглядах давніх мислителів відображено ідеї, що стали підґрунтям для усіх сучасних антропологічних, культурологічних та педагогічних концепцій.

У науковій літературі виділяють три основних *етапи осмислення поняття «культура»*. Перший – характеризується суспільним самоусвідомленням індивідів і датується періодом від первинного суспільства до першого століття до н. ч.; другий етап виявляє наявність світоглядних систем, які ще не визначались терміном «культура» і, третій етап, починаючи з XIX ст., протягом якого створюються численні культурологічні концепції. Саме протягом третього етапу, відбувалось з'ясування науковцями змістового наповнення цього поняття і виникла велика кількість його дефініцій. На теперішній час, для більш повного розуміння такого розмаїтого явища як культура, науковцями застосовуються різноманітні підходи: дескриптивний, функціональний, символічний, семіотичний, соціологічний, філософсько-культурологічний і т. ін. (Чен Хань 2019b, с. 297).

Так, у культурології те чи інше визначення поняття «культура» спирається на певний напрям її дослідження та змінюється в залежності від змісту, що в нього вкладається. Серед основних культурологічних підходів можна назвати антропологічний (Е. Тайлор), коли під культурою мають на увазі спосіб життя суспільства, народу чи групи народів (первісна культура, східна культура, європейська культура); філософсько-історичний (М. Данілевський, О. Шпенглер),

соціологічний (М. Вебер, Е. Маркарян, П. Сорокін, В. Стьопін), галузевий досліджує аспект суспільного життя (економіка, наука, культура і т. д.); гуманітарний (аксіологічний), коли оцінюють ступінь «цивілізованості» особи чи групи людей, народів («культурна людина», «культурні народи», «масова культура» і т. ін. (В. Библер, Л. Сидоренко, В. Межуєв) (Безклубенко 2006, с. 5).

Багатовекторність досліджень, присвячених розкриттю феномену культури, зумовила появу двох основних підходів щодо її вивчення. Перший, зорієнтований на дослідження культури в рамках окремої дисципліни. Так, різні аспекти прояву культури досліджує філософія, соціологія, аксіологія, культурологія, психологія тощо. Другий – спрямований на міждисциплінарний, комплексний підхід щодо дослідження означеного феномену.

Для прикладу, наведемо дисертаційне дослідження А. Агаркової, в якому обґрунтовано доцільність застосування міждисциплінарного підходу до вивчення проблем культурогенезу, зокрема пропонується діяльнісно-аксіологічне розуміння феномену «культура». Звернемо увагу, що науковці, визначаючи сутнісний зміст культури через розкриття її аксіологічної складової, наголошують на відображенні цінностей окремих народів як елементів культури. Саме в ціннісних елементах культури проявляється соціалізація людини як виду. Отже, можна дійти висновку, що будь-яка цінність проявляється, і може бути втілена, як в матеріальній, так і в духовній культурах. Таким чином, «світ «артефактів» та світ «смислів» створюються людиною в результаті діяльності, та є цінністю для певної спільноти людей» (Агаркова, 2004).

Тому, на думку авторки, некоректно досліджувати феномен культури, умовно відокремлюючи матеріальні цінності культури від духовних і навпаки, оскільки тільки у цих взаємозв'язках можемо цілісно осягнути її сутність. У сучасних дослідженнях науковці наголошують, що культуру не можна розглядати як статичне (незмінне) утворення, вона постійно перебуває у русі, змінюється і розвивається. Саме діяльність людини формує риси культури в її різноманітних проявах, які, перетворюючись, знову впливають на культурне становлення людини. Таким чином, людина і творить культуру, і змінює її, і прагне до неї. Відбувається

постійна взаємодія, оскільки «...культура виражає глибину й незмірність людського буття. У тій мірі, в якій невичерпною і багатоманітною є людина, багатогранна і багатоаспектна є і культура...» (Гуревич, 2003, с. 28).

Розглянемо феномен культури у контексті методологічних підходів, характерних педагогічній науці. Педагогічний словник надає таке визначення поняття «культура»: «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності» (Гончаренко, 1997, с. 182). Окрім загального визначення культури в педагогічній науці її розглядають як «сферу духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, університети, музеї, театри, будинки творчості, тощо). Під культурою ще розуміють рівень освіченості, вихованості людини, зокрема, рівень оволодіння нею певними професійними компетентностями та досвідом у тій чи іншій галузі (там само).

Отже, культура, в контексті педагогічної науки, висвітлюється як процес інтелектуального, творчого та духовного розвитку суспільства в цілому, та особистості зокрема. Цей процес залежить від виховного впливу та якості освіти, від засвоєння культурних здобутків людства особистістю та її здатності перетворювати їх у нові якісні цінності як матеріальної, так і духовної культури. Зазначимо, що все вищесказане відбувається в діалектичній залежності усіх проявів культури, створюючи нові умови для розвитку суспільства.

Підтверджуючи сказане, зазначимо, що і в Давньому Китаї поняття «культура» містило у своєму змісті «культурно-виховний» сенс. Це можна довести, розкриваючи значення ієрогліфів, якими позначають поняття «культура» і розшифровують як «культурне управління освітою» (Ждао Хоньєнь; Ли Баоши, 2009).

З'ясовуючи *сутність поняття «культура особистості»*, варто відмітити наявність двох напрямів щодо його трактування. Перший розглядає його як чинник самореалізації особистості у процесі творчо-продуктивної діяльності, а другий – як

сферу прояву життєвих ціннісних орієнтацій, духовного життя людини. Процес окультурення особистості відбувся саме тоді, коли людина не тільки спостерігала за навколишньою дійсністю, а почала перетворювати й удосконалювати її, а світ став сприйматись нею як простір реалізації творчих задумів. Саме творчість і є одною з найсуттєвіших ознак культури особистості. Як зазначає І. Рижова, «Культура – це конфігурація засвоєної поведінки людини і її результатів, творчістю й призначеністю до творення, які тісно пов'язані з духом, духовністю» (Рижова, 2011, с.127). Таким чином, культура не може існувати окремо від людини, оскільки всі культурні надбання людства, це прояви людської діяльності, які, в свою чергу, формують її культуру.

Науковці визначають «культуру особистості», як прояв цілого комплексу особистісних характеристик людини, які дозволяють їй жити в гармонії із загальнолюдською й національною культурою, впливати на розвиток як суспільства, так і власної індивідуальності (Газман, 1989, с. 5); як «багатовимірне і системне психічне явище, яке потрібно розглядати в діалектичній єдності загального, особливого та одиничного проявів людської психіки» (Семикін, 2002, с. 87). Загальний прояв показує міру засвоєння людиною загальнолюдських цінностей, соціальних норм; особливий – виявляє своєрідність етнічного менталітету і способів соціальної взаємодії; одиничний прояв демонструє індивідуальний стиль у стосунках, поведінці та діяльності. В. Гусак розглядає культуру особистості як «ступінь досконалості в розвитку відповідної професійної та особистісної сфери конкретної людини» (Гусак, 2009, с. 73).

У комплексне поняття «культура особистості» вміщено таку його важливу складову як «особистісна культура». Є. Більченко, роблячи дефініцію поняття «особистісна форма культури», розуміє його як здатність людини сприймати оточуючі цінності предметного світу, засвоювати їх, розвиваючи себе, тобто, створювати або коригувати власну сукупність здібностей, схильностей і особистісних якостей. Автор зазначає, що особистісна форма культури створюється під впливом оточуючих предметів, наявних у період розвитку людини соціальних установок і життєвих орієнтацій, але все це відбувається в

«неповторній вибірковості для кожної людини і, саме ця неповторність впливає на формування унікальності й культурно-особистісної оригінальності людини» (Більченко, 2006, 3, с. 5).

Отже, здійснивши аналіз досліджень, присвячених феномену культури та поняттю «культура особистості», можна констатувати, що культура не може існувати окремо від людини, оскільки характеризує різноманітні прояви людської життєдіяльності, які залежать від здатностей людини (образу її думок, здібностей, волі, характеру), від продуктивної діяльності (способу дій), у якій ці здатності проявляються від створених людьми матеріальних і духовних цінностей.

Визначаючи *місце людини у світі культури* науковці пишуть, що у своєму первісному значенні культура протистоїть природному початку, й означає все те, що відрізняє людину від природи, відрізняє штучний світ від природного (Соціальна філософія, 2005). Так, дійсно, світ культури від початку часів створювався людиною, племенем, етносом, народом, але, він ніяк не може повністю протиставляти себе світу природньому і світу божественному бо, саме завдяки спостереженню за природою, віруванням у Богів, які уособлювали різні природні явища, формувалася духовна культура, яка і проявилася в подальшому створенні матеріальної культури. М. Коган зазначає, що саме трьома каналами – через гру, обряд і працю – людство виходило з природи в культуру, набувало, так би мовити, друге «підданство». Ця подвійність природно-культурної даності зберігається і донині.

Для визначення сутнісного змісту поняття **«національна культура особистості»**, потрібно виявити взаємозв'язок національної культури з культурою особистості. Відповісти на питання: чи може бути людина культурною поза національного впливу? Так, наприклад, В. Мельник зазначає, що «людина є продуктом культури свого суспільства, вона формується у середовищі своєї культури» (Мельник, 2016, с. 197), і тільки тоді людина починає себе ідентифікувати з культурою народу, коли в неї самої з'являється певний рівень сформованості культури. Отже, беручи до уваги все вищесказане, вважаємо, що **культура особистості** – це багатогранне поняття, пов'язане духовно-творчою

діяльністю окремої людини, основаної на розумінні духовної цінності життя, самопізнанні, саморозвитку на прагненні діяти на засадах моральності, мудрості та освіченості. Культура, як писав Г. Сковорода, це друге, духовне, народження людини. Якщо ж говорити про національну культуру особистості, то це «друге народження» відбувається в ореолі цінностей та культурних надбань народу, це пробудження національної самосвідомості представників народу, здатність до взаємодії та взаємодопомоги між собою і, як результат, народження з аморфної етнографічної спільноти, морально зрілої національно-культурної спільноти. Разом із філософією, освітою, наукою, суспільство, об'єднане національною ідеєю, творить спільну мету: підвищення духовно-інтелектуальної якості цілого суспільства. У японській культурі існує дуже влучне прислів'я, яке характеризує феномен появи національних держав: «Душа народу створює державу» (Чен Хань, 2019).

Виявляючи сутнісний зміст національної культури, важливо визначитись у значенні таких понять, як: **«народ», «етнос», «нація»**. У науковому дискурсі спостерігається неоднорідність поглядів щодо їх трактування. На думку націолога Г. Касьянова, це пов'язано з ідеологічним характером використання цих термінів у політиці. Науковець пише: «нині більшість понять, пов'язаних з нацією та етносом, мають «хамелеоноподібний» характер» (Касьянов, 1999. с. 10). Так, наприклад, в Америці грецьке слово «етнос» тлумачать як «нація», або раса, і позначають ним етнічну меншину, що мешкає в чужому етносередовищі. У західноєвропейській літературі визначення поняття «нація» позбавлене моноетнічного змісту, цим терміном позначають політичну (державну) спільноту незалежно від того, з яких етносів вона склалася. В українських культурологічних словниках під поняттям «нація» визначають «історичну спільність людей, що визначається соціальними зв'язками певної формації і характеризується специфічними етнічними рисами, зумовленими особливостями економічного й культурного розвитку, спільністю території, мови, побуту, традицій і звичаїв, а також відображенням цих факторів в суспільній свідомості й суспільній психології» (Герчанівська (ed.), 2020). В політологічних науках термін «нація» (від

лат. *natio* – народ) – «історична спільність людей, що складається у процесі формування спільної території, економічних зав'язків, літературної мови, етнічних особливостей культури й характеру» (Короткий політичний словник). У Філософському енциклопедичному словнику надається характеристика поняття «нація» – «спільнота людей, об'єднаних низкою чинників, серед яких найважливішими є етнокультурні та політико-правові». За визначенням Е. Сміта, нація – це колектив людей, «що має власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять, спільну масову громадянську культуру, спільну економіку і єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів» (Шинкарук (ed.), 2002, с. 414).

У цьому дослідженні візьмемо за основу розуміння поняття «етнос» і «нація», висловлене Г. Лозко, яка, у свою чергу, спираючись на Етимологічний словник української мови, зазначає, що поняття «етнос» – первісно означало «групу своїх людей», пов'язаних спільністю походження і звичаєвості. Ці ознаки спільності зберігаються у етносів і тоді, коли вони сформувались у націю. Це дає підстави зараховувати до етносів як донаціональні, так і національні спільноти (Лозко, 2006, с. 25). Для розуміння співвідношень між поняттями «нація» і «народ» звернемося до визначення, зробленого Н. Лисенко в навчально-методичному посібнику з етнопедagogіки. Як зазначає вчена, «нація – це історично складена спільнота людей, якій притаманні всі ознаки народу». «Нація – це розвинутий в економічному і культурному сенсі народ, який вирізняється з-поміж інших мовою, країною проживання, організацією державно-політичного життя, національною свідомістю й особливостями менталітету» (Лисенко, 2011, с. 687). Здійснивши огляд трактування понять «етнос», «народ» «нація» вченими, можна дійти висновку, що деякі дослідники ототожнюють їх (Г. Лозко), інші ведуть мову про генезу історичних форм від етносу до народу і потім до становлення нації (О. Якуба), є дослідження, в яких «етнос» і «нація» протиставляються (Ю. Семенов). Окрім того, можна констатувати, що в різних країнах вироблялися власні погляди науковців щодо трактування означених понять. Це залежить від особливостей історичного розвитку країни, від її політичного та економічного устрою, моноетнічного чи

поліетнічного типу держави, від світоглядних орієнтирів, сформованих у даному суспільстві тощо. Наприклад, в європейських країнах, у зв'язку із втратою моноетнічного характеру суспільного устрою, набуває актуальності проблема оформлення його у політичну націю. Своєрідне розуміння цих термінів можна побачити у науковій думці Китаю, де існують мовні, культурні та інші розходження між окремими регіонами, і яка стала прикладом довготривалого існування політичної нації. Так, у своїй статті «Национальность, нация и этническая группа: три понятия, которые нельзя путать» Сю Ти Лин, зазначає, що у прагматичному розумінні поняття національності, фактично має два різних типи. Один із них – це державна нація, ізоморфна державі, яку для стислості можна назвати нацією. Інший – початкова нація, що має той же корінь і те ж походження, що й етнічна група. На думку автора, національність через суб'єктивне формування інтелектуальної еліти або посадових осіб і є нацією із загальною політичною волею. Початковий етнологічний клан існував у давнину і буде існувати ще довгий час у майбутньому, в той час як національний клан – супутник сучасної держави, є тільки сучасним явищем. Якщо ми не будемо розрізняти ці два типи національностей з різною природою і походженням, це дійсно зумовить велику плутанину в теорії і практиці навчання (Сю Ти Лин, 2017). Цю ж думку доповнює Чоу Пин, зазначаючи, що в контексті китайського розуміння, поняття «нація» не ототожнюється з поняттям «етнос» в загальному сенсі цього терміна. Нація сформувалася в ході тривалого історичного процесу вже після побудови національної держави, і виражається у значенні національної спільності, яка принципово відрізняється від етносу як історико-культурної спільності. Формування, консолідація і розвиток національної меншини, мають потребу в опорі на загальну історію, культуру, і навіть загальну «уяву» людей. На думку автора, ці національні чинники відіграють фундаментальну роль у формуванні і розвитку національної меншини. Національне співтовариство є основним атрибутом нації, а інші атрибути повинні спиратися на це. Національне співтовариство здійснює інтеграцію місцевих жителів в єдине ціле і стає основною формою організації населення в державі (Чоу Пин, 2020).

Здійснений аналіз показує, що існують як об'єктивні, так і суб'єктивні ознаки національного. Перші піддаються спостереженню та вимірюванню, це – особливості поведінки, мови, політичний уклад, правові відносини (все, що характеризує національну спільноту), а другі – стосуються національної культурної самоідентифікації особистості, яка усвідомлює свою приналежність до певного етносу, народу і, як об'єднуючого елементу – нації. Здійснивши огляд різних трактувань поняття «нація» можна зауважити, що кожне з них відображає як зовнішні атрибути цього феномену, так і внутрішні (особистісні), які характеризують представників нації.

Часто, коли йдеться про *національну культуру*, вона асоціюється з таким поняттям як етнічна культура. У цьому контексті варто зазначити, що нація, на відміну від етносу, це об'єднання людей в основі якого кровноспоріднений зв'язок відіграє опосередковане значення, в основі, окрім економічних та політичних факторів, закладений національний характер, національний менталітет, світогляд і національна психологія, національні ідеали та мораль.

Здійснюючи огляд наукової та навчальної літератури, присвяченої розкриттю поняття «національна культура», варто зауважити, що дослідники звертають увагу на певний взаємозв'язок національної та релігійної культур. Оскільки ці культури мають суспільну цінність і домінують у суспільстві – це сприяє формуванню певних народно-релігійних традицій, в змісті яких спостерігається своєрідний сплав народного і релігійного світосприйняття, мислення, моралі, тощо. Це відображається на всіх етапах розвитку нації. Так, І. Тюрменко вказує на те, що «національно-релігійні традиції будь-якого народу є важливим елементом національної культури...», оскільки «охоплюють символічні й чуттєво-наочні форми, а їх регуляторна функція впливає на формування ціннісної орієнтації, вироблення художнього смаку, норм і правил поведінки» (Тюрменко (ed.), 2010, с. 75). Автор звертає увагу на те, що передумовою національного об'єднання людей було створення держави, розвиток писемності, літератури, освіти, науки, мистецтва, що зумовлено появою такого соціокультурного співтовариства як

інтелігенція. Культурно-просвітницька, громадська, політична діяльність інтелігенції стала певним локомотивом у процесі націотворення.

В теоретичній націології багато науковців вбачають природу нації, а її сутнісний зміст саме в культурі, досліджуючи взаємозв'язок нації і культури. Проблему *націй в культурному аспекті* розглядав у своїй праці «Народ і нація» Фр. Й. Нейман, який трактував націю як скупчення людей, що внаслідок вищих своєрідних культурних надбань, особливо в літературі, мистецтві, науці, або в політиці, створила своєрідну загальну спільноту, яка з часом розповсюджується на ширший простір та визначається спільною мовою, рисами характеру, поглядами, звичаями, як також дуже розвиненому відчутті національної спільності (F Neumann, 1888). Це визначення підкреслює всі складники культури як націогенетичні чинники.

Отже, якщо розглядати характеристику поняття «національна культура», то необхідно враховувати вищевказані аспекти. Узагальнюючи погляди науковців можна констатувати, що національна культура є основою життя соціальної спільноти, оскільки поєднання усіх її складових і є тою єдиною системою координат, яка регулює національну свідомість, національну самоідентифікацію кожного члена спільноти. Як зазначає О. Бочковський, «коли культура, головно масова й пересічна, вважається критерієм нації та її самобутності, то це має певну рацію». Нація формується тільки тоді, коли виявляє культурно-творчу здібність. «Для нації культура є тим, чим для людини є її особовість. Звичайно, культурна своєрідність народу може виявлятися по-різному, залежно від історичних та мезологічних обставин» (Бочковський, 1947, с. 157).

У науковій літературі Китаю національна культура розглядається не тільки як історична спадщина, що передається з покоління в покоління однієї нації, а й як дуже дороге духовне багатство, що має активну життєздатність (Чен Хань, 2017). Хун Цзоу зазначає, що національна культура є тим найважливішим генетичним ядром нації, яке визначає її життєздатність в сучасному швидко змінюваному світі, створює духовну спільність народу і дає людям впевненість у своєму майбутньому (Хун Цзоу, 2009).

З огляду на те, що національна культура не статичне утворення, а явище, котре постійно знаходиться в розвитку, видозмінюючись у залежності від історичних, соціокультурних, кроскультурних процесів, що відбуваються в певній спільноті, доречним є огляд наукових праць, які розкривають *особливості розвитку національної культури особистості* через етнопсихологічні та етносвітоглядні ознаки, такі як: «національна ідентифікація», «національний характер», «національний образ світу», «національний менталітет». Ці категорії висвітлювали Г. Ващенко, В. Сухарев, М. Сухарев, Г. Гачев, Н. Моїсеєва. Варті уваги дослідження, що розглядали етнопсихологічний аспект проблеми вивчення особистості в культурі, особистісного зростання студентської молоді, це праці М. Б. Боднар, І. В. Данилюк, Г. Ставицького. Усвідомлення спільнотою важливості збереження самобутнього етнокультурного простору та подальшого розвитку національної культури як для фізичного виживання, так і для закріплення на державно-політичній мапі світу, відобразилося у педагогічних концепціях кожної, з утворюваних у процесі етногенезу, націй. Усі компоненти національної культури, духовного жаття народу, втілюють у собі його світогляд, який формується протягом віків. Науковці визначають, що народний світогляд – це «система історично обумовлених поглядів, переконань, ідеалів, яка відображається у фольклорі, міфології, національній психології і характері народу, його культурно-історичних традиціях» (Кузь (ed), 1993, с. 54). Г. Ващенко, визначаючи базові основи творення нації, особливо вирізняв такий фактор як *усвідомлення нацією своєї окремішності*, вважаючи його категоричною передумовою її існування (Ващенко, 1976, с. 105). Кожен народ, накопичуючи свій життєвий та історичний досвід, починає дивитися на світ під своїм кутом зору, це відображується в індивідуальній манері сприймання різноманітних життєвих явищ і понять. Якщо осягнути специфіку сприймання народом різноманітних речей, то тоді можливо розпізнати минуле цього народу і навчитися передбачати майбутнє (Сухарев; Сухарев, 1997). Кожна нація протягом століть виробила свою самобутню картину світу, своєрідне бачення світу. Воно передається від покоління до покоління, кристалізуючи певні морально-етичні норми, естетичні уподобання, своєрідність

гумору, сімейних стосунків, тощо. Г. Гачев увів у науковий обіг поняття «національні образи світу», порівнюючи самотність культури кожного народу із інструментом світового оркестру. Цей феномен науковець описує не як національний характер, а як національні погляди на світ своєрідна національно-художня логіка склад мислення: «якою сіткою координат народ сприймає оточуючий світ відповідно який образ вибудовується в його уяві і як він цей образ усвідомлює» (Гачев, 2013). Вважаємо, що саме образ світу народу творить систему життєвих і національних цінностей, які становлять виховний ідеал і визначають стратегію національного освіти в країні.

Ідеї щодо становлення національної ідентичності, як усвідомлення людиною власної приналежності до певної нації чи держави, зародилися в ХІХ столітті у колах прогресивної інтелігенції. У західноєвропейських дослідників П. Альтера, М. Ігнат'єфа, Е. Смітта, національна ідентичність класифікується на культурну національну ідентичність і громадянську (політичну) національну ідентичність. У концепціях щодо культурної ідентичності увага науковців зосередилась на визначальних рисах етнічної totoжності і самотності народу, спільності традицій, мови, місця проживання, релігії, звичаїв, історії. Концепції, що визначали громадянську ідентичність, висвітлювали аспекти рівноправності громадян виражені в чинній системі прав і обов'язків; спільності громадянської культури, ідеології, патріотичної прихильності до спільних політичних практик і цінностей (Сладкий, 2008. с. 111). Отже, вважаємо, що у трактуванні поняття «національної культури особистості» варто враховувати як культурну, так і громадянську національну ідентичність.

Таким чином, здійснений аналіз досліджень, дозволив уточнити сутність поняття *національна культура особистості*, яке визначається як *система цінностей та культурних норм, їх творення, відбору та ретрансляції, що лежить в основі єдиної національно-культурної ідентичності і слугує об'єднавчим чинником суспільства в умовах поліетнічних, полікультурних держав сучасності*.

Один із головних напрямів творення та **ретрансляції національної культури** – **мистецтво**. Саме творчий потенціал музикантів, поетів, режисерів,

художників, архітекторів збагачує і формує національну культуру. Від того, в якому культурному середовищі формується людина, якими творами мистецтва захоплюється, можна судити про її культурний рівень.

Про особливий потенціал мистецтва у процесі становлення культурної особистості підкреслюється у працях з філософії культури (Арістотель, М. Коган, Н. Бердяєв, Н. Крилова), з психології мистецтва (Л. Виготський, О. Леонтєв, Л. Левчук, М. Петрушина, С. Раппопорт Т. Якобсон, Б. Ананьєв, Е. Басин, В. Крутоус), з педагогіки мистецтва та музично-педагогічної літератури (М. Данилевська, О. Лебедіна, О. Рудницька, Г. Шевченко).

Особливий вплив мистецтва на людину відмічав ще давньогрецький філософ Арістотель, запроваджуючи таке поняття як «катарсис», яке було основним у його теорії прекрасного. У процесі сприймання мистецького твору у людини виникають сильні почуття (захоплення, мрійливості, гніву, туги, смутку) під впливом яких виникає особливий психологічний стан. У момент перебування у такому стані відбувається, на думку Арістотеля, своєрідне духовне очищення (Піча (ed.), 2004, с. 104). Сутність катарсичних станів полягає в трансформації світоглядних основ особистості до рівня соціально-значущих, загальнолюдських і національних цінностей та ідеалів. Витоки цього явища сягають початку історії людства. Катарсичний характер мали всі первісні ініціації, ворожіння, релігійні свята, усна народна творчість з обрядами, звичаєвою культурою, піснями, іграми. Людина, за допомогою мистецтва, вступає в емоційні відносини зі світом, тобто світ ніби подвоюється: за кожним предметом, явищем видніється людська емоція, людина ніби бачить саму себе в усіх оточуючих її предметах і явищах. Отже, емоційний вплив мистецтва здійснюється тоді, коли людина починає по-іншому сприймати себе, свою діяльність і свій потенціал.

Культурну деградацію у суспільстві вчені характеризують як антикатарсис, тобто втрата потреби і здатності до духовного очищення. На рівні суспільства – це зниження позитивного ціннісного ставлення до головних умов збереження і культурного розвитку суспільства.

Про вплив мистецтва на людину писав Конфуцій, вбачаючи у ньому шлях морального вдосконалення особистості і виховання її гармонії духу. Мислитель виділяє два найважливіших прояви духовності – гуманність (жень) і культуру (вень). Конфуціанство підкорило естетичні вимоги етичним. Культура розуміється Конфуцієм не як щось зовнішнє по відношенню до людини, а як важлива складова його внутрішнього світу. Основа внутрішньої культури, в розумінні Конфуція, – гуманне ставлення до людей, єдність милосердя і справедливості. В конфуціанстві вважають, що мистецтво – це засіб виховання шляхетної людини, і, в той же час, можливість продемонструвати наступним поколінням достоїнство такої людини. На думку Конфуція, твори мистецтва мають бути достовірними і виразними для представлення як окремій людині, так і суспільству, моральних цінностей у привабливому, а не спотвореному вигляді. Кожен твір мистецтва має впливати на формування гуманізму і містити базовий естетичний критерій – єдність доброго і прекрасного (Чжао Цзинь, 2018).

М. Каган, досліджуючи взаємозв'язок духовної і матеріальної культури, обґрунтовує точку зору, що ототожнення матеріального і духовного відбувається в художній культурі в процесі художньої творчості. Ці два прояви культури не просто з'єднуються, вони вступають в особливий вид зв'язку. На думку автора, «подібне "обертання" матеріального духовним, а духовного матеріальним, перетворення одного в інше, може відбуватися лише в мистецтві» (Каган, 1996, с.125). Цікавими для подальшого дослідження процесів формування духовної культури особистості, є думки М. Кагана про предметне буття культури, яку він розподіляє на три форми духовної предметності – знання, цінність, проєкт (там само).

Н. Бердяев писав, що культура, у глибокій своїй сутності, це велика невдача, оскільки творчість, як основний прояв культури, знаходиться в певних лещатах, вона придушується протилежними прагненнями – устремлінням до досконалості душі і до досконалості культурної цінності, тобто, на вершинах культури мучить людину протиборство між тим, щоб створювати щось, і тим, щоб бути чимось (Бердяев, 1989, с. 519).

Механізми різних форм впливу мистецтва на становлення людини як культурної і всебічно розвинутої особистості, досліджує *психологія мистецтва*. Науковцями визначено щонайменше два підходи стосовно розуміння сутності художнього сприймання: особистісний і діяльнісний. В особистісному підході науковці вбачають «взаємодію засобів і видів мистецтва, роль смислових, мотиваційних характеристик індивідуальності людини (Б. Ананьєв)» (Неверова, 2015, с. 45). Діяльнісний підхід акцентує увагу на важливості елементу творчості в процесі спілкування з мистецтвом (А. Леонт'єв, П. Гальперин, С. Рубинштейн). В сучасних психологічних дослідженнях процес впливу художніх образів мистецтва на особистість розглядається, як: самопізнання, естетичне самовиховання, художнє спілкування, емпатія (там само). *Психологи досліджують мистецтво як вид людської діяльності, а також, як процес функціонування його продуктів у соціумі. Особливості природи мистецтва вчені досліджують на різних рівнях: біологічному, психологічному, особистісному, однак, домінуючим, в ієрархічній структурі мистецтва, вважають соціокультурний рівень. Специфіка мистецтва як соціокультурного феномену, полягає у його діяльнісному аспекті, який не залежить від примусової необхідності, а має виключно вільний, творчий характер. Така діяльність реалізує більш високий ступінь свободи, відкриває людині простір для творчості, фантазії, уяви. У цих створених мистецьких образах втілюється усе багатство відносин людини до світу і до самої себе, що стимулює її культурний розвиток (Басин et al., 2018).*

Відомий вчений В. Вунд, який останні роки своєї наукової діяльності присвятив розкриттю психології мистецтва і психології народів, також акцентував увагу на пріоритеті соціокультурного підходу до розкриття цих феноменів. Учений зазначав: «мистецтво – це уособлення духу народу. Мистецтво виникає й існує в соціумі і для соціуму. Генетично і за своєю суттю воно, вважав В. Вундт, стоїть в одному ряду з такими значними сферами духовної культури як мова, міф і релігія.

Психолог сформулював думку про «дух цілого» у народі, який проявляється у мові, міфах і звичаях, використовуючи поняття спільності імпульсивних дій. Вважаємо, що цей вияв спільності і є підґрунтям становлення національної

культури народів. З думкою В. Вундта, перекликаються погляди українського філософа Г. Лозко, котра ввела поняття «етнічна енергія», зазначаючи, що чим вона сильніша, тим краще живе та процвітає народ і, зокрема, кожен його представник (Лозко, 2006). Вважаємо, що особливу силу народу надає світоглядно-звичаєва спільність, яка відображена у мові, релігійних ідеалах, традиціях, усній народній творчості(фольклор) та мистецтві.

Про єдиний ритм етнічного колективу зауважено у Малій енциклопедії етнодержавознавства, де зазначається: «Етнос – це пасіонарне поле одного ритму, бо в іншого етносу свій ритм. Саме ці ритми люди вловлюють відчуттям «свого» і «чужого» (там само). Коли дитина з народження чує колискову пісню, яку наспівує їй мати, її серце починає коливатися в унісон з ритмом, мелодикою, інтонацією близькою до її генотипу. Потім, сприймаючи мову свого народу, особливості втілення народного характеру в мистецьких творах, її біологічне поле починає коливатися в унісон з полями оточуючих. Саме етнічно-світоглядні традиції народу відіграють неповторну роль у становленні її національної культури. Людина засобами народної творчості відтворює власну духовність продукуючи як предметно-матеріальні зразки культури, так і духовні.

Культурне зростання особистості в сучасному світі «асоціюється, насамперед, з отриманням освіти як процесом набуття різносторонніх і глибоких знань. Оскільки джерелом освіти є культура, то і змістом освіти має бути культура» (Економова, 2014, с. 358).

*Пошук шляхів **окультурення особистості** у процесі здобуття освіти, бачимо у творчій спадщині багатьох європейський, українських та російських учених-педагогів: Л. Виготського, Я. Коменського, Н. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського та інших. Так, Я. Каменський, під впливом тогочасних гуманістичних традицій епохи Відродження, запровадив у педагогічну думку ідею організації навчання школярів на принципах гуманізму, особливу увагу приділяючи регулюванню моральної поведінки, виявляючи педагогічні механізми розвитку духовної культури учнів. Найповніше це питання розглядається в його роботі «Пансофічна школа, тобто школа загальної мудрості». На особливу увагу*

заслуговують його погляди щодо важливості інтеграції знань у галузі науки, мистецтва і релігії, як засобу формування освіченої і культурної особистості. Саме Я. Каменський показав приклад аналітичного вивчення явищ дійсності в єдності трьох світів – духовного, матеріалістичного та світу творчої діяльності особистості (Бриль; Бабченко, 1992, с. 37). Л. Виготський звертав увагу на важливість розвитку емоційної культури як елементу, що впливає на становлення культурної особистості. Педагог зазначав, що найвищим проявом емоційної культури є здатність особистості регулювати власні емоції за допомогою свідомого вибору ментальної та фізичної дії (Выготский, 1967). Цікавим доробком автора є опрацьована культурно-історична теорія психіки, в якій зазначається, що в процесі свого розвитку дитина засвоює не тільки зміст культурного досвіду, але й прийоми та форми культурної поведінки, культурні засоби мислення, спілкування. Культурний розвиток особистості полягає в оволодінні допоміжними засобами поведінки, які людство створило протягом історичного розвитку і якими є: мова, письмо та система лічби. Саме «розвиток вищих психічних функцій є однією з важливіших сторін культурної поведінки дитини, що становить основу накопичення його культурного досвіду» (Выготский, 2005, с. 374).

Враховуючи все вищесказане, вважаємо за доцільне уточнити *зміст поняття «культура особистості» у педагогічному контексті*, яке у дослідженні розуміється як *багатогранне утворення, пов'язане з духовно-творчою діяльністю людини, основою на розумінні духовної цінності життя, самопізнанні, саморозвитку на прагненні діяти на засадах моральності, мудрості та освіченості*.

Розглянемо педагогічні концепції українських діячів освіти щодо формування культурної, національно-свідомої особистості. Як відомо, саме на основі свого неповторного національного світогляду, специфіки національного характеру, морально-етичних ідеалів, поглядів, переконань, кожен народ створив власну систему виховання підрастаючого покоління, що базується на історично сформованих цінностях характерних окремій нації. Видатний український педагог К. Ушинський, досліджуючи народність у вихованні, дійшов висновку, що кожен

народ повинен мати власну національну школу і спиратися вона повинна на систему ідей, поглядів, переконань, а також традиційно-обрядову та звичаєву культуру, що створив впродовж віків народ і яка здатна забезпечити духовне самовідтворення, самозбереження його представників. Народність, на думку К. Ушинського – це національна самобутність народу і коріниться вона, перш за все, у характері народу (Ушинський, 1988, Т.1., с. 194).

Питаннями, що досліджують особливості формування **національної культури особистості** в процесі впровадження ідей народного виховання у національну систему освіти, займалися представники такого напрямку як етнопедagogіка. Варто відмітити, що ця галузь педагогіки цікавила учених багатьох країн світу (Японія, Китай, Росія, Франція, Німеччина, інші). До наукового обігу термін «етнопедagogіка» ввів чуваський педагог Г. Волков, визначаючи його як науку про народну педагогіку, тобто вироблені й застосовані в середовищі людей праці, знання, засоби і досвід виховання й навчання дітей та молоді (Волков, 1999). В Україні методологічною основою для розвитку цієї галузі у педагогіці стали праці С. Бабашина, А. Богуш, О. Духнович, Н. Лисенко, О. Любар, М. Стельмаховича, Д. Федоренка, Ю. Руденка, С. Русової, О. Губко та інших. Автори доводили, що виховання, на засадах народної педагогіки, традиційно, світоглядно і духовно пов'язано з історією та культурою народу його націєтворчим та державотворчим потенціалом. Так, С. Русова розробила концепцію української національної системи освіти і національного виховання, основна мета якої долучити українських дітей з самого раннього віку до народної естетичної творчості. Формування національної культури дітей відбувалось на національному матеріалі, в основному використовувалась усна та музична творчість рідного народу (пісні, музикування на народних інструментах, хороводи, ігри), інсценізації, театралізації, творення виробів декоративно-ужиткового мистецтва, залучення до народних свят та традицій. Окрім того, С. Русова вивчала різні світові методики, і, переорієнтовуючи найкращі з них в національно-виховну систему координат українського народу, збагачувала новими педагогічними технологіями національну освіту. Педагог пише: «Міцнішою нацією в наші часи виявляє себе та,

яка найкраще за інших вичерпала у своєму вихованні свої глибокі національні скарби й у національній психології подала вільний розвиток дитини...» (Богуш, 2016). Про важливість духовних цінностей народної педагогіки мудрості, як орієнтиру для розвитку освіти, писав М. Стельмахович, особливу увагу надаючи традиціям, які вважав фундаментом для національного становлення особистості, як і національне – фундаментом для розвитку культури. Науковець писав: «відчуження людини від національної культури нівелює її, робить безликою. Людина знеособлена, позбавлена власної індивідуальності, не здатна створювати духовні цінності (Стельмахович, 1997, с. 47). Аналіз ідей педагогів-народолюбців переконливо свідчить про те, що розвиток національної освіти в країні повинен ґрунтуватися на культурі рідного народу як минулих століть, так і сучасності. Національна освіта має реалізовувати всебічне пізнання історії, традиційної культури, духовного потенціалу народу і на цій основі – пізнання кожною особистістю своєї індивідуальності та приналежності до певної нації.

Для відтворення в освітньому процесі емоційно-естетичного, художньо-творчого, морально-етичного, світоглядно-ціннісного та інтелектуального потенціалу народу, науковцями пропонується використання такого матеріалу, як: сімейно-побутові та календарно-обрядові звичаї і традиції, фольклор, народознавство (етнографія), декоративно-ужиткове мистецтво, знання рідної мови, літератури, історії, природи рідного краю, тощо. Великого значення для осягнення емоційної культури народу педагоги надавали народній пісні, в котрій бачили духовну «підойму» для нації (Федунь, 2004).

Цікавим є приклад національної системи освіти Китаю, яка також спирається на багатовіковий досвід свого народу, описаний у філософських та науково-педагогічних роботах Конфуція, Ван Яміна, Мен-цзи. Ще в часи середньовіччя, Ван Янмин, щодо створення національної концепції, зазначав, що для збереження стабільності й єдності в державі, керівництво країни повинно приділяти увагу збереженню звичаїв і звичок, притаманних кожній нації (народу), поважати їх культуру і традиції. Філософ вважав, що всі етнічні групи можуть спілкуватися на рівних. Він не дивиться зверхньо на етнічні меншини і не вважає їх неосвіченими

людьми. Ван Янмін поважав звичаї етнічних меншин, але це не означало, що він був згоден з усіма їх звичаями. Він вважав, що за допомогою освіти необхідно змінити погані звичаї етнічних меншин, щоб зробити людей краще. Національна ідея Мен-цзи є спадщиною і розвитком національної думки Конфуція. Він виступав за те, щоб розрізнити культурні відмінності різних національностей (народів) в Китаї, поважати один одного і перетворювати відсталу культуру меншин на передову китайську культуру (Чин Дин, 2009).

Мистецтво і освіта – це важливі чинники всенаціонального культурного об'єднання. Кожен із них і за формою, і за змістом, відповідає потребам народу його світогляду, етиці, специфіці характеру, емоційності, тощо. Все це є тими елементами, що поглиблюють і поширюють процес національної індивідуалізації народу, перетворюючи його з етнічної спільноти в національний колектив, який трактує «націю» як «культурну спільноту» (Бочковський, 1995). О. Бауер, з'ясовуючи механізм національного об'єднання народу, вводить поняття «масової апперцепції», зазначаючи, що як жодна людина, так і нація, не переймає і не засвоює нічого нового механічним способом. Спочатку здійснюється духовно-особистісне «перетравлювання» людиною нового, включення його до особистісних цінностей, отже, відбувається апперценація. Те ж саме відбувається і в масштабах нації, яка, перейнявши щось нове, перероблює його, пристосовуючи до свого світосприйняття та перетворює в процесі засвоєння суспільством. Науковець пише: «Завдяки масовій апперцепції нація стає джерелом культурної своєрідності та творчості. Завдяки цьому вона є вічним джерелом культурної різноманітності, все збагачуючи новими дарунками загальну світову культуру, вносячи веселкову різнобарвність в її сонячне сяйво» (Бауер, 1918). Як доказ, можна навести приклади з музичного мистецтва, зокрема, народної пісні, в якій виражається душа народу, і чим більш національна музика, чим вона оригінальніша, тим ціннішою стає для всесвітньої скарбниці музичного мистецтва. Прикладом може бути відома на весь світ давня українська народна календарно-обрядова пісня «Щедрик», обробку якої зробив М. Леонтович. Музична привабливість, оригінальність твору полонила весь світ. Особливо він став популярним в Америці після виконання його у Нью-Йорку

хором О. Кошиці. Через 14 років, американець П. Вільговський, зробив англійську версію української щедрівки і тепер вона відома всьому світу як «Колядка дзвонів». Є і зворотній приклад, коли в музиці всесвітньо відомих композиторів можна поспостерігати національний стиль мелосу, інтонації та ритму. Серед таких композиторів можна назвати Р. Вагнера, Ф. Шопена, Е. Гріга. В. Сметану та інших. Так, наприклад, в поетичній тематиці творів Р. Вагнера, вбачається суто національна давньо германська основа. Музика В. Сметани була пройнята духом чеської історії, рідної природи, народного мелосу і стала одним із головних чинників національного відродження в ХІХ ст., оскільки фактично воскресила чеську музику, і в той же час стала відомою на весь світ. Е. Гріг, описуючи свою музичну творчість, писав: «Я почерпнув багаті скарби в народних мелодіях моєї батьківщини і з цього скарбу намагався зробити національне мистецтво» (Асаф'єв, 2006).

Отже, як зазначає у своїх дослідженнях П. Барт: «мистецтво сприяє зростанню національної свідомості, а приналежність до нації, в свою чергу, стимулює мистецтво» (Барт, 1900).

Китайські педагоги особливу увагу приділяють **народній музиці як значній частині національної культури народу** і важливому носію культурної спадщини. На думку китайських учених, пізнання власної культурної спадщини можливе через пізнання процесу розвитку народної музики. Глибоке розуміння тісного взаємозв'язку між музикою і культурною спадщиною, між розвитком музики і культури, в тісному поєднанні (з погляду збагачення духовного і культурного життя людей до розуміння важливого значення і ролі музики) сприяє нашому розширенню розуміння музично-педагогічної освіти, для подальшого удосконалення музичної індустрії як засобу створення ситуації розвитку.

У китайських загальноосвітніх навчальних закладах музичне мистецтво є важливою галуззю (серед інших дисциплін) і одним з основних способів естетичного виховання, творчого розвитку, соціальної взаємодії та культурного становлення підростаючого покоління. Чжан Кай Же, Шуй Сяо Си зазначають, що особливе значення для формування естетичних потреб та морально-етичних

цінностей молоді має виховання шанобливого ставлення до національної культури народу, зокрема, його музичної творчості. Музика – це кристалізація дорогоцінної духовно-культурної спадщини і мудрості народу, яка містить багаті культурні та історичні конотації, а також є важливою частиною національної культури і носієм культурної спадщини. Протягом всієї історії розвитку музики неважко виявити, що при поєднанні з іншими видами мистецтва (поезією, танцями) вона показує культурний розвиток країн чи народів, їх емоції і дух, з властивою їй виразністю і здатністю зазирнути у таємниці людської природи (Чжан Кай Же, 2004).

Ян Шан Дин вважав, що національна музика виконує важливу подвійну функцію, з одного боку – продовжує розвиток національної культури, з другого – сприяє стабільності в її успадкуванні підростаючим поколінням. У національній музиці Китаю є свій неповторний дух, темперамент, азарт і унікальні естетичні концепції. Ці фактори становлять унікальну національну культуру китайського народу. Ознайомлюючи молоде покоління з національною музикою, педагоги розкривають перед ними прекрасну культуру китайської нації, формуючи прагнення зберігати і розвивати її (Ян Шан Дин, 2012).

Розглянемо погляди видатних українських педагогів-музикантів щодо розуміння *сутнісного змісту національної культури особистості* та ідеї стосовно впливу на її становлення засобами музичного мистецтва.

У монографії Н. Дем'яненко узагальнено педагогічний досвід В. Верховинця щодо формування національної культури молоді. Авторка характеризує *складові української національної культури*, визначені В. Верховинцем, такі як: фольклор, музичне, хореографічне і драматичне мистецтво, в якому найбільше проявлялися характерні особливості культури і побуту українського народу (звичаї, традиції, обряди, народне мистецтво, усна народна творчість), зміст яких спирається на фольклорно-етнографічний матеріал (Дем'яненко, 2010, с. 11). Новаторство В. Верховинця полягало в обґрунтуванні та впровадженні у навчально-виховний процес інноваційних засобів *формування національної культури молоді, що передбачало комплексне використання рухливих музичних ігор, театралізованої*

пісні, вокально-хореографічних композицій, різножанрових фольклорних зразків, народних танців та хорового співу.

Розглянемо сутність національної культури особистості у контексті завдань музичної педагогіки, що полягають у цілеспрямованому навчально-виховному впливі на розвиток підростаючого покоління засобами музичного мистецтва. Як відомо, музична педагогіка передбачає організацію процесу пізнання особистістю явищ навколишнього світу засобами мистецтва; формування музичної культури як складової духовної культури особистості; розвиток музичних та творчих здібностей; виховання особистісних якостей за допомогою музичного мистецтва, тощо. Все це здійснюється у процесі засвоєння і творчого осмислення особистістю як культурної, музично-творчої спадщини рідного народу, так і всесвітньо-визнаної музичної культури людства.

Діалектика пізнання національної культури відбувається через засвоєння особистістю музичної творчості рідного народу до усвідомлення нею процесів становлення і розвитку національної музичної культури з проведенням порівнянь і аналізом впливу музики інших народів на розквіт їхньої національної культури з подальшим розумінням внесення цих шедеврів у культурну скарбницю людства.

Визначаючи сутність поняття «національно культура особистості» у контексті означених концептів на які спирається музична педагогіка, як дисципліна, що забезпечує навчання, виховання і розвиток школярів засобами музичного мистецтва, мусимо звизити це поняття, виключивши з нього елементи матеріально-побутової культури, а більшу увагу спрямувати на розкриття духовного компоненту національної культури, невід'ємними складовими якої є емоційна, естетична і моральна культура народу.

Отже, у контексті культурно-просвітницького впливу музично-педагогічної освіти, *сутність поняття «національна культура особистості»* розуміємо як *здатність розрізняти і виконувати* різножанрові твори народної і композиторської національної музики; *усвідомлювати* самотність ладово-інтонаційної палітри народної музики і особливості її втілення у творах професійних композиторів; *оперувати* зразками народної музики, *осягати* символічно-образний зміст та

естетико-художню красу народної музики; сприймати твори народного мистецтва як першооснову для подальшої творчості, а не тільки як архаїчний спадок предків; виявляти взаємозв'язок народної музики, зокрема, пісень, із звичаєвою культурою народу, з різними видами усної народної творчості (календарно-обрядові ігри, потішки, казки, приказки, поговірки, билини, тощо), історичними та соціальними подіями; проявляти інтерес щодо розвитку національної музики в країні; застосовувати зразки народної музичної творчості в індивідуальній і колективній художньо-творчій діяльності; сприймати музичну творчість народу як невід'ємну частину духовного життя, світогляду та національного характеру народу.

Враховуючи вищезначені елементи, що характеризують національну культуру особистості, розглянемо концептуальні ідеї педагогів-музикантів, застосування народного музичного мистецтва у процесі залучення школярів до національно-культурних здобутків.

Важливість використання скарбів народно-пісенної творчості у роботі зі школярами була у центрі уваги багатьох видатних європейських та українських педагогів. Серед них: Г. Ващенко, Е.Ж. Далькроза, В. Верховинець, М. Леонтович, К. Орф, З. Кодаї, К. Стеценко, Б. Трічков, Б. Явоський. Кожен із них наголошував про особливий потенціал народної пісні, як найкращого природовідповідного матеріалу не тільки для розвитку музичних здібностей учнів, а й як невід'ємного чинника у формуванні національної культури школярів.

Так, наприклад, Г. Ващенко, вважав що в народно-пісенній творчості «відбиваються почуття народних мас», сприймаючи і відчуваючи народну пісню ми, так би мовити, «можемо розмовляти з давніми поколіннями не тільки історичних, а й передісторичних часів» (Калуська, 2010, с. 63). М. Леонтович, узагальнюючи свій педагогічний досвід, зазначив, що народні пісні є найприроднішим музичним матеріалом, який зрозумілий і доступний для дитячого сприймання. Саме завдяки М. Леонтовичу, в Україні, на початку ХХ ст., зародилася система навчання дітей співу, побудована на основі національної спадщини. Як зазначає у своїй статті М. Ярова: «Педагог подає приклад органічної, системної цілісності музично-історичної та музично-виконавської підготовки майбутнього

музиканта, що відповідає нагальним завданням і сучасної музичної педагогіки» (Ярова, 2012).

В Угорщині, до сьогодні, музично-виховна система в загальноосвітніх навчальних закладах спирається на концепцію, розроблену Золтаном Кодаєм, в якій музичну вихованість педагог розглядав як частину загальної культури особистості, для набуття якої потрібні хоча б три речі: традиції, смак, духовна інтеграція (Ростовський, 2011). Червоною лінією в педагогічній концепції З. Кодая стала ідея, що селянська народна пісня повинна стати надбанням усього народу, що музичну культуру нації потрібно формувати на народній інструментальній музиці, народній пісні, яка емоційно близька і доступна для сприймання дітей, здатна передати високі культурні й життєві цінності народу (Беренбойм (ред.), 1983).

В Польщі, у часи германізації, коли у школах передусім виконувались виключно німецькі пісні, національно свідомі педагоги розпочали створювати польськомовний репертуар. Так, Теофіл Кльоновський опрацював перший польський пісенник «Pieśni i piosneczki szkolne» (J. Proszak, 1976). На думку Марії Пшиходзінської, саме пісенник Кльоновського став початком національного відродження у сфері музичного виховання школярів та музично-педагогічної підготовки польських учителів. Виконання народної інструментальної музики і пісень дозволило полякам зберегти свою самобутню національну культуру і вистояти в часи розподілу Польщі (Przychodzińska-Kaciczak, 1979, с. 31).

У Німеччині, головною метою музичної освіти школярів був розвиток творчого потенціалу особистості дитини, незалежно від його музичних здібностей. Для досягнення цієї мети німецький композитор і педагог Карл Орф запропонував звернутися до першоджерел, до першоелементів музичної творчості народу, в якій органічно поєднуються слово, музика, рухи, театр. Для впровадження задуманої педагогом педагогічної концепції було видане п'ятитомне зібрання з різноманітними інструментальними, хоровими, ритмічними та імпровізаційними вправами. Ця збірка «Шульверк» побудована на народних піснях та усній народній творчості (приказки, загадки, лічилки, тощо).

В Америці, тільки починаючи з 70-х років ХХ ст., в загальноосвітніх школах почали вивчати музику різних народів, які заселили країну. Як зазначає у своєму дослідженні З. Явгільдіна, певним завданням музичної освіти в США, є розробка нових шляхів використання музики як засобу для діалогу культур. Варто відмітити, що це завдання ставлять перед собою на сьогодні багато країн, громадянське суспільство яких мають представників різних народів, тобто полікультурну чи мультикультурну модель організації національної спільноти (Явгильдіна, 2012, с. 26).

Загальнодержавний курс уряду Китаю на «надання культурі й мистецтву національного характеру», було оголошено тільки у 60-ті роки, завдяки чому у консерваторіях організували відділи народного співу та гри на народних інструментах (Лі Ює, 2017, с. 228). Це посприяло підготовці фахівців, які вивчали і впроваджували народне музичне мистецтво, народно-пісенну творчість вже і у шкільну освіту молоді. Відбулося узагальнення обов'язкових канонів традиційного народного і професійного мистецтва, переосмислення ролі народно-пісенної творчості у формуванні національної музичної культури Китаю, на якісно новому рівні. У Китаї це питання не втратило своєї актуальності і у сучасних музикантів-педагогів та практиків. Серед них роботи Ю Ле Яна, Лю Дин Юна, У Куна, Лан Сяо Мена, Се Цзясин, Ю Веньву. Так, Ле Ян зазначає: «Поглиблення реформи освіти пред'являє високі вимоги до учителів стосовно викладання народної музики в школі. Вчителі повинні впливати на патріотичні почуття учнів, використовуючи народні твори» (Ю Ле Ян, 2015). У Кун акцентував увагу на тому, що вчителі повинні сприяти засвоєнню учнями народної музики за допомогою ефективних методів навчання, розвивати в учнів творчі здібності та здатність до сприйняття музичних творів через вивчення народної музики, а також сприяти розвитку їх інтересу до народної творчості (У Кун, 2017). Лю Дин Юн пропонував запроваджувати додаткові курси для майбутніх учителів музичного мистецтва, на яких будуть вивчати китайську народну музику. Це, на думку автора, сприятиме успадкуванню музичних традицій китайської культури (Лю Дон Юн, 2019, с. 14). Лян Сяо Мей вважає, що великий практичний досвід для учнів початкових класів

буде мати розуміння взаємозв'язку між народною музичною творчістю і розвитком національної сучасної музики. Завдяки усвідомленню особливостей становлення і розвитку національної музики в учнів формується стійкий інтерес та любов до народної музики, що у майбутньому буде сприяти подальшому розвитку музичної культури Китаю (Лан Сяо Мей, 2015).

Розглянемо *проблему формування національної культури школярів у контексті сучасних полікультурних впливів та прерогативних напрямів загальної музичної освіти*. В сучасному музично-педагогічному дискурсі висвітлюються різні аспекти формування національної культури школярів. Шляхи формування національної свідомості (самосвідомості), національної самоідентифікації учнів на уроках музичного мистецтва розкрито у роботах І. Гаснюк, А. Дорош, К. Дроздова, І. Єгорова, В. Кирилюк, А. Кльоц, В. Кривохвостова, А. Мазур, А. Митевої, І. Могілей, В. Чепіги; проблеми національного виховання, національної культури школярів висвітлено О. Лобовою, Н. Павлюк; питання, присвячені формуванню національних цінностей учнів засобами музичного мистецтва, висвітлені Н. Мехедовою, Г. Федорченко. У вищевказаних дослідженнях, формування гармонійної і національно визначеної особистості розглядається як органічна складова загальної музичної освіти. Незважаючи на постіндустріальну трансформацію сучасного суспільства та глобалізаційні процеси, більшість педагогів-музикантів наголошують на важливості залучення молодого покоління до глибинних джерел культури свого народу, до творчості представників національної музичної культури. Як зазначає О. Реброва, «саме художньо-етнічна складова культури є тією ментальною цінністю, на яку має спиратися мистецька освіта» (Реброва, 2007, с. 65).

У працях О. Аліксійчук, Н. Батюк, Л. Воевідко, О. Лобової, О. Марценюк, О. Москалюк, П. Николайчук, що присвячені формуванню естетичної та національної культури особистості учня, розвитку пізнавальних і музичних здібностей, творчого потенціалу тощо, особлива увага надається фольклорному матеріалу, зокрема, народно-пісенній творчості. Як вважають дослідники, сьогодні назріла проблема пошуку дієвих шляхів застосування у шкільній музичній освіті

досвіду народної педагогіки, основаної на фольклорі (приказках, поговірках, легендах, казках, небилицях) звичаях, обрядах, народно-пісенній творчості, музичному та декоративно-ужитковому мистецтві.

Оскільки одним з елементів національної культури школяра є його музично-естетична культура, ряд дослідників (О. Аліксійчук, Л. Воєводінко, В. Міshedченко, О. Москавлюк, Т. Строгаль), акцентує увагу на важливості застосування народно-пісенної культури як ефективного засобу формування естетичних потреб та інтересів, збагачення емоційного досвіду, розвитку схильностей та особистісних здібностей, зокрема, творчої активності школярів у здійсненні продуктивної діяльності. Варто відмітити, що у сучасних дослідженнях народно-пісенна творчість розглядається як дорогоцінний засіб для впливу не тільки на національну культуру, самосвідомість та ідентифікацію школярів. Педагогічний потенціал народної пісні розкривається у працях, присвячених проблемам музично-естетичного виховання школярів (М. Ляшко); формуванню поліхудожнього тезаурусу школярів (В. Гаснюк); художньо-образного мислення (Н. Батюк); морально-етичних якостей (Г. Дідич); творчої діяльності (С. Ромко). Тобто, народно-пісенна творчість має багатофункціональний характер і застосовується як засіб формування всебічно розвиненої, творчо-активної та компетентної особистості школяра. Так В. Міshedченко стверджує, що долучення школярів до пізнання цінностей народного мистецтва набуває великого значення у справі популяризації та відродження народної пісенної культури (Міshedченко, 2019, с. 169).

Модернізація традиційних методів та запровадження у практику уроків музичного мистецтва інноваційних художньо-педагогічних технологій формування національної культури школярів, висвітлюється у роботах О. Аліксійчук, Н. Антонік, А. Владимирової, В. Гаснюк, О. Марценюк.

О. Аліксійчук запропоновано модель морально-естетичного виховання школярів засобами народної музичної творчості, в основу якої покладено єдність трьох складових (педагогічної, методичної, культурологічної), основними елементами яких є «українська музична культура, що склалася історично і має

самобутні національні особливості; сучасна музична культура, яка сформувалася на основі фольклорних джерел; культурно-регіональні музичні традиції» (Аліксійчук, 2012, с. 224).

Здійснений аналіз музично-педагогічних концепцій, присвячених проблемі формування національної культури школярів, показав, що ця проблематика не перестає бути актуальною. З вищеописаного матеріалу бачимо, що народно-пісенна творчість є найефективнішим, природовідповідним і ментально близьким засобом формування національної культури школярів, оскільки має глибинні історичні, етнопсихологічні, етнопедагогічні, етномузичні, етноінтонаційні національні риси.

Відповідно до опрацьованого матеріалу, **визначено сутність поняття «національна культура школярів»**, яке у дослідженні розглядається як ціннісне особистісне утворення, що виражається у здатності аналізувати та оцінювати культурні досягнення свого народу, усвідомлювати власну причетність до надбань національної культури, проявляти любов та повагу до Батьківщини, що проявляється в активній життєвій позиції щодо вивчення збереження та розвитку національної культури.

Таким чином, оскільки національна культура інтегрує в своїй основі минуле, сучасне і майбутнє народу, об'єднуючи різні покоління заради подальшого їх розвитку як нації, то найефективнішими засобами формування національної культури школярів на уроках музичного мистецтва визначено: фольклор, як синкретичне явище, що віддзеркалює своєрідність культури нації; музичну етнопедагогіку (народне музичне мистецтво, народно-пісенна творчість), як відображення педагогічної мудрості народу, елементу впливу на почуттєву та художньо-образну сфери особистості; твори національних композиторських шкіл, що транслюють мелодизм, наближений до народнопісенного.

Отже, залучаючи учнів до народно-пісенної творчості, учитель повинен орієнтуватися не на засвоєння народних пісень як самоцілі, а на пошук творчого осмислення їх художньо-образного змісту, оригінальності в інтерпретації та

виконанні, засобів виразності для музичної обробки творів, інтеграційних зав'язків твору з іншими проявами морального та духовного багатства людства.

1.2. Сутність та компонентна структура підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

Рівень підготовленості майбутнього учителя у значній мірі залежить від уміння використовувати унікальні особливості музичного мистецтва, активізуючи чуттєві форми осягнення музики, розкривати учням художні образи оточуючого світу. Уроки музичного мистецтва мають великі переваги, у порівнянні з іншими шкільними предметами, щодо виховного впливу на учнів, формування їх життєвих ціннісних орієнтацій, розширення культурного кругозору та долучення до здобутків як національної, так і світової культури. Це зумовлено специфікою мистецтва, яке, в художньо-образній формі, відображає явища дійсності, розкриваючи перед людиною оточуючий світ у його красі та різноманітності. «Мистецтво – це світ почуттів, переживань, духовного натхнення, все, що неможливо описати словами, передає мистецтво в своїх художніх образах» (Батюк, 2003). Важливо, щоб ця якість музичного мистецтва не втрачалася учителями під час проведення уроків.

Процес залучення сучасних школярів до здобутків національної культури засобами народно-пісенної творчості, безпосередньо пов'язаний з рівнем підготовленості учителя, який знає особливості становлення та розвитку національної культури, обізнаний із різними жанрами народних пісень і може якісно виконати їх, вміє виявляти зв'язок народно-пісенної творчості з різними історичними подіями, віруваннями, світоглядом народу, здатен зацікавити учнів давніми традиціями і обрядами та показати їх вплив на розвиток національної культури, кваліфіковано володіє методичним інструментарієм.

Оскільки предметом нашого дослідження є розробка методики підготовки майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, то матеріал цього розділу присвячено обґрунтуванню

сутності та структури підготовленості до педагогічної діяльності. Акцентуємо увагу на тому, що для визначення змісту та структурних компонентів підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, у дослідженні розглядаємо процес професійної, зокрема, фахової підготовки та формування відповідних компетентностей. Особливостям професійної та фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва присвячено роботи Н. Андрійчук, Н. Білової, Т. Пляченко, О. Ролінської, О. Ростовської, М. Ткаченко, В. Федоришина та інших.

Фахову підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва В. Федоришин визначає як «цілісне особистісне утворення, що свідчить про високий рівень інформаційної обізнаності в галузі музичного мистецтва, здатності до художньо-інтерпретаційної діяльності та компетентності в галузі музично-педагогічної діяльності» (Федоришин, 2014, с. 43). Саме взаємодія та взаємозалежність цих елементів підготовленості забезпечують успішність професійної діяльності майбутнього учителя. Характерним проявом фахової підготовленості майбутнього учителя музичного мистецтва є сформованість мотиваційно-рефлексивних стимулів, що відображуються у прагненні до постійного самовдосконалення. Погоджуючись з думкою автора, вважаємо, що в сучасних умовах підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва має орієнтуватись на акмеологічний розвиток особистості, спрямований «не лише на знаннєву зорієнтованість, а головне – на формування особистісно-ціннісних позицій з проекцією на постійний подальший акмеологічний розвиток» (Федоришин, 2014, с. 3). М. Ткаченко, визначаючи специфіку фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, акцентує увагу на сутності понять «фахова» і «професійна» підготовка, зазначаючи: «професійна підготовка включає те загальне, що характерне для діяльності всіх учителів, а фахова відображує особливості профілю, предмету» (Ткаченко, 2016, с. 46). Відповідно до цього визначення, авторка розрізняє випускників ЗВО на «фахівців, які володіють методами, засобами своєї справи, і професіоналів, які володіють, крім того, цінностями, ідеалами і взагалі цілісною професійною культурою» (Ткаченко, 2016,

с. 47). Визначаючи сутність підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів, ми будемо спиратися на широке розуміння підготовки професіонала, який досяг високого рівня як фахового, так і професійного розвитку.

О. Ростовський звертає увагу на помітний розрив між потребами шкільної практики та усталеною системою професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки шкільна освіта за останні роки динамічно розвивалася, реформувалася, на відміну від освіти в педагогічних ЗВО. Науковець зазначає, що «пошук оптимальної дидактичної моделі професійної підготовки вчителя музики має ґрунтуватися, насамперед, на ідеях гуманізації та гуманітаризації» Автор вважає, що саме «гуманітаризація освіти має закласти фундамент засвоєння особистістю загальнолюдських цінностей, її вільного розвитку» (Ростовський, 2001, с.16). Вважаємо, що означені ідеї дозволять підійти до процесу підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва цілісно, переорієнтувати його на підготовку професіонала, здатного окрім розвивальної, виховної і навчальної функцій, здійснювати перетворюючу функцію, «більш глобальну, пов'язану з впливом на життєві ціннісні орієнтації, світогляд, моральні якості та національну культуру учнів» (Чен Хань, 2020b). Однак у процесі підготовки до майбутньої професії учителя музичного мистецтва на музично-педагогічних факультетах, в основному велика увага звертається на те, щоб здобувачі набули певні фахові компетентності, опановуючи матеріал з відповідної дисципліни, залишаючи поза увагою вплив на їх ціннісні орієнтири, інтереси, на рівень сформованості національної культури, в тому числі. О. Ростовський акцентує увагу на забезпеченні цілісності навчального процесу, який спрямовано на формування як музично-педагогічної, так і духовної культури здобувача.

Обґрунтування сутності та структурних компонентів підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, спирається саме на таке, цілісне розуміння процесу професійної підготовки. Таким чином, здійснюючи аналіз наукових досліджень, ми орієнтувалися на роботи, що висвітлюють підготовку майбутніх учителів

музичного мистецтва у трьох напрямках. Перший, це праці, присвячені особливостям формування національної культури самих студентів під час навчання на музично-педагогічних факультетах. Цей вибір зумовлено аксіомою про те, що учитель, який абсолютно байдужий до культури свого народу, і сам має низький рівень культури, не здатен сформувати любов і повагу до національної культури у своїх учнів. Тому, в колі нашої уваги були дослідження, присвячені формуванню етнопедагогічної культури майбутніх учителів (Н. Голубицька, Н. Матвієнко, Г. Ніколаї, О. Реброва, С. Тишуліна, Г. Філіпчук); питанням етнокультурної, міжкультурної та полікультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (Сюй, Цзяюй, У Іфан, Чжан Їн); формуванню етнокультурної компетентності (Лу Баовень, О. Ткаченко, Л. Соляр, Лу Лу, Цяо Цжи, Чжоу Цянь); засвоєнню національних мистецьких традицій, фольклору, народно-пісенної творчості майбутніми учителями музичного мистецтва (С. Борисова, В. Гура, С. Деніжна, І. Пащенко, В. Побережна, Чжан Юй, О. Шпортун). Другий напрям – це дослідження, присвячені педагогічній майстерності, методичній та практичній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва (Т. Бодрова, І. Боднарук, І. Дікун, О. Отич, Є. Проворова). Ці дослідження дозволять визначитися з компонентами підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення педагогічної діяльності, обізнаністю з концептуальними основами музичної освіти школярів, володінням певним методичним інструментарієм та готовності впливати на ціннісні орієнтації засобами мистецтва, і тим самим формувати національну культуру школярів. Третій напрям досліджень вважаємо за доцільне розглядати у зв'язку з попередніми працями. Це роботи педагогів-музикантів (О. Аліксійчук, В. Кирилюк, А. Клоць, О. Марценюк, І. Могілей, П. Ніколайчук, С. Мельничук, М. Вацьо, О. Петюренко та інших), які висвітлюють основні аспекти залучення школярів до музичного фольклору, народно-пісенної творчості та національного музичного мистецтва. Аналіз досліджень дозволить визначитися з елементами структури, які визначають підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до ефективного застосування народно-пісенної творчості під час проведення уроків.

Підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва для роботи в загальноосвітній школі має багато напрямів, оскільки це спеціаліст широкого профілю, який повинен вміти виконувати музичні твори, акомпанувати, бути режисером для організації концертів та музичних вистав, створювати хорові колективи та ансамблі, бути обізнаним музикознавцем та педагогом-просвітником, тощо. Нами наведено тільки основні професійні функції, якими має володіти майбутній учитель музичного мистецтва. Тож, яке місце серед такої різноманітності напрямів музично-педагогічної підготовки учителя займає процес його особистісного становлення як суб'єкта національної культури.

Розглянемо основні завдання музично-педагогічної освіти через призму національно-зорієнтованої культурно-просвітницької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Як відомо, провідними напрямами музично-педагогічної освіти є: музично-теоретична, музично-історична, музично-виконавська та методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва. Кожен із названих напрямів має свою мету та завдання, реалізація яких відображається у формуванні фахових компетентностей студентів.

Музично-теоретичну підготовку спрямовано на активізацію критичного мислення в процесі осмислення студентами нових тенденцій викладання музичного мистецтва, здійснення аналізу соціокультурних викликів та актуальних проблем, що постають перед мистецькою освітою; на знання сучасних методологічних засад теорії та історії музичного мистецтва; оперування художньо-педагогічним і мистецтвознавчим тезаурусом. Проаналізуємо, яке національно-культурне змістове наповнення може бути у процесі опанування студентами цього матеріалу. Це ознайомлення з педагогічними ідеями видатних українських музикантів-педагогів, виявлення особливостей вітчизняної музичної педагогіки у порівнянні із зарубіжним досвідом викладання музичного мистецтва в школах, обізнаність з історією становлення та розвитку вітчизняної музично-педагогічної освіти, ознайомлення із передовим музично-педагогічним досвідом вітчизняних педагогів-новаторів.

Національний аспект музично-історичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва проявляється в освоєнні студентами української музичної культури, з її провідними напрямами, стилями, творчістю українських композиторів, усвідомленні взаємозв'язків української та світової музичної культури, історії розвитку українського музичного фольклору, космогонічних поглядів та світоглядного підґрунтя творів. Стосовно музикознавчої підготовки, то це розуміння образного підтексту в мові та звукоінтонаціях фольклорних творів, вміння розшифровувати художньо-символічний зміст творів різних жанрів народно-пісенної творчості, знання про походження календарно-обрядових, пісень, особливостей їх виконання, тощо.

У процесі виконання студентами завдань з музично-виконавської підготовки велике значення, для формування національної культури, має вдало підібраний музичний матеріал. Адже усвідомлення інтонаційно-стильових елементів національних музичних творів, художньо-образних особливостей їх виконання, знаходження українських народних мелодій у творах композиторів, ознайомлення з обробками народних пісень у процесі навчання у хоровому та вокальному класах, сприятимуть професійному та культурному становленню студентів.

Особливу увагу при залученні студентів до національної культури потрібно приділити завданням, котрі виконуються у процесі методичної підготовки. Готуючись до педагогічної практики, опрацьовуючи мету, завдання та підсумкові результати уроків, студенти, добираючи навчальний матеріал, «пропускають» його через своє сприйняття, культурні установки та світогляд, і тільки тоді знайомлять з ним учнів, такими засобами, які для них є прийнятними. Вибір студентом того чи іншого засобу залежить від його ставлення до народної творчості, до традицій та обрядів, до національного мистецтва в цілому.

Аналіз матеріалу дозволив визначити сутнісний зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, що передбачає зміщення акцентів із процесу набуття знань з національної культури як самоцілі, до процесу їх застосування як важливого чинника формування вчителя, здатного до просвітницької та культуротворчої діяльності.

Оскільки результатом підготовки є підготовленість, яка характеризується здатністю і готовністю майбутнього учителя музичного мистецтва до здійснення професійної музично-педагогічної діяльності, вважаємо за необхідне окреслити сутність поняття *«підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості»*, що в цьому дослідженні інтерпретовано як здатність *опрацьовувати та творчо застосовувати жанрово-стилістичні, образно-символічні, комунікативно-дійові, етноментальні, поліхудожні властивості народно-пісенної творчості як ресурсу формування національної культури школярів у різних формах музично-освітнього процесу.*

Відповідно до вищезазначених сутнісних ознак підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва, будемо обґрунтовувати й компонентну структуру. Отже, *першим компонентом було визначено мотиваційно-ідентифікаційний.*

Протягом навчання на музично-педагогічних факультетах, майбутні учителі музичного мистецтва, опановуючи зміст гуманітарних, історичних та фахових дисциплін, знайомляться з процесами становлення та розвитку національної культури, виконують твори музичного фольклору та вітчизняних композиторів, беруть участь у заходах, присвячених народним святкам тощо. Необхідно відмітити, що отримані на різних заняттях знання не систематизовані, тому, по-перше: «не передають цілісної картини культурної спадщини народу», а по-друге: «не розкривають особливостей народного світосприйняття, яке є основою, своєрідним фундаментом розвитку національної культури» (Чен Хань 2019с, с. 165). Окрім того, при опрацюванні матеріалу на теоретичних дисциплінах, основну увагу приділено передачі знань, які відірвані від подальшої педагогічної діяльності й швидко забуваються. Якщо ж здобувачі ознайомлюються з народними піснями (в класі вокалу), чи з творами вітчизняних композиторів (на заняттях зі спеціального інструменту), то увага приділяється набуттю певних виконавських умінь. Таким чином, долучення майбутніх учителів музичного мистецтва до скарбів народної творчості, до шедеврів національного музичного мистецтва, відбувається досить опосередковано. Це призводить до недооцінки здобувачами рідної культури, не

сприяє формуванню у них світоглядних та ціннісних установок, домінантами яких є усвідомлення себе як носія унікальної національної культури. Саме особистісне ставлення до народного мистецтва, усвідомлення його значущості для збереження самобутньої культури народу, прагнення більше знати і розвивати національну культуру – і є важливим чинником культурної ідентифікації майбутнього учителя.

Усвідомлення особистістю власної національної ідентичності, трансформації її відповідно до змін соціально-психологічного клімату в суспільстві, чинники формування національної ідентичності в умовах поліетнічного складу держав, досліджує певна галузь психології. Узагальнене уявлення особистості про себе, своєї етнічної ідентичності, свого Я-образу, як суб'єкта певної національної культури, висвітлено у дослідженнях Е. Александренкова М. Боришевського, В. Хотинець, О. Шевченко та інших. Ідентифікація – це термін, який має кілька значень. З огляду на проблематику нашого дослідження, ми розглядаємо його з точки зору соціальної психології як «процес ототожнення індивіда з тим або іншим об'єктом, людиною або групою, що відбувається на основі засвоєння притаманних ним властивостей, стандартів, цінностей, соціальних установок і ролей» (Словник соціально-психологічних понять, 2020). В результаті ідентифікації особистості з національної спільнотою, формується національний Я-образ. Усвідомлення особистістю свого національного Я-образу «забезпечує оптимальну адаптацію суб'єкта до умов етнонаціонального буття, умов поліетнічної реальності» (Хотинець, 1996). Вважаємо, що усвідомлення майбутніми учителями музичного мистецтва свого національного Я-образу, буде сприяти розвитку інтересу до пізнання культури свого народу, усвідомлення власної ролі у процесі збереження та розвитку національної культури, мотивації до вдосконалення фахових компетентностей для успішної педагогічної діяльності, спрямованої на залучення учнів до здобутків національної культури. Ця якість активізується у процесі «постійного співвіднесення своїх життєвих позицій, настанов, цінностей із вимогами й нормами тієї національної спільноти, з якою особистість себе ідентифікує» (там само). Для ефективної педагогічної діяльності, майбутньому вчителю музики необхідна наявність ціннісних орієнтацій, спрямованих на

збереження і пізнання національної культури, мотиваційних установок щодо опанування знаннями про історію та культуру, звичаї і традиції народу, уміння поєднувати національну самоідентифікацію з повагою до інших культур. Як зазначає О. Шевченко, «тільки усвідомлюючи свою включеність у соціальну канву, особистість здатна самовизначитись, самоствердитись і зреалізуватись» (Шевченко, 2005, с. 5).

Отже, варто відмітити, що національна ідентифікація усвідомлюється особистістю у процесі набуття відповідних знань про духовну і матеріальну культуру свого народу, розуміння національного характеру, специфіки менталітету, світогляду, тощо. Саме тому, в компонентній структурі підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, фундаментальне значення має когнітивна система. У науці поняття «когнітивна система» висвітлюється як: «система пізнання, що склалася в свідомості людини у результаті становлення її характеру, виховання, навчання, спостереження і роздумів про навколишній світ» (Хомякова, 2004). З огляду на сказане, відмітимо важливість *когнітивної установки* у процесі ознайомлення здобувачів з національною культурою, з народно-пісенною творчістю та застосування своїх знань у практичній діяльності. *Когнітивну установку вважаємо за доцільне увести як наскрізний елемент структури*, оскільки пізнавальні процеси відображено у змісті кожного компоненту. Завдяки опануванню системи знань щодо змісту, різноманітних форм, етапів становлення національної культури; культурно-історичних процесів розвитку національної культури та специфіки її відображення в пісенній творчості народу; творчого внеску вітчизняних композиторів у скарбницю національної музичної культури, у здобувачів відбувається процес усвідомлення власної національної ідентифікації. Цей процес характеризується наявністю певного стану внутрішньої готовності майбутнього учителя музичного мистецтва до подальшої вмотивованої активної пізнавальної діяльності, коли сприйнятий матеріал стає особисто значущим і ціннісним для нього. У здобувачів з'являється мотивація, що характеризується стійким усвідомленням щодо

важливості й необхідності набуття знань національної культури. Прагнення краще засвоїти матеріал з'являється в процесі проходження педагогічної практики. Необхідність у цьому здобувачі відчувають при виконанні таких видів діяльності як: розробити і провести урок, присвячений історичній пісні, де потрібно розкрити соціально-політичні умови створення творів, їх ціннісний зміст, особливості інтонаційної своєрідності виконання пісень, ритмічного малюнка, мелодики; керівництво учнівськими проектами, пов'язаними з вивченням народних звичаїв та обрядів; створення сценарію для проведення концертів, свят, конкурсів присвячених певним національній музичній культурі. Вже на першому етапі активної роботи здобувачів з учнями в процесі проходження педагогічної практики, в них виникає потреба у вивченні музичного матеріалу, зокрема, народно-пісенної творчості, як ефективного засобу формування національної культури школярів. Це, в свою чергу, спонукає майбутніх учителів музичного мистецтва до оволодіння фаховими компетентностями, які дозволять кваліфіковано здійснювати музично-педагогічну діяльність, залучаючи учнів до національно-культурних надбань.

Підсумовуючи сказане, *мотиваційно-ідентифікаційний* компонент підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості характеризується: *внутрішньою потребою вивчати національну культуру та транслювати її у різних формах педагогічного спілкування з учнями, через усвідомлення особистої національної ідентичності*. Основними елементами підготовленості у структурі мотиваційно-ідентифікаційного компоненту були: *обізнаність щодо змісту, форм, етапів розвитку та мистецьких досягнень національної культури; стійке прагнення вдосконалювати фаховий рівень для збереження та розвитку національної культури; особистісно-ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості*.

Другим компонентом підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до досліджуваної діяльності було обрано *художньо-операційний*.

Аналіз досліджень, пов'язаних з проблемою формування національної культури школярів на уроках музичного мистецтва, здійснений нами у розділі 1.2., показав, що найбільш ефективним засобом для цього визначено музичний фольклор, зокрема, народно-пісенну творчість і національне музичне мистецтво. Однак важливим фактором, який впливає на ефективність застосування цього матеріалу є підготовленість майбутнього учителя, яка проявляється в умінні зацікавити учнів музичним твором, активізувати уяву та художньо-образне мислення у процесі ознайомлення з піснею, цікаво розкрити жанрові особливості, кваліфіковано підбирати твори для виконання з урахуванням життєвого досвіду учнів та вікових особливостей розвитку голосу, виявляти взаємозв'язок між художнім змістом твору та соціально-побутовими чи історичними реаліями часу побутування пісні, показати значення пісні у календарно-обрядовому циклі народних свят, що віддзеркалюють світогляд та вірування народу.

Отже, ознайомлюючи здобувачів з народно-пісенною творчістю, потрібно не тільки вчити репертуар народних пісень різних регіонів країни, знати характеристику родів, різноманітність жанрів та видів, історію виникнення, інтонаційні особливості народних пісень різних регіонів країни, манеру виконання, потрібно, щоб здобувач навчався «зчитувати» художньо-образну інформацію, закладену в народних піснях, важливо, щоб ці знання пройшли через внутрішній досвід студента і сформували стійку життєву позицію для подальшої національно орієнтованої педагогічної діяльності.

Звернемося до досліджень педагогів-музикантів, присвячених проблемі вивчення народної музики, зокрема пісні, в професійній підготовці студентів музично-педагогічних факультетів. Сюй Цзяюй, розглядаючи проблему формування етнокультурної підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва, акцентував увагу на важливості вибору відповідного репертуару, з орієнтацією на кращі зразки різних жанрів музичного фольклору. У результаті сформованості когнітивно-операційного компоненту, основними чинниками етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, автор

вважає набуття етнокультурної обізнаності та здатність студентів до вільного оперування й творчого застосування комплексу засвоєних знань.

Характеризуючи педагогічний потенціал народної пісні для формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя музики, Чжан Цзюнь виділяє ряд специфічних функцій музичного фольклору, серед яких найбільш важливими є пізнавальна, комунікативна і виховна. Ван Тяньці, досліджуючи проблему формування співацької культури учнів, наголошує на тому, що однією з головних засад у формуванні фольклорного тезаурусу майбутнього учителя є інтонаційний підхід, який полягає в оволодінні образним строем пісні, її мелодикою, гармонією, ритмом. Це можливо тільки за умови систематичного інтонаційного вслуховування в процесі сприйняття та музикування. Проникнення в інтонаційно-образну сутність етномузичних традицій дає змогу осмислити самотність народної творчості.

Узагальнюючи вищеописаний матеріал, можемо визначити, що художньо-операційний компонент характеризується: узагальненням, диференціацією та систематизацією знань про національну культуру, народно-пісенну творчість та спроможність розкрити художній зміст народної пісні.

Основними структурними елементами підготовленості до цього компоненту, визначено: оперування знаннями при знаходженні взаємозв'язків між художнім змістом народних пісень та історичними реаліями часу їх створення; усвідомлений вибір народно-пісенного репертуару для школярів; обізнаність у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості.

Наступним компонентом підготовленості майбутніх учителів, було обрано *емоційно-ціннісний компонент.*

У процесі навчання здобувачі опановують матеріал з теоретичних дисциплін, оволодівають певними виконавськими вміннями, ознайомлюються з методикою викладання уроків музичного мистецтва у школі. Однак високий рівень фахових знань, умінь та навичок не завжди дає майбутньому вчителю музичного мистецтва можливість оволодіти мистецтвом впливу на емоційну сферу учнів, на пробудження у них відчуття емпатії, на виховання в них духовної культури. Завдяки особливому впливу музичного мистецтва на людину, це спроможний

зробити тільки учитель, який здатен своєю розповіддю, неповторним музикальним виконанням, своєю акторською майстерністю, створити художній образ, який вплине на уяву учнів, активізуючи емоційний відгук. Як зазначає Н. Батюк, «Саме вплив на почуття є основою реалізації виховної функції фольклору» (Батюк, 2003). На думку багатьох педагогів-музикантів, вплив на емоційну сферу учнів дає можливість вчителю, за допомогою музики і художнього слова, здійснювати виховну мету уроку. Вчені пов'язують цей емоційно-естетичний вплив на особистість з феноменом катарсису, набуття стану духовного очищення. У своїх роботах І. Карпенко, визначаючи сутність катарсичної діяльності, писав, що ця діяльність: «полягає в трансформації світоглядних основ особистості до рівня соціально-значущих, загально-людських і національних цінностей та ідеалів» (Карпенко, 1998, с. 13). Саме досягнення на уроці духовного катарсису уможливорює здійснити повноцінний процес формування національної культури як складника духовної культури особистості. В науково-педагогічному дискурсі розглядають напрям катарсичної педагогіки, яка, за визначеннями вчених, передбачає «послідовне, цілеспрямоване моделювання ефекту катарсису в навчально-виховному процесі; створення педагогічних технологій, оснований на регулюванні контрастних духовних станів особистості» (Карпенко, 1998). Таке регулювання можливо здійснити тільки при «створенні контрастних станів, що базуються на зіставленні різних світоглядних позицій, моральних принципів, емоційних переживань» (Флоренська, 1998; Семенов, 1994).

О. Олексюк вважає, що важливою передумовою катарсичного впливу повинна стати: «єдність переживань і знань про сутність категорій (естетичний категоріально-понятійний фонд), про виражальні можливості музичних засобів». Авторка вважає, що «повноцінна взаємодія фундаментальних категорій естетики та категоріальних понять, пов'язаних з естетичним аналізом музичних творів, можлива лише на рівні усвідомлення переживань» (Олексюк, 2006, с. 11).

Спираючись на вищевказані дослідження, варто визначити, що особливе значення у підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, має здатність здійснювати

художньо-педагогічний аналіз народно-пісенної творчості, розкриваючи емоційно-образний зміст твору, застосовуючи засоби художньої-емоційної вербально-виконавської інтерпретації, яка буде впливати на створення контрастних духовних станів. Зазначимо, що у підготовці майбутніх учителів до здійснення такого музично-педагогічного впливу на учнів, важливе значення має знаннєвий фонд, оскільки не можливо здійснювати виховний вплив, спираючись тільки на чуттєве пізнання. Підтверджуючи цю тезу, звернемося до праці Г. Падалки. Дослідниця звертає увагу, що способи освоєння мистецьких здобутків людства в процесі навчання, мають здійснюватися на рівні «раціонального і емоційного осягнення мистецької творчості, з опорою на усвідомлене і підсвідоме начало у художньому пізнанні, актуалізації суб'єктивних і об'єктивних можливостей сприймання...» (Падалка, 2010, с. 79). Отже, ознайомлюючи учнів з народно-пісенною творчістю, майбутній учитель музичного мистецтва повинен вміти активізувати як пізнавальні процеси, основані на інтелектуальних можливостях учнів, так і їх емоційну сферу, спонукаючи до цілісного сприймання художнього образу, закладеного в пісні, інакше не відбудеться повноцінного виховного впливу на особистість учня. Тільки при взаємодії цих двох регуляторів пізнання і освоєння народно-пісенної творчості, можливо впливати на національні ціннісні орієнтири учнів. У процесі формування національної культури школярів, першочергове значення має підготовленість вчителя до цілеспрямованого, виваженого та усвідомленого впливу на становлення національних цінностей учнів засобами народно-пісенної творчості. Однак для цього потрібно, щоб у самого учителя було сформовано національні цінності.

У науковій літературі виділяють два види цінностей: цінності, які обслуговують самоствердження людської особистості, якою вона є; цінності, котрі творять і відроджують людину в певній принципово новій якості. Цінності другого типу в сучасній літературі інколи називають «вищими», або «культурними» або ж просто «самоцінностями», оскільки щодо людського суб'єкта вони є чимось самоцінним, самодостатнім, що принципово змінює ставлення до самого себе. Такими «самоцінними», для майбутнього учителя музичного мистецтва, мають

бути і національні культурні цінності, які перетворюють його зі стану об'єкта сприйняття національної культури на стан суб'єкта, що творить, зберігає і впроваджує цінності національної культури, виховуючи молоде покоління. Про важливість фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті цінностей та виховних ідеалів національної культури, зазначають у своїх дисертаціях У Іфан, Лу Лу, Чжан Їн та інші.

Суй Цзяюй, у своєму дисертаційному дослідженні, зазначає: «набуття майбутнім учителем музики цінностей етнокультури у процесі фахового навчання, спрямовують його особистість на реалізацію у подальшій фаховій діяльності виховного ідеалу народної педагогіки» (Суй Цзяюй, 2017, с. 8). Варто відмітити величезний педагогічний потенціал народної пісні, про що висвітлюється у багатьох працях, присвячених музичній етнопедагогіці. Народна пісня у своєму змісті відтворює ціннісні орієнтири, мрії, бажання, сподівання та жалі народу. Майбутній учитель повинен вміти побачити і виокремити закладені в пісні «цінні зерна» (сімейні, родинні цінності, життєві настанови, мудрі поради) і, за допомогою художньої, емоційної мови та власної виконавської інтерпретації пісні, розкривати учням її ціннісно-змістове наповнення. В цьому процесі особливе значення мають виконавсько-творчі навички майбутнього вчителя, завдяки яким він може не тільки вокально виконати твір, а й за допомогою власної інтерпретації та застосування відповідних засобів музичної виразності, передати емоційний та ціннісний зміст пісні. Ло Чао, у своєму дослідженні, акцентує увагу на тому, якими методами досягнути більш глибокого і цілісного розуміння студентами музичного твору, який вони будуть виконувати. Для здійснення цього завдання автор пропонує використовувати технологію персоніфікації, як таку, що дозволить майбутнім учителям музичного мистецтва навчитися трактувати художній образ твору як «втілення комплексу специфічно-мистецьких, психологічно-емоційних, соціокультурних смислів» (Ло Чао, 2018, с. 57). Підготовленість майбутнього учителя музичного мистецтва до емоційного налаштування учнів прослухати чи виконувати народну пісню, передбачає створення вступної бесіди. Здатність до створення емоційно-образної вербальної інтерпретації твору, вимагає досить

широкого культурного кругозору, певних знань з традиційної культури, історії, вітчизняної літератури, фольклору, видів національного мистецтва, тощо. Зауважимо, що набуття ціннісних орієнтацій – це «процес поступових, часто одночасних змін у розумовій, морально-естетичній, діяльнісно-вольовій сферах особистості» (Тарасенко, 2005) і, для того, щоб успішно вчителю здійснювати ціннісно-орієнтаційну, музично-педагогічну діяльність потрібно, щоб всі складові функціонували у цілісності. Для здійснення цього завдання вчителю необхідно вміти знаходити інформацію з різних джерел, поєднувати її відповідно до мети виховного впливу на учнів, і створювати розповідь у художньому стилі. Про важливість використання у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва мистецько-інтегрованих технологій, наголошують І. Барановська, Л. Масол, Є. Проворова, зазначаючи, що «завдяки інтегративним технологіям відкриваються нові резерви для нарощування мистецьких знань та уявлень учнівської молоді, зростання їх художньої складності, духовно-світоглядної та емоційно-естетичної наповненості» (Барановська, 2019, с. 42). Здатність майбутніх учителів музичного мистецтва з'єднувати інформацію, яка пов'язана з різними проявами культурного життя народу, надає можливість впливати на якість сприймання учнями народно-пісенної творчості. Зазначимо, що серед визначених Л. Масол груп художньо-інтегративних технологій, для підготовки майбутніх учителів до формування національної культури школярів, найдоцільніше використовувати духовно-світоглядний вид інтеграції, який «здійснюється на основі спільної для всіх видів мистецтв тематичності, пов'язаної з відображенням у мистецтві різних аспектів життя» (Масол, 2003). Інтегративні технології дають можливість вивчати інформацію комплексно у взаємозв'язку всіх її елементів, це стимулює художньо-образне мислення майбутніх учителів, дозволяючи досліджувати той чи інший елемент національної культури цілісно. Варто зазначити, що оскільки національна культура проявляється у всіх видах творчої діяльності людства, то йдеться про можливість інтеграції знань із суспільно-гуманітарних, історичних та мистецьких дисциплін.

Отже, узагальнюючи вищеописаний матеріал, можемо констатувати, що *емоційно-ціннісний компонент характеризується усвідомленою установкою на сприйняття та вербально-виконавську ретрансляцію життєвих цінностей, закладених у художньо-образному змісті народних пісень. У своїй структурі емоційно-ціннісний компонент містить такі елементи підготовленості: здатність до розкриття ціннісно-світоглядного контексту народної пісні; оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення; використання інтегративних зав'язків різних видів мистецтва у процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні.*

Наступним, четвертим компонентом підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, визначаємо *творчо-методичний*.

Проблема методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у тому, що опановуючи теоретичний матеріал на лекціях та семінарах, набуваючи виконавських умінь і навичок, здійснюючи аранжування музичних творів, беручи участь у різноманітних фестивалях та конкурсах, студент прагне до самореалізації, у першу чергу, як музикант та виконавець. Усвідомлення власного професійного становлення в якості учителя, відбувається не одразу і залежить від багатьох факторів, серед яких: індивідуально-психологічна готовність навчати інших і передавати отриманий досвід, упевненість у набутих фахових компетентностях та особистісному потенціалі, розуміння соціальної значущості педагогічної діяльності та наявність внутрішніх процесуально-змістових мотивів. Якість педагогічної діяльності майбутнього учителя безпосередньо пов'язана з його світоглядом, рівнем естетичного та духовного розвитку, інтелекту, прагненням удосконалювати свою педагогічну майстерність (Чен Хань, 2020b).

У сучасних наукових дослідженнях Т. Бодрової, Н. Гузій, Е. Проворової, присвячених методичній підготовці майбутніх учителів, зокрема, музичного мистецтва, визнана дієвість застосування праксеологічного підходу, як ефективного чинника вдосконалення практико-педагогічної діяльності. Його реалізація потребує спеціальних зусиль, відповідних умов та методів задля того,

щоб спонукати студентів до активного пізнання своєї професії. Як зазначає Т. Бодрова, відбувається «чуттєво-практична взаємодія людини зі світом, що може бути зрозуміла лише як соціально-значуща творчість, у якій самореалізація індивіда має культурно-історичний сенс...» (Бодрова, 2015, с 8). З такої ж позиції розглядає методичну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва Е. Проворова, визначаючи її як: «процес музично-педагогічного навчання, спрямований на оволодіння методичними знаннями, досвідом, практичними вміннями в галузі музичної освіти, а результатом є методична підготовленість» (Проворова, 2018). Методичну підготовленість науковці визначають як раціонально-організовану результативну і продуктивну музично-педагогічну та методичну діяльність, якість якої зумовлено: свідомим вибором форм, засобів, методів роботи; чіткого визначення критеріїв оцінки для отримання бажаного результату; програмуванням етапів діяльності, що проявляється в оптимальному виконанні задуманих рішень (ефективність самоорганізації часу, врахування психолого-педагогічних факторів). Не менш важливе значення мають професійно-особистісні якості майбутнього учителя, його надіндивідуальні ресурси, творчий потенціал, педагогічні здібності, установки, ціннісно-світоглядні орієнтири (Проворова, 2018, с. 62). Дієвим напрямом методичної підготовки є безпосередня робота студентів у якості учителя музичного мистецтва. У процесі проходження виробничої (педагогічної) практики є можливість випробувати засвоєні під час навчання методи та прийоми, оцінити їх результативність, здійснити самооцінку власної педагогічної майстерності, проводити аналіз вдалих і невдалих рішень щодо конструювання уроку. Саме тому, методичну підготовку більшість дослідників поділяють на методико-теоретичну та методико-практичну, поєднання яких сприяє формуванню методичних компетентностей.

Методична підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, передбачає здатність до інтеграції усіх отриманих знань з національної культури, які студенти частково опанували на різних гуманітарних, музично-історичних, музично-виконавських дисциплінах. На нашу думку, така інтеграція найкраще відбувається під час розробки, проектування

і реалізації уроків, спрямованих на формування національної культури школярів. Відповідно, навчальною дисципліною, на якій доцільно здійснювати цю підготовку є «Теорія і методика музичного виховання» та пов'язана з нею виробнича (педагогічна) практика в закладах загальної середньої освіти. В процесі опанування цих курсів відбувається своєрідний самоаналіз методичних і фахових компетентностей, від моменту «що я про це знаю» – «чи зможу зацікавити учнів» – «чи здатен якісно виконати музичний твір» – «як краще спланувати урок» – «які методи та завдання дозволять отримати бажаний результат». Все це спонукає студента до самостійного ретельного пошуку інформації, критичного її аналізу, встановлення міжпредметних зав'язків, поєднання окремих елементів вибраного культурного явища в єдине ціле.

Для кваліфікованого вибору студентом серед великого обсягу етнокультурних джерел саме тих, які будуть відповідати меті, навчальним, виховним та розвивальним завданням уроку, віковим особливостям сприйняття учнів, музичним здібностям тощо, необхідно мати сформовані етнопедagogічні компетентності. Фактично, методична підготовка студентів до формування національної культури школярів повинна спиратися на вже сформовані етнокультурні та етнопедagogічні компетентності. Важливим аспектом методичної підготовленості є наявність теоретико-практичних та методичних знань щодо особливостей використання інноваційних художньо-педагогічних технологій навчання школярів, ефективних методів та прийомів залучення до народно-пісенної творчості у процесі ознайомлення з національною культурою.

Отже, визначений у структурі підготовленості *творчо-методичний компонент характеризується: творчим підходом до вибору методичного інструментарію та виявлення особистісно-оцінного ставлення до результатів педагогічної діяльності.*

У своїй структурі *творчо-методичний компонент* містить такі елементи підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості: *доцільний вибір методів та прийомів у процесі активізації пізнавального інтересу школярів*

до національної музичної культури; творче проектування уроків у контексті залучення школярів до здобутків національної культури; володіння інноваційними методами організації творчої взаємодії учнів.

Отже, здійснений аналіз музичної-педагогічної літератури для обґрунтування компонентної структури підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, дозволив визначити основні компоненти структури: мотиваційно-ідентифікаційний, художньо-операційний, емоційно-ціннісний та творчо-методичний. До кожного з компонентів підібрано по три елементи підготовленості. Додатково, у компонентну структуру **було введено наскрізний елемент, що пронизує всі компоненти і спрямований на опрацювання та осмислення інформації, що закладена в усіх елементах структури.** Таким наскрізним елементом було визначено «когнітивну установку». Більш детально значимість когнітивної установки описано у змісті першого мотиваційно-ідентифікаційного компоненту. Вважаємо за доцільне обґрунтувати його значимість. Першим, хто присвятив свої дослідження установці, був психолог Д. Узнадзе. Науковець визначав її, як стан готовності суб'єкта до активної діяльності. Такий стан, на думку автора, визначався двома факторами: перший – потребою суб'єкта діяти, а другий – об'єктивна ситуація, в якій знаходиться суб'єкт. Отже, «установка – це неусвідомлювана готовність людини діяти в певній ситуації певним чином» (Узнадзе, 2001). Когнітивний аспект установки, розглядається у психології як «розуміння та усвідомлення чогось у процесі міркування» (Юдіна, 2016, с. 262). Оскільки термін «когнітивний» означає – знання, пізнання, то когнітивну установку можемо характеризувати як установку на пізнання та активне засвоєння навчального матеріалу, що впливатиме на успішність процесу підготовки. Когнітивна (пізнавальна) установка безпосередньо пов'язана з усвідомленням мети навчання і прагненням чомусь навчитися. Принагідно, і бажанням «поділитися» отриманими знаннями і досвідом з іншими. Враховуючи, що «установка передує діяльності, одночасно готуючи суб'єкта до неї» (Узнадзе), то когнітивна (пізнавальна) установка виступає як особистісна готовність студента здобувати знаннями з національної культури і педагогічна

готовність передавати ці знання (уміння, навички) у процесі педагогічної діяльності, що у результаті забезпечує відповідний рівень підготовленості. Додатково зазначимо, що вибір когнітивної установки, як наскрізного елементу структури, зумовлено дескрипторами якості освіти Національної рамки кваліфікацій, серед яких «знання» займають першу позицію. Модель компонентної структури представлено на рисунку 1.

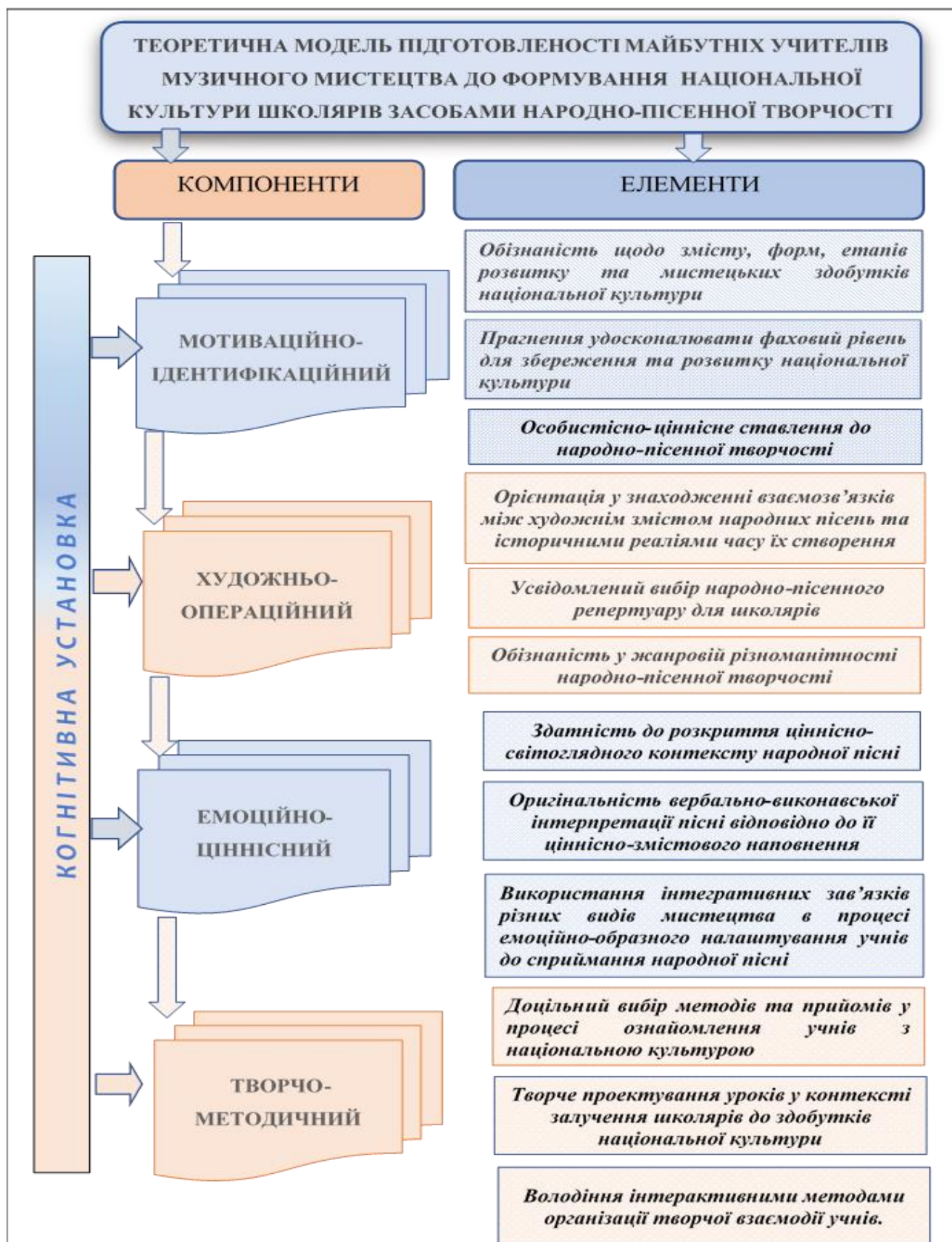

Рис. 1.1. Компонентна структура підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Висновки до розділу 1

У розділі акцентовано увагу на взаємозв'язку між типом політико-соціокультурної моделі держави та її стратегією в регулюванні національної політики в галузі культури та освіти. Здійснено порівняльний аналіз нормативно-правової бази України і Китаю, що координує розвиток національної культури громадян. Встановлено, що мультикультурність політичної організації означених держав спрямовує національну освітню політику на розвиток національної культури народу, який становить більшість населення країни та збереження культурних традицій усіх інших народів, що проживають у державі. З'ясовано, що в Китаї, для популяризації національної культури, активно застосовується культурно-просвітницький потенціал мистецтва. В Україні означені процеси здебільшого регулюються змістом гуманітарних та історичних дисциплін.

Здійснено аналіз філософських, культурологічних, суспільствознавчих та педагогічних наукових джерел, теорій та концепцій осмислення феномену культури. З'ясовано основні методологічні підходи, які застосовують науковці при дослідженні феномену культури: філософсько-антропологічний, філософсько-історичний, філософсько-культурологічний, соціологічний, гуманітарний. Наголошено на основних етапах осмислення людством феномену культури.

Акцентовано увагу на переосмисленні у науковому середовищі концепції культури від «статистичної», в основі якої лежать базові знання традиційної, етнічної та класичної культури до «динамічної», орієнтованої на визначення перетворювальної ролі культури, визнанні її впливу на розвиток усіх видів творчої діяльності як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

З огляду на багатовекторність розкриття культури різними науками, для уточнення феномену культури вибрано міждисциплінарний тип досліджень.

Узагальнено творчу спадщину європейських, українських та китайських педагогів, які досліджували проблему виховання культурної особистості. Надано уточнення поняття «культура особистості» у педагогічній площині, що розуміється як багатогранне поняття, пов'язане духовно-творчою діяльністю

окремої людини, основаної на розумінні духовної цінності життя, самопізнанні, саморозвитку, прагненні діяти на засадах моральності, мудрості та освіченості.

Проаналізовано праці з філософії, психології та педагогіки мистецтва, в яких дослідники розкривають механізми впливу мистецтва на розвиток та становлення національної культури особистості.

Узагальнено погляди вчених щодо розкриття понять «народна культура», «етнічна культура», «національна культура». Здійснивши огляд трактування понять «етнос», «народ» «нація» вченими, з'ясували, що деякі дослідники ототожнюють їх (Г. Лозко), інші ведуть мову про генезу історичних форм від етносу до народу і потім до становлення нації (О. Якуба), є дослідження, в яких «етнос» і «нація» протиставляються (Ю. Семенов).

Національна культура у дослідженні розглядається як динамічне утворення, котре постійно знаходиться у розвитку, видозмінюючись в залежності від кроскультурних процесів, поєднуючи усі складові життя соціальної групи, координуючи єдину систему, яка регулює національну свідомість, національну самоідентифікацію кожного члена спільноти.

Розкрито особливості розвитку національної культури особистості через етнопсихологічні та етносвітоглядні ознаки, такі як: «національна ідентичність», «національний характер», «національний образ світу», «національний менталітет».

Проаналізовано дослідження українських і китайських педагогів, які розкривають вплив національного музичного мистецтва на становлення культурної, національно-свідомої особистості та стратегію використання цього мистецького потенціалу в освіті.

Визначено сутність поняття *«національна культура особистості»*, яке інтерпретовано у контексті культурно-просвітницького впливу музично-педагогічної освіти і розглядається як здатність ідентифікувати, оцінювати, виконувати різножанрові твори народної і композиторської національної музики на основі осмислення і відчуття її національно-культурного смислу.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

2.1 Науково-педагогічні підходи та принципи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народнопісенної творчості

Теоретичний огляд науково-методологічної літератури дає підстави констатувати наявність у сучасному науковому просторі парадигмальних змін, які відбуваються на тлі глобалізації та реновації ментально-духовного досвіду людства.

У сучасних наукових дослідженнях все більш усталеною є тенденція до методологічної та парадигмальної плюралістичності (Берегова, 2013; Ніколаї, 2013; Тушева, 2020). Ідея поліпарадигмального науково-педагогічного мислення все частіше позиціонується дослідниками як «...можливість продуктивнішого прогнозування і реалізації дослідницьких пошуків та інновацій (поєднаних з традиціями) з позицій гармонізації цільових установок, обґрунтованого вибору та інтеграційного поєднання різних науково-методологічних підходів й освітньо-мистецьких стратегій» (Тушева, 2020, с. 33).

Базисом для поліпарадигмальної стратегії розробок *методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів* є національна художньо-світоглядна модель, естетичні цінності національної культури, знання історико-культурного генезису нації, усвідомлення сучасних культуро-соціальних умов, спрямованість на психофізіологічні емоційно-інтелектуальні особливості школярів.

На підставі поліпарадигмальності мистецько-наукової галузі, визначено пріоритетні стратегічні орієнтири цього дослідження: гуманістичну, естетичну та культурологічну парадигми. Симбіоз означених парадигм становить гармонійну

сукупність концепцій, цільових установок, методологічних підходів та принципів формування особистості.

Прихильниками **гуманістичної парадигми** проголошується, що людина є найвищою цінністю. У зв'язку з чим декларується право кожної людини на фізичну та інтелектуальну свободу, політичне та релігійне волевиявлення, соціокультурну суверенність. Відповідно до цього, в сучасному освітньому просторі культивується ідея толерантного ставлення до прав і чеснот дитини, незалежно від її расової, національної, соціальної та релігійної приналежності.

Ідеї гуманістичної педагогіки, які активно впроваджувалися педагогами-новаторами ще на рубежі XIX-XX ст. – Ш. Амонашвілі, Дж. Дьюї, Я. Корчаком, М. Монтесорі, В. Сухомлинським, К. Ушинським та іншими, є актуальними й сьогодні. Їх наслідування спрямовує на виховання успішної людини, позитивно-спрямованої до вільного самовияву й самореалізації. У межах означеного підходу, організаційні норми освітнього простору розглядаються крізь призму гуманістичної моралі, загальнолюдських ідеалів, цінностей і правил. У контексті гуманістичної парадигми, орієнтирами навчально-виховного процесу є такі людські чесноти як: гуманність, гідність, чесність, доброта, милосердя, співчуття, взаємодія, толерантність тощо.

З погляду на те, що культура особистості формується під впливом культурно-історичних особливостей епохи, її світоглядних, морально-духовних та естетичних орієнтирів, *методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості* розглядається з позицій **естетичної парадигми**. У межах нашого дослідження, стратегічними орієнтирами побудови означеної методики є усвідомлення естетичної цінності національної культури та розуміння естетичної функції національного мистецтва загалом, і народнопісенної творчості, зокрема.

У лоні цієї парадигми актуалізується сприйняття навколишнього через систему естетичних категорій. Останні забезпечують хід перцептивних процесів у межах об'єктивних особливостей предмету сприйняття та суб'єктивних якостей реципієнта. Вбачається, що означена парадигма забезпечує більш поглиблений і

усвідомлений рівень естетичного сприйняття особистістю національної культури та творів народного мистецтва. Сприяє осмисленому зануренню в різноманітність видів, еkleктичність жанрів, індивідуалізацію стилів, плюралізацію світоглядних орієнтирів.

У світі естетичної парадигми важливим аспектом цього дослідження є проблема окреслення критеріїв естетичного в засобах народно-пісенної творчості, усвідомлення художності та цілісності текстів пісенного фольклору. Вбачається, що освітній процес у межах естетичної парадигми «...сприяє формуванню цілісного світогляду майбутнього фахівця, формує наукові основи естетичного сприйняття дійсності, розуміння та активного творення мистецького процесу, осмислення суспільної ролі музики в сучасній культурі та творчого підходу до власної професійної діяльності» (Андрушко, 2018, с. 4).

Модернізація уявлень про сутність культури та людини, усвідомлення особливостей входження людини у світ культури, є вагомою підставою для реновації мистецької освіти крізь призму **культурологічної** парадигми. Згідно з декларацією *Міжнародного товариства виховання через мистецтво при ЮНЕСКО*, з позицій визнання пріоритету культури в процесах суспільного розвитку, у педагогічній науці вибудовується концепція культуротворчої та людинотворчої значущості мистецтва.

Культурологічна парадигма визначає напрям трансформації сучасної освіти з урахуванням світоглядних тенденцій до глобалізації культурного та освітнього простору. У межах означеної парадигми визнається важливість культуро-історичного підходу до освітніх процесів. У відповідності до означеного, стратегема сучасного освітнього простору вибудовується в межах інтеграції культури, науки й мистецтва. На перетині цих галузей, крізь призму національних культур, усвідомлюється дихотомія світ-людина і, як наслідок, відбувається голографічна кристалізація уявлень про світ, людину, місце людини у світовій культурі. З позицій культурологічного підходу в дослідженнях Г. Падалки, О. Ребрової, О. Рудницької та інших, висвітлено процес інтенсифікації національного аспекту мистецької культури.

У цьому дослідженні передбачається, що науково-педагогічні підходи та педагогічні принципи дозволять оптимізувати процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів.

У публікаціях науковців феномен «підхід» трактується як сукупність взаємопов'язаних понять, ідей і способів діяльності. Компілюючи визначення означеного поняття, що надані в різних наукових джерелах, розглядаємо його як комплекс засобів, який охоплює базові освітні поняття, засоби організації та управління освітнім процесом, оптимізації освітньо-виховної практики. У свою чергу, «принцип» розуміється як вихідні положення або головні правила здійснення діяльності.

Наслідуючи погляд на національну культуру, як складну систему різноманітних форм національного життя, вбачаємо, що її формування залежить від певних чинників, таких як: культуро-соціальні умови, національна світоглядна модель, особливості етно-національного менталітету, художньо-естетичні традиції народного мистецтва. Саме вони є підставою для прилучення нової генерації до національних культурних традицій і цінностей, адже сприяють відтворенню матеріально-духовної спадщини нації в житті окремого індивіду, становленню його національної самосвідомості та впливають на процес інтеграції національної культури в світовий культурний простір.

У наукових працях проблема формування національної культури особистості розглядається у взаємозв'язку з процесами становлення її національної самосвідомості та національно-культурної компетентності. Джерелом для національної свідомості особистості є національний менталітет та художній світогляд нації, які яскраво й проникливо відбиваються в пісенній художньо-творчій спадщині народу.

З цих позицій у дослідженні обрано **художньо-світоглядний підхід** у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Теоретичну основу цього підходу становлять концептуальні положення філософії про багатовимірну сутність феномену художнього світогляду особистості, які висвітлені в працях науковців минулих часів та сьогодення. Вектор

студіювання означеного питання спрямовувався з урахуванням провідних ідей мислителів: Дж. Вико (Giambattista Vico), Л. Виготського, А. Лосєва, В. Попова, І. Мірчука та інших.

Висвітленню різних аспектів проблеми формування художнього світогляду особистості присвячено чисельну кількість праць у галузі педагогічної науки та освіти: Ван Сяочень, К. Васильковська, О. Олексюк, О. Реброва, М. Ткач, Б. Целковников та інші.

З метою виявлення педагогічних засад формування художнього світогляду школярів розглянуто ряд досліджень сучасних науковців: Н. Батюк, І. Бега, І. Левицької Л. Масол, О. Ребрової, О. Ростовського О. Щолокової та інших.

«Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України», як методологічна основа мистецької педагогіки, проголошує: «Найвищий виховний потенціал належить мистецтву з притаманними йому можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну, емоційно-чуттєву та вольову сфери, моральне і навіть фізичне здоров'я людини» (Л. Масол, 2002). Означену позицію висвітлено в наукових дослідженнях, дотичних проблемі визначення ролі мистецтва в процесах становлення художньо-світоглядних орієнтирів людини (В. Демиденко, О. Реброва, О. Рудницька, Г. Падалка та інші).

У контексті нашого дослідження є важливим, що твори мистецтва та художньо-творча діяльність (у тому ж числі, народно-пісенна творчість) є джерелом для національно-усвідомленого становлення особистості. Розуміння значущості народно-пісенної творчості у формуванні національної культури школярів, обґрунтовано тим, що саме в творах мистецтва акумулюються досвід нації, цінності та традиції народу. Саме народно-пісенна творчість володіє потужним виховним резервом, адже в пісенному фольклорі відбиваються найпотаємніші, відчайдушні думки, почуття, прагнення народу. Доволі часто, думки та чаяння, що містяться в народних піснях, є зрозумілими й не потребують перекладачів. Адже музичне мистецтво безпосередньо «говорить» з людьми мовою

емоцій та почуттів про безмежність і єдність, різноманітність і цілісність навколишнього. Досліджуючи означений аспект проблеми, Н. Батюк зазначає: «Мистецтво в художньо-образній сітці координат відображає явища дійсності, і тим самим, дає можливість людині пізнавати світ не однобоко, а цілісно, спираючись як на раціоналістичну, так і на чуттєву пізнавальну діяльність» (Батюк, 2015. с. 15). У руслі нашого дослідження привертають увагу доводи вченої про важливість формування в школярів здатності до художньо-образного пізнання дійсності. З цього приводу Н. Батюк зауважує: «...коли людина здатна до сприймання та осмислення художньої образності оточуючого світу, відображеного в мистецтві, вона пізнає світ у повній його різнобарвності та цілісності» (там само).

З огляду на зазначене передбачаємо, що художньо-світоглядний підхід до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечує усвідомлене осягнення ними національних духовних установок, формує відповідне художньо-естетичне ставлення до світу, загалом, та світу мистецтва, зокрема. На основі обраного підходу розроблено ***принцип особистісно-сислового ставлення до збереження національної культури.***

Педагогічна наука, розглядаючи процес формування особистісно-сислового ставлення до цінностей національної культури, наголошує на нагальності формування ідеалу для наслідування. Саме сформованість етно-національного ідеалу, як ментального еталону, спричинить і усвідомлення потреби збереження та плекання національної культури. На думку І. Єгорової, цей процес, перш за все, має бути цілеспрямований у сферу особистісної внутрішньої активності (І. Єгорова, 2002). Остання є підставою для самоідентифікації особистості як частки конкретної національної культури.

Згідно з визначеним принципом, у дослідженні передбачається, що тільки національно-усвідомлена особистість здатна до адекватного осмислення етно-національної спадщини вітчизняної культури; спроможна гідно оцінити духовно-ментальний вклад рідної культури в загальносвітову культурну скарбницю та визначити її місце в багатоманітній сукупності етнічних культур.

Отже, принцип особистісно-сміслового ставлення до збереження національної культури орієнтує на розвинення здатності майбутніх учителів музичного мистецтва визначати художньо-естетичні та духовно-моральні орієнтири освітнього процесу, свідомо обирати особистісну художньо-світоглядну позицію. Крізь призму обраного принципу розглядається і процес становлення художньо-світоглядних переконань школярів у взаємозв'язку з їх художньо-естетичною культурою, загалом, та національно-культурним самоусвідомленням, зокрема.

У руслі нашого дослідження виникає інтерес до наукових поглядів на культуру як продукт колективної творчої діяльності (В. Андрушенко, О. Морщакова, І. Рижова). На думку науковців, світова культура є акумуляцією результатів втілення творчого потенціалу людства та узагальненим надбанням духовних і матеріальних скарбів світової людської спільноти. У такому контексті, будь-яка національна культура є продуктивною реалізацією творчого потенціалу етносу у вигляді творів народного мистецтва. Саме у витворах мистецтва накопичується, зберігається та передається новим поколінням увесь духовно-ментальний досвід нації. Розглядаючи мистецтво як один з впливових засобів виховання національної культури, зауважуємо на діяльнісній стороні цього феномену. А саме те, що мистецтво є найпотужнішим засобом творчої діяльності та «...найдосконалішою формою опанування світу у всій повноті його творчої універсальності...» (Мехедова, 2013, с. 195).

Згідно з означеним аспектом проблеми обрано **творчо-діяльнісний підхід**, який охоплює всі сфери освітньої діяльності: художньо-перцептивну, емоційно-інтелектуальну, вокально-виконавську. Підґрунтям творчо-діялісного підходу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів слугували основні положення теорій діяльності С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, В. Давидова, теорії інтеріоризації Л. Виготського, концепції діялісного підходу в педагогічній науці В. Сухомлинського. Також урахувалися: культуро-діялісна концепція У. Енгельста та погляди

філософів на творчість як цілеспрямований процес і соціальний феномен (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Ж. Сорель та інші).

Згідно з *Концепцією формування діяльнісної особистості в процесі музичного виховання* феномен діяльності розглядається, як:

- «...форма діалектичного відображення навколишнього світу людиною, міра його активності в будь-якому процесі й у навчанні, зокрема»;
- «...спосіб досягнення мети, відкриття сенсу буття, реалізації особистісних цінностей»;
- «...сукупність дій (ланцюжок дій), що підпорядковані проміжним цілям, які виділяються з загальної цілі» (Гумінська, 2004, с. 17).

Погоджуючись з означеною точкою зору, визнаємо феномен діяльності як освітню цінність і виділяємо її основною частиною освітнього процесу. Складовими будь-якої діяльності є взаємопов'язані когнітивні процедури (сприйняття, розуміння, осмислення, запам'ятовування, креативне переосмислення тощо) та способи діяльності (репродуктивні, аналітично-пошукові, творчі тощо). Творча діяльність суб'єкту освітнього процесу, як і будь який інший вид діяльності, зазвичай характеризується наявністю мотивів, мети та доцільних засобів дій. За визначенням О. Гумінської: «Дії – процес, підпорядкований уяві про той результат, який повинен бути досягнутий, тобто процес, підпорядкований осмисленій меті» (там само). У цьому контексті є слушною позиція С. Куценко, який зазначає: «...аспект творчості в діяльнісному підході до педагогічного процесу передбачає максимальну орієнтацію на творчий розвиток студента, а також примноження досвіду професійної діяльності та фахових компетенцій, які є необхідними для здійснення професійної діяльності» (Гумінська, 2004, с. 151).

У працях М. Кагана зазначається, що продуктивність творчої діяльності детермінована такими провідними установками: пізнавальною, ціннісною, моделюючою, конструктивною, мовною, комунікативною (Каган, 1996, с. 159). Від пізнавальної установки залежить спрямованість художнього сприйняття та визначення його внутрішньої структури. Ціннісна – характеризує систему цінностей і визначає художньо-виражальні засоби їх впровадження у твори

мистецтва. Моделююча – визначає життєві принципи та моделі світорозуміння (життєподібний чи фантастичний, алегоричний чи символічний). Конструктивна – визначає прийоми формоутворення. Мовно-комунікативна відповідає за «... засоби перетворення матеріальної конструкції твору в систему знаків, за допомогою яких координується зміни та характер художньої мови (ступінь її традиційності, загальної зрозумілості тощо)» (там само).

У дослідженнях Л. Василенко, творча співоча діяльність розглядається як «форма людської сутності» та потужний емоційно впливовий засіб виховання активної особистості (Василенко, 2015, с. 120). Вчена зауважує, що співоча діяльність «...в концентрованому вигляді відображає естетичні цінності індивіда, узагальнюючи багатовіковий досвід духовно-емоційного потенціалу народу...». Це є важливим аспектом творчої діяльності суб'єкта навчання, адже це уможливорює реалізацію його потенціалу та дозволяє «...глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ» (там само).

На думку вченої, вокально-виконавська творчість, як особливий вид художньо-творчої діяльності, ґрунтується на процесах «... творчого перевтілення вокаліста-виконавця в художника-інтерпретатора шляхом розвитку професійного мислення співака» (Василенко, ... с. 15). Суть співацької діяльності полягає в тому, що «...виконавець подає об'єкти реальності творчо інтерпретованими особистим світобаченням, і це сприяє розкриттю сутнісних явищ життя, які часто приховані від нас у повсякденному бутті» (там само).

З погляду на представлені позиції, передбачаємо доцільність застосування творчо-діяльнісного підходу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Адже цілеспрямоване впровадження обраного підходу оптимізує процес формування особистості здатної до активної творчої діяльності та взаємодії.

У контексті нашого дослідження є доречним визначення поняття «діяльнісна особистість в контексті музичної освіти» надане О. Гумінською: «...це індивід, який образно мислить, прагне до самореалізації, має потребу в самопізнанні (своїх емоцій, почуттів, смаків, ідеалів, цінностей), саморозвитку, самовираження через

голос (спів), тіло (музично-ритмічні рухи), музичний інструмент (музикування), через творчість» (Гумінська, 2004).

З педагогічної точки зору важливо, що діяльнісний підхід у освітньому процесі є запорукою розвитку знань, умінь та творчих навичок особистості. Отже, активне занурення здобувачів у художньо-образний світ народного мистецтва через їх прилучення до пісенної творчості, забезпечить національно-свідому самоідентифікацію майбутнього вчителя музичного мистецтва, прагнення до самопізнання та впровадження отриманого досвіду у музично-педагогічну діяльність зі школярами. Згідно з чим у дослідженні розроблено **принцип інтеріоризації досвіду опанування образною семантикою народних пісень**. Означений принцип висвітлює стратегію розвитку в майбутніх учителів музичного мистецтва, по-перше, інтересу, чуйності та спостережливості до семантичних відтінків художньо-образної (вербально-текстової, музичної, мімічно-жестикуляційної) форми народної пісні; по-друге, здатності до ідентифікації, диференціації, адекватного розуміння та інтерпретації семантичних знаків. За цим принципом відбувається залучення школярів до національної культури через демонстрацію вчителем досягнутих художніх образів народної пісні.

Майбутні вчителі музичного мистецтва повинні розуміти, що семантика образу символу в народних піснях розкривається через конотативні відтінки та художньо-емоційну експресію (виразність) вербального або музичного знаку-символу. З погляду на те, що будь-який символ може бути неоднозначним і мати багатомірне тлумачення, художньо-образна семантика народної пісні дуже різнобарвна та може втілювати лірико-поетичні, іронічно-гумористичні, урочисто-піднесені, патетико-героїчні та інші смисли. Важливо, що семантичні відтінки слова-образу в народній пісні пов'язані з традиціями, звичаями та побутовою культурою народу. Завдяки процедурам опанування та осмислення художньої форми твору, рефлексії власних почуттів і думок, усвідомлення специфіки народної пісні, зокрема, і національної культури, загалом, відбувається інтеріоризація наявних знань та умінь особистості в його духовну, емоційно-інтелектуальну сферу.

Цілком зрозуміло, що становлення національно-свідомої культурно розвиненої особистості є складним і пролонгованим процесом, який потребує стійкої мотивації, власних зусиль і волі індивідуума. Тобто, формування національної культури особистості не може йти свавільно, спонтанно, безсистемно чи випадково. Навпаки, виховання особистості в дусі етнічних традицій національної культури потребує створення особливого середовища та розробки спеціальних педагогічних умов і методів. Національно-свідома культурно освічена особистість має бути результатом виняткової турботи вихователів, учителів, наставників, усвідомленого додержання ними принципів та засобів виховання.

У контексті означених позицій, звернено увагу на основні положення етнопедагогіки та обрано **етнопедагогічний підхід** до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У руслі культурологічної парадигми сучасної освіти, процес підготовки фахівців педагогічної та культурно-просвітницької сфери має вибудовуватися на основі ключових положень етнопедагогіки (перші орієнтири якої закладені ще в працях А. Дистервега), на народно педагогічних ідеях С. Русової, Г. Сковороди, М. Поповича, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, з урахуванням науково обґрунтованих даних етнопедагогічних досліджень Г. Ващенко, М. Драгоманова та інших. Проблему етнокультурного виховання дітей і молоді висвітлено в наукових працях А. Богуш, О. Ярмоленко, В. Крижко, В. Ликова, Т. Пономаренко та інших.

У словнику-довіднику з професійної педагогіки (за ред. А. Семенової), етнопедагогіка – це «...наука, що вивчає народні та національні особливості виховання» (Семенової (ed.), 2006, с. 68).

У Енциклопедичному словнику педагога надається більш розширене тлумачення цього наукового феномену. Етнопедагогіка визначається як галузь педагогічної науки, у межах якої досліджуються: «...особливості освіти представників різних культур і народів, з урахуванням національного менталітету й характерних етнічних особливостей, народного світогляду, національної

свідомості, етнічних традицій та звичаїв, національної культури та творчості народу» (Безрукова, 2020).

У визначенні цього провідного напрямку розробок методики підготовки студентів до майбутньої навчально-виховної діяльності, наслідуємо ідеї К. Ушинського про важливість виховання в дітей і молоді любові до рідної культури, почуття національної гідності та, водночас, поваги та шанобливого ставлення до інших етнічних культур. При цьому він зауважував: «Загальної системи народного виховання для всіх народів немає не тільки в практиці, а й у теорії.» (Ушинський, 1983, с. 102). З цих позицій педагог визнавав необхідність впровадження саме національного виховання ґрунтованого на традиціях народної педагогіки: «У кожного народу своя особлива національна система виховання...» (там само).

У працях В. Крижка етнопедагогіка визначається «...результатом колективного творчого внеску багатьох поколінь у духовну культуру народу, її невід'ємною частиною, вираженням інтересів народу» (Крижко, 2005, с. 7). Науковець розуміє її як особливу галузь «...емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які виражаються в панівних у народі поглядах на мету й завдання виховання, в сукупності народних засобів, умінь та навичок виховання і навчання» (там само).

У межах цього дослідження важливо, що етнопедагогічний підхід є методологічною підставою для наслідування молодими поколіннями духовності та ментальності свого народу. Саме в руслі етнопедагогічної стратегії, під час активного вивчення та опанування зразків народного мистецтва, формується усвідомлено чуже відношення до національних традицій та до корінних обрядів і звичаїв національної культури. Остання, за твердженням В. Крижка, потребує дуже дбайливої турботи, адже: «Світ культури й освіти з його системою цінностей створюється суспільством століттями, але достатньо лише розірвати зв'язок людських поколінь – і він буде зруйнований» (Крижко, 2005, с. 6). Науковець убачає рятівний резерв лише в етнопедагогіці, якій «...притаманний виховний

ідеал та система цінностей, що збереглись упродовж віків і йдуть у майбуття» (там само).

Наслідуючи ідеї науковців, передбачаємо, що етнопедагогічний підхід сприяє усвідомленню майбутніми вчителями музичного мистецтва виховного потенціалу національно-культурної традиції в становленні духовності особистості, її світоглядних орієнтирів, морально-етичних установок та художньо-естетичних уподобань. Адже етнопедагогічний підхід висвітлює етнодиференційні властивості національно спрямованого виховання, а саме, методи, засоби та ціннісні орієнтири певного етносу. Народна педагогіка, як стрижень національної культури, закладає фундамент нації, плекаючи в кожній душі нагальну потребу й наснагу до духовного розвитку, становлення етнічної самосвідомості крізь призму національних цінностей, до творчої самореалізації через опанування традиціями народної-творчої діяльності. Спрямованість майбутніх учителів музичного мистецтва на впровадження традиції народної-творчої діяльності в освітнє середовище визначає ступінь сформованості їхньої культурно-історичної самосвідомості. У руслі етнопедагогічного підходу, цінність та актуальність прилучення студентів до народнопісенної творчості визначається його відповідністю традиціям національної культури.

У межах етно-педагогічного підходу в дослідженні розроблено ***принцип культуровідповідності художньо-творчої діяльності студентів***. Цей принцип є актуалізацією духовної сутності народно-пісенного мистецтва та генералізацією ідеї першорядності етнічної та всесвітньої культурної спадщини у формуванні національної культури особистості.

За означеним принципом, крізь призму загальнолюдських цінностей та соціокультурних норм, акцентується увага на дихотомії «людина-культура». Остання розглядається на підставі погляду на людину як невід'ємну частку культури. У цьому сенсі зростає значення етно-ментальної та духовно-національної спадщини в культурному становленні особистості. Адже, у ході опанування індивідуумом духовно-матеріального надбання свого народу здійснюється його розвиток як творчої, культурно-освіченої, національно-свідомої особистості.

Принцип культуровідповідності освітнього процесу висвітлено у працях В. Омеляненка, О. Рудницької та інших. Суть цього принципу полягає в ідеї, що будь-яка людська діяльність здійснюється в межах і за нормами конкретної культурної спільноти, в певних умовах соціокультурних реалій, у яких людина виступає когерентною часткою культури. За цих обставин культура виконує функцію людинотворення, адже в її лоні відбувається становлення та самореалізація культурно розвиненої особистості. У свою чергу, людська діяльність має вагомий вплив на саму культуру. Адже, в будь-якому культурному середовищі кожна людина виробляє що-небудь, у певному сенсі, оригінальне, і тим самим, створює нові реалії культури. У цьому контексті, людська діяльність може розглядатися як культуротворча. Викладене висвітлює діалектичну природу взаємовідношень культури і людини.

У дослідженні Л. Степанової, означений принцип розглядається крізь призму «...акцентуації значимості концептів культурної спадщини у формуванні особистісних якостей та духовного потенціалу людини» (Степанова, 2018, с. 122). Дослідниця зазначається, що: «Принцип культуровідповідності спрямовує розвиток освіти з позицій світоглядних тенденцій в сучасній світовій культурі, орієнтує на соціальні та культурні вимоги до формування й розвитку особистості» (там само, с. 92).

Цілком зрозуміло, що в ході фахової підготовки здобувачі вищої музично-педагогічної освіти мають оволодіти необхідними знаннями (про особливості художньо-естетичного сприйняття, художньо-образного мислення школярів), уміннями (підбирати, презентувати та інтерпретувати матеріал до вивченої теми, аналізувати твори мистецтва в педагогічному контексті тощо), методами (ефективного проведення освітнього процесу та усвідомленого занурення школярів у світ мистецтва). До того ж, майбутні учителі музичного мистецтва повинні освоїти необхідний обсяг методичного арсеналу мистецької педагогіки та набути досвід пропедевтико-педагогічної практики.

Ураховуючи важливість означеного аспекту, під час розробки методологічних напрямів, обрано *методико-праксеологічний підхід* у підготовці

майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народнопісенної творчості.

У контексті нашого дослідження методико-праксеологічний підхід кореспондується з концепцією праксеології А. Еспінаса та Т. Котарбинського.

У працях А. Еспінаса (A. Espinas), праксеологія (від грец. *praktikos* – діяльність) розуміється як вчення про будь-яку людську діяльність (роботу, практику), спрямовану на реалізацію в житті людини суспільно прийнятих морально-етичних норм та духовних цінностей (Espinas, 1897). За Т. Котарбинським (T. Kotarbiński), праксеологія – це філософська дисципліна, що спрямована на вивчення людської діяльності як суспільно значущої праці. Останню вчений обґрунтовує як особливий спосіб буття індивіду, зокрема, та суспільства, взагалі (Kotarbiński, 1969). Суголосно з означеною концепцією, феномен суспільно значущої практики (професійної, творчої, навчально-виховної, просвітительської тощо) розуміється, як фактор соціалізації особистості. З педагогічної точки зору важливо, що праксеологічний підхід спрямовує на освоєння та реновацію накопичених суспільством досвіду, цінностей, норм.

У наукових публікаціях Г. Джанди, праксеологічний підхід висвітлено як методологію оптимізації освітнього процесу в закладах освіти з позицій загальної стратегії розуміння феномену успішної діяльності, а саме, через висвітлення її аспектів: гносеологічного (як «...генерування нового науково-професійного знання»); процесуального (реорганізації освітнього середовища); результативного («досягнення якості продукту») (Джанда, 2019, с. 65).

У межах нашого дослідження імпонуючими є погляди науковця щодо сутності праксеологічного підходу в проекції на галузь вищої освіти. Йдеться про нагальність оптимізації освітньої практики через введення нових ефективних освітніх засобів. Дієвість останніх учений розглядає крізь призму категорій: «раціональність», «ефективність», «технологічність», «естетичність», «валеологічність» (там само). Привертає увагу запропонована науковцем структура праксеологічного знання, яка охоплює «... суб'єкта практики (людини або групи

людей), мети як суб'єктивного образу майбутнього, цілеспрямованої діяльності з вибору засобів і ресурсів практики, об'єкта діяльності та її результату» (там само).

З урахуванням того, що розробка «Методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів» викликана потребою в реновації методологічно-процесуального забезпечення майбутніх фахівців освітньої галузі та необхідністю оновлення педагогічно-методичного інструментарію, розроблено *принцип інноваційної спрямованості методичної підготовки*.

Означений принцип спрямовує на оптимізацію освітнього процесу за рахунок впровадження інноваційних освітніх технологій та форм організації освітнього середовища. Модернізацію освітньої системи на основі стимулювання та розвитку інноваційних процесів, підтверджено Законом України «Про освіту», Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», конкретизовано в завданнях Національної доктрини освіти.

Наявність усталеного інтересу до означеного аспекту серед науковців, методистів та педагогів-практиків, зумовлено назрілою необхідністю переосмислення вимог до оновленого методичного інструментарію сучасного педагога та необхідністю технологічних нововведень у педагогічну практику. Виходячи з етимології слова інновація – оновлення, новина, зміна (в перекладі з грецької), науковці трактують її як цілеспрямовану зміну освітнього середовища за рахунок внесення сучасних нововведень, як стабільних елементів освітнього процесу (Д. Грубіч, О. Дубасенюк В. Загвязінський О. Попова).

Визначаючи сутнісні ознаки інновації, О. Дубасенюк зауважує на її здатності: «...впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі...» (Дубасенюк, 2014).

Згідно з означеним принципом, майбутні вчителі музичного мистецтва мають розуміти специфіку ознак інноваційного процесу. Остання проявляється за умови впровадження в освітній процес таких інноваційних технологій, які переорієнтують навчальну діяльність школярів. З одного боку, з використанням

інноваційних технологій вони набувають здатність до самоорганізації, саморефлексії та саморозвитку, з іншого – опановують навички командної праці, залученості в суспільну справу, толерантного ставлення до плюралізму думок тощо. Доцільність введення конкретних інновацій реалізується під час опанування школярами новітніх форм освітнього процесу, спрямованих на отримання більш значущих навчальних та життєво-важливих результатів. У ході активної усвідомленої самостійної праці, учні набувають досвід доцільного відбору та опрацювання належної інформації, аналізу змісту та інтерпретації смислів музичних творів, проєктування музично-виконавських заходів та проєктів тощо.

Таким чином, згідно з науковою концепцією нашого дослідження, визначено та **обґрунтовано науково-педагогічні підходи** щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Серед яких визнано за доцільне впровадження *художньо-світоглядного, творчо-діяльнісного, етно-педагогічного та методично-праксеологічного підходів*.

Для реалізації обраних підходів **розроблено педагогічні принципи**: *особистісно-сислового ставлення до збереження національної культури; культуровідповідності художньо-творчої діяльності студентів; інтеріоризації досвіду опанування образною семантикою народних пісень; інноваційної спрямованості методичної підготовки*.

Обрані науково-педагогічні підходи та педагогічні принципи мають забезпечити ефективність навчально-виховних заходів, спрямованих на формування національної спрямованості, етнічної усвідомленості та національної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Останнє є вагомою підставою для визначення високого рівня підготовленості студентів до майбутньої педагогічної діяльності.

Обґрунтовані науково-педагогічні підходи та принципи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є методологічною основою для визначення сприятливих педагогічних умов та ефективних методів формування національної культури школярів.

2.2. Педагогічні умови та методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів на засадах народно-пісенної творчості

Створення експериментальної методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості вимагало визначення та обґрунтування педагогічних умов. Їх дотримання та реалізація, на наш погляд, значно оптимізує процес її реалізації.

У науковій літературі поняття «умова» визначається як у філософському, так і в педагогічному аспектах. Відповідно до першого, «умова – це філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує». На переконання вчених, «за наявності відповідних умов властивості речей переходять із можливості в дійсність» (Ильичев, 1983, с. 482). Щодо другого – відзначимо багатоаспектність педагогічних трактувань, зокрема, умовою вважають: певну сукупність елементів освітнього середовища – факторів, що сприяють ефективній оптимізації процесу навчання, а також успішному досягненню поставленої задачі (Сура, 2003), сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети (Бражнич, 2001). Проте найбільш вірним вважаємо твердження С. Гончаренка, подане в його «Педагогічному словнику», а саме: педагогічні умови – це певна обстановка чи обставина, що впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості (Гончаренко, 1997, с. 97). Досвід педагогічної практики засвідчив, що формування національної культури школярів буде успішним за умови **створення в колективі сприятливого психологічного клімату, що дасть можливість усвідомлювати національні цінності та свою роль у їх збереженні.**

Відзначимо, що в період бурхливого національного відродження України і Китаю, у філософській і культурологічній думці спостерігається зростання інтересу до різностороннього осмислення ролі цінностей у розвитку і формуванні

молодого покоління. Це дасть можливість відновити зв'язки з минулим та визначити перспективи майбутнього. За висловом О. Стасовської, «Національна культура зберігає життєздатність, поки її традиції, цінності, репрезентовані у сфері суспільної свідомості, здатні бути і основою, і каталізатором світогляду та практичної діяльності». На думку вченої, розвиток історії будь-якого народу, його культури забезпечується існуванням стрижневих, центральних цінностей, які не гинуть, а постійно збагачуються, відроджуються в нових формах. З цих позицій, вважає вчена, національну культуру можна вважати втіленням ціннісно-сміслової самобудови нації як історичної особистості народу (Стасевська, 2014).

Про важливість звернення до досвіду народу, народних звичаїв та пісенних традицій у вихованні молодого покоління, зазначається в Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національного виховання студентської молоді, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») і т. ін. Будучи продуктом духовним, цінності виявляються у формі провідних соціокультурних орієнтирів, які виробляє суспільство для забезпечення саморегуляції в процесі подальшого поступу. Кожному суспільству притаманна специфічна ієрархія цінностей, проте важливу роль виконують базові цінності, що постають у формі національно-культурного ідеалу (Стасевська, 2014, с. 63).

Цінності є невід'ємним атрибутом внутрішнього світу особистості, її індивідуального буття. Разом із потребами та інтересами вони утворюють своєрідний ланцюжок між суспільством та індивідом. Не можна не погодитись з думкою вчених (В. Васютинський, О. Радченко та інші), що «цінності – своєрідні духовні опори, які впорядковують дійсність, привносять в неї певний смисл та оціночні моменти». Також справедливим є твердження, що «справжні цінності є національними і утворюють стрижень національної самосвідомості» (Радченко, 2009).

На переконання Г. Ситник, «національні цінності – це матеріальні й духовні цінності, які нація отримала у спадщину від своєї «етнічної сировини». На переконання автора, – це цінності тих етнічних або расових спільнот, які об'єднались у націю, а також всі цінності, які були вироблені й накопичені всіма її

членами протягом спільного існування» (Сотник, 2004). Національно-культурні цінності, на думку А. Шевченко, є продуктом нашої історії та культури, який пройшов багатомісячну еволюцію (Шевченко, 2015). Сформовані українським народом цінності відображають позитивний досвід і надбання в різних видах народної творчості, відбиваються на нормах і принципах життя, закріплених у звичаях, віруваннях та традиціях.

На погляд Н. Мозгальнової, орієнтація мистецької освіти на підготовку високоосвіченого і морально досконалого вчителя актуалізує проблему художніх цінностей, які є складовою національних цінностей (Мозгальова, 2012).

Носіями художніх цінностей є твори мистецтва. На переконання М.Кагана, художнім цінностям притаманна виражена специфіка, «..художня цінність є у всіх випадках інтегральною якістю твору мистецтва, в якому сплавлені часто суперечливі співвідношення естетичної і моральної, політичної і релігійної, екзистенційної цінностей» (Каган, 1997, с. 129). Складовою художніх цінностей вважаються музичні. Дослідники наголошують на винятковому значенні музичних цінностей у формуванні національної культури школярів. У цьому сенсі ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості виступає як найважливіший засіб виховання, як прагнення задовольнити потреби у співі, як можливість самовиражатись в різних видах народно-пісенної діяльності. У процесі осягнення студентом музичної цінності народної пісні, перед ним розкривається і весь спектр (діапазон) художніх цінностей твору, це безпосередньо впливає і на усвідомлення національних цінностей. У цьому процесі важливе значення має спосіб освоєння ціннісних орієнтацій народу через художній образ музичного твору. Цей спосіб, має об'єднувати понятійне осмислення змісту твору з активізацією емоційних проявів його виконання. Як зазначає Г. Падалка: «сприймання, оцінювання і творення мистецтва в навчальному процесі не можуть відбуватись плідно, якщо не передбачають взаємодії раціональних і почуттєвих аспектів психічного життя учнів» (Падалка, 2010, с. 79).

З огляду на сказане, розглянемо працю Л. Кузмінської «Музично-виконавська діяльність в Україні: соціокультурне значення та проблеми», в якій

представлено інтегрований музично-ціннісний комплекс, основу якого становлять суспільно-музичні цінності. До їх складу вчена відносить досягнення світових музичних культур; національні музичні цінності – досягнення, які демонструє країна у світовому музично-виконавському співтоваристві; корпоративні музичні цінності – музично-виконавські досягнення, що виступають орієнтиром музичної діяльності колективу і сприяють прагненню здобути високий музичний статус та престиж; індивідуалізовані музичні цінності, які кожна людина бачить у музичному виконавстві як особистісні, й вважає їх доступними для себе. Також у роботі виокремлено напрями реалізації ціннісних орієнтацій, а саме орієнтація на: загальні музичні цінності, первинні цінності, цінності спілкування, соціальний статус (Кузьмінська, 2003, с. 14). Усі вони можуть виступати метою і засобом оптимізації підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. На наш погляд, опора на представлений музично-ціннісний комплекс, сприятиме прилученню школярів до народно-пісенної творчості, отриманню задоволення від вивчення і виконання народної пісні, усвідомленню власної причетності до здобутків національної культури. При цьому, роль вчителя музичного мистецтва полягає у тому, щоб входження школярів у світ музичних цінностей відбувалось без примусу ззовні, на основі усвідомлення власної причетності до здобутків національної культури.

З огляду на підготовку китайських студентів у мистецьких ЗВО України, О. Реброва пропонує звернути увагу на ментальні цінності, які виникають у процесі об'єктивної взаємодії ментального простору соціуму з індивідуальною ментальністю особистості. Важливо, що вчена виокремлює найбільш важливі для підготовки вчителів музичного мистецтва ментальні цінності, а саме: етно-національна художня спадщина; національна і регіональна художня спадщина та традиції; духовний потенціал особистості та особливості функціонування мистецтва в молодіжному субкультурному середовищі. Звернення автора до феномену ментальності пояснюється його зв'язком з інтелектуально-розумовим, духовним і творчим потенціалами особистості вчителя музичного мистецтва, адже він «здатний посилювати значення відомих цінностей і формування нових

ціннісних установок, при цьому чинником нарощування його інтелектуальних можливостей є аксіологічний аналіз-інтерпретація музичного репертуару за моделлю «сприйняття-інтерпретація-концертне виконання» (Реброва, 2009 с. 37). Таким чином, усвідомлення національних цінностей у процесі підготовки вчителів музичного мистецтва спрямовує на ціннісне розуміння народно-пісенної творчості в контексті національної культури.

Відповідно до сказаного вважаємо за доцільне розглянути поняття ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості та розкрити його значення на прикладі творчого доробку відомих українських митців. Плеяда українських мислителів, поетів, драматургів (П. Куліш, Т. Шевченко, І. Франко та інші) залишила нам безліч художніх творів, які є свідченням глибокого знання і ціннісного ставлення до української народно-пісенної творчості.

Великим поціновувачем української народної пісні у своїх прозових і поетичних творах постає Т. Шевченко. Його внутрішній світ був сповнений Україною, її славною історією, народною культурою, українськими піснями. Дослідники відзначають музикальність, наспівність Шевченкової поезії, яка є дуже близькою до народно-пісенної творчості. Першим дослідником народно-пісенної основи поезії був С. Людкевич, який писав, що «Без розуміння українських народних пісень нема й бесіди про розуміння й інтерпретування Шевченка» (Людкевич, 1976). На думку О. Гончара, «саме народна пісня була матір'ю Шевченкової поезії, саме вона збагачувала її народно-пісенними прикметами: епітетами, риторичними запитаннями та зверненнями» (Гончар, 1993).

Сучасники наголошують, що сам Т. Шевченко цінував і палко любив народні пісні («Зіронька», «Тече річка невеличка», «Ой на горі та жінці жнуть»), відзначають його трепетне ставлення до самого виконання народної пісні. На переконання В. Коротя-Ковальської, народна пісня була для поета чимось більшим, значущим, підтримувала його у важкі часи, у важку негоду, в горі й радості, допомагала зберігати людську гідність (Коротя-Ковальська, 2010, с. 13). Як писав І. Огієнко, через все життя «він проніс із собою тугу та любов до українських пісень

та історичних дум», «українська пісня всякла йому в саму душу, стала йому живим словником рідної мови, до якого він завжди звертався в потребі» (Огієнко, 1991).

На наш погляд, саме ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості, любов до неї, дозволили поету здобути славу одного з наймузикальніших поетів світу (Н. Королюк, 1995), стати вершиною нашої національної культури в якнайширшій значенні цього слова (Маланюк, 1995). Великого ціннісного значення народно-пісенна творчість набула у життєтворчості П. Куліша – автора української ідеї, «будителя національної самосвідомості українців, розбудовника його мови і культури». В основу «української ідеї» та концепції національного характеру П. Куліш поклав емоційність та народнопісенне світосприйняття, позначене великою мірою талановитістю українського народу, наділеного природною красою і силою слова та медитативності, що ґрунтується на народних світоглядних засадах (Коротя-Ковальська, 2010). У своїх творах письменник використовує безліч народних пісень різних жанрів. При цьому, кожна пісня є відображенням національної філософії, психології, етики. На думку П. Куліша, народно-пісенна творчість презентує «еволюцію народного світогляду від первісних уявлень та вірувань до розуміння історичних і соціальних подій сучасності», вона є «путеводним пламенником, що сохрanyaє від упадку і завітчується райськими квітами» і наголошує: «втрачаючи її, народ губить ціннісні орієнтири, визначальний для себе модус світовідношення, а отже, й можливості розвитку» (Вертій, 1995).

Прикладом ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості може слугувати творчість І. Франка. Центральне місце серед його фольклористичних праць належить дослідженням про українські народні пісні: «Як виникають народні пісні», «Студії над українськими народними піснями» тощо. Його перший надрукований вірш називався «Народна пісня». Про неї він говорить і у своїх поезіях «Народні пісні», «Наймит», «Пісня і праця», називаючи пісню «одним із найцінніших наших національних надбань і одним із предметів оправданої нашої гордості» (Франко, 1913, с. 1). В процесі вивчення народно-пісенної творчості І. Франка необхідно звернути увагу на поетичність, образність, правдивість

народних пісень. На думку С. Єрмоленко, у творчості І. Франка «функціонують макрофольклоризми – твори, цілком побудовані на народно-пісенній стилістиці» (Єрмоленко, 1990). Залюблений у пісню і слово поет пише: «Мелодії многих із тих пісень так чудово хороші, що слова становлять лиш половину їх чаруючої сили» (Жіноча неволя в руських піснях, 1984). У роботі «Як виникають народні пісні?» І Франко розмірковує: «Що вражає нас у першу чергу в народних піснях?.... Відсутність індивідуальності. Невідомий народний поет творить свою пісню з «того емоційного та ідейного матеріалу, яким живе вся маса його земляків... і тільки великі історичні періоди залишають на них свої специфічні риси. ...Його пісня є...певним виразом думки, вражень та прагнень цілої маси, і тільки таким чином вона стає здатною до сприйняття і засвоєння її масою» (Франко, 1984).

Ціннісна вартість народнопісенної творчості якнайбільше розкривається в працях Івана Огієнка. Заглиблюючись в історію українського народу, І. Огієнко відмічає своєрідність української культури, підкреслюючи, що саме в народній пісні більше, ніж в інших її видах, виявляється його дух, образ думок і почуття. У праці «Українська культура» вчений зазначає: «Візьмемо пісню, її створив народ таку, як ніхто з інших народів». Це «тихий рай, це привабливі чари, що всім світом признано за ними». На його погляд, українські народні пісні мають велику літературну цінність. Вони перейняті сумом, повиті журбою, справляють велике враження навіть на чужинців. На думку вченого, ці пісні «годували» Котляревського, Гоголя, Квітку, Шевченка, Щоголіва і вони «матимуть не малий вплив з ростом української національної свідомості» (Огієнко, 1991).

Захоплюючись народно-пісенною творчістю, І. Огієнко писав, що «в народних піснях сяє така висока поезія й такий високорозвинений поетичний стиль, які часом недосяжні в творчості поетів». Він наголошував на тисячолітній пісенній творчості українського народу, яка ніколи не переривалася, ніколи не спинялась, розвивалася разом зі своїм народом, як вищий вияв його духа. До ціннісних джерел національного виховання вчений відносив українську пісню, яку «утворив наш народ такою, як ніхто з інших народів». Виховання на її основі впливає на розвиток емоційної сфери, сприяє формуванню глибоких духовних почуттів підростаючої

особистості, «допомагає відтворити картину світу в традиційних для народного світогляду формах: колисанках, потішках, коломийках, забавлянках, тощо» (там само).

У наш час ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості вчені розглядають у контексті музично пісенно-обрядових традицій (О. Аліксійчук, Р. Дзвінка, Р. Осипець, О. Отич та інші); етнокультурних особливостей національних традицій (В. Болбас, Ю. Руденко), ідей народної педагогіки в освіті (В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Е. Сявавко, Д. Федоренко). Вчені відзначають, що ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості, формується в процесі музичного навчання і виявляється у відповідних знаннях, емоціях і почуттях, діях пов'язаних із спілкуванням з народною музикою.

В контексті нашого дослідження необхідно, щоб вчитель музичного мистецтва розумів категорію цінності як інструмент внутрішнього аналізу народно-пісенної творчості; знав ціннісні особливості різних жанрів української народної пісні; вмів визначати способи буття родових та національних цінностей в найрізноманітніших зразках народно-пісенної творчості, реалізував основні функціональні прояви найпоширеніших зразків української народної пісні як ціннісні орієнтації у процесі формування національної культури школярів. Педагогічний ефект в процесі такої діяльності стане більш результативним, коли можливості народного мистецтва – казки, іграшки, ігри, пісні – виступають у взаємодії. Це сприяє більш глибокому сприйняттю емоційного та художньо-образного змісту народної пісні і на цій основі ціннісного ставлення до неї.

Під ціннісним ставленням до народно-пісенної творчості дослідники розуміють: співпереживання та зацікавленість тим, про що йдеться у народній пісні; сприймання художніх образів народної пісні та їх оцінювання; відображення в музично-творчій діяльності власного ставлення до народної пісні; прояв самостійності в застосуванні свого емоційно-чуттєвого досвіду під час вивчення і виконання народної пісні на основі отриманих знань і умінь та бережливого ставлення до неї. Ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості визначається нами як цілісне ставлення школярів до народної пісні під впливом її краси,

емоційної привабливості, що знаходить відображення в пізнавальному та емоційному ставленні до творів народного мистецтва, умінні дати їм оцінку та відтворити в процесі власної діяльності. **Відповідно найдоцільнішими методами для реалізації першої педагогічної умови** нами обрано: метод емоційно-ціннісного впливу та метод ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні.

Аналіз наукових праць (Ю. Алієв, Д. Джола, Г. Шевченко, В. Петрушин, А. Щербо та інші) та шкільної практики показав, що на всіх вікових етапах виховання школярів народно-пісенна творчість виступала як особлива форма діяльності, в якій відбувається становлення особистості, зміцнення її духовності, розвиток музично-творчих здібностей, художнього мислення та національної свідомості. Виконуючи свої основні функції (виховну, гедоністичну, евристичну, комунікативну), народно-пісенне мистецтво оперуючи реальними образами, надає можливість школярам ознайомлюватись із найскладнішими та найтоншими сторонами дійсності, відображеннями природи, усвідомлювати та виробляти власну думку, варіативно та чуттєво її співставляти з народними ідеалами і прагненнями.

Вивчення наукової літератури засвідчило сталий науковий інтерес дослідників до вивчення виховних особливостей народно-пісенної творчості. Так, відомі діячі української культури (М. Драгоманов, Ф. Колесса, С. Людкевич, О. Потебня) наголошували на виховному потенціалі українського фольклору; роботи українських етнографів (Йосипа та Данила Лепких, А. Малинки, А. Оніщука) свідчать про значення народної пісні у формуванні національної культури школярів; в творчості українських письменників (І. Котляревського, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького, Г. Сковороди та інших) провідне місце займає розкриття виховних цінностей народної пісні. Видатні українські педагоги (Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Духнович), наголошуючи на тому, що краса народної пісні повинна творити красу в самій людині, відзначали її значення у формуванні національної культури школярів. Тому, навчити дітей відчувати велич і красу народної пісні, милуватися її гармонією з метою усвідомлення її цінності – є одним із найважливіших завдань вчителів музичного мистецтва. Прихильником і

пропагандистом народно-пісенної творчості був і відомий український педагог ХХ століття В. Сухомлинський.

Використовуючи народно-пісенну творчість як основний чинник формування національної культури школярів, вчителю необхідно враховувати вікові особливості школярів:

- відкритість до сприймання народно-пісенної творчості, їхню емоційну мобільність та готовність з насолодою виконувати музичні завдання;
- зосередженість на пізнанні власного внутрішнього світу, завдяки чому народна пісня стане засобом їх духовного становлення;
- усвідомлення того факту, що народна-пісенна творчість безпосередньо пов'язана з життям народу, його культурою і тому вимагає постійного дослідження і збереження.

Зазначимо, що проблема збереження культурних цінностей є предметом обговорення в багатьох міжнародних організаціях (ООН, ЮНЕСКО) та державних установах України та Китаю, які відзначають, що культурні цінності є наслідком і свідченням різних традицій та духовних досягнень минулого, а відтак, вони є одним із основних чинників, що визначає єство народів; ідеї, втілені у культурних цінностях, стали частиною духовного життя народів і є основою почуття власної гідності; збереження культурних цінностей є засобом зміцнення взаєморозуміння між народами та слугує справі миру (Рекомендації ООН, 1996). Важливим для нашого дослідження є положення про те, що добробут усіх народів залежить, зокрема, від наявності сприятливого і стимулюючого навколишнього середовища і, що збереження культурних цінностей усіх історичних періодів безпосередньо сприяє створенню такого середовища і сприятливого психологічного клімату у ньому (Рекомендації ООН, 1996, Стаття 16).

З цих позицій сприятливий психологічний клімат виступає в якості одного з вирішальних чинників ефективності підготовки студентів із засвоєння і збереження цінностей народно-пісенної творчості. У науковій літературі психологічний клімат трактується як «комплексний емоційно-психологічний стан колективу, що відображає загальний психологічний настрій і ступінь задоволеності його різними

факторами життєдіяльності колективу» (Петровський, 1990), «інтегральна характеристика системи міжособистісних відносин в групі, яка відображає комплекс вирішальних психологічних умов, які або забезпечують, або перешкоджають успішному перебігу процесів особистісного розвитку» (Паригін, 1991).

У зв'язку з цим, визначальними ознаками сприятливого психологічного клімату для засвоєння і збереження студентами цінностей народнопісенної творчості виступають позитивні міжособистісні відносини, високий рівень інформованості про цілі та завдання народно-пісенної діяльності; яскрава вираженість групової емоційної настроєності; відповідальність за успіхи і невдачі в процесі народно-пісенної творчості; високий показник ціннісно-орієнтаційної і ціннісно-предметної єдності; здатність і готовність до прояву особистісної самореалізації в народно-пісенній творчості.

Створення сприятливого психологічного клімату є підставою для реалізації другої педагогічної умови – **активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості в процесі формування національної культури школярів.**

Вчені неодноразово відзначають позитивний вплив інтересу на пізнавальну діяльність у різних видах народної творчості. Узагальнюючи положення науковців, можна констатувати, що інтерес – це особлива вибіркова спрямованість особистості на процес пізнання; її вибірковий характер, виражений у певній галузі знань. В цю галузь особистість намагається проникнути з метою її вивчення та оволодіння цінностями (Петровський, 1990).

Найбільш повну характеристику інтересу надає Н. Морозова, яка відзначає: наявність безпосереднього мотиву, який йде від самої діяльності, наявність пізнавального компоненту цієї діяльності, що виявляється в радості пізнання; наявність позитивної емоції при виконанні діяльності. На думку дослідниці, на різних етапах розвитку та в різних видах діяльності ці характеристики інтересу проявляються по-різному. При цьому, пізнавальний інтерес зростає відповідно до успіхів і задоволень дитини, досягнень у певних видах діяльності (Морозова, 1961).

Наявність пізнавального інтересу дозволяє майбутнім вчителям музичного мистецтва активізувати вольові зусилля, спрямовує на самоаналіз з наступним виявленням власних недоліків у народно-пісенних знаннях і вміннях та намірами їх подолати. З підвищенням рівня пізнавального інтересу відбувається корегування пізнавальних потреб та відношення до народно-пісенної творчості, збагачуються емоції та почуття. Відзначимо, пізнавальні потреби, які виявляються в пізнавальному інтересі, спонукають студентів активно відшукувати способи і засоби їх задоволення, стимулюють пізнавальну активність у здобутті знань народного мистецтва, викликають прагнення вивчати і виконувати народні пісні і на цій основі формувати їх національну культуру. Вчені звертають увагу на вибіркового характер пізнавального інтересу, який, у контексті нашої роботи, проявляється у зверненні уваги на певні елементи та явища народного мистецтва з метою їх пізнання або в ознайомленні та вивченні певного виду народного мистецтва.

Враховуючи, що формування національної культури включає активізацію емоційно-чуттєвої сфери, майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно враховувати, що пізнавальний інтерес виникає лише тоді, коли щось захоплює, вражає, збуджує як цінність, активізує свідомість. При цьому, виникаючі почуття та емоції інформують не тільки про характер цієї цінності, а й про її величину. З цих позицій, алгоритм дії пізнавального інтересу до народної пісні можна представити в такому вигляді: чуттєво-оцінні спостереження школярів виражаються мовою за допомогою оцінних суджень і понять; вони впливають на їх розум, волю, надають розумовим і вольовим процесам заохочення або, навпаки, гальмування; внаслідок цього початкові роздуми та прагнення можуть бути або підтримані, або послаблені. Саме завдяки пізнавальному інтересу вчителю спроможний викликати в школярів зацікавленість народно-пісенною творчістю на основі позитивного емоційного настрою. При цьому, майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно враховувати, що у дітей зацікавленість виявляється у значній кількості запитань, які вони ставлять у процесі вивчення народного мистецтва. Вчені звертають увагу на вибіркового характер пізнавального

інтересу, який, у контексті нашої роботи, проявляється у зверненні уваги на певні елементи та явища народного мистецтва з метою їх пізнання, або на ознайомлення та вивчення певного виду народно музичної творчості.

У контексті сказаного розглянемо особливості музично-пізнавального інтересу, який Н. Гришанович визначає як активне ставлення особистості до музики і музичної діяльності, яке народжується в процесі відтворення художнього образу твору. Основу такого ставлення становлять дві основні потреби: пізнавальна потреба і потреба у музично-емоційному насиченні. Забезпечення їх активної взаємодії в процесі музичної діяльності, на думку вченої, є необхідною умовою виникнення музичного інтересу як провідного смислоутворюючого мотиву виконавської діяльності (Гришанович, 1985).

Представники наукової школи Д. Узнадзе, розглядають музичний інтерес як «розумову установку» або установку на музичне пізнання, що має свої особливості, пов'язані з особливостями сенсорного розвитку особистості – музичного слуху (мелодійного, тембрового, динамічного, гармонійного, чуття ритму), інтелектуального – музичного мислення (репродуктивною, пов'язаного із сприйняттям і аналізом існуючої музики, засобів її виразності, а також продуктивного, що лежить в основі створення музики) (Узнадзе, 1996). Відповідно, можна передбачити, що в основі вивчення народнопісенної творчості лежить пізнавальна потреба, яка ґрунтується на пізнавальній активності, потребі в інтелектуальній діяльності та задоволенні від виконання народної пісні. При цьому, наявність знань є необхідною умовою освоєння народної музики, але тільки в тому випадку, коли в процесі ознайомлення з народнопісенною творчістю реалізуються виконавські можливості студентів, проявляються їх емоції, почуття та здатність працювати зі школярами.

Відповідно до розглянутих думок можна визначити **алгоритм активізації пізнавального інтересу до народної пісні:**

– вивчення музики та її виконання починається з ознайомлення з текстом, історією походження, оволодіння знаннями, вміннями й навичками народного виконання, тобто із пізнання народно-пісенного мистецтва;

– наступний етап пов'язаний із виникненням потреби у вивченні і виконанні народної пісні, яка залежить від менталітету та особливостей національного характеру;

– для того, щоб задовольнити потребу у вивченні та виконанні народної пісні, необхідний розвиток музичних здібностей у відповідній діяльності.

Отже, в основі пізнавального інтересу до народної пісні та різних видів народної творчості лежить пізнавальна потреба, при цьому зводити інтерес тільки до виконання, набуття співочих знань, умінь і навичок не можна, тому що, по-перше, вивчення і виконання народної пісні не обмежується тільки процесом пізнання. Воно здійснюється також через емоції, оскільки поза емоціями пісня втрачає свою художню і розвивальну цінність.

Реалізація пізнавального інтересу має на меті досягнення художніх образів народної пісні в їх повноті і цілісності, знаходження аналогій між цими образами і життєвими враженнями як українських, так і китайських студентів. Пізнавальний інтерес виявляється у вмінні зіставляти, бачити і відчувати красу художньо-образного змісту народної пісні; в досягненні художніх образів як ціннісного відображення дійсності та морально-естетичного досвіду поколінь. Саме тому, особливого значення набувають художньо-образні особливості народного мистецтва. Народна пісня це краще з кращого, адже в народній музиці діє принцип відбору кращого. З цього приводу процитуємо слова А. Іваницького про те, що тільки мелодія, яка пережила сто років і не втратила привабливості, може бути названа фольклорною, а отже, мудрою (А. Іваницький, 1990). На підтвердження процитуємо думку О. Ростовського: «Ця музика – народна історія, жива, яскрава, соковита, сповнена пристрасті і правди» (Ростовський, 2003).

Отже, народнопісенна творчість є універсальним матеріалом для підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Синкретичність образів народного мистецтва, багатство символіки, поетичних алегорій, різнобарв'я та інтонаційна виразність народної пісні визначає можливість її ефективного використання в педагогічному процесі.

Підготовка вчителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів буде успішною, якщо активізувати їх пізнавальний інтерес до вивчення різних видів народної творчості: поетичної, театральної, танцювальної та декоративно-ужиткової. Загально визнано, що народна творчість є проявом художньої геніальності народу. Вона створювалась протягом багатьох століть для власного використання і відображає естетичний ідеал народу, його уявлення про мораль, звичаї, любов до землі та природи.

До найпоширеніших жанрів народного мистецтва, крім народної пісні, належать:

- усна народна творчість (казки, прислів'я, загадки, байки, думи) – це образні шедеври, в яких представлено мудрість і величезний досвід народу в різних галузях життєдіяльності;
- танці – найдавніша форма народно-виконавського мистецтва;
- народні ігри – частина календарних або родинних обрядових дійств, що мали свою драматургію і супроводжувались танцями і піснями;
- театр (вертеп) – формувався під впливом різних видів пісенної і танцювальної народної творчості, а також ігор і ритуалів родинного та календарного типу.

Вчені (О. Гуменюк, А. Іваницький та інші) відзначають, що у процесі розвитку народного мистецтва сформувалася унікальна система художньо-виразних (музичних, поетичних, танцювальних, театральних) засобів, технологічно-раціональних прийомів малярства та обробки природних матеріалів (глини, каменю, дерева, тканин). Тому, народне мистецтво можна вважати своєрідним семантичним полем для творчості, мистецьких пошуків і знахідок вчителів музичного мистецтва з метою формування національної культури школярів.

Інтеграційні зв'язки, що існують між різними видами народного мистецтва, найбільше виявляються в процесі імпровізації та інтерпретації народних пісень. Вони живуть у народному та мистецькому просторі та часі, набуваючи ознак унікальної культурної цінності. Маючи виняткове історичне, художнє та науково-

культурне значення, народно-пісенні цінності визначають внесок українського народу у світову художню спадщину.

У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва необхідно їх навчити знаходити **інтеграційні** зв'язки між різними видами народного мистецтва. **На наш погляд, це доцільно робити за допомогою таких методів як:** метод музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження, метод театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості. Це дасть їм можливість творчо підходити до формування національної культури школярів.

Аналіз наукових досліджень і практичної діяльності дозволив констатувати, що формування національної культури буде успішним за **умови спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів.** Розглянемо цю умову детальніше. У науковій літературі емоції людини розглядаються як ґрунт, на якому найміцніше закріплюються переконання, звички, уподобання та життєві цінності. Починаючи від Ч. Дарвіна (еволюційна теорія) винайдено різні теорії емоцій: соматична «периферична» теорія В. Джемса – К. Ланге, активаційна теорія Дж. Даффі, нейрокультурна теорія емоцій П. Екмана, «асоціативна» теорія В. Вундта, мотиваційна теорія емоцій Р. Ліпера, теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера, психоаналітична теорія Д. Рапапорта, диференційна теорія емоцій К. Ізарда (С. Izard) і т. ін. Теоретичний аналіз концептуальних засад теорій підтверджує своєрідну бінарну природу феномену «емоції», що містить, за визначенням Д. Майерса, «фізіологічне збудження, експресивну поведінку та свідомий досвід» (Майерс, 2001, с. 532).

Емоції, пов'язані з певними фізіологічними процесами, що викликають певний душевний стан. Наприклад, згідно з соматичною «периферичною» теорією В. Джемса – Г. Ланге, душевні стани супроводжуються певними внутрішніми і зовнішніми тілесними змінами (експресивне вираження емоції), також один душевний стан не змінюється негайно іншим, між ними повинні перебувати тілесні вияви (міміка, пантоміміка, гучне мовлення, сміх) (Кокун, 2006). З розвитком фізіології з'явилися теорії (У. Кеннон, П. Бард), які екстраполюють думку, що

емоції та емоційні переживання виникають майже одночасно з фізіологічними проявами, як реакції на певний подразник (зовнішній стимул).

Найбільш точно уявлення про механізми виникнення емоцій, на нашу думку, подано в психоаналітичній теорії емоцій Д. Рапапорта (D Rapaport). Зовнішній стимул (перцептивний образ) зумовлює несвідомий процес мобілізації інстинктивної енергії, який проявляється в активності (емоційній експресії, емоційних переживаннях) (Рапопорт, 1960). У нашому дослідженні ми дотримуємося думки, що емоції – це результат активності складної лімбічної системи, а глибина прояву емоцій має індивідуальних характер.

Згідно з диференційованою теорією К. Ізарда (C. Izard), 10 базових (фундаментальних) **емоцій** (радість, сум, гнів, відраза, презирство, страх, сором, зніяковілість, провина, подив, інтерес) **людина** переживає по-різному. Кожна з них має свою силу та інтенсивність, тому по-різному впливає на пізнавальну та поведінкову сфери особистості людини. Вчений розглядав приватні базові емоції як систему, що характеризується унікальними мотиваційними функціями та особливими специфічними виразними формами переживання, усвідомленими людиною (Izard, 2003). **Нам імпонує думка** А. Трофімова та Е. Згурської, що теорія диференціальних емоцій К. Ізарда (C. Izard) відображає особливості перебігу емоційних процесів в емоційно-вольовій сфері особистості актора (Трофімов; Згурська, 2016). Емоційне переживання художнього образу народної пісні – це свого роду перевтілення виконавця. Щоб правдиво донести та розкрити художній задум та зміст народної пісні (надзавдання) виконавець має, за вченням К. Станіславського, не представляти образ, а «стати образом», «вжитися в образ», зробити всі думки, переживання, відчуття героя народної пісні своїми власними та правдиво передати їх слухачеві, за допомогою технічних прийомів та виразних (вербальних та невербальних) засобів. Постає проблема своєрідної бінарності емоцій у контексті природи виконання народної пісні, оскільки виконавець (майбутній вчитель музики) виступає як творча особистість і як персонаж народної пісні. В процесі виконання та сприймання народних пісень відбувається інтеріоризація досвіду опанування їх образною семантикою. Завдяки

антропоморфності мислення як виконавець, так і слухач, здатні досягнути етнічні та ментальні особливості емоцій та експресивів-символів народної пісні.

На думку П. Екмана (нейрокультурна теорія емоцій), універсальними є експресивні вияви шести базисних емоцій (гніву, страху, суму, подиву, відрази, щастя), так як в кожній людині генетично закладено програму алгоритмізації (майже однакового використання) дій м'язів обличчя в процесі переживання основних емоцій. Цілком слушною є думка А. Трофімова та Е. Згурської, що емоції – це психічні процеси, що відображають «суб'єктивні переживання людиною ситуативного чи дійового значення предметів та явищ часово-просторового континууму». Вони (емоційні переживання) бувають різної тривалості та інтенсивності та «можуть чинити вплив на функціональний стан різних психічних механізмів». Цілком слушною, на наш погляд, є думка дослідників щодо тілесних (нервово-м'язових, респіраторних, серцево-судинних, гормональних) проявів емоційних переживань та переконання у тому, що вони «закріплюються у пам'яті людини у вигляді набутого чуттєвого досвіду» (там само). На переконання Г. Микитів, інтенсивна виразність пісенного тексту створюється лексичними, словотворчими, граматичними та стилістичними особливостями (Микитів, 2010).

Важливим для емоційного переживання та розкриття художнього образу народної пісні є розуміння та оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва акторською технікою сценічного переживання, оскільки кожна емоція виявляє себе за допомогою «виразної та специфічної конфігурації м'язових рухів обличчя (міміки)», рухів тіла, інтонації, тощо. Поведінка, під час емоційного переживання художнього образу народної пісні, носить особистісний характер, оскільки залежить від ступеня емоційної експресивності виконавця, рівня розвитку його емоційного інтелекту, емоційного тезаурусу, емоційного досвіду, вокальних вмінь та навичок співака.

У нашому дослідженні ми дотримуємось думки, що емоції – це «суб'єктивна форма існування мотивації». Емоції та емоційні переживання можна вважати стимулами, що пробуджують індивідуальний світ образів народної пісні, спонукають виконавця заглибитись, зануритись у семантику образів героїв

народнопісенних творів, досягнути типології характерів у народних піснях, дослідити та врахувати специфічні традиції щодо персоніфікації в народнопісенному мистецтві Китаю та України. Емоційні стимули мають предметно-ціннісний характер. С. Рубінштейн звертає увагу на «природний зв'язок людських дій з їхньою метою, оскільки мотив і є прагненням її досягти» (Рубінштейн, 1999). Одна мета може керуватися різними мотивами, тобто емоційні мотиви-стимули, що породжують індивідуальний світ образів народної пісні, можна поділити на інтелектуальні, естетичні та моральні.

Усвідомлення майбутніми вчителями музики особистісного смислу вивчення народних пісень, як засобу формування національної культури школярів, відбувається на основі внутрішніх та зовнішніх спонукань, формування емоційного ставлення студента до народної пісні. В. Вілюнас наголошує на потребовій значущості конкретного мотиваційного спонукання (Вілюнас, 1984). Наприклад, інтелектуальні мотиви-стимули породжують у студентів інтерес (потребу) до жанрового різноманіття та національного колориту народно-пісенної творчості різних країн, викликають бажання (потребу) усвідомити внутрішні взаємозв'язки всіх елементів народно-пісенної форми (ритму, мелодики, тексту, ладу), вдумливо та аналітично сприймати та виконувати народні пісні, що є обов'язковими в освітніх програмах майбутніх вчителів музичного мистецтва та школярів. У цій площині доречно пригадати погляди українських фольклористів К. Квітки, Г. Танцюри, О. Воропая, А. Іваницького та інших, на надзвичайно велике значення народно-пісенної творчості будь-якого регіону країни для збереження та розвитку української музичної культури, оскільки в ній зберігається все «вельми цінне для усвідомлення й подальшого продовження духовних традицій українського народу» (Квітка, 2005; Іваницький, 2004). Ця думка цілком правомірна і для досягнення унікальних тонкощів пісенних традицій Китаю. Сучасні дослідники народно-пісенної творчості Китаю (Цзю Чжунь-гуань, Сі Даофен Вей Дзюнь) доводять тісний зв'язок між національним мелосом і китайською розмовною мовою, між інтонацією мовного наспіву та її образним значенням (Цзо Чжэнь-гуань, 1987; Сі Даофен, 2013; Вей Дзюнь, 2003).

Емоційно-цілісне сприйняття художніх образів народно-пісенної творчості вимагає від студента активної пошукової і творчої роботи, набуття необхідних способів пізнання, сприяє поступовому просуванню до мети. Чжан Їфу акцентує увагу на «синергетичній дії різних психічних механізмів», що становлять основу створення образу (Чжан Їфу, 2016). Цей процес, на нашу думку, варто розглядати, як єдність емоційно-вольових та розумових дій майбутніх учителів музичного мистецтва, з домінантою інтелектуальних мотивів.

Особливістю китайської національної традиції є зовнішня емоційна стриманість. Інтонація, з якою вимовляється той чи інший склад наспіву, приумножує виразні мовні засоби, що створює самобутнє індивідуальне бачення та відчуття художнього образу народної пісні. Як роз'яснює Сі Даофен: «У китайській мові є лише небагато спільних фонетичних складів-слів (у пекінському прислівнику – близько 420, у кантонському прислівнику – близько 700). Цієї кількості слів-складів було б зовсім не досить для вираження величезного світу понять, представлень, назви предметів, дієслів, прислівників, що є змістом словникового фонду китайської мови, якщо б вони вимовлялися в одній інтонації. Інтонація, із якою вимовляється той чи інший склад, у великій мірі примножує виразні засоби китайської мови, її здатність виражати все різноманіття понять. У зв'язку з цим, варто відмітити те величезне значення, що належить інтонації-наспіву в народній мові; звідси – природна інтонаційна чуйність китайського народу, його здатність до точної фіксації майже невлених для вуха європейця інтонаційних нахилень» (Сі Даофен, 2013).

Українська інтонаційна культура співу визначається «музикальністю» мови, – стверджує Т. Мадішева. Досвідчений педагог вважає, що «...знання фонетичних законів різних мов допоможе уникнути багатьох помилок у співі, що диктує фонетична норма рідної мови». «Містком» для вивчення іншомовної народно-пісенної спадщини дослідниця визначає «мелодію та її музично-ментальні засади: ладо-гармонічні (звуковисотні), метро-ритмічні (часо-просторові) та темброво-регістрові (колористика) (Мадішева, 2001, с. 24).

Народно-пісенна творчість – це невичерпне сховище естетичного, морального, світоглядного, утилітарного досвіду сотень поколінь, відображення культури народу, це, за словами А. Іваницького, «концентрат духовної історії людства від найдавніших часів до сьогодні» (Іваницький, 2004). Через проникнення в палеопсихологію народної пісні, шляхом декодування та осмислення фольклорної інформації, відбувається вивчення національних традицій, виховання національних почуттів, формується розуміння унікальності та самобутності народної пісні, необхідності її збереження та подальшого розвитку. Інформація, закладена в народній пісні, багато століть зберігає духовний канал зв'язку з новими поколіннями. Викладачам музично-педагогічних факультетів важливо не тільки передати студентам найцінніші знання, а й сформувати потребу цікавитися народно-пісенною творчістю свого та інших народів, досліджувати, розвивати, а головне – уміти передати своє захоплення школярам.

Поетичні слова та мелодії народних пісень віддзеркалюють найрізноманітніші події в житті простих людей, їх глибокі переживання та мрії. Їх синкретизм вирізняється винятковою мистецькою естетикою та красою. Народні пісні різняться за своїм характером, образним наповненням, мелодичними, ладо гармонічними, метро-ритмічними характеристиками. Однак ці унікальні риси народно-пісенної творчості демонструють глибоку філософію народу, багатство художніх засобів, ліризм, виразність зображення картин, тонке розуміння цінностей Гармонії та Краси, що становить основу світовідчуття народу. Стимулом для майбутніх вчителів музичного мистецтва має стати здобуття вмінь та навичок творчого переосмислення, бажання передати унікальну красу та естетику художніх образів народної пісні школярам.

Серед стимулів, які спрямовують майбутніх вчителів мистецтва до заглиблення в художній образно-семантичний зміст народнопісенної творчості, інтеграції художніх й життєвих емоцій, їх осмисленню, усвідомленню, вираженню через осягнення музичної мови народної пісні, варто виокремити специфічні мотиви-стимули: мотив сугестії та мотив творчої самореалізації.

Сугестія – «вплив на волю та почуття людини, навіювання» (Білодід (ed.), 1978, Т.9, с. 821). Мотив сугестії передбачає повне занурення особистості в емоційний світ художнього образу, коли відбувається не лише пізнання емоційного стану, комплексу художніх емоцій, а й «вживання» у художній образ, викликаного у процесі художньо-педагогічного спілкування, наприклад, спільної інтерпретації народно-пісенного твору. Засобами народної пісні майбутні вчителі музичного мистецтва набувають здатності розуміти себе та інших людей, впливати на думки, емоції школярів. Через авторське розкриття художнього образу співак розповідає слухачам про історію, сталі моральні та духовні цінності, такі як: добро, воля, свобода, любов, вірність, кохання, тощо. У процесі художньо-педагогічної взаємодії навіяні художніми образами народної пісні думки, емоції, почуття переживаються як щось особисте, інтимне.

Мотив творчої самореалізації є потребою у творчому самовираженні, самоактуалізації знань, вмінь, творчого потенціалу та здібностей у процесі репрезентації художнього образу, наповнення його емоційно-семантичним змістом, потребою у розкритті емоційно-інтелектуального потенціалу через художню інтерпретацію народно-пісенної творчості.

Сприймаючи музичний твір, людина занурюється у власний образний світ, в якому може «програти» ідеальний образ себе, стимулюючи самоактуалізацію. «Занурюючись в свій образний світ, людина може отримати досвід переживань і сприйняття себе, недоступний в реальному житті, за межами свого внутрішнього світу» (Левіус, 2013). Аргументуючи важливість цієї педагогічної умови, наведемо висловлювання О. Духновича, який рекомендував використовувати спів народних пісень, вказуючи: «Песни народные приносят огромную пользу, человек лучше чувствует свое, нежели чужое, возбуждается в нем дух народолюбия» (Духнович, 1857). Саме тому, першочерговим завданням вчителя є стимулювання у школярів емоційного відгуку на народнопісенні твори з метою створення поля для творчості в індивідуальному світі образів кожного і «відродження» відчуття приналежності до свого народу.

Впровадження третьої педагогічної умови здійснюватиметься за допомогою комплексу методів: асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвим досвідом; катарсичного сприймання музичного твору; умовного перекладу; емоційного занурення; емоційно-семантичного резонансу.

Сказане стало підставою для *визначення четвертої умови, що передбачає:* застосування інноваційних форм і методів музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості.

Обрання цієї педагогічної умови є надзвичайно актуальною, адже сучасне народно-пісенне мистецтво стрімко розвивається, з'являються нові форми, стилі, жанри, що популяризуються завдяки новітнім інформаційним технологіям та засобам. Тому, важливим напрямом роботи вчителя музичного мистецтва має стати налагодження музично-просвітницької діяльності серед школярів на основі методико-праксеологічного підходу. Цілком слушною сьогодні є думка українських та китайських дослідників (О. Кузнецової, Л. Кожевнікова, Лі Аньань, Фань Чженьсюань, Чень Кай, О. Щолокової) про те, що майбутніх учителів музичного мистецтва потрібно навчати вирішувати завдання музичної просвіти (Кузнецова, 2020; Лі Аньань, 2019; Чень Кай, 2019; Фань Чженьсюань, 2019).

Здійснивши аналіз тлумачень поняття «**просвіта**» зауважимо, що у нашому дослідженні ми використовуємо дефініцію «музично-просвітницька діяльність» у значенні – робити особистість, людину більш освіченою, надавати їй знання, просвіщати, інформувати, знайомити із досягненнями та найкращими здобутками національної культури (зокрема, народно-пісенною творчістю), підносити національну свідомість (Білодід, Т. 8, с. 277; Кузик, Т. 5, с. 468).

В умовах сьогодення завдання музично-просвітницької діяльності набувають інноваційного характеру, оскільки, за словами Чен Кай, «високого рівня навчання може досягти лише той педагог, котрий здатний всебічно і об'єктивно осмислювати музично-педагогічні проблеми, самостійно і критично оцінювати сучасну музичну ситуацію і творчо реалізувати власні ідеї» (Чень Кай, 2019, с. 14).

Відзначимо, що специфіка музично-просвітницької діяльності вчителя музичного мистецтва акумулює в одному фахівці різні професійні якості, тобто

вимагає певної універсальності, спрямованості на виконання певних соціальних функцій: просвітництво, духовне збагачення, всебічне виховання, задоволення певних потреб слухачів (Кущерев, Ляшенко, 2017). В зв'язку з цим, ключовими елементами різнобічних професійних якостей майбутнього вчителя музики стають широка культурологічна освіченість, здатність до творчості (інтерпретації), сформовані світоглядні погляди, спрямованість на духовне зростання.

В мистецькій педагогіці проблема музичного просвітництва знайшла широке відображення. Цінними, на нашу думку є дослідження Л. Кожевнікової, О. Кузнецової, І. Липи, О. Мельник, Чень Кай, спрямовані на виявлення та аналіз позицій науковців щодо сутності музично-просвітницької діяльності. Досліджуваний феномен визначається вченими, як:

- засіб розвитку ораторської майстерності, художнього спілкування (Н. Бабич, Д. Кабалевський, М. Каган);
- форма музично-виховної роботи в школі (Л. Дмитрієв, Н. Черноівненко);
- засіб формування музично-просвітницького інтересу (Т. Жданова);
- складова виконавської практики студентів (Є. Куришев);
- складова фахової підготовки майбутнього вчителя музики (О. Кузнецова, Л. Кожевнікова, Фань Чженьсюань) (Кузнецова, 2013; Липа, 2015; Мельник, 2009).

Серед існуючих поглядів на означену проблему, найбільш вагомою для нашого дослідження, є думка Л. Кожевнікової, яка розглядає музично-просвітницьку діяльність «як процес свідомої, активної й цілеспрямованої взаємодії між просвітником як суб'єктом просвітництва і аудиторією як об'єктом просвітництва, котрий зумовлюється самостійною позицією індивіда у виборі музичних цінностей й спрямований на поширення музично-естетичних знань з метою активізації духовного розвитку особистості» (Кожевнікова, 2003).

Музично-просвітницьку діяльність дослідниця вважає однією з головних складових професійного та духовного становлення майбутніх учителів, а саме як педагогічну діяльність, що «передбачає розповсюдження знань про музику й спрямовується на виховання гуманістичних ідеалів, збагачення музично-

естетичної ерудованості вихованців, розкриття їх творчого потенціалу» (там само, с. 18]. Обґрунтовуючи важливість та значущість підготовки студентів педагогічних ЗВО до музично-просвітницької діяльності, Л. Кожевнікова звертає увагу на такі аспекти як: необхідність їхнього «культуротворчого розвитку, розширення кругозору, ерудиції, формування вибіркового ставлення до явищ мистецького життя», ґрунтовних знань із музичних дисциплін (теорії та історії музики, гармонії, аналізу музичних форм, методики музичного виховання), що доповнюються знаннями суміжних видів мистецтв (Кожевнікова, 2016). Існуючі сучасні погляди науковців ґрунтуються на досвіді педагогів-просвітників ХХ століття, серед яких О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Н. Гродзеньська, Д. Кабалевський, В. Шацька, Б. Яворський. Ці видатні просвітники підкреслювали важливість майстерного залучення школярів до різних форм музичного пізнання в урочний та позаурочний час, оскільки вчитель має «... не нав'язувати музику, а переконувати нею, не розважати, а радувати» (Асаф'єв, 1971, с. 139; Кабалевський, 187, с. 32).

Незаперечною, на наш погляд, є думка, що сприймання творів мистецтва, зокрема народно-пісенних, відрізняється великим відсотком суб'єктивності. Повідомлення, які вони несуть, стверджує О. Щолокова, «розраховані на актуалізацію індивідуального досвіду людини, яка їх сприймає, на її співставлення власних естетичних оцінок з оцінками митця...». Твір мистецтва несе інтерпретовану інформацію, яка нерозривно пов'язана з процесом пізнання, проникнення на основі аналізу та синтезу в образну будову твору, в суть та художню ідею (Щолокова, 2011, с. 16).

Цілком слушною є позиція Фань Чженьсюань щодо «необхідності професійної підготовки педагогів-музикантів до цілеспрямованої діяльності з популяризації музичних знань, формування у них здатності до здійснення культурно-мистецького впливу на людину з метою гармонізації її внутрішнього світу» (Фень Чженьсюань, 2019, с. 330).

Глибоко вивчаючи сутність поняття «музично-просвітницька діяльність майбутнього вчителя музики» О. Кузнецова вказує на такі її аспекти як: педагогічний, пропагандистський, культурно-дозвіллевий, що реалізуються за

допомогою інноваційних форм та методів роботи (Кузнецова, 2020, с. 394). Це ще раз підтверджує актуальність четвертої педагогічної умови – застосування інноваційних форм та методів музично-просвітницької діяльності для залучення школярів до народно-пісенної творчості. Розкриття змісту цієї педагогічної умови передбачає розтлумачення сутності понять форма і метод. З філософської точки зору форма – це спосіб існування і вираження, внутрішня організація змісту (Пилипчук, 2007). В педагогічних науках під **формою** розуміють «взаємодію вчителя і учнів, що регулюється визначеним, завчасно установленим порядком і режимом» (Скаткин (ed.), 1982, с. 223). Науковці (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Н. Мойсеюк, В. Паламарчук та інші) визначають форму навчання як систему стійких зв'язків між структурними елементами, серед яких: навчально-виховна ціль, зміст, засоби і методи роботи і навчання, місце навчання, кількість учнів і т. ін. Різні форми навчання створюють неоднакові умови для виховання і розвитку, тому доцільність використання кожної з них визначається конкретною дидактичною метою, змістом і методами навчання (Скаткин, 1986, с. 73).

Грунтуючись на принципі інноваційної спрямованості методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, розглянемо традиційні (автентичні), сучасні (міжкультурні) інноваційні форми музично-просвітницької діяльності в закладах освіти України та Китаю. Зазначимо, що звернення до історико-педагогічного досвіду, що акумулює національні культурні традиції китайського та українського народу, щодо музичної просвіти школярів та підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, є важливим шляхом культурного відродження та полікультурного розвитку народів.

Досліджуючи історико-педагогічні витоки традицій музичного просвітництва Фань Чженьсюань вказує, що «історія музично-просвітницької діяльності та відповідної підготовки музично-педагогічних кадрів розпочалася у другій половині XIX – на початку XX ст.». Китайський дослідник переконаний, що історико-педагогічні витоки такої діяльності «сягають у давні музичні традиції, які, не зважаючи на характерні ознаки, притаманні кожній нації, мають спільні корені

або споріднену природу (Фень Чженсюань, 2018). Цікаво, що молодий науковець простежує певні паралелі у розвитку мистецької культури України і Китаю.

На підтвердження цієї думки свідчить самотній процес становлення китайської музичної культури, витoki якої відслідковуються ще до XVI ст. до н. е., коли почав формуватися особливий музичний комплекс – «юе» (музика). Фань Чженьсюань зазначає, що «Стародавні джерела XI–VI ст. до н. е. трактують це поняття як поєднання у музикуванні гри на інструменті, співу і танцю, що починаючи з епохи Шань-Інь (XVI–XI ст. до н. е.), стало невід’ємною частиною обрядів, свят, офіційних державних церемоній» (Фень Чжансюань, 2019, с. 335).

Відповідно простежується певна паралель із дохристиянськими обрядовими традиціями (обряди колядування, щедрування), які донині побутують та є невід’ємною складовою народно-пісенної творчості українців.

Китайські дослідники вказують на популярність різних форм музичного просвітництва у Давньому Китаї, коли глядачами та слухачами були мешканці сіл та міст. Дослідники Сунь Цзинань, Тан Цземін, Цзян Лібінь, зазначають, що музика в Китаї з давніх часів становила важливий елемент філософсько-світоглядної системи навчання й виховання. Вона була і залишається невіддільною від етики і культури Китаю, всього того, що залишається «внутрішньою красою або шляхетністю» (Сунь Цзинань, 2004; Тан Цземін, 2015; Цзян Лібінь, 2013). Першим вчителем-просвітником у Китаї справедливо вважається філософ Конфуцій. Його праця «Шицзін» («Канон пісень») є прикладом вчення, що закодовано в народних піснях, в яких присутнє зіставлення образів природи та глибоких людських переживань. Філософський доробок мудрого вчителя його послідовники узагальнили у збірці «Лунь ой» («Бесіди і висловлювання»), що стала, на переконання Тан Цземін, підґрунтям етико-релігійного вчення, покладеного в основу педагогічної системи Китаю (Тан Цземін, 2015, с. 46). Серед популярних форм музичного просвітництва у Давньому Китаї колективи музикантів, наприклад: Ліюань – «Грушовий сад»), виникли у Китаї ще у період династії Тан (VII–X ст.) (Сунь Цзинань, 2004, с. 112).

В Україні однією з найдавніших форм музичної просвітницької діяльності серед населення є такий музично-культурний феномен як лірництво та кобзарство. Протягом століть незрячі мандрівні музиканти зберігали багатовікову мудрість та історію, правдиво оспівували події життя, закликали народ до згуртованості та національної боротьби.

У Новий час посилювався культурний та освітній взаємообмін між країнами світу, стрімко почала розвиватись економіка. Суспільно-економічний прогрес став передумовою зміни поглядів освітян на музику, як універсальний могутній просвітницький засіб впливу на духовний, естетичний, культурний розвиток людини та суспільства. Характерною для китайської музичної культури стає поява нових жанрів хорового, багатоголосного співу, оновлення ідеї Конфуція щодо зв'язуючої ролі музики та духовного світу людини (конфуціанська теорія музики).

В Україні просвітницька діяльність пов'язана з виникненням на її теренах освітніх товариств, що проводили культурно-просвітницьку роботу серед дітей, молоді, дорослих. Ознакою їх діяльності стала пропаганда українського народного (аматорського) музичного мистецтва.

Суттєві прогресивні зміни у галузі музично-педагогічної просвіти відбулись на початку ХХ століття. В Китаї музика стала невід'ємною частиною освіти, заняття музикою зі школярами отримали загальну назву «Сюетан Юеге» («Шкільна пісня»). Вокально-хорове навчання стало формою масової музичної просвіти китайських дітей. Бурхливі політичні події, що відбувались в Україні, відкрили нові можливості розвитку музично-просвітницької діяльності. Видатними культурно-просвітницькими діячами стали педагоги-музиканти (Б. Асаф'єв, М. Леонтович, К. Стеценко, Г. Хоткевич, Б. Яворський). Розпочався період масової музично-просвітницької роботи серед дітей та молоді, головним завданням якої став усебічний культурний розвиток. Культурно-просвітницька педагогічна діяльність зазнала певної еволюції форм і змісту: виставки, концерти, лекції, літературно-музичні ранки та вечори, присвячені художникам, музикантам, письменникам, народні читання, екскурсії, урочисті заходи, добродійні ярмарки.

З другої половини ХХ століття тенденції розвитку музичної просвіти України та Китаю мають багато спільних ознак. Наприклад, метою музичної освіти дітей як у Китаї, так і в Україні, було визначено естетичне виховання та культурний розвиток. Інноваційними, на той час, стали погляди відомого педагога-просвітника Д. Кабалевського, на готовність вчителів здійснювати музично-просвітницьку діяльність. У своїх працях «Як розповідати дітям про музику?», «Виховання розуму та серця», педагог на таких складових готовності як: музична ерудиція, активна світоглядна позиція, досвід музичного виконавства, знання особливостей музично-просвітницької діяльності та структури її організації, підкреслює, що важливо «зацікавити слухачів музикою, емоційно їх захопити, заразити своєю любов'ю до музики» (Кабалевський, 1989, с. 7). Д. Кабалевський вважав, що про велике мистецтво музики необхідно розповідати доступно, зрозуміло. Таку відому форму музично-просвітницької роботи як бесіда, він наповнює інноваційним змістом та завданнями: розповіді мають бути доступні за змістом та захоплюючі, налаштовувати слухачів на потрібну «емоційну» хвилю, мати характер живої розмови та обміну думками, враховувати та поважати вікові особливості слухачької аудиторії.

Влучними є слова В. Сухомлинського: «Слово ніколи не може до кінця пояснити всю глибину музики, але без слова не можна наблизитися до цієї найтоншої сфери пізнання почуттів». Відомий педагог зазначає, що в своїй практиці він «намагався, аби слово, пояснення музики було своєрідним емоційним тонутом, який пробуджує чутливість до музики». Розповідаючи дітям про музику, Василь Олександрович намагався розбудити «чутливі струни» їхніх сердець. За допомогою яскравих, поетичних пояснень він «створював картину, яка пробуджувала би спомини про пережите...», оживлювала емоційну пам'ять (Сухомлинський, 1985, с. 174). На наш погляд, заслуговує на спеціальну експлікацію розробка інноваційних технологій створення бесід для школярів про музику, зокрема, про народну пісню. Наприклад, І. Барановська та Н. Мозгальова, у практиці підготовки майбутніх учителів до музично-просвітницької діяльності, опановують технології активного та пасивного сторітелінгу («storytelling» за

Д. Армстронгом), тобто мистецтвом створювати та розповідати цікаві, захоплюючі історії. Вміння заінтригувати, зацікавити розповіддю сприятиме подальшому творчому пошуку (Барановська; Мозгальова, 2019).

Досліджуючи еволюцію різновидів музично-просвітницької діяльності, Чен Кай об'єднує їх в окремі групи: за формою – бесіда, концерт-бесіда, концерт-диспут, концерт з коментарями, мистецький проєкт; за жанрами – монографічний концерт, концерт за змішаними жанрами, музично-просвітницький салон, музично-літературна вітальня, музичний фестиваль; за музично-виконавським складом: сольні концерти (інструментальні, вокальні), камерні ансамблі, симфонічні або хорові концерти, фрагменти з опер у концертному виконанні; за обсягом – міні-концерт, традиційний концерт, циклічний концерт, концертний марафон; за тематикою – монотематичні, політематичні; за аудиторією – діти, молодь, літні люди, аматори (Чен Кай, 2019). Сьогодні найбільш поширеною та інноваційною вважається така форма музично-просвітницької діяльності як «мистецько-просвітницький проєкт». Ця форма просвітницької роботи виникла на основі системи проєктного навчання Г. Ільїна. Інтенсивний розвиток технічних засобів музичного впливу, зміна умов функціонування музики, зміна свідомості учнівської аудиторії вимагає систематичної музично-просвітницької роботи в закладах освіти, повернення до вивчення витоків національної культури, що ґрунтуються на народно-пісенній творчості. Ефективність форм музично-просвітницької діяльності забезпечують спеціальні методи, що надають обраній формі інноваційного змісту та характеру. Що стосується методів навчання процитуємо такі визначення:

- «це спосіб спільної діяльності вчителя і учнів, між якими існує тісний взаємозв'язок і взаємовідповідність, спрямованість на розв'язання навчальних завдань» (Галузяк (et al.), 2001, с. 74);
- «сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності підпорядкованих вирішенню конкретної задачі» (Коджаспирова).

У науковій літературі методи навчання класифікуються за різними ознаками: по-перше, за характером пізнавальної діяльності учнів (І. Лернер, М. Скаткін); по-друге – за дидактичною метою (М. Данилов); по-третє – за організаційною доцільністю (Ю. Бабанський). Найбільш поширеною є класифікація за джерелом знань на словесні, наочні та практичні.

У контексті нашого дослідження функція словесних методів полягає в передачі знань про витоки та види народної пісні, в тлумаченні її художньо-образного змісту, ознайомленні з манерою народного виконання, набутті народознавчих знань. Засвоєнню цих знань сприяють наочні методи, функція яких полягає в полегшенні сприйняття, презентації художніх уявлень, що виникають у процесі сприйняття тощо. Серед найбільш вживаних наочних методів варто назвати метод ілюстрацій, який полягає в показі картин, фотоматеріалів, що відповідають історії та змісту народної пісні; метод демонстрацій – передбачає вокальний показ викладача або прослуховування пісні в аудіо або відеозапису. До практичних методів, що сприяють залученню школярів до народної пісні, необхідно додати такі: цілісного огляду твору, асоціативних зв'язків, ескізного ознайомлення, уявної аудиторії та інтонаційної підтримки. Функція цих методів полягає у трансформації музично-теоретичних знань школярів у виконавські навички, забезпечення можливості практичної реалізації художньо-образного змісту народної пісні.

Педагоги-практики наголошують на значенні методів Д. Кабалевського в процесі музично-просвітницької діяльності. Зокрема, це – метод роздумів про музику з подальшим узагальненням, метод емоційної драматургії, метод «забігання» вперед і «повернення» до вивченого. Застосування цих методів допомагає усвідомлювати кожен штрих народної пісні і відповідно емоційно її відтворювати, на основі набутих виконавських знань і вмінь переходити до вивчення більш змістовно складних народних пісень (Кабалевський, 1989).

Активно використовуються в музично-просвітницькій практиці методи акторської майстерності К. Станіславського, серед яких: метод фізичних дій – «шлях від окремого до цілого, від фактів до явищ» – ставить в центр репетиційних

пошуків винайдення боротьби в кожному найменшому «атомі» сценічної дії, доведення цієї боротьби до конкретно відчуті, матеріальної, фізичної схватки. Метод дієвого аналізу веде від цілого до часткового, від аналізу значних явищ і подій – до незначних; величезна увага приділяється етюдним імпровізаційним пробам» (Станіславський, 1938, с. 132-133) Цінність цих методів полягає у розвитку таких психічних якостей, як рефлексія (вміння об'єктивно аналізувати художньо-образний зміст пісні, реалізувати свої уміння та навички відповідності художньому задуму), внутрішній план дій (уміння в думках планувати і виконувати твір відповідно до поставлених виконавських завдань), здатність швидко класифікувати за жанрами народні пісні та якість їх виконання.

У процесі підготовки вчителів музичного мистецтва до музично-просвітницької роботи ми будемо використовувати такі форми і методи навчання: лекція, практикум, майстер-клас, культурно-просвітницький проєкт, метод зіткнення суджень, метод експресивно-педагогічного впливу, метод модифікації тощо.

Підсумовуючи сказане відзначимо, що розглянуті педагогічні умови повинні впроваджуватись поступово. Вони є основою створення експериментальної методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Наочно взаємоузгодженість усіх елементів розробленої методики, представлено у моделі на рисунку 2.1.

МЕТА: Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

*ПОЛІПАРАДИГМАЛЬНА ОСНОВА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ
(гуманістична, естетична, культурологічна)*

МЕТОДОЛОГІЧНО-ПРОЕКТУВАЛЬНИЙ БЛОК

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ: художньо-світоглядний, творчо-діяльнісний, етнопедагогічний, методико-праксеологічний

ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ:

- ОСОБИСТІСНО-СМИСЛОВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ;
- ПРИНЦИП ІНТЕРІОРИЗАЦІЇ ДОСВІДУ ОПАНУВАННЯ ОБРАЗНОЮ СЕМАНТИКОЮ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ;
- ПРИНЦИП КУЛЬТУРОВІДПОВІДНОСТІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ;
- ІННОВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.

ФОРМУВАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ БЛОК

**КОМПОНЕНТИ
ПІДГОТОВЛЕНOSTI**

мотиваційно-
ідентифікаційний

художньо-
операційний

емоційно-
ціннісний

творчо-
методичний

ЕТАПИ	Умови	МЕТОДИ
Мотиваційно-регулятивний	Створення в колективі сприятливого психологічного клімату для усвідомлення національних цінностей та своєї ролі щодо їх збереження.	метод емоційно-ціннісного впливу; метод ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні,
Художньо-змістовий	Активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості;	метод музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження вражень, метод театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості,
	спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули що пробуджують індивідуальний світ образів;	метод асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвим досвідом; метод катарсичного сприймання музичного твору.
Інноваційно-діяльнісний	застосування інноваційних форм музично-просвітницької діяльності майбутнього учителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості.	метод зіткнення суджень, метод експресивно-педагогічного впливу. метод модифікації.

**НАВЧАЛЬНИЙ
РЕСУРС**

1. Дисципліни:
«Методика музичного виховання»; «Історія української музики»; «Історія української культури»;
2. Педагогічна (ВИРОБНИЧА) практика.

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ФОРМИ ІЗАСОБИ:**

ЛЕКЦІЯ,
ПРАКТИКУМ,
МАЙСТЕР-КЛАС,
МИСТЕЦЬКИЙ
ПРОЕКТ,
КРУГЛИЙ СТИЛ,
СЕМІНАР-ТРЕНІНГ

КОНТРОЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ БЛОК

Моніторинг РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTI майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

РЕЗУЛЬТАТ: ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧOSTI.

Рис. 2.1. Модель методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Висновки до розділу 2

У розділі обґрунтовано методологічні підходи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, що спиралося на поліпарадигмальну стратегію розробки наукового підґрунтя до цього дослідження. Пріоритетними методологічними орієнтирами визначено: гуманістичну, естетичну та культурологічну парадигми.

На основі означених парадигм обґрунтовано доцільність застосування художньо-світоглядного, творчо-діяльнісного, етнопедагогічного та методико-праксеологічного наукових підходів.

Художньо-світоглядний підхід – забезпечує усвідомлене осягнення національних духовних установок, формує відповідне художньо-естетичне ставлення до світу, загалом, та світу мистецтва, зокрема. Відповідно до наукового підходу, обґрунтовано *принцип особистісно-сислового ставлення здобувачів до збереження національної культури*, спрямований на формування етно-національного ідеалу, як ментального еталону для наслідування, що вплине на усвідомлення студентами потреби у збереженні та розвитку національної культури.

Визначено, що принцип особистісно-сислового ставлення здобувачів до збереження національної культури, орієнтує майбутніх учителів музичного мистецтва на визначення художньо-естетичних та духовно-моральних орієнтирів освітнього процесу, свідомого вибору особистісної художньо-світоглядної позиції.

Творчо-діяльнісний підхід – передбачав активне занурення здобувачів у художньо-образний світ народного мистецтва через їх прилучення до пісенної творчості, що забезпечить національно-свідому самоідентифікацію, прагнення до самопізнання та впровадження отриманого досвіду у музично-педагогічній діяльності зі школярами. Відповідно до наукового підходу, обґрунтовано *принцип інтеріоризації досвіду опанування образною семантикою народних пісень*,

спрямований: на активізацію інтересу, емоційного відгуку та спостережливості до семантичних відтінків художньо-образної (вербально-текстової, музичної, мімічно-жестикуляційної) форми народної пісні; на здатність здійснювати ідентифікацію, диференціацію, адекватну інтерпретацію семантичних знаків. Означений принцип на творче транслювання осягнених художніх образів у процесі залучення школярів до національної культури засобами народної пісні. За цим принципом відбувається залучення школярів до національної культури через демонстрацію вчителем осягнених образів народної пісні.

Етнопедагогічний підхід – висвітлював етно диференційні властивості національно спрямованого виховання, закладені в методах, засобах та ціннісних орієнтирах певного етносу та сприяє усвідомленню здобувачами виховного потенціалу національно-культурної традиції в становленні духовності особистості, її світоглядних орієнтирів, морально-етичних установок та художньо-естетичних уподобань. У відповідності до означеного підходу, розроблено *принцип культуровідповідності художньо-творчої діяльності студентів*, спрямований на актуалізацію духовної сутності народно-пісенного мистецтва та генералізацію ідеї першорядності етнічної та всесвітньої культурної спадщини у формуванні національної культури особистості.

Методико-праксеологічний підхід – передбачав оновлення методологічно-процесуального забезпечення процесу підготовки та необхідністю ознайомлення здобувачів з ефективним педагогічно-методичним інструментарієм. Відповідно до означеного підходу, розроблено *принцип інноваційної спрямованості методичної підготовки*, спрямований на оптимізацію освітнього процесу за рахунок впровадження інноваційних освітніх технологій та форм організації освітнього середовища.

Визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, які враховували мистецьку спрямованість освітнього процесу і координували як засвоєння майбутніми учителя музичного мистецтва національних культурних здобутків, так і подальшу екстраполяцію їх у вектор музично-педагогічної діяльності.

Виокремлено такі педагогічні умови: створення в колективі сприятливого психологічного клімату, що дасть можливість усвідомлювати національні цінності та свою роль у їх збереженні; активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості в процесі формування національної культури школярів; спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів; цілеспрямоване застосування інноваційних форм і методів музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості.

Відповідно до означених педагогічних умов, було підібрано методи: емоційно-ціннісного впливу та метод ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні; інтонаційного та художньо-словесного вираження вражень; метод театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості; асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвим досвідом; катарсичного сприймання музичного твору; умовного перекладу; емоційного занурення; емоційно-семантичного резонансу; зіткнення суджень, експресивно-педагогічного впливу, метод модифікації.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

3.1 Констатувальна діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів

Дослідно-експериментальна перевірка стану підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури учнів засобами народно-пісенної творчості ґрунтувалась на теоретичних положеннях, висвітлених у першому розділі.

Протягом різних етапів експериментального дослідження було залучено близько 180 здобувачів фахової передвищої та вищої освіти. Додатково, було залучено 12 викладачів музично-педагогічних факультетів ЗВО та 5 учителів музичного мистецтва ЗЗСО. Експериментальне дослідження здійснювалося протягом 2017–2020 років і проходило за чотирма етапами: попередньо-діагностичний, констатувальний, формувальний (перетворювальний) та підсумковий (контрольний).

Попередній етап експерименту було спрямовано на виявлення найбільш характерних недоліків у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, під час навчання на музично-педагогічних факультетах. Серед реципієнтів на попередньому етапі були здобувачі та викладачі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського та Білгород-Дністровського педагогічного фахового коледжу.

Констатувальний етап експерименту виявляв наявний рівень підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. До

констатувального експерименту було залучено здобувачів вищої освіти першого бакалаврського рівня, денної форми навчання зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та викладачі факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. У констатувальному експерименті брали участь здобувачі третього року навчання. Такий вибір зумовлено тим, що на третьому курсі здобувачі вже другий рік вивчають курс «Методика музичної освіти у школі» та долучаються до проходження виробничої (педагогічної) практики, тому мають можливість працювати як учителі музичного мистецтва. Спочатку констатувальна діагностика здійснювалася з контрольною групою здобувачів (КГ) у вересні 2017 року (5 семестр). Експериментальна група здобувачів (ЕГ) проходила констатувальну діагностику рівно через рік, у вересні 2018 року, коли означені здобувачі перейшли на третій курс. Така пролонгованість констатувального експерименту пов'язана з невеликою кількістю студентів (заявленої спеціальності) та необхідністю порівнювати результати саме здобувачів третього року навчання. Порівняльний аналіз отриманих результатів констатувальної діагностики контрольної та експериментальної груп, здійснювався у жовтні 2018 року, відразу після опрацювання даних експериментальної групи.

Формувальний (перетворюваний) етап експерименту призначався для впровадження розробленої методики, апробації ефективності педагогічних умов, системи взаємопов'язаних методів та прийомів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. У ньому брали участь здобувачі третього року навчання, які були визнані експериментальною групою (ЕГ), від його початку до завершення. Цей етап тривав з жовтня 2018 року по червень 2020 року.

Підсумковий (контрольний) етап експерименту виявляв результативність запропонованої методики шляхом порівняння кількісних та якісних показників, які показали студенти ЕГ на констатувальному етапі експерименту з тими, які були отримані після впровадження опрацьованої методики на контрольному зрізі. Це дало можливість визначати динаміку змін показників початкового та набутого

рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Для чистоти експерименту, додатково, було здійснено порівняння вхідних даних КГ, які були отримані на початку експерименту з вихідних даними КГ, отриманими під час контрольного зрізу. Додатково порівнювалися дані контрольного зрізу КГ з ЕГ. Мета, завдання та основний зміст кожного етапу дослідно-експериментальної роботи описано у таблиці 1, Додаток А.

Попередній етап експерименту здійснювався протягом 2017 року. До цього етапу були залучені здобувачі, які навчаються за освітньою програмою «Середня освіта (музичне мистецтво)» і викладачі, які викладають такі дисципліни як: «Історія української музики», «Методика музичного навчання і виховання», «Постановка голосу», «Хоровий клас», «Основний музичний інструмент», зокрема, були залучені викладачі, які керують виробничою (педагогічною) практикою студентів. Попереднє дослідження було спрямовано на: виявлення найбільш ефективних методів та умов залучення студентів до духовних скарбів національної культури у процесі занять з дисциплін методичної та практичної підготовки; аналіз думок та пропозицій викладачів щодо удосконалення методичної та практико-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; міркування здобувачів про бажані зміни у фаховій підготовці.

На цьому етапі використовувались такі методи дослідження як: анкетування, опитування, інтерв'ю, співбесіди, інтерактивні технології, метаплан. Для того, щоб визначити рівень обізнаності студентів у національно-культурних досягненнях свого народу, було запропоновано анкету, запитання до якої виявляли знання студентів щодо різних форм національної культури, як матеріальної (архітектурні пам'ятки, побут, одяг, декоративно-ужиткове мистецтво, живопис, національні страви, народні інструменти, тощо) так і духовної (фольклор, музичне та хореографічне мистецтво, філософія, література, звичаї, традиції). Варто відмітити, що на запитання анкети, окрім українських студентів, відповідали й студенти з КНР, однак їх анкета дещо відрізнялась. В анкеті для китайських студентів були додаткові питання, пов'язані з особливостями китайської культури, наприклад: на

які кухні поділяються традиційні китайські блюда? Яка мова розповсюджена по всьому Китаю? Який тип ієрогліфів використовує китайський народ? Який ви знаєте тотем китайської нації? Які є види китайської каліграфії? І т. ін. Зміст анкет та опитувань викладачів і практикуючих учителів представлено у додатку Б. Порівнюючи відповіді українських і китайських студентів можна зауважити, що, відповідаючи на питання «що таке національна культура?», українські студенти описували особливості народної культури (звичаї, обряди, народний фольклор). Студенти ставили між цими поняттями знак рівності. Більшість здобувачів не розглядало національну культуру, як більш ширше поняття, а ототожнювало його з народною культурою. У китайських студентів поняття «національна культура» розуміється як цілісне утворення, без виведення етнічної (народної) складової як певного підґрунтя, і тому, коли мова йде про народну культуру, або про народну музику, вони сприймають її як національну. Така відмінність у сприйнятті національної культури, як невід'ємного суспільного явища, пов'язана з особливостями менталітету, який, за визначеннями науковців, характеризує «склад думок, спосіб мислення, якість розуму, стиль світовідчуття спільноти» (Бабина, 2013), «сформовані протягом певного часу загальні риси мислення, свідомості, почуттів та ставлення до всесвіту якогось народу, етносу, соціальної групи або окремої людини» (Реброва, 2013, с. 14).

Аналізуючи дані анкет, ми зауважили, що, на відміну від китайських студентів, українські краще відповідали на питання, присвячені народним звичаям та традиціям, а китайські студенти краще орієнтувалися у питаннях, в яких потрібно було вказати філософів, поетів, композиторів, твори яких увійшли у культурну скарбницю Китаю. Окрім відповідей на питання по вищевказаній анкеті, студентам запропонували заповнити опитувальник, за допомогою якого визначалися знання народно-пісенного репертуару; здатність визначати жанр пісні та особливості виконання, виявляти приналежність народної пісні до певних історичних подій, розкривати художньо-образний та символічний підтекст народних пісень. Результати опитування показали, що українські студенти, в основному, змогли тільки написати назви пісень, тих, хто знав слова пісень,

виявився незначний процент. Стосовно жанрової класифікації народних пісень, то більшість студентів змогли відповісти на такого роду запитання. Досить великі труднощі викликали питання, пов'язані із особливостями виконання пісні, з її приналежністю до певного звичаєвого обряду, чи до історичних подій, що пов'язані з появою цієї пісні. Особливі труднощі виникали під час опису художньо-образного та символічного підтексту пісні. Отже, можна констатувати, що підготовка майбутнього учителя музичного мистецтва до формування національної культури школярів, повинна розпочинатися з усвідомлення здобувачами власного рівня сформованості національної культури. У процесі складання запитань до анкети ми орієнтувались на роботи науковців, які досліджували різні аспекти формування національної культури майбутніх учителів, зокрема Н. Батюк, В. Борисова, О. Гори, І. Паршенко, О. Рудницької, Сюй Чже. Цей комплекс питань стосувався таких напрямів: усвідомлення цінностей національної культури, особисте ставлення до національної культури та національне самовизначення, сукупність знань, які презентують різні галузі національної культури. При складанні запитань, пов'язаних з обізнаністю здобувачів з народно-пісенною творчістю свого народу, були опрацьовані роботи Б. Розумного, М. Ткаченка, М. Вовка, Т. Маріупольської, М. Клепар, Ян Шан Дин, Чжан Кай Же. Для пошуку пропозицій щодо удосконалення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, зі здобувачами було проведено інтерактивну технологію «метаплан». Ця технологія залучає всіх учасників до вирішення проблеми, дозволяє організувати гнучку комунікацію зі здобувачами, що спрямована на пошук і аналіз проблемної ситуації та вироблення конкретних пропозицій її покращення.

Серед викладачів, які брали участь в попередньому етапі експерименту, було проведено інтерв'ю щодо організаційного і навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Обговорювалися пропозиції викладачів стосовно можливостей інтеграції

національно-культурного контексту у змістове наповнення фахових дисциплін, тобто освоєння матеріалу на міждисциплінарній основі. Додатково обмірковували питання, пов'язане з трансформацією наявних у здобувачів знань, з національної культури, у художньо-педагогічну площину, що необхідно для професійного становлення учителя музичного мистецтва.

У результаті отриманих даних було визначено недоліки організаційного та навчально-методичного забезпечення підготовки здобувачів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, серед яких: недостатнє введення національно-культурного контексту в змістове наповнення фахових дисциплін; необхідність долучати здобувачів до освоєння інтонаційних особливостей народної пісні в процесі вокально-хорових та ансамблевих занять; відсутність інтегруючої дисципліни, що синтезує знання з національної культури та вчить використовувати їх на практиці у роботі зі школярами.

Для проведення **другого, констатувального, етапу** дослідно-експериментальної роботи, був здійснений вибір дієвого інструментарію, який спирався на сформульовані у першому розділі узагальнення та висновки. У теоретичній частині дослідження було обґрунтовано компонентну структуру підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, яка складалася з *мотиваційно-ідентифікаційного, художньо-операційного, емоційно-ціннісного та творчо-практичного компонентів*. Визначення структурних компонентів здійснено з урахуванням сучасних інноваційних змін, що відбуваються в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Особистісний прояв національної культури, зумовив спрямованість експериментального дослідження на виявлення засобу її формування. Культурно-збагачувальний потенціал народної пісні, яка в змістовій, художньо-образній та інтонаційній формі розкриває типові риси народу, його індивідуально-неповторні характеристики і прагнення, зумовив її вибір як дієвого засобу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів.

На основі вищезазначених компонентів та з урахуванням практико-педагогічної і методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, нами було обрано критерії: *мотиваційно-рефлексивний, художньо-когнітивний, емоційно-образний та творчо-діяльнісний*. Вважаємо, що означені критерії дозволили якісно оцінити визначені у першому розділі компоненти і реалізувати мету дослідної роботи, а саме: експериментально перевірити ефективність авторської методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Добираючи критерії, було враховано специфіку професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. По-перше, процес досліджуваної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має двовекторний характер: перший вектор – це підготовка фахівця-музиканта, здатного виконувати, аналізувати, досліджувати, інтерпретувати твори мистецтва у процесі різних видів історико-теоретичної та музично-творчої діяльності, а другий вектор – це набуття психолого-педагогічного та методико-технологічного досвіду застосування набутих знань у подальшій музично-педагогічній діяльності в закладах загальної середньої освіти. По-друге, розвиток виконавських якостей, вивчення музично-теоретичних дисциплін, повинно відбуватися в інтеграції з професійною спрямованістю на педагогічну діяльність. По-третє, орієнтація на сучасні вимоги і нормативні документи, що визначають предметний зміст, мету, завдання, а також вимоги до результатів загальної музичної освіти учнів. По-четверте, поєднання професійної підготовки з високим рівнем особистісної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Отже, для визначення рівня підготовленості за *мотиваційно-ідентифікаційним компонентом*, було використано *мотиваційно-рефлексивний критерій*. Необхідність виділення цього критерію пов'язане з визначенням мотиваційних чинників, що стимулюють здобувача до пошуку, вивчення та творчого переосмислення феномену національної культури. Мотивації педагогічної діяльності майбутнього учителя – це одна з провідних інтеграційних підструктур особистості педагога, що є «сукупністю стійких взаємопов'язаних, взаємозумовлених і взаєморозвивальних мотивів його діяльності» (Морозова, 2011,

с. 7). Наявність внутрішньої потреби спонукає здобувача до розширення власного загальнокультурного кругозору, ерудованості у знаннях про різні прояви національної культури, з'являється прагнення транслювати отриманий досвід в різних формах та засобах педагогічного спілкування з однокурсниками та учнями, що забезпечує власне усвідомлення про досягнення особистісно-значущих цілей. Як відомо, мотивація діяльності людини є досить складним утворенням, яке вміщує різноманітні види спонук: власне мотиви, інтереси, потреби, прагнення, цілі, установки, що обумовлюють якість підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури, як цілісного явища, в процесі ознайомлення з народно-пісенною творчістю. «Мотив» означає спонукання до діяльності, пов'язане із *задоволенням потреби суб'єкта* (в нашому випадку – потреби кваліфіковано застосовувати народно-пісенну творчість під час педагогічної діяльності у школі), мотиви є сукупністю зовнішніх і внутрішніх умов, що стимулюють розвиток активності суб'єкта та її спрямованість (Маслоу, 2002). Властивістю потреб є те, що вони включають тенденцію до активності, спрямованої на певну сферу дійсності, тобто потреби містять тенденцію не до активності взагалі, а до активності у певному напрямку. Беручи до уваги інтерес сучасних учнів до контенту, зокрема, музичного, який надає інтернет-простір, першочергове значення у підготовці майбутнього учителя музичного мистецтва має така мотиваційна установка як *потреба*. Тільки при наявності внутрішньої потреби, майбутній учитель музичного мистецтва знайде відповідні шляхи та методи, щоб залучити учнів до народно-пісенної творчості й впливати на рівень сформованості національної культури школярів.

У гуманістичній теорії особистості американського психолога А. Маслоу, питання потреби посідає важливе місце. Найбільш, з мотивами навчання, пов'язані потреби самоповаги, до якої А. Маслоу відніс *потребу у рефлексії*. Задоволення цих потреб забезпечує впевненість людини в її гідності, яка може упоратись із завданнями й вимогами, що ставить перед нею життя. Потреба у рефлексії задовольняється різними засобами. Перший відбувається на рівні усвідомлення свого «Я» як соціального індивіда, що проявляється через залучення до певної

ідеології, котра надає особистості усвідомлення власної цінності (Бондаренко, 2006). Якщо екстраполювати цей рівень на процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, то усвідомлення своєї етнонаціональної ідентичності (за М. Обушним, 1999), приналежності до певної національної культури, розуміння своєї провідної соціальної ролі у збереженні та подальшому розвитку культури, підвищує власну значущість та цінність здобувачів і спонукає до професійного удосконалення. Другий проявляється на рівні особистості через смислогенез. Процеси смислогенезу пов'язані з «динамічними смисловими процесами смислоутворення, смислоусвідомлення, смислосбудівництва» (Леонтьев, 2003). Розглядаючи їх у зв'язку з досліджуваною проблемою підготовки, можна смислоутворення співвіднести з усвідомленням унікальності й неповторності національної культури, що впливає на шанобливе ставлення здобувачів до національно-культурних досягнень; смислеусвідомлення розглядати як прагнення майбутнього учителя музичного мистецтва до побудови особистісних смілів та смислових взаємозв'язків, пов'язаних із проявами національної культури в різних напрямках людської життєдіяльності та бажанні вербалізувати своє розуміння, розкривати його мистецькими засобами; смислосбудівництво визначати як процес, зумовлений «особливим рухом свідомості та її особливою внутрішньої діяльністю» (спираючись на концепцією Д. Леонтьєва), спрямований на порівняння нових знань, про роль народної пісні у становленні національної музичної культури, знаходження супідрядності та впорядкованості стосунків особистості майбутнього учителя музичного мистецтва зі світом національної культури, зокрема, шляхом творчого перетворення її елементів.

Мотиваційно-рефлексивний критерій виявляє усвідомлену мотиваційну установку на розширення загальнокультурного кругозору через вивчення тенденцій становлення та розвитку національної культури, що проявляється у прагненні до вдосконалення власної підготовки, яка характеризується: обізнаністю у національно-культурних досягненнях народу; зацікавленому ставленні до народно-пісенної творчості; рефлексії в оцінюванні наявного рівня знань та умінь,

пов'язаних з презентацією (вербальною, виконавською, аналітично-педагогічною) народного та національного мистецтва; прагненні транслювати здобутки національної культури у різних формах педагогічного спілкування з учнями, потребі у кваліфікованому використанні народно-пісенної творчості у процесі залучення учнів до національної культури.

Мотиваційно-рефлексивний критерій дозволив визначити рівень: особистісно-ціннісного ставлення до інформації, пов'язаної з розвитком національної культури; проявом потреби пізнавати сутність, види та жанри народно-пісенної творчості; сформованістю відповідних мотивів, потреб досліджувати етапи становлення та розвитку національної культури свого народу; виявлення інтересу до пошуку соціального та історичного підґрунтя створення народної пісні. Прагнення, за допомогою відповідних засобів виразності, передати емоційний зміст народної пісні; потреба у здійсненні ціннісного педагогічного трактування образного змісту творів; критичній оцінці власного виконання пісні.

Основні показники означеного критерію:

- ступінь обізнаності щодо наявних знань про зміст, форми, етапи, досягнення та розвиток національної культури;
- наявність прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури;
- міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури.

Для визначення рівня підготовленості за *художньо-операційним компонентом*, було використано *художньо-когнітивний критерій*.

Художньо-когнітивний критерій відображає міру здатності до узагальнення та систематизації знань з різних джерел, які досліджують прояви та форми національної культури; виявляв спроможність здобувача оцінити художньо-виховний та культурний потенціал народно-пісенної творчості через аналіз та критичне осмислення матеріалу; здатність до пошуку інтегративних зав'язків для операційних проявів мислення при обробці художньо-образного змісту народних пісень, задля створення цілісного уявлення про національну культуру.

Художньо-когнітивний критерій дозволив визначити рівень: розуміння та відтворення художнього змісту народних пісень; критичного мислення під час вибору та обробки інформації про національну культуру для подальшого її транслявання учням; обізнаності у фольклорному матеріалі та використання його для розкриття особливостей побутування та символічного значення змісту народних пісень; усвідомлення ролі народно-пісенної творчості для подальшого розвитку національної музики.

Основні показники означеного критерію:

- міра усвідомлення взаємозв'язку змістового та художньо-символічного складників народно-пісенної творчості зі світоглядними, історичними, соціально-побутовими реаліями часу їх створення;
- міра здатності до диференційованого вибору джерел, пов'язаних з культурною самобутністю народу, відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів;
- ступінь обізнаності у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту.

Для визначення рівня підготовленості за *емоційно-ціннісним компонентом*, було використано *емоційно-образний критерій*, який виявляв усвідомлену установку здобувачів на сприйняття життєвих цінностей, закладених у художньо-образному змісті народних пісень, оцінював відповідність емоційно-чуттєвих реакцій під час сприйняття твору, визначав здатність до емпатії через проникнення у емоційно-образний зміст твору, виявляв здатність створювати емоційне напруження під час вербальної та виконавської інтерпретації народної пісні.

Емоційно-образний критерій дозволив визначити рівень: емоційних вражень здобувачів, що гуртуються на інтуїтивному відчутті мелодії народної пісні і характеризуються недиференційованим ставленням до музичного твору у значеннях «подобається» або «не подобається»; емоційних переживань, які проявляються в усвідомленні здобувачем особистісного смислу народної пісні, однак сприймається без емоційного відгуку; емоційних співпереживань, котрі характеризуються проявом емпатії та співвіднесенням власних переживань з

емоційно-образним змістом твору; емоційних впливів, котрі визначають здатність здобувача через власне виконання, викликати емоційний відгук в учнів.

Основні показники означеного критерію:

- якість розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості;
- прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення;
- міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва в процесі створення емоційно-наповненого художнього образу народної пісні.

Для визначення рівня підготовленості за *творчо-методичним компонентом*, було використано ***творчо-діяльнісний критерій***. За допомогою означеного критерію відбувалось оцінювання підготовленості здобувачів до застосування ефективного методичного інструментарію організації та проведення музичної діяльності учнів у процесі їх залучення до народно-пісенної творчості та здатності здійснювати інтерпретацію художньо-культурного й музичного матеріалу, долучаючи учнів до культурно-мистецьких цінностей національної культури.

Творчо-діяльнісний критерій дозволив визначити *організаційно-комунікативні уміння здобувачів*, що проявлялися в здатності залучати учнів до роботи у групах та парах, здійснювати навчально-пізнавальну діяльність учнів на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, створювати сприятливий емоційний та творчий фон на уроці; *методичну грамотність*, що проявлялася у здатності підбирати відповідні форми та методи роботи на уроці, які впливали на зацікавлене ставлення учнів до навчального матеріалу, їх емоційний відгук у процесі сприймання чи виконання музичних творів, активізацію мисленнєвої діяльності під час вирішення пошуково-пізнавальних та імпровізаційних завдань; *проектувальні уміння здобувачів*, що проявлялися у здатності створювати єдину ціннісно-змістову концепцію уроку.

Основні показники означеного критерію:

- ступінь здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у

процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості;

- міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури;
- ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою.

Критеріальний апарат представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Компоненти, критерії і показники підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційно-ідентифікаційний	Мотиваційно-рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> - ступінь обізнаності щодо знань про зміст, форми, етапи та розвиток національної культури; - наявність прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури; - міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури особистості.
Художньо-операційний	Художньо-когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - міра усвідомлення взаємозв'язку змістового та художньо-символічного складників народно-пісенної творчості зі світоглядними, історичними, соціально-побутовими реаліями часу їх створення; - міра здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів; - ступінь обізнаності у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту.
Емоційно-ціннісний	Емоційно-образний	<ul style="list-style-type: none"> - якість розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості; - прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення;

		- міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва в процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні.
Творчо методичний	Творчо-діяльнісний	- ступінь здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості; - міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури. - ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою.

Після визначення критеріїв рівня підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів до кожного з показників було здійснено підбір діагностичних методів та завдань. Протягом констатувального експерименту було проведено чотири зрізи, кожен із яких виявляв рівень підготовленості здобувачів по кожному компоненту, і виявлявся за допомогою відповідного критерію та його показників. До кожного зрізу *дібрано відповідні методи діагностики*, серед них: емпіричні методи: анкетування, вхідне тестування, опитування, фасилітована дискусія, спостереження; обсерваційні методи: модифікація, мозковий штурм, метод корекції даних, метод асоціативних зав'язків, модифікації та оцінного судження, проектного моделювання, аналітико-синтетичний метод, ситуації вибору та метод моделювання педагогічної ситуації. Таблицю, в якій наведено методи діагностики для визначення кожного з показників, представлено у Додатку В (таблиця 2).

Для обчислення рівня підготовленості, який показав кожен здобувач за показниками певного критерію, було використано математично-статистичні методи. Кожен показник вищезазначених критеріїв оцінювався за 3 бальною шкалою оцінювання. Низький рівень підготовленості здобувачів (індиферентний) оцінювався спостерігачами на 1 бал; середній рівень (наслідувальний) – 2 бали і високий рівень (продуктивний), на 3 бали. Після отримання здобувачем балів, за трьома показниками знаходили середнє арифметичне. Для виявлення коефіцієнту

підготовленості здобувача (K_f) за першим критерієм, отримане середнє арифметичне значення ділили на кількість показників цього критерію. Це обчислювання здійснювалося за формулою:

$$\sum n = n_1 + n_2 + n_3$$

Де $n_1 + n_2 + n_3$ – це показники першого критерію;

$\sum n$ – сума результатів за трьома показниками;

Для подальшого обчислення коефіцієнту підготовленості здобувача за першим критерієм (K_{f1}) ми використовували формулу:

$$K_{f1} = \frac{\sum n}{3}$$

Де K_{f1} – це коефіцієнт підготовленості здобувача за першим критерієм (мотиваційно-рефлексивний).

$\sum n$ – сума результатів за трьома показниками;

3 – кількість показників.

Приклад обчислювань K_f підготовленості за першим критерієм, наведено у таблиці 3, додаток В. Таким чином, до низького рівня підготовленості ми відносили здобувачів, котрі набрали від 1 балу до 1,7 балів; до середнього рівня – від 1,8 до 2,4; до високого рівня – від 2,5 до 3 балів.

Низький (індиферентний) рівень підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, характеризується відсутністю знань стосовно сутності таких понять як «культура особистості», «національна культура», «традиційна народна культура». Це проявляється у досить загальних відповідях, що свідчить про обмежені уявлення та нерозуміння багатогранності цих феноменів. Не спостерігається зацікавленість здобувачів у пізнанні національної культури як фактору формування особистісної культури, зокрема, культури педагога. Здобувачі не здатні визначити, як рівень сформованості національної культури впливає на педагогічну діяльність майбутнього учителя музичного мистецтва. Спостерігається нерозбірливість у відповідях стосовно того, в яких напрямках життєдіяльності людини проявляється національна культура, зокрема, спостерігаються дуже обмежені знання щодо

різноманітних форм національної культури, погано орієнтуються в матеріалі, який стосується етапів розвитку національної культури. Здобувачі не проявляють зацікавленості в опануванні фаховими компетентностями, як інструментарієм для формування національної культури школярів, не здатні пояснити важливість вивчення культурологічного, фольклорного і музичного матеріалу для подальшої педагогічної діяльності у школі. Недооцінюють значення своєї виконавської майстерності у здійсненні художньо-естетичного, світоглядно-виховного впливу на учнів. Не здатні виділити вектори професійної діяльності майбутнього учителя музичного мистецтва як фахівця, орієнтованого на збереження, ретрансляцію і розвиток національної культури. Опрацьовуючи матеріал, пов'язаний з народно-пісенною творчістю, здобувачі не враховують його ціннісний потенціал, неспроможні розкрити художньо-смісловий, образний та емоційно-естетичний зміст твору, як засобу для впливу на життєві ціннісні орієнтири школярів. Виконавсько-творчі та педагогічні завдання, виконувані студентами на матеріалі народних пісень, характеризувалися однотипністю, відсутністю допитливості та зацікавленості у пошуку варіантів розкриття світоглядно-ціннісної характеристики твору у контексті усвідомлення самотності національної культури. Спостерігається неспроможність здобувачів пояснити значення народно-пісенної творчості для подальшого розвитку національної музичної культури. При виконанні завдань, пов'язаних з пошуком соціальних та історичних передумов появи певного жанру народних пісень або окремої пісні, спостерігалось байдуже ставлення, нездатність до пошуково-аналітичної та самостійно-дослідницької діяльності. У процесі пошуку взаємозв'язків між змістом твору і світоглядними, релігійними, історичними та іншими чинниками, що відображені у ньому, здобувачі не здатні проводити міжпредметні зв'язки під час узагальнення та систематизації матеріалу. Підбір здобувачами матеріалу для ознайомлення учнів з національною культурою відбувався без урахування життєвого досвіду школярів, їх вікових особливостей, зокрема, музичних. При виборі матеріалу здобувачами не проводився його критичний аналіз, не враховувався моральний, етичний та художньо-естетичний потенціал. Низький рівень підготовленості здобувачів

характеризується недостатньою обізнаністю у різноманітності жанрової класифікації народно-пісенної творчості, нездатністю пояснити засобами музичної виразності, якими характеризується художньо-образний зміст твору. Здійснюючи художньо-педагогічний аналіз народної пісні, здобувачі не враховують етнопедагогічний та ціннісний потенціал її змісту, не проявляють самостійності мислення у розкритті світоглядних орієнтирів народу, закладених у творі. Відсутнім є досвід вербальної та виконавської інтерпретації народної пісні, недостатньою якістю вокально-виконавського показу твору школярам, нездатністю передати слухачам емоційно-образний зміст твору. При створенні вступної бесіди перед виконанням твору, у здобувачів спостерігається обмежений обсяг знань, словникового запасу, артистичних умінь та недостатня розвиненість навичок спілкування, щоб зацікавити учнів, створити сприятливу емоційну атмосферу сприймання емоційно-образного змісту народної пісні. Здобувачі на низькому рівні недоречно використовують інтеграційні можливості мистецтва, не здатні до прояву асоціативного, порівняльно-образного мислення для розкриття учням національної культури як цілісного феномену. У процесі залучення учнів до народно-пісенної творчості здобувачі слабо орієнтуються в методичному інструментарії, виявляють неспроможність в доцільному доборі методів, їх вибір, як правило, обмежується одним методом, який не відповідає заявленій меті, яку потрібно реалізувати. При роботі над художньо-образним змістом пісні здобувачі не проявляють гнучкого, творчого та критичного мислення, не здатні до вибору інноваційних методів вокально-хорової роботи, зовсім не орієнтуються в сучасних інноваційних технологіях навчання. На низькому рівні, здобувачі не здатні здійснювати творчо продуктивну діяльність, не вміють перетворювати власні знання в напряму здійснення практично-педагогічної діяльності. У завданнях, присвячених розробці та проектуванню уроку, виявляють розгубленість, не можуть здійснити самостійне планування уроку, визначити мету, завдання та бажані результати. Часто результати пропонованого уроку не співпадають із заявленою метою. Здобувачі не виявляють комунікативних якостей, не спроможні

організувати учнів до музично-творчої діяльності, не здатні зацікавити, не володіють інтерактивними методами для організації продуктивної взаємодії учнів.

Середній (наслідувальний) рівень підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, характеризується частковою обізнаністю про зміст понять, що розкривають сутність національної культури, мають обмежені уявлення щодо різноманітності форм вираження духовного та матеріального змісту національної культури, спостерігається невпевненість і деяка плутанина у знаннях про відповідні етапи розвитку національної культури. Здобувачі можуть дати відповіді про певні досягнення національної культури, однак їх знання досить обмежені. Здобувачі усвідомлюють важливість оволодіння фаховими компетентностями задля збереження та розвитку національної культури, намагаються пояснити та обґрунтувати взаємозв'язок між рівнем фахової підготовленості й спроможністю впливати на рівень національної культури підростаючого покоління. Однак їх уявлення в основному пов'язані з виконавською, а не з педагогічно-просвітницькою діяльністю, в якості учителя музичного мистецтва. У здобувачів спостерігається посередній рівень мотивації та зацікавленості процесом вивчення на фахових дисциплінах матеріалу, який знайомить їх з національною культурою. Ціннісний потенціал народно-пісенної творчості здобувачі можуть пояснити за допомогою викладача і розуміють його частково, в основному як важливого чинника в ознайомленні з національно-культурними традиціями народу, однак значення народної пісні як дієвого засобу формування національної культури особистості здобувачами не усвідомлюється.

Під час пошуку взаємозв'язків між змістом народної пісні та історичними, соціально-побутовими реаліями часу її побутування, здобувачі виявляли певні знання з історії, меншу обізнаність показали у розкритті політичних умов та соціальних чинників, про які співається у піснях. Українські здобувачі погано орієнтувались у періодах, коли було кріпосне право, панщина на землях України, так само як і китайські здобувачі, які плуталися у відповідях стосовно умов життя різних соціальних груп у певні історичні періоди. Недостатнє усвідомлення

здобувачами соціально-історичних передумов створення народної пісні, призводить до поверхневого розуміння художніх засобів за допомогою яких народ виявляв свої думки, емоції, переживання та прагнення. При виборі відповідного музичного матеріалу, здобувачі частково враховували вікові особливості розвитку дитячого голосу, однак підбираючи інформацію з літературних джерел зовсім не зважали на життєвий досвід учнів, рівень їх знань та обмеженості кругозору. Здобувачі середнього рівня підготовленості мали обмежені знання щодо жанрової різноманітності народних пісень, у них спостерігаються обмежені уявлення про тематичне і жанрове багатство народно-пісенної творчості.

Проведення художньо-педагогічного аналізу народної пісні здійснювалося здобувачами в інформаційно-пояснювальній формі, без прагнення зацікавити і емоційно захопити слухачів художньо-образним змістом твору. Визначаючи ціннісні орієнтири, закладені у музичному творі, здобувачі не вміють обрати доцільну форму спілкування. Під час виконавської чи вербальної інтерпретації народної пісні, у здобувачів цього рівня обмежені уміння щодо створення емоційно-насиченого художнього образу твору, вони не здатні «увійти в образ» персонажу твору, тим самим емоційно захопити слухачів, розкрити їм характерні ознаки світогляду народу. Здобувачі намагаються використовувати синтез мистецтв для створення цілісного художнього змісту твору, однак багатьом не вистачає знань, які можна було б інтегрувати.

Володіння методико-педагогічним інструментарієм характеризується хаотичним вибором методів та прийомів, без усвідомлення їх відповідності до намічених завдань. Здобувачі середнього рівня підготовленості потребують допомоги викладача у процесі проектування уроку. Матеріал до уроку підбирають не завжди у відповідності до наміченої мети та завдань. Спостерігається розгубленість при обґрунтуванні ідей до уроку. Здобувачі проявляють творчу ініціативу в процесі розробки конспекту уроку, однак допускають суттєві помилки. При організації творчої взаємодії з учнями, здобувачі цього рівня допускають неточне формулювання запитань, не завжди спроможні зосередити їх увагу на

виконанні завдання, часто не звертають увагу на створення позитивного емоційного фону уроку як головної умови творчо-пізнавального процесу.

Високий рівень (*продуктивний*) підготовленості майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, виражається у достатній обізнаності щодо змісту понять «Національна культура» і «Національна культура особистості» в усвідомленому розумінні їх сутності як синтезу цінностей етнічно самобутнього із загальнолюдськими. Здобувачі демонструють знання щодо етапів розвитку національної культури та можуть виокремити основні причини її розквіту або занепаду. Добре орієнтуються в інформації, що стосується досягнень діячів культури та мистецтва, науковців, педагогів, літераторів та філософів, які збагатили національну культуру. На виконкому рівні підготовленості здобувачі виявляють стійке прагнення до оволодіння фаховими компетентностями і проявляють усвідомлене розуміння щодо взаємозв'язку між рівнем власного професіоналізму й здатністю у майбутньому впливати на збереження та розвиток національної культури. Ці здобувачі виявляють стійке особисте ставлення до народно-пісенної творчості як до джерела ціннісних життєвих орієнтацій та світоглядних позицій народу, як до дієвого засобу формування особистості.

Здобувачі цього рівня підготовленості показують досить широкий кругозір, можуть вільно співставити та порівняти інформацію, провести асоціативні зв'язки між змістом народної пісні та історичними подіями, які оспівуються, між художньою символікою та особливостями світогляду народу. При доборі творів народно-пісенної творчості для проведення різних видів музичної діяльності зі школярами, здобувачі виявляють вільну орієнтацію у матеріалі, враховують рівень співацьких навичок учнів, особливості музичного сприймання, емоційний вплив твору та складність мелодії, психологічних вікових особливостей учнів. При виборі музичних творів їм притаманна здатність враховувати наявні знання учнів, отримані попередньо на гуманітарних предметах та їх життєвий досвід. Здобувачі на високому рівні підготовленості добре орієнтуються у жанровій та тематичній різноманітності народно-пісенної творчості, її стильових особливостях. Здобувачі

можуть дати детальну характеристику пісень, виявляючи історичні періоди походження, пояснюючи обряди, під час яких вони виконувались, співвідносячи з релігійними та язичницькими впливами, які відображені у змісті твору. Розкриваючи художньо-образний зміст народних пісень, здобувачі виявляють асоціативне та образне мислення при поясненні символічності та метафоричності поетичної мови твору, здатні оцінити емоційно-інтонаційний зміст твору, художній рух мелодії та її вплив на уяву та естетичні переживання слухачів.

У процесі здійснення художньо-педагогічного аналізу народних пісень, здобувачі цього рівня добре орієнтуються як в музичній природі звукових образів, таких, як ритм, динаміка, темп, колорит, так і в музичних засобах, які передають емоційну насиченість твору. Здатні доступно, з використанням порівнянь та асоціацій, розкрити ціннісні та світоглядні орієнтири, закладені у змісті музичного твору. Спільне розмірковування над змістом та художнім образом пісні проводять цікаво, із задалегідь продуманими питаннями, позитивно впливаючи на набуття слухачами емоційно-естетичного досвіду сприймання народно-пісенної творчості. При здійсненні вокальної інтерпретації твору, здобувачі виявляють творчість та музикальність, здатність засобами музичної виразності впливати на емоційний відгук слухачів. Здобувачі здатні захопити слухачів своїм виконанням, розкрити перед їх уявою образи героїв чи подій, активізуючи уяву та ефективно впливаючи на усвідомлення ними національних цінностей. У процесі створення художнього образу народної пісні, спостерігається здатність здобувачів до інтеграції наявних знань із різних видів мистецтва, вони вдало знаходять близькі до теми народної пісні, твори літератури, образотворчого мистецтва, фольклору та приклади з історії. Їх здатність інтегрувати матеріал із різних галузей мистецтва та творчо його опрацьовувати, дозволяє впливати на емоційну налаштованість учнів, сприяє пробудженню у них відчуття любові та поваги до народно-пісенної творчості.

Майбутні учителі музичного мистецтва високого рівня підготовленості до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, майстерно володіють методичним інструментарієм, здатні доцільно добирати ефективні методи для роботи зі школярами. Вдало трансформують та

перетворюють раніше засвоєні знання з національної культури під час ознайомлення учнів з народно-пісенною творчістю. Вони добре володіють як традиційними, так й інноваційними методами музичної освіти школярів. Здобувачі якісно здійснюють проєктування уроків, враховують всі його елементи, співвідносять мету та завдання із запланованими результатами, пропонують оригінальні (нестандартні) ідеї щодо вибору методів та форм музичного навчання школярів, чітко прописують усі етапи уроку. Проєктуючи урок, здобувачі цілеспрямовано орієнтують його зміст на формування естетичного, ціннісного та особистісного ставлення учнів до національної культури засобами народно-пісенної творчості. У процесі практичної діяльності, в якості учителів музичного мистецтва, здобувачі високого рівня підготовленості уміють створити позитивну психологічну атмосферу, вдало організовують музично-творчу діяльність школярів, здатні до застосування проєктних та інтерактивних методів роботи зі школярами, уміло проводять дискусії та фасилітовані бесіди.

У констатувальному експерименті брали участь здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, денної форми навчання, за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Констатувальний та формувальний етапи експерименту проводилися на факультеті музичної та хореографічної освіти ПНПУ імені К. Д. Ушинського.

Констатувальний експеримент проводився у звичних умовах освітнього процесу відповідно до вимог освітньо-професійної програми щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Спочатку було здійснено вибір контрольної групи (КГ), яка складалась із здобувачів третього року навчання, які поступили до університету в 2015 році. Такий вибір зумовлено тим, що на третьому році навчання (5-6 семестр) здобувачі вже набули низку загальних та спеціальних (фахових) компетентностей. На цьому етапі навчання вони вже ознайомлювалися з матеріалом, пов'язаним з історією культури, зі світовою художньою культурою, з курсом методики музичного навчання і виховання у закладах загальної середньої освіти, проходили навчальну (ознайомлювальну) практику та оволоділи певними навичками самостійного опрацювання інформації, зокрема, художньо-

педагогічного напрямку, можуть здійснювати певну вербальну та виконавську інтерпретацію музичного твору, здатні встановлювати емоційний контакт зі слухачами. Цей період навчання найкраще підходить для виявлення наявного рівня підготовленості здобувачів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості на початку третього року навчання і порівняти отримані дані з рівнем підготовленості тих же здобувачів, тільки вже наприкінці четвертого року навчання. Отже, контрольна група (КГ) здобувачів брала участь в констатувальному експерименті у вересні-жовтні 2017 року. Відповідно, експериментальна група (ЕГ) здобувачів проходила констатувальну діагностику у 2018 році, коли перейшла з другого на третій курс. Усього в констатувальному експерименті брало участь 60 здобувачів. Для зручності підрахунків кількість учасників у контрольній та експериментальній групах була однакова (30 осіб в кожній). Після отримання даних ЕГ, було здійснено порівняння результатів обох груп.

Розглянемо хід констатувальної діагностики та проаналізуємо дані, отримані по кожному із вищевказаних критеріїв та показників, на прикладі експериментальної групи (ЕГ).

Виявляючи рівень підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості *за мотиваційно-рефлексивним критерієм*, було застосовано методи педагогічного спостереження, вхідної самодіагностики, тест, бесіда, мозкового штурму, а також метод асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвими цінностями та метод модифікації та оцінного судження.

Для діагностики ступеня обізнаності здобувачів про зміст, форми, етапи, розвитку та досягнення національної культури, було запропоновано заповнити вхідне опитування, в якому потрібно було визначити власний рівень знань. Здобувачі повинні були оцінити від 1 – (маю труднощі в оцінці особистих знань) до 6 (добре знаю) рівень своєї обізнаності у питаннях, пов'язаних з національною культурою. Оскільки самооцінка здобувачами власного рівня знань може бути виключно суб'єктивною і не відповідати дійсності, додатково було запропоновано

виконати тест (з відкритими питаннями), в якому потрібно було надати відповіді на питання такого ж змісту, про який запитувалося у вхідному опитувальнику. Після отримання результатів вхідної діагностики і тесту, незалежними спостерігачами було проведено порівняння отриманих даних. Вхідне опитування наведено у Додатку Г. У цьому випадку була можливість перевірити і наявний рівень знань здобувачів, і те, чи адекватно вони оцінюють свій рівень обізнаності у змісті, проявах та етапах розвитку національної культури. Після порівняльного аналізу із здобувачами було проведено фасилітовану бесіду, в якій викладач, за допомогою допоміжних питань, виявляв і ступінь обізнаності здобувачів про національну культуру, і ступінь самоусвідомлення ними рівня власної ерудованості, кругозору щодо особливостей національної культури, її етапів розвитку, представників культури, досягнення яких її збагатили. Для проведення бесіди було підготовлено картки, на яких були запитання, пов'язані з різними сферами національної культури, такі як: яких видатних українських педагогів ви можете назвати? Які народні інструменти ви знаєте? Про яких героїв розповідається у народних казках? Які народні свята ви знаєте? Які композитори внесли свій творчий доробок у скарбницю національного музичного мистецтва? Що ви можете розповісти про кобзарів? Для здобувачів з КНР було запропоновано питання, які стосувалися національної культури Китаю. Якщо здобувач не міг відповісти на запитання, то викладач допомагав йому. Окрім того, інші здобувачі мали доповнювати відповіді тих, хто не зміг надати відповідь на питання своєї картки. Всі надані відповіді фіксувались спостерігачами для подальшої обробки та визначення рівнів. Варто відмітити, що 40 % здобувачів після того, як написали тест та взяли участь у бесіді, змінили свою думку щодо рівня власних знань про національну культуру, погоджуючись із тим, що їх наявний рівень нижче, ніж вони вказали у вхідному опитувальнику. Для того, щоб виявити рівень знань здобувачів стосовно сутнісного змісту понять «національна культура» і «національна культура особистості», за допомогою методів «кущ асоціацій» та «мозковий штурм», було запропоновано завдання, по завершенні якого потрібно було презентувати

вироблені асоціації і на їх основі зробити дефініцію досліджуваних понять. Виконане здобувачами завдання та аналіз результатів представлено у Додатку Г.

Для виявлення прагнення здобувачів до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури, було запропоноване завдання: 1) описати свою майбутню професійну музично-педагогічну діяльність з точки зору її мистецько-культурного, просвітницького та педагогічного потенціалу; 2) вказати напрями роботи учителя музичного мистецтва як провідника національної музичної культури, національних та загальнокультурних цінностей; 3) зазначити, якими фаховими компетентностями має володіти учитель музичного мистецтва, щоб залучати школярів до національної духовної спадщини рідного народу. Це завдання не тільки виявляло рівень вищевказаного показника підготовленості, але й сприяло усвідомленню здобувачами взаємозв'язку між рівнем компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва і можливостями його впливу на формування національної культури учнів. Тексти оцінювалися з точки зору усвідомлення здобувачем того, яке значення має його майбутня професія для формування світоглядних позицій та системи національних переконань підростаючого покоління. Спостерігачами враховувались: аргументованість суджень та міркувань, розгорнутості пропозицій щодо кількості розкритих напрямів роботи учителя музичного мистецтва, обізнаність у переліку фахових компетентностей та обґрунтованого пояснення щодо важливості цієї компетентності вчителя у формуванні ціннісного ставлення школярів до національної культури.

Оскільки прагнення до певної діяльності безпосередньо пов'язане з рівнем інтересу та зацікавленості до різних видів народної творчості, додатково було запропоновано інтерактивне завдання «Покер критеріїв» (модифікація). За допомогою цього завдання було виявлено, наскільки здобувачі цікавляться культурою свого народу. Спосіб проведення завдання: кожен здобувач мав написати мінімум десять тем, якими він цікавиться, і які пов'язані з його майбутньою професією учителя музичного мистецтва. Потім викладач об'єднує

здобувачів у групи по п'ять осіб і роздає кожній групі «поле», на якому визначено три прямокутники різної величини, які містяться один в одному (Додаток Г).

Перед початком роботи групи, викладач розподіляє по одному конверту на групу. В конвертах містяться картки з написаними особистими інтересами самих здобувачів і картки, які заздалегідь підготував викладач, на яких прописані інтереси, пов'язані з різними галузями національної культури. Таким чином, у кожної групи є великий вибір карток. Завдання полягає в тому, щоб здобувачі здійснили вибір найважливіших для професійної діяльності учителя музичного мистецтва тем, які вони покладуть у центр поля, на якому може бути лише чотири картки; потім вибрати менш важливі, але також цікаві теми і покласти їх на першому полі, їх має бути п'ять, а потім вибрати теми, які, на їх погляд, не дуже цікаві, але для професійної діяльності учителя важливі. Решта карток залишаться поза межами поля. Після зробленого першого етапу завдання, кожна група пояснює свій вибір, обґрунтовуючи його. Таке завдання дає можливість зібрати інформацію у здобувачів стосовно їх інтересів, спонукати їх замислитися щодо того, як їхні захоплення можуть вплинути на майбутню професійну діяльність, а головне – опрацювати дані щодо їх вибору, пов'язаного з інтересом до народних традицій, фольклором, творчістю українських (китайських) композиторів, захопленістю декоративно-ужитковим мистецтвом, дослідженням історії за змістом народних пісень, зацікавленістю творчістю сучасних художників, композиторів, режисерів, вокальних та інструментальних колективів тощо.

Для визначення *міри особистісно-ціннісного ставлення здобувачів до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури особистості*, було використано метод асоціативних зав'язків між художнім змістом народної пісні та життєвими цінностями. Здобувачам було запропоновано прослухати народні пісні й визначити, який виховний, ціннісний, соціальний чи суспільно-історичний досвід народу відображено у цих творах. Для українських студентів було запропоновано народні пісні: «Ой, біда, біда чайці небозі», «Ой, Морозе Морозенку, ти славний козаче», «Ой, у полі могила з вітром говорила», «Чи я в лузі не калина була?». Для здобувачів з КНР було запропоновано такі народні

пісні: «牧羊人的怨歌» (жалі пастухів), «宾图国王之歌» (пісня короля Банту), «反抗屯垦军之歌» (пісні повстанців проти армії), «嘎达梅林» (Гада Мейлін).

Узагальнюючи отримані, за всіма показниками мотиваційно-рефлексивного критерію, результати спостережень, та аналізу даних, отриманих після виконання здобувачами вищеописаних завдань, можна дійти висновку, що більшість здобувачів – 66,6% досить поверхнево обізнані в питаннях, пов'язаних з сутністю національної культури її етапах розвитку, недостатньо проінформовані щодо представників культури, мистецтва та освіти, які сприяли розвитку культури народу; на низькому (*індиферентному*) рівні проявлявся показник, що виявляв прагнення здобувачів цікавитися, досліджувати та зберігати здобутки національної культури. Високий рівень по цьому показнику показало всього 3,4 % здобувачів. Вважаємо, що це пов'язано з попереднім навчанням у музичних школах та училищах. Більшість здобувачів – 60 % не змогли адекватно проаналізувати виховний, моральний та ціннісний потенціал запропонованих народних пісень. Тільки 10 % зі всієї групи справилися із завданням на високому рівні. Вони конструктивно, з вдалим вибором аргументів, пояснили цінність народної пісні та її значення для формування національної культури особистості. *Узагальнення результатів діагностики за мотиваційно-рефлексивним критерієм відповідно до показників наведено у таблиці 1 (Додаток Д).*

Виявляючи рівень підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості за *художньо-когнітивним критерієм*, було застосовано методи: фасилітована дискусія, контент аналізу та ситуації вибору, тестова діагностика.

Для виявлення *міри усвідомлення взаємозв'язку змістовного та художньо-символічного складників народно-пісенної творчості зі світоглядними уявленнями, історичними процесами та соціально-побутовими традиціями*, було запропоновано прослухати по одній народній пісні різних жанрів: календарно-обрядову, трудову та родинно-побутову. Після прослуховування трьох послідовно репрезентованих народних пісень, здобувачі повинні були визначити і описати, які

світоглядні явлення, вірування, історичні події, соціальні умови або мрії та прагнення народу, розкриваються у піснях. Українським здобувачам було запропоновано народні пісні: «Ой, вийтеся огірочки»; «Засвіт встали козаченьки»; «А я в батька росла». Здобувачам з КНР, було запропоновано народні пісні: «泼水歌» (Пісня про бризки води); «梅拉蘇將軍» (Генерал Меласу); «月亮升起来» (Сходить місяць). Оцінюючи це завдання, спостерігачі орієнтувалися на три рівні отриманих результатів: а) поверхнева характеристика художнього образу пісні, відсутність усвідомлення взаємозв'язку між змістом пісні й відповідними соціально-культурними реаліями епохи; б) добре розкриває художній зміст пісень історичного та родинно-побутового жанрів, однак не може охарактеризувати взаємозв'язок пісні календарно-обрядового жанру із віруваннями, традиціями та обрядами народу; в) знаходить символічні образи у творі та співвідносить їх з народними традиціями та віруваннями, детально розкриває художній зміст пісні й надає розширену характеристику відображених у ній проявів життя народу.

Для діагностики *здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів*, було запропоновано проблемно-пошукове завдання. Здобувачам було запропоновано нотний матеріал з народними піснями різних жанрів та тематичної групи у кількості 10 пісень на одного здобувача. Серед запропонованих пісень були й ті, які представлені у підручниках до уроків музичного мистецтва за 1–7 класи. Завдання полягало в тому, щоб здобувачі вибрали серед усіх пісень ті, котрі доцільніше розучувати з учнями певного класу. У кожного здобувача був визначений свій клас (1, 2, ...7). Під час вибору творів, потрібно було орієнтуватися на інтелектуальний рівень учнів, вікові особливості дитячого голосу, відповідність змісту творів до життєвого досвіду учнів, художньо-естетичну цінність творів, їх педагогічний та виховний потенціал, здатність впливати на емоційно-почуттєву сферу учнів. Після здійсненого вибору творів, здобувач мав обґрунтувати своє рішення.

Ступінь обізнаності здобувачів у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та осмислення художньо-естетичного змісту, визначався за допомогою музичного тесту та методу «мозковий штурм». Кожному здобувачу роздавали таблицю з вказаними жанрами народно-пісенної творчості, потім пропонували прослухати народні пісні й розподілити їх у таблицю відповідно до їх жанру. Репертуар наведено у Додатку Г.

Додатково здобувачам було запропоновано здійснити аналіз *художньо-естетичного* змісту народної пісні. Це завдання допоможе виявити глибину осмислення народних пісень, враховуючи, що «кожне покоління пропонує своє осмислення музичних творів у зв'язку зі змінами в суспільстві й досягненнями у виконавській сфері» (В. Ковалевська). Важливою умовою для проведення цього завдання є використання записів а капельного виконання народної пісні в академічній манері. Бажано, щоб це були записи у виконанні здобувачів з інших курсів або однокурсників. Після прослуховування, здобувачі мають виокремити специфічні виражальні засоби за допомогою яких створюється художньо-естетичний зміст твору. Вони повинні розкрити мелодико-інтонаційні, темпо-ритмічні, динамічні, гармонійні особливості твору, його структуру, лад, художній рух мелодії та засоби впливу на емоційну сферу слухачів.

Отримані дані, за другим, художньо-когнітивним критерієм, показали, що більшість здобувачів – 56 % мають обмежений обсяг знань і не здатні були пояснити відображені у піснях різноманітні прояви життя народу. Деякі кращі результати показали здобувачі, здійснюючи диференціацію народних пісень як навчального матеріалу для школярів. Високий та середній рівні показали 43,3 %. Результати за третім показником показали, що велика кількість здобувачів виконали завдання на низькому рівні – 76,6 %, а всього 23,4 % виконали його на середньому та високому рівні. *Узагальнення результатів діагностики за художньо-когнітивним критерієм відповідно до показників наведено у таблиці 2 (Додаток Д).*

Для виявлення рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-

пісенної творчості за емоційно-образним критерієм, було застосовано: модифікований аналітико-синтетичний метод за С. Френе, що полягає у сприйнятті тексту як пошуку смислу; метод «сторітелінг» (адаптований до музично-педагогічної діяльності) та модифікований метод, за О. Декролі, «методичний трикутник».

Для виявлення здатності здобувача до розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості, було запропоновано: 1) прослухати народну пісню, уважно прочитати її зміст; 2) написати своїми словами оповідання, присвячене пошуку закладених у пісні смислів; 3) за допомогою таблиці «життєві ціннісні орієнтири» визначити, які ціннісні та світоглядні орієнтири відображено у пісні; 4) презентувати твір однокурсникам, розкриваючи його ціннісний зміст.

Варто відмітити, що у процесі виконання завдання більшості здобувачам було досить складно написати довільне оповідання, багатьом не вистачало словникового запасу, дехто не міг побудувати сюжетну лінію твору, мало хто розкрив характер та емоційний зміст твору. Виконуючи четвертий пункт завдання, здобувачі добре орієнтувались у засобах музичної виразності за допомогою яких розкривали художній зміст твору, однак відчували складність при висвітленні емоційно-образних елементів твору як засобу формування ціннісних орієнтацій та національної культури школярів.

Для виявлення здатності здобувачів до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та ступеню оригінальності вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення, було запропоновано відповідно до мети уроку музичного мистецтва та його виховних завдань, продумати і провести слухання народної пісні з власним показом. Здобувач повинен був створити історію, у зміст якої вплітається показ пісні, як емоційно-образний кульмінаційний елемент розповіді. Основні вимоги до завдання: 1) мету розповіді має бути спрямовано на розкриття ціннісного змісту пісні; 2) розповідь повинна містити певну інформацію (історичну, побутову, світоглядну, соціальну), яка доповнює зміст пісні та здійснюватися в художно-

образній, а не інформаційній формі; 3) виконавська інтерпретація пісні повинна викликати у слухачів емоційний відгук (емпатію, радість і смуток, гордість), впливати на уяву, асоціативне та художньо-образне мислення задля емоційно-свідомого осягнення твору.

Рівень здатності здобувачів до інтеграції різних видів мистецтва в процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні, виявлявся за допомогою трьох елементів методичного трикутника: спостереження, асоціація, вираження (за О. Декролі). Завдання для здобувачів складалося з трьох етапів. Спочатку вони вибирали й вивчали музичний твір (народну пісню певного жанру); потім, за допомогою техніки «кущ асоціацій», виявляли спільні елементи між художнім змістом пісні й спорідненими аспектами, які проявляються в різних напрямках життєтворчості людини; останнім етапом було обґрунтувати свій вибір інтеграційних зав'язків для цілісного розкриття художньо-образного змісту пісні.

Узагальнення результатів діагностики за емоційно-образним критерієм відповідно до показників наведено у таблиці 3 (Додаток Д).

Діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості за *творчо-діяльнісним критерієм*, відбувалась за допомогою методу створення проблемної ситуації, методу для побудови мети «SMART» (SMART) та методу моделювання навчально-педагогічних ситуацій.

Виявлення *здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості*, здійснювалося за допомогою завдання «Дерево прийняття рішень» (за Роджером Ла Русом, Річардом Релі). Зміст завдання полягав у тому, щоб здобувачі плануючи певний вид музично-педагогічної діяльності з учнями (слухання музичного твору, розучування пісні, творча імпровізація, музично-дидактична гра, тощо), здійснили доцільний вибір методів, які найкраще розкриють виховний та творчий потенціал народно-пісенної творчості, що позитивно впливатиме на формування національних ціннісних орієнтирів школярів.

Наступне завдання було спрямовано на виявлення *здатності здобувачів до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури*. Розкриємо зміст завдання. Здобувачам була дана тема уроку, музичний матеріал та орієнтовний результат, спираючись на які, він повинен спроектувати і розписати мету та завдання уроку, усі його етапи, обґрунтувати вибір форм роботи, методів та завдань. Виконуючи завдання, здобувачі спирались на систему визначення мети «SMART», відповідно до якої: 1) конкретизувати мету у відповідності із запланованим результатом; 2) визначити показники досягнення мети; 3) зазначити, які методи будуть ефективними для досягнення намічених результатів уроку; 4) обґрунтувати актуальність сформульованої мети; 5) чітко розподілити часові рамки кожного етапу уроку.

Третє завдання, для визначення рівня підготовленості здобувачів за творчо-діяльнісним критерієм, було спрямовано на виявлення здатності організувати творчу взаємодію учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою. Здобувачі, згідно з наданою викладачем темою уроку, повинні були підібрати інформацію до музичного матеріалу і самостійно підібрати інтерактивний методи для організації активного способу навчання однокурсників. Спостерігачі виставляли бали здобувачам, орієнтуючись на такі показники: 1) узгодженість між підбраною інформацією та музичним твором, спрямованість її на розкриття ціннісного та художньо-образного змісту твору; 2) здатність організувати пізнавальну та музично-творчу діяльність однокурсників на засадах спільної взаємодії; 3) якість виконання здобувачем завдання визначається за якістю розв'язання однокурсниками поставлених завдань.

Узагальнюючи дані, отримані за всіма показниками творчо-діялісного критерію, зазначимо, що більшість здобувачів – 60 %, не здатні підібрати доцільні методи для реалізації педагогічного завдання. Середній та високий рівень показало 40 % здобувачів, які змогли підібрати ефективні методи залучення однокурсників до народно-пісенної творчості. Кращі результати показала ЕГ, створюючи проект уроку. Найбільше здобувачів – 40 %, показали середній рівень. Це пов'язано з тим, що на другому році навчання, здобувачі проходили навчальну (ознайомлювальну)

практику. Однак у них виникала складність спроектувати урок у напрямку залучення школярів до кращих зразків національної культури та народної творчості. Варто відмітити, що китайські здобувачі краще справилися з цим завданням. Результати, що виявляли рівень підготовленості здобувачів за третім показником, показали, що більшість з них – 66,6 % погано орієнтуються в інтерактивних методах, не вміють організувати творчо-продуктивну діяльність, виявляють слабкі комунікативні якості. *Результати діагностики за творчо-діяльнісним критерієм відповідно до показників представлено у таблиці 4 (Додаток Д).*

Для обчислення рівня підготовленості кожного здобувача до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, було обраховано сукупний коефіцієнт підготовленості за всіма критеріями за формулою:

$$Kf_{\text{підг.}} = \frac{Kf_1 + Kf_2 + Kf_3 + Kf_4}{4}$$

Де $Kf_{\text{підг.}}$ – сукупний коефіцієнт підготовленості за усіма критеріями;

$Kf_1 + Kf_2 + Kf_3 + Kf_4$ – коефіцієнти підготовленості за 1, 2, 3, 4 критеріями;

4 – це кількість критеріїв.

Загальний коефіцієнт високого, середнього та низького рівнів підготовленості здобувачів ЕГ до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості наведено у таблиці 3.2

Таблиця 3.2.

Загальний коефіцієнт підготовленості здобувачів ЕГ до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

№	критерії	Рівні					
		Низький (індиферентний)		Середній (наслідувальний)		Високий (продуктивний)	
		здобув.	%	здобув.	%	здобув.	%
1.	Мотиваційно-рефлексивний	20	66,6	8	26,6	2	6,7
2.	Художньо-когнітивний	19	63,3	8	26,6	3	10
3.	Емоційно-образний	20	66,6	8	26,6	2	6,7
4.	Творчо-діяльнісний	18	60	10	33,3	2	6,7
	Загальний коефіцієнт підготовленості ($Kf_{\text{підг.}}$)	64,1 %		28,3 %		7,6 %	

Аналіз результатів ЕГ свідчить, що найкращий рівень підготовленості здобувачів ЕГ був за показниками художньо-когнітивного критерію. Високі та середній рівень отримало 36,6 % (11 осіб); натомість низький результат був за двома критеріями (мотиваційно-рефлексивним та емоційно-образним) – по 20 осіб.

В цілому, можна констатувати, що більшість здобувачів ЕГ показало низький рівень підготовленості 64,1 %, який перевищує сукупні показники середнього і високого рівнів – 35,9 %. Рівень підготовленості здобувачів ЕГ (у відсотках) представлено на рисунку 3.1.

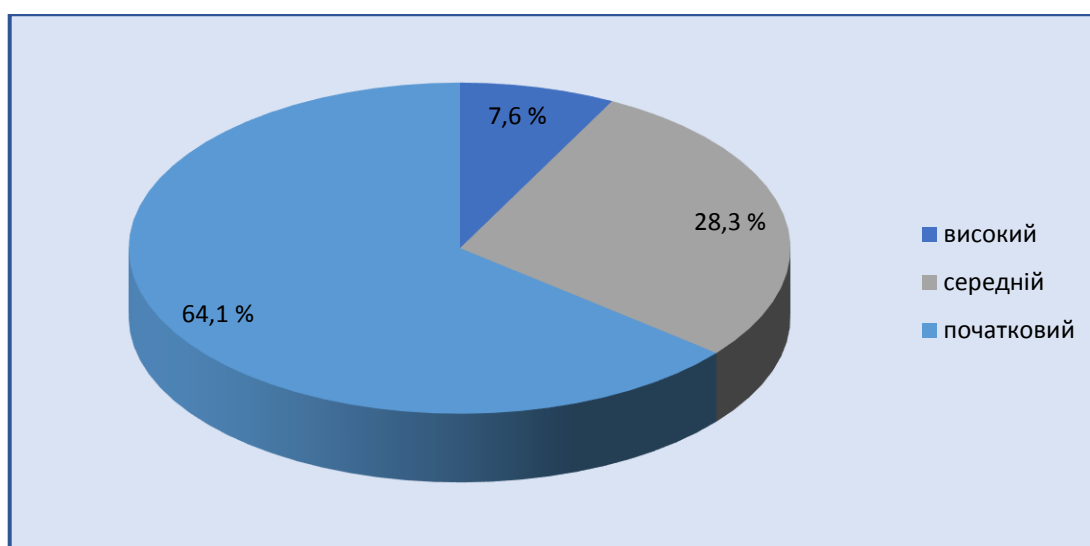

Рисунок 3.1. Рівні підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

У процесі проведення констатувального експерименту було з'ясовано наявний рівень підготовленості здобувачів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп. За основу ми брали припущення, що студенти обох груп мають однаковий рівень теоретичної та практичної підготовки, тому результати діагностики будуть відносно однорідними. Отже, в експериментальній групі на високому рівні було 7,6 %, а в контрольній групі 13,3 %; середній рівень ЕГ був вищий за КГ на 8,3 %; низький рівень КГ, у порівнянні з ЕГ, був майже однаковий

і різнився всього на 2,6 %. Порівняльні результати діагностики експериментальної та контрольної груп за усіма зрізами наводимо на рисунку 3.2.

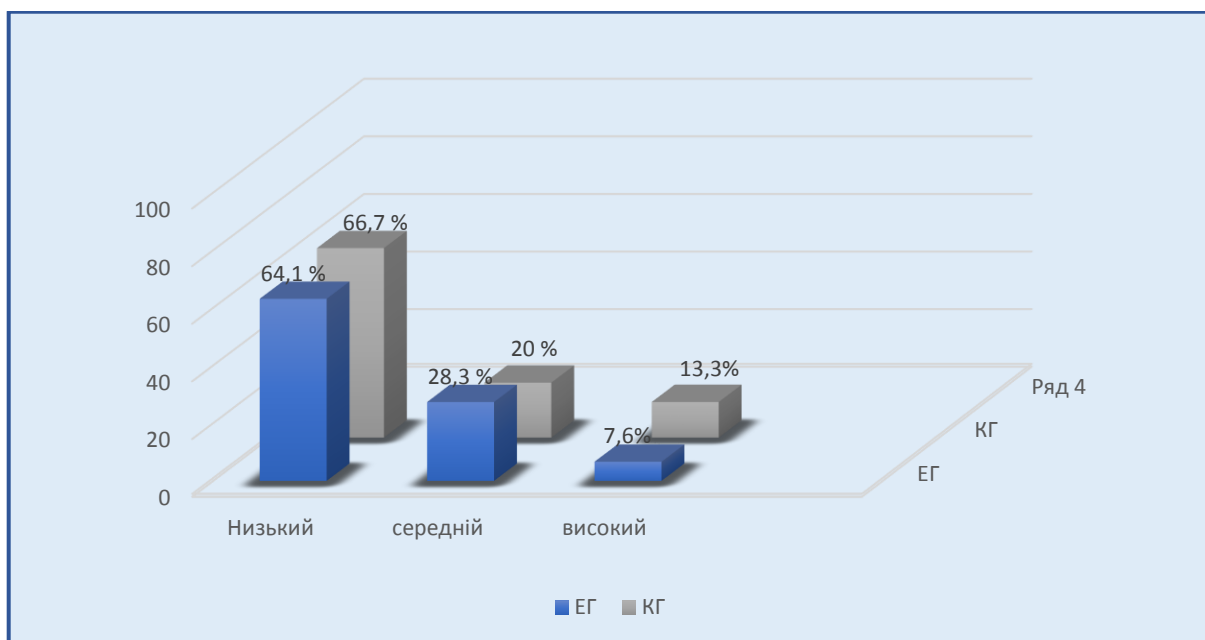

Рисунок 3.2. Порівняльні результати діагностики експериментальної та контрольної груп за усіма зрізами наводимо на діаграмі.

3.2 Формувальний експеримент процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості

Формувальний етап експериментального дослідження проходив в умовах освітнього процесу факультету музичної та хореографічної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Навчальним ресурсом, для запровадження розробленої методики підготовки майбутніх учителів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, було обрано дисципліну «Методика музичного виховання» і виробничу (педагогічну) практику як в початковій, так і в основній школі. Для проведення формувального етапу

експерименту було обрано групу здобувачів, які навчаються за освітньо-професійною програмою: Середня освіта (Музичне мистецтво) за спеціальністю 014; Музичне мистецтво, за спеціальністю 025. Опрацьована методика запроваджувалась протягом двох років з 2018 по 2020 н. р. Вибір такого пролонгованого терміну, пов'язано з тим, що здобувачі на третьому році навчання проходять практику у школі з молодшими класами, а на четвертому році навчання – з учнями основної школи. Згідно з метою дослідження, протягом формувального етапу експерименту, здобувачі повинні були набути досвід формування національної культури школярів різного віку. Це пов'язано з тим, що кожна вікова категорія учнів має свої особливості розвитку як психічного, так і музичного, зокрема, особливості розвитку співацького голосу. Майбутній учитель музичного мистецтва повинен враховувати означені особливості у процесі залучення школярів до народно-пісенної творчості та духовних скарбів національної культури. Нагадаємо, що експериментальна група (ЕГ) налічувала 30 осіб, частина з яких – здобувачі КНР.

Основними складниками авторської методики є наукові підходи, педагогічні принципи та умови, що висвітлювалися у другому розділі. Експериментальна методика поділяється на три етапи: *мотиваційно-регулятивний, художньо-змістовий та інноваційно-діяльнісний*. Варто відмітити, що відповідно до мети та завдань кожного з етапів методики, на кожному з них більша увага приділялася впровадженню тієї педагогічної умови, яка забезпечувала позитивний результат. Однак, з огляду на цілісність процесу підготовки, відзначимо недоцільність чіткого поділу педагогічних умов за етапами, оскільки вони діють інтегровано і упроваджуються на усіх етапах підготовки. Тобто, на кожному етапі опрацьованої методики впроваджується провідна умова, а решта виступали допоміжними.

Оскільки визначена у попередніх розділах компонентна структура підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, складається з чотирьох компонентів, а методика підготовки розподілена на три етапи, вважаємо за доцільне пояснити вибрану стратегію.

На першому, мотиваційно-регулятивному, етапі основна увага приділялася активізації першого, мотиваційно-ідентифікаційного компонента підготовленості та його елементів. Провідною *педагогічною умовою обрано*: створення сприятливого психологічного клімату для усвідомлення власної причетності до здобутків національної культури. Особлива увага на цьому етапі приділялася добору відповідного музичного матеріалу, який спонукає здобувачів до усвідомлення власної національної ідентичності.

Мета першого етапу: стимулювати мотиваційно-усвідомлене прагнення здобувачів пізнавати національну культуру, внутрішню потребу вивчати та виконувати твори народного музичного мистецтва, зокрема, народної пісні, та прагнення транслювати (передавати) свій позитивний досвід у різних формах педагогічної діяльності з учнями.

Другий, художньо-змістовий, етап об'єднував у собі дві позиції підготовки. Спочатку музично-педагогічна діяльність зі здобувачами була зорієнтована на активізацію елементів *художньо-операційного* компоненту і супроводжувалася другою педагогічною умовою: активізація пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зав'язків між різними видами народної творчості в процесі формування національної культури школярів. Наступну позицію спрямовано на активізацію елементів підготовки *емоційно-ціннісного компоненту* з провідною третьою педагогічною умовою: спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів. На цьому етапі народно-пісенна творчість розглядається як невичерпне джерело становлення та розвитку національної культури, як матеріал, здатний активізувати художню уяву, образне мислення здобувачів сприяючи їх культурному саморозвитку.

Мета другого етапу: систематизувати знання про національну культуру, народно-пісенну творчість та сформувати здатність ретранслювати художньо-образний та ціннісний зміст твору засобами вербально-виконавської інтерпретації.

На інноваційно-діяльнісному етапі увагу було зосереджено на активізації елементів *творчо-методичного компоненту* підготовленості. Провідною,

протягом цього етапу, була *четверта педагогічна умова*: цілеспрямоване застосування інноваційних форм і методів музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя для залучення школярів до народно-пісенної творчості. Особлива увага на цьому етапі приділялась методичній підготовці здобувачів, їх здатності до перспективного планування національно-спрямованої педагогічної діяльності з учнями; обізнаності та уміннях застосовувати інноваційні форми та методи; розважливо добирати ефективний методичний інструментарій задля залучення школярів до народно-пісенної творчості, використовувати набуті під час навчання знання, уміння та навички у безпосередньому спілкуванні зі школярами.

Мета третього етапу: спонукати здобувачів до прояву творчих ідей у проектуванні та проведенні уроків музичного мистецтва, використанні ефективних методів музично-педагогічної діяльності, спрямованих на формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Перший та другий етап експерименту впроваджувався протягом 5–6 семестру 2018 року. Третій етап здійснювався упродовж 7–8 семестру 2019–2020 н. р. під час проходження здобувачами виробничої (педагогічної) практики в закладах загальної середньої освіти. Всі набуті на попередніх етапах навчання знання, уміння та ціннісні установки стають благодатним підґрунтям для впровадження їх під час проведення уроків музичного мистецтва у школі.

На кожному етапі експериментальної методики, в залежності від мети та поставлених завдань, переважали певні організаційні форми та засоби залучення здобувачів до освітньої діяльності. Оскільки на мотиваційно-регулятивному етапі потрібно було зацікавити здобувачів кращими надбаннями національної культури, мотивувати їх до ознайомлення з народно-пісенною творчістю, спонукати до прояву усвідомлення сприйнятого матеріалу (рефлексії), то на цьому етапі *переважали наступні форми навчання*: круглий стіл, лекція проблемного типу, лекція-дискусія, семінари, інтерв'ю, фасилітована бесіда, опитування, фронтальна групова та парна робота, колоквіум.

Відповідно до мети художньо-змістового етапу та спрямованості освітньої діяльності у напрямку ознайомлення здобувачів з жанрами народних пісень, з

пісенним репертуаром, який вивчають школярі, пошуком інтеграційних зв'язків, осмислення емоційно-ціннісного змісту пісні та художньо-творчої її інтерпретації, то *доцільними будуть такі форми навчання*: майстер-клас, художньо-творчий проєкт, обрядова театралізація, змішане навчання, концерт-лекція, урок-образ. Для інноваційно-діяльнісного етапу, який забезпечує освоєння здобувачами різноманітних педагогічних методів, технік та завдань для подальшої роботи в якості учителя музичного мистецтва, вважаємо за *доцільне використовувати такі форми навчальної діяльності*, як: практикум, культурно-просвітницький проєкт, змішане навчання, самостійна робота, семінар-тренінг, інтегративні форми, тематичні виступи, позааудиторні заходи. Співвіднесення етапів методики з відповідними формами музично-педагогічної діяльності, наведено на рисунку 3.3.

ЕТАПИ МЕТОДИКИ	ФОРМИ МУЗЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МОТИВАЦІЙНО-РЕГУЛЯТИВНИЙ	круглий стіл, лекція проблемного типу, лекція-дискусія, семінари, інтерв'ю, фасилітована бесіда, опитування, фронтальна групова та парна робота, колоквиум.
ХУДОЖНЬО-ЗМІСТОВИЙ	майстер-клас, художньо-творчий проєкт, обрядова театралізація, змішане навчання, концерт-лекція, урок-образ, семінар-тренінг.
ІННОВАЦІЙНО-ДІЯЛІСНИЙ	практикум, культурно-просвітницький проєкт, змішане навчання, самостійна робота, , інтегративні форми, тематичні виступи, позааудиторні заходи.

Рис. 3.3. Співвіднесення етапів методики з відповідними формами музично-педагогічної діяльності.

Опрацьовуючи завдання до кожного з етапів методики та добираючи ефективні методи для підготовки майбутніх учителів до формування національної культури школярів, засобами народно-пісенної творчості, ми спирались на визначений Національною рамкою кваліфікацій набір дескрипторів, а саме: *знання та розуміння опрацьованого матеріалу; застосування набутих знань* (виконавські та музично-педагогічні вміння); *формування суджень* (висловлювання власної думки щодо матеріалу, який вивчається, пропонування творчих ідей до розробки

уроку чи проекту, особистої інтерпретації художньої твору); *комунікація* (здатність взаємодіяти, організовувати діяльність як однокурсників так і школярів); *уміння навчатися* (самостійно опрацьовувати інформацію, модифікувати її, порівнювати, критично осмислювати, аналізувати, диференціювати).

Приступаючи до опису завдань до першого (мотиваційно-регулятивного) етапу, відмітимо, що вони співвідносяться з визначеними у розділі 1.3 елементами першого компонента підготовленості здобувачів до досліджуваної діяльності, а саме: *обізнаність щодо змісту, форм, етапів розвитку та мистецьких здобутків національної культури; прагнення удосконалювати фаховий рівень для збереження та розвитку національної культури; особистісно-ціннісне ставлення до народно-пісенної творчості*. Отже, **на першому етапі було визначено наступні завдання:**

1) *знання та розуміння*: сутнісного змісту феномену «національна культура»; етапи розвитку національного мистецтва та музичної освіти у взаємозв'язку із соціальними та культурно-історичним чинниками; фольклорного матеріалу як підґрунтя становлення національної культури; місце народно-пісенної творчості в традиційно-обрядовій культурі народу; творчість видатних діячів національного музичного мистецтва; провідні здобутки національної культури та її внесок у сучасну світову культуру; основні форми духовної національної культури: народної, елітарної, масової;

2) *уміння*: виявляти ціннісно-смісловий контекст, закладений у народних піснях; добирати, порівнювати, критично оцінювати інформацію щодо етапів становлення національної культури; проводити зв'язки між змістом народних пісень та віруваннями, звичаєвою культурою, соціально-історичними процесами;

3) *комунікація*: творчо взаємодіяти з усіма учасниками навчання, проявляти повагу до думок інших здобувачів, вміти слухати;

4) *формування суджень*: здійснювати рефлексійний аналіз щодо наявних знань про національну культуру, оцінювати власну підготовленість до формування національної культури учнів;

5) *уміння навчатися*: самостійно опрацьовувати інформацію, здійснювати дослідницьку роботу та пошук способів удосконалення власної підготовки.

На мотиваційно-регулятивному етапі розробленої методики, відповідно до попередньо означених педагогічних принципів та першої умови, застосовувались методи: *емоційно-ціннісного впливу, ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні, порівняльного аналізу. Додатково було використано техніки: «мозкової атаки», «інтерв'ю», метод міні-проєкту, техніки: «бінго», «снігова куля», «що я знаю, а що хотів би взнати?», «дебати експертів».*

Для того, щоб зацікавити здобувачів досліджуваною проблематикою, мотивувати їх до подальшої плідної роботи, спонукати до активної пізнавальної діяльності у напрямку здобуття знань із національної культури, було застосовано інтерактивне опитування за допомогою ігрової техніки «бінго», адаптованої до мети та завдань етапу. Здобувачам роздали опитувальник, який налічує 18 запитань (у кожного студента однакові питання). Питання були спрямовані на виявлення загальної обізнаності здобувачів про здобутки національної культури, виявлення їх участі в культурних заходах, народних святах, обізнаності у народних традиціях, звичаях, фольклорі, ступеня залучення до національних культурних та інтелектуальних цінностей, виявленню кола інтересів здобувачів, які стосуються як народної, так і національної музичної культури. Наведемо декілька прикладів запитань: а) брали участь в інсценізації народного обряду; б) були на концерті народного хору чи ансамблю народних інструментів; в) знаєте всі елементи народного костюму; г) читали твори сучасних українських (китайських) письменників; д) ходили на оперу, написану українським композитором; е) були на виставці вітчизняних художників і. т. ін. Перелік запитань наведено у Додатку Е.

Завдання полягало в тому, щоб здобувач не сам заповнив запропоновані питання, а знайшов серед своїх однокурсників тих, хто може надати відповідь. Основна умова: на одне питання може відповісти тільки один однокурсник. Як тільки будуть зібрані усі відповіді, то здобувач, який це зробив, говорить слово «бінго», тобто він виграв. Після цього, здобувач озвучує кожне питання, називаючи

ім'я того, хто надав відповідь, і та особа повинна надати розгорнуту відповідь, а саме: заспівати повністю народну пісню, чи розповісти свої враження під час відвідування опери вітчизняного композитора, чи назвати твори, які він читав тощо. Мета гри-опитування: спонукати здобувачів до усвідомлення власних знань, життєвого досвіду, пов'язаного з долученням до царини національної культури. Через певний проміжок часу, можна запропонувати здобувачам самотійно зіставити подібне опитування, пропонуючи свої варіанти запитань.

Наступний метод, який допомагає здобувачам оцінити свій рівень обізнаності у національній культурі та пробуджує пізнавальний інтерес, – інтерактивний діалог за технікою «інтерв'ю», під час якого організовується спілкування на задану тему. У цьому завданні мета інтерв'юера – задати якомога більше запитань й отримати від опитуваній якнайбільше інформації. Оскільки це початок навчання, то в якості ведучого виступає викладач. Мета завдання – спонукати здобувачів до активного обговорення теми і усвідомлення недостатності, обмеженості власних знань. Це завдання доцільно використовувати в різних варіаціях протягом усього навчання, пропонуючи до обговорення різноманітну тематику, що стосується національної культури. Приклади тем наведено у Додатку Е. Перед тим, як розпочати навчання, можна запропонувати заповнити таблицю, в якій надати відповіді на запитання, які стосуються різних проявів національної культури, наприклад: що Ви знаєте про розвиток національної музичної культури? Що Ви не знаєте про національну музичну культуру і хотіли би дізнатися? Окрім того, для активізації інтересу до означеної проблеми, можна використати метод «снігова куля», запропонувавши здобувачам по черзі висловлювати свої побажання щодо отримання відповідних знань та умінь щодо опанування теми, починаючи зі слів: Я, Мирослава, хотіла би більше взнати про...; Я, Сергій, прагну навчитися... і т. д. Всі вищенаведені приклади завдань, спрямовані на створення позитивної атмосфери навчання та створення сприятливого психологічного клімату. Саме під час нібито «ігрових» завдань, однак чітко спланованих і контрольованих викладачем, відбувається обмін думок, виявляються побажання, прагнення та очікування учасників навчання. Варто

відмітити, що на формувальному етапі також застосовувались методи, які на констатувальному етапі слугували діагностичними. Так, наприклад, після опанування студентами матеріалу, пов'язаного з розумінням феномену «культура», «національна культура» для закріплення знань використовувався метод «Куш асоціацій» та «мозковий штурм». Здобувачі були об'єднані у групи по 5–6 осіб, кожна група повинна була виробити асоціативний ряд, що характеризував сутнісний зміст поняття «національна культура», та презентувати своє розуміння, після чого, спираючись на означені асоціації, кожна група повинна була самостійно виробити дефініцію цього поняття. Завершуючи завдання, викладач пропонував порівняти всі вироблені визначення і виділити в них головні аспекти. Додатково здобувачам пропонувалося ознайомитися з визначеннями поняття «національна культура», опублікованими в науковій літературі і порівняти їх зі своїм варіантом. Пропоновані визначення наведено у Додатку Е.

Оскільки метою означеної методики є підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, то освоєння матеріалу, пов'язаного з етапами розвитку національної культури, доцільно здійснювати через розкриття змісту народних пісень. Варто розпочинати з календарно-обрядових пісень, в яких перед здобувачами розкривається світ вірувань, традицій, звичаїв та обрядів, пов'язаних зі світоглядом народу. Доцільно ознайомлювати здобувачів з цим музичним матеріалом у комплексі весняного, літнього, осіннього та зимового циклу свят. Так, наприклад, розпочинаючи з весняного циклу, здобувачі знайомляться з такими веснянками, як: «Подоряночка», «Ой, вийтеся огірочки», «Розлилися води», «Кривий танець», «Пливе качур», «А ми просо сіяли, сіяли», «Вийди, вийди сонечко» і. т. ін.

При ознайомленні здобувачів з народно-пісенним матеріалом важливо *застосовувати метод емоційно-ціннісного впливу*. Під час ознайомлення з наведеними веснянками-хороводами, викладач, за допомогою художньо-образної розповіді, розкриває перед здобувачами світоглядні уявлення народу. Весь цикл весняних пісень-хороводів є основою ідеї пробудження природи від зимового сну,

прагненням людей допомогти природі відродитися, надати силу сонцю для розквіту всього живого на землі. Веснянки, гаївки, гагілки є основою головного свята у народному світогляді, це воскресіння весни-літа. Природа, її зміни викликали в народі божеське почитання, перемога світла над темнотою була предметом радості і втіхи. Народ тішиться перемогою світла, життя і добра над темнотою, мерзлотою і злом. У народній свідомості звернення з похвальними піснями до добрих сил природи повинно було захистити від нещастя та злих темних сил, що приносили йому лихо. Не даремно більшість весняних хороводів проходять у формі кола, що символізує сонце, та його силу. Позитивний результат застосування методу емоційно-ціннісного впливу відбувається тільки за умови синкретичного поєднання викладачам образного слова, прослуховування твору у якісному виконанні хорового колективу, розкриття смислів, цінностей, які закладені у творі та, найголовніше, залучення здобувачів до відтворення (реконструкції) запропонованих викладачем пісень-хороводів. Особливу увагу повинно приділятися обговоренню із здобувачами таких позицій: який художній образ потрібно передати при виконанні веснянок, якими засобам музичної виразності найкраще це зробити, які ціннісні орієнтації закладені у веснянці, що вони дізнались про вірування та світогляд народу давніх часів. Важливе значення має розкриття символічних образів, закладених у візерунку хороводу, який підкреслюється темпом, ритмом, мелодією і розкриває прагнення і сподівання людей. Так, наприклад, заглиблюючись у зміст пісні «А ми просо сіяли», здобувачі дізнаються, яким було первісне господарство, взаємостосунки між родами (племенами), які були в ті часи матеріальні цінності, і які зернові рослини саджали для виготовлення хліба, тощо.

Досить докладно про закладені у піснях особливості світогляду, соціальні та побутові відносини, розвиток різних трудових сфер, можна дізнатися з наукових досліджень Л. Білецького, С. Килимника, М. Миханька, М. Грушевського.

Таким чином відбувається і ознайомлення з піснями календарних циклів. Це пісні купальських свят: «Заплету віночок», «Купало, Купало», «Проти Івана Сонце і грало», «Ой, на Івана, тай на Купала», «Купала на Івана» і. т. ін. Ознайомлення з

календарно-обрядовими піснями-хороводами повинно відбуватися у невід'ємному поєднанні з поясненням символічної образності обрядів, традицій та вірувань народу. Для активізації емоційно-ціннісного впливу народно-пісенної творчості на здобувачів, особливе значення має театралізація обрядів, коли відбувається символічне «входження» у чарівний світ минувшини, в процесі роботи над інсценізацією, відбувається своєрідне «перевтілення» учасників, коли ціннісні орієнтири і світоглядні координати минулих часів проходять через особистісне усвідомлення здобувача і стають зрозумілими. Знайомлячи здобувачів з піснями осіннього циклу, розкриваємо особливості трудових процесів, що відображені у змісті пісень: «Вийшли в поле косарі», «Там, у полі, криниченька», «Та орав мужик край дороги», «Женчичок-Бренчичок», «Котився віночок» і т. ін. Серед трудових пісень, жнивварські відображають особливе ставлення народу до землеробської праці. Знову ж таки, ознайомлення здобувачів з цими піснями має відбуватися разом із характеристикою обряду і обговоренням основних ціннісних аспектів закладених у змісті, в якому відображене прагнення зібрати гарний урожай, пошана до першого снопа, возвеличення і поетизація праці хлібороба, розповідь про повсякденний побут женців, про їх тяжкий труд, висміювання нероб та лінюхів тощо. Окрім того, у трудових піснях, показана важливість взаємодопомоги, коли об'єднуються декілька родин і допомагають один одному. Таким чином, здобувачі знайомляться не тільки з жнивварськими піснями, а й пізнають особливості народного побуту, культуру трудових відносин.

Ознайомлення здобувачів із зимовим циклом пісень, традицій та обрядів, доцільно проводити за допомогою *методу порівняльного аналізу*, коли пропонується матеріал для самостійного опрацювання і дається завдання, що полягає у здійсненні аналізу-порівняння звичаїв та традицій святкування свят зимового циклу в минулому, та як вони видозмінились у сучасні часи. Особливу увагу здобувачів варто звернути на обробку композиторами колядок та щедрівок, на стилізацію у виконанні їх сучасними співаками. Важливо, щоб здобувачі у процесі підготовки своїх відповідей, знаходили зв'язок між минулим, у звичаєвій та духовній культурі народу, і сучасним розвитком вже національної культури.

Так, українські здобувачі наводили різноманітні приклади обробок колядок та щедрівок, опрацьованими композиторами: К. Стеценко «Чи дома, дома, хозяйн дому», «Дивная новина», М. Леонтовичем «Щедрик», «Ой, на річці Ордані», Г. Гаврілцем «Княжа корона», С. Людкевичем «Бог ся Рождає», «Різдвяна ніч», «Ясна зоря». Серед сучасних співаків були представлені роботи гуртів «Пікардійська терція», «ДахаБраха», «Правиця», «КораЛЛі», виконавців: ILLARIA (акустична версія колядки «Божа мати»); Тіна Кароль (з мюзиклу «Різдвяна історія») і т. ін.

Китайські здобувачі підготували матеріал про народні пісні, які виконуються у різні при року. Так, наприклад: пісня «山歌好比春江水» (Гірська пісня, як весела ріка») з провінції Гуансі, яка співається на весні. Ця пісня описує як молоді жінки та чоловіки співають в горах весною; серед літніх пісень було представлено пісню «苗家六月» (Народ Мао в червні»). Це дуже розповсюджена пісня в південно-східній частині провінції Гуйчжоу, в якій розповідається легенда про любов, що народилась літом; серед пісень осінньої тематики, здобувачі запропонували пісню-повість «八月桂花遍地开» («У серпні цвіте лаврова квітка»). Ця народна пісня дуже розповсюджена в горах Дабе, провінції Хенань, в ній співається про місцеві народи, які перемогли гнобителів восени, коли розцвіли лаврові квіти; серед зимового циклу репертуару, було представлено народну пісню «子夜冬歌» («Зимова пісня ночі»). Це дуже давня пісня династії Північ-Південь, яка веде свій початок з 5–6 століття н.е. В ній розповідається про жінку, яка присягнула берегти любов і в «холодну зиму» (метафора), порівнюючи її із сосновим кипарисом, який ніколи не змінює свій колір і ніколи не в'яне.

Порівнюючи вибір календарних народних пісень, що представляли китайські здобувачі, з українськими народними піснями цього циклу, можна зауважити, що в китайських піснях звернення до тематики весни, літа чи зими підсилює людські почуття: любові, перемоги, захоплення красою гір на весні тощо. Українські календарні народні пісні «прив'язані» до певних вірувань і обрядів, пов'язаних з

впливом на природу, із зверненням до Богів, з проханням доброго урожаю, тощо. Репертуар пісень наведено у Додатку Е.

Етапи розвитку національної культури, пов'язані з соціально-історичними і політичними процесами про що яскраво розповідається і оспівується у народних піснях. Інформація, закладена у народно-пісенній творчості, стосується всього з чим взаємодіяв народ, це – і воєнні події, і стосунки з іншими народами, і славлення своїх героїв, і соціально-економічні умови життя. Саме тому, ознайомлюючи здобувачів з історичними думами, соціально-побутовими, ліричними народними піснями, розкриваючи їм відображені у змісті життєві цінності, гумор, вірування, історичні події, ми даємо можливість усвідомити процеси, які сприяли розвитку тої національної культури, якою вона постає перед нами сьогодні.

Наступним важливим напрямом роботи зі здобувачами на мотиваційно-регулятивному етапі, є ознайомлення їх з творчим доробком видатних представників національної культури. Як правило, майбутні учителі музичного мистецтва знають про творчість представників саме своєї галузі мистецтва. В цьому випадку потрібно залучити їх до ознайомлення з різними сферами національної культури. Найкращим методом, який спонукає до творчого пошуку інформації, її опрацювання і презентації сокурсникам, є *метод проєктів*. Для цього потрібно об'єднати студентів у 3-4 групи по 5 осіб, і запропонувати такі міні-проєкти: перша група виконує міні-проєкт, присвячений відображенню тематики народних пісень в образотворчому мистецтві, на тему «Зрима пісня»; друга група опрацьовує матеріал, в якому висвітлює українську народну пісню у творах письменників: «Пісня в поезії»; третя група опрацьовує матеріал, в якому відображено використання народної пісні у кіномистецтві: «Народна пісня у кінофільмах»; четверта група працює над міні-проєктом «Народна пісня у творчості композиторів» або «народна музика в хореографічних постановках».

Варто зазначити, що на кожному етапі запропонованої методики, важливе значення має організація викладачем самостійної роботи здобувачів. Саме завдяки застосуванню викладачем проблемно пошукових, проєктних, інтерактивних методів, ця робота може відбуватися продуктивно. Для розширення кругозору

здобувачів у процесі ознайомлення із здобутками національної культури, пропонуємо таке творчо-пошукове завдання: кожен здобувач отримує певну історичну або чумацьку пісню, думу, баладу, козацький марш, і відповідно до отриманого матеріалу, повинен підготувати художню розповідь, яка спирається на реальні історичні чи соціально-політичні обставини створення твору. Для творчої презентації підготовленої здобувачем інформації доцільно *застосовувати техніки: «Дебати експертів» та «Ажурна пилка».*

Так, наприклад, китайські студенти підготували доповідь про культурну цінність пісень «Човни-дракона», які побутують у місті Гуйлінь. Ці народні пісні виникли в результаті традиційної гонки човнів у Китаї. Згідно з легендою, поява пісень-дракона пов'язана з культурою свята Цзінчу. У місті Гуйлінь пісні «Човни-дракона» співають з давніх часів. Вони дуже красиві, якщо порівнювати з тими ж піснями, тільки з інших регіонів Китаю. Відповідно до класифікації, ці пісні можна розділити на три категорії: пісні про весла, якими управляються човен, пісні на горі та пісні про природу. У піснях «Човни-дракона» є два набори мелодій. Зміст цих пісень розповідає про поклоніння драконові, оскільки в традиційній культурі вважалося, що китайський народ походить від дракона. У Китаї, з давніх часів і до сьогодні, дуже розповсюджена культура поклоніння дракону.

Ще одним з важливих напрямів роботи із здобувачами на цьому етапі, було здійснення аналізу ціннісного змісту народних-пісень та проведення дискусії щодо використання виховного та педагогічного потенціалу пісень у роботі за школярами. Активізація творчого пошуку здобувачами аксіологічної складової народних пісень, здійснювалась за допомогою *методу ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні.* Для застосування означеного методу, заздалегідь був здійснений добір народних пісень, в яких наскрізною лінією зображено такі цінності, як: любов до Батьківщини, працьовитість, висміювання ледачих, доброзичливість, справедливість, повага до природи, чесність, нетерпимість до зла, повага до старших, співчуття, героїзм і. т. ін. При опрацюванні означеного пісенного репертуару, зверталася увага на: 1) до морально-етичних позицій, зображених у народні пісні, погляду на світ, людину, природу, виявляється те, що

зумовило ціннісно-виховну та художню своєрідність твору; 2) до сучасного прочитання твору з акцентом на тих сторонах ідейно-ціннісного, морального та естетичного потенціалу зображуваного, які зберігають неперехідне значення і сьогодні; 3) до словесного відтворення проблемної ситуації (вироблення своєрідної «образної картини подій»), що передувала задуму пісні та подальшого аналізу відповідності обраної ситуації з історичною дійсністю, світоглядом народу у порівнянні із сучасним розумінням втілених у творі життєвих цінностей.

Для майбутньої педагогічної діяльності з формування національної культури школярів, доцільно здійснити огляд народних пісень, в яких показано трудову діяльність дорослих тільки в інсценізованій, ігровій формі. Це такі пісні як: «Мак», «Огірочки», «А ми просо сіяли», «Господарство». Виконуючи ці пісні-ігри, учням прищеплюється повага до праці, розуміння ведення домашнього господарства та етапів вирощування рослин.

Наприкінці мотиваційно-регулятивного етапу із здобувачами було проведено дискусію та тему «Для чого учителю музичного мистецтва вивчати національну культуру? Цю дискусію було організовано за допомогою *техніки «Покер критеріїв»*. Мета дискусії полягала в тому, щоб здобувачі самостійно визначили аргументи удосконалення власного фахового рівня та усвідомили власну потрібність та відповідальність щодо збереження та розвитку національної культури.

Визначаючи завдання до другого (художньо-змістового) етапу, нагадаємо, що ми спрямовуємо їх на отримання результату за елементами художньо-операційного та емоційно-ціннісного компонентів такими, як: *орієнтація у знаходженні взаємозв'язків між художнім змістом народних пісень та історичними реаліями часу їх створення; усвідомлений вибір народно-пісенного репертуару для школярів; обізнаність у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості (художньо-операційний компонент); здатність до розкриття ціннісно-світоглядного контексту народної пісні; оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення*

(емоційно-ціннісний компонент). Отже, на другому етапі було визначено такі завдання:

1) *знання та розуміння*: основних морально-етичних, сімейних, національних та громадянських життєвих ціннісних орієнтирів, жанрової системи народно-пісенної творчості, культурно-історичних процесів, світоглядних уявлень, що відображені у народних піснях, репертуару різножанрових пісень, засобів музичної виразності, образно-поетичних порівнянь, художніх образів, закладених у змісті народних пісень, репертуар народних пісень у шкільній програмі з музичного мистецтва;

2) *уміння/навички*: здійснювати вербально-виконавську інтерпретацію народної пісні, створювати емоційно-забарвлену виховну бесіду, виконувати художньо-педагогічний аналіз народної пісні, робити вибір репертуару у відповідності до вікових особливостей та музичних здібностей школярів;

3) *комунікація*: вербальна (образність мови, стиль мовлення, словниковий запас, етичність спілкування), невербальна (мова тіла, міміка, інтонаційні відтінки, візуальний контакт, мова жестів), виражально-зображувальна, артистична;

4) *формування суджень*: критично оцінювати якість власного виконання твору (народної пісні), усвідомлювати рівень словникового запасу, надавати пропозиції щодо покращення вербально виконавської інтерпретації, висловлювати свою думку щодо ціннісно-світоглядних орієнтирів, що притаманні народу;

5) *уміння навчатися*: самостійний добір репертуару для розучування, пошук та створення збірок, аудіозаписів, опрацьованих композиторами народних пісень, створення портфоліо народних пісень відповідно до розкриття в їх змісті образів природи, любові до матері, патріотичних почуттів, гумору тощо.

На другому, художньо-змістовому, етапі було використано методи: *музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження; театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості*. Додатково були використані методи *інтегрованого опрацювання художнього змісту народних пісень та технік*: «Ажурна пилка».

Розпочинаємо другий, художньо-змістовий, етап із ознайомленням здобувачів з жанровою класифікацією народно-пісенної творчості. Звернемо увагу

на те, що в дослідженнях українських фольклористів, етнографів, музикознавців досить повно представлено жанрову класифікацію народно-пісенної творчості. Так, І. Іваницький, сутність терміна «жанр» у музичній фольклористиці, трактує як «групу пісень певного роду, для якої, насамперед, показова єдність функцій». Автор вказує, що віднесення певної групи пісень, до того чи іншого жанру, може відбуватися як за функціональним критерієм, так і за тематичним. Тому, часто вживається таке поняття як «жанрова-тематична» група пісень (І. Іваницький, 2004, с. 14). Обізнаність у жанровій класифікації майбутніх учителів музичного мистецтва буде сприяти усвідомленню цілісної картини історичного розвитку національної культури від найдавніших часів до сучасності.

Добираючи матеріал, для ознайомлення майбутніх учителів музичного мистецтва із жанрово-тематичною класифікацією народних пісень, основну увагу було зосереджено на тих жанрово-тематичних групах, які вони зможуть використовувати на уроках музичного мистецтва, залучаючи як молодших школярів, так і учнів середніх класи до національної культури. Серед вибраних жанрів були такі: колискові пісні, пісні-забавлянки, трудові пісні, календарно-обрядові, думи, історичні та козацькі, пісні про кохання, соціально-побутові, родинно-побутові, жартівливі та сатиричні пісні. Додатково, для усвідомлення здобувачами зв'язку народної творчості із становленням вже національного музичного мистецтва, варто здійснити огляд народних романсів та пісень літературного походження.

У процесі ознайомлення здобувачів із жанрово-тематичними групами народно-пісенної творчості, особливу увагу приділено *накопиченню образно-інформаційного фонду знань щодо художнього змісту пісень, особливостям їх виконання та аналізу засобів музичної виразності.*

Таким чином, орієнтуючись на те, що художні образи народних пісень та особливості їх виконання диференціюються за жанровими особливостями, розглянемо їх більш детально. Оскільки у вибраній для формувального експерименту групі (ЕГ) були і китайські здобувачі, доцільно здійснити огляд жанрово-тематичної класифікації китайської народно-пісенної творчості.

Незважаючи на те, що більшість надбання традиційної музичної культури Китаю є вокальним, народно-пісенна творчість ще не одержала достатнього висвітлення. Досі не існує комплексної розробки з вивченням народної пісенної культури Китаю та належної наукової оцінки її педагогічного, естетичного і виховного потенціалу. У своїй методиці ми спиралися на жанрову класифікацію китайських народних пісень, висвітлену в дисертації Вей Дзюнь (Вень Дзюнь, 2006).

Розпочинати ознайомлення здобувачів доцільно з жанру родинно-побутових пісень (Чін су ге). В цій групі пісень як в Китаї, так і на Україні, змальовуються картини життя народу, його звичаї, обряди, втілюються специфічні риси характеру, притаманні певній народності або регіону. У цю групу входять дитячі, побутові та обрядові пісні. Для подальшої роботи з молодшими школярами, майбутній учитель музичного мистецтва повинен бути добре обізнаний зі сферою дитячих пісень, та вміти інтерпретувати художній образ народної пісні засобами вербальної та музичної виразності. Як відомо, все, про що співається в дитячих піснях, існує паралельно зі світом дитини, в художньому образі пісні, віддзеркалюється дитяча фантазія, оживає світ рослин, звірів, птахів, уява дитини наділяє їх певним характером, герої оживають та стають схожими на них. Дитячі пісні розподіляються на пісні, які виконуються дітьми, ігрові пісні та колискові. Всі ігрові пісні проводяться в органічному поєднанні зі співом, пантомімою, або танцем, в єдиній синкретичній цілості. Для того, щоб здобувачі не тільки ознайомились з пісенним матеріалом, а й навчилися застосовувати його у своїй подальшій педагогічній діяльності, було запропоновано завдання: 1) систематизувати музичний матеріал відповідно до моральних та життєвих цінностей: а) відношення до домашніх тварин та птахів; б) повага до природи; в) повага до праці; г) повага до батьків та Батьківщини; 2) вибрати одну або декілька пісень і розробити вступну бесіду з учнями, використовуючи асоціативні зв'язки між художнім образом народної пісні та їх життєвим досвідом; 3) здійснити виконавську інтерпретацію пісні з подальшим її розучуванням із групою однокурсників. Після презентації здобувачем виконаного завдання, викладач підводить підсумки, спонукаючи групу до художньо-оцінювального та словесного

вираження вражень від створеного мистецького образу. Систематизацію дитячих пісень-ігор за ціннісними орієнтирами, представлено у Додатку Е.

Здатність майбутнього учителя музичного мистецтва за допомогою художнього слова і музично-образного вокального виконання пісні створювати емоційно-збагачену позитивну атмосферу для сприймання та засвоєння народних ігрових пісень, буде сприяти узагальненню у школярів соціального досвіду поведінки. Саме у процесі музично-ігрової діяльності в учнів виховуються навички спілкування, культура поведінки, естетичні смаки, риси національного характеру. Для підготовки здобувачів до здійснення вищезначених педагогічних впливів, використовувався метод *музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження*. Для цього здобувачам надавали теоретичний матеріал, який стосувався інтонаційних особливостей виконання народних пісень. Після його самостійного опрацювання, потрібно було заспівати задалегідь вивчені пісні та відтворити відповідні інтонаційні особливості: звернення, запитання, смутку, мрійливості, тощо. Після виконання народної пісні, група слухачів, разом із виконавцем, повинна була записати свої враження від прослуханого твору відповідними епітетами. На допомогу здобувачам надається словник емоційно-образних вражень музики (за О. Ростовським). Коли група здобувачів підбрала відповідні висловлювання та епітети, які характеризують прослуханий ними твір, то викладач об'єднуючи їх у малі групи, дає завдання кожній із них створити вступну розповідь, яка емоційно підсилить сприйняття цієї народної пісні. У процесі створення художнього оповідання бажано використовувати саме ті епітети, які були написані.

Знайомлячи здобувачів з родинно-побутовими жанрами, особливу увагу слід приділити колисковим пісням, як першому ступеню гармонізації особистості. У колискових піснях визначальним є не формально-смісловий, а звуковий (ритмомелодійний) компонент, який твориться розміреним ритмом колисання, розспівуванням асонансних груп «а-а-а», різних варіантів слів «баю-баю», повторенням музичної фрази. Все це разом заспокійливо діє на психіку дитини, вводить у ритмомелодійну канву рідної мови. Ніжна і лірична методика колискових пісень, дає можливість відпрацювати із здобувачами елементи, які пов'язані з

особливостями виконавської інтерпретації. Не дивлячись на незмінну мелодію колискових пісень, кожен, хто їх співає, персоніфікуючись із образом матері, передає особисті чуття, емоції, бажання, які віддзеркалюються в неповторних і особливих інтонаційних барвах. Додатковим досвідом для здобувачів є опанування методикою розучування колискової із однокурсниками. Вважаємо, що саме під час вокально-хорової роботи активізується процес усвідомлення здобувачем художньо-образного змісту твору, засобів музичної виразності, особливостей інтонації. Здійснювати пошук асоціацій, порівнянь, метафор для вербальної інтерпретації твору, оскільки потрібно домогтися реалізації цього образу у виконанні однокурсників. Таку роботу краще проводити у формі майстер-класів та семінарів-тренінгів. У подальшому навчанні репертуар поступово потрібно ускладнювати, однак розпочинати таку музично-педагогічну діяльність краще з жанрів дитячих ігрових та колискових пісень.

Для підготовки здобувачів на цьому етапі доцільно застосовувати *метод театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості*. Дитячі народні пісні в основному побудовані на оспівуванні певних сюжетів, наприклад: «Ходить гарбуз по городу», «Ой у перепілки та голівка болить», «Занадився журавель» і. т. ін., тому природньо, що діти не співають ці пісні статично, а показують все, про що співається у піснях, використовуючи рольову гру, пантоміму, пластичне інтонування. Все це відбувається в ігровій формі під час танцю або хороводу.

Майбутній учитель музичного мистецтва повинен уміти проводити з дітьми такі музичні ігри, організовувати їх розучування і виконання таким чином, щоб впливати і на розвиток музичних здібностей (відчуття темпу, ритму, активізація слухової уваги, тощо) і здійснювати виховний вплив.

Благодатним матеріалом для створення інсценізацій та театральних постановок є календарно-обрядові пісні, які «вплітаються» в змістову сюжетну лінію обряду. Варто відмітити, що на першому, мотиваційно-регулятивному, етапі, ми вже ознайомлювались з календарно-обрядовим циклом народних пісень, виявляючи особливості вірувань народу та національні ціннісні орієнтири. На другому, художньо-змістовому, етапі здійснюється практико-педагогічна

підготовка здобувачів. За допомогою вищевказаних методів, активізується їх здатність оперувати народно-пісенним матеріалом, створювати сценарії свят, театральні інсценізації та тематичні мистецькі проекти. Особливе значення така діяльність має для китайських здобувачів, оскільки не дивлячись на те, що обрядові пісні становлять найзначнішу за кількістю групу пісень «чін су ге», які виконуються під час календарних свят річного циклу, трудової діяльності, родинно-побутових обрядів тощо, у сучасному Китаї народні традиції побутових обрядових пісень, практично втрачені. Саме тому, на цьому етапі підготовки важливо спонукати здобувачів до *дослідно-пошукової та художньо-проектної діяльності по створенню мистецьких проектів*, присвячених залученню школярів до родинно-побутових обрядів і календарних свят. Процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення художньо-проектної діяльності, описаний у дисертації Лі Цзяці. Авторка звертає увагу на те, що при розробці мистецького проекту майбутній учитель повинен створювати «цілісну художньо-драматургічну концепцію мистецького проекту в єдності музичних, поетичних та художніх характеристик» (Лі Цзяці, 2018). Таким чином, використання народнопісенної творчості у змісті мистецького проекту, повинно відбуватися в інтегративній єдності та взаємодії із звичаями, обрядами, та національно-культурними характеристиками народу (світоглядом, мораллю, цінностями, естетикою, тощо).

Після опрацювання здобувачами родинно-побутових та календарно-обрядових жанрів народних пісень, доцільно ознайомити з трудовими піснями та специфікою їх використання на уроках музичного мистецтва. Як в українській, так і в китайській народній культурі, побутує велика кількість таких пісень. Вей Цзюнь, розглядаючи китайські трудові пісні (Лао цзо ге), відмічає, що їх різновиди залежать від природно-географічного регіону, основного виду діяльності людей та етнокультурних характеристик. Таким чином, у Китаї утворилися відповідні типи пісень цього жанру в мелодії та ритмі яких зображуються той чи інший вид праці. Наприклад, пісні, в яких зображується: «перенос ваги коромислом, колективна робота з молотом, робота лісорубів, робота, що виконується під час утрамбування

землі, робота каменотесів»; пісні про роботу, яку виконують селяни: «відбивання зерен від стручків, млинарська робота, пісні косарів»; пісні при роботі на воді «пісні бурлаків, пісні, що співають під час проходження річкових порогів, пісні, що виконуються на каное» (Вей Цзюнь, 2006). У процесі засвоєння цього жанру народних пісень, доцільно застосовувати метод *музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження*, пропонуючи виконати завдання: 1) здійснити аналіз засобів музичної виразності твору та визначити, які мелодичні інтонації дозволяють здогадатися про вид трудової діяльності, що зображується; 2) знайти взаємозв'язки між художнім змістом твору та історичними реаліями часу його створення; 3) визначити, як виражається у пісні національний характер народу та які життєві цінності в ній закладені.

Наступним, для ознайомлення, жанром народних пісень є ліричні пісні. Варто відмітити, що засвоюючи цей матеріал, здобувачі повинні розуміти, що означений жанр пісень доцільно використовувати на уроках музичного мистецтва в середніх та старших класах. Це пов'язано і з віковими особливостями сприймання, і з життєвим досвідом школярів. У китайській культурі цей жанр пісень називається «Шан тен ге», що в перекладі означає «горно-степова пісня». Цим пісням притаманна емоційність, характерна китайському народові. Як зазначає Вей Цзюнь, ці пісні виконуються вдалечині від людей, наодинці з горами та степами. Це пов'язано з тим, що згідно з основними нормами конфуціанської ціннісної ієрархії, особа, з усіма її індивідуальними рисами, психологічними характеристиками, емоційними поривами, драматичними пристрастями не цікавила традиційне китайське мистецтво. Пристрасті слід приборкувати, і ні в якому разі не показувати на людях (там само). В українській фольклористиці ліричні пісні, в яких відображуються почуття, переживання, думки людини, пов'язані з її особистим життям, входять до складу родинно-побутових пісень. За тематикою, ліричні твори поділяються на декілька груп: «пісні про кохання; пісні про сімейне життя; пісні про трагічні сімейні обставини (вдовині, сирітські). Окремою групою визначають ліричні пісні, що стосуються усіх сімейних проблем,

але висвітлюються у гумористичному ключі» (З. Лановик, М. Лановик, 2005, с. 323).

Ознайомлення здобувачів з репертуаром ліричних пісень відбувалося у двох напрямках. Перший було спрямовано на *розкриття особистісних, сімейних, соціальних чи історичних обставин, які стали передумовою створення пісні*. Здобувачі здійснюють пошук алегорій, символічних художніх порівнянь, що закладені у народній пісні й характеризують характер, уявлення та світогляд народу. Саме в ліричних піснях розкриваються «душа народу», прагнення та мрії, особливості сімейних стосунків, відношення до певних подій, що спіткали людину на її життєвому шляху. Так, китайські здобувачі повинні були розкрити ціннісний зміст пісень: «Маленька річенька» та «Яскраве місячне сяйво», висвітлюючи при цьому художньо-образний та ціннісний зміст творів. Презентуючи першу пісню, показати просту і природну мелодію, яка демонструє життєву силу і невинність дівчини, порівнюючи її із стрімким потоком чистої річки. Розкриваючи зміст другої пісні, спробувати розкрити закладені у ній почуття, велику любов молодої дівчини до коханого та її сум за ним. Наприклад, українським здобувачам запропонували проаналізувати та розкрити художньо-образні та символічні елементи пісні «Чи я в лузі не калина була».

*Чи я в лузі не калина була,
 Чи я в лузі не червона була?
 Взяли ж мене поламали
 І в пучечки пов'язали
 Така доля моя!
 Гірка доля моя!*

В Україні символ калини завжди асоціювався з красивою дівчиною на виданні. Розглядаючи зміст пісні бачимо, що це пісня про дівчину, яку любив батько і ненька, їй добре жилося у своїй родині, однак в якийсь момент життя, все змінилося, і її повінчали з нелюбом. Вона підкорюється своїй долі. В останньому куплеті цієї пісні ми можемо здогадатися про причини, чому дівчина виходить заміж на нелюба: «*Чи не було річеньки утопитися, Чи не було кращого полюбитися? Були річки – повсихали, Були кращі – повмирили. Така доля моя! Гірка*

доля моя». Тут, в алегоричній формі розповідається, що багатьох гарних і достойних парубків вбито на війні. Річка, в українських піснях, завжди уособлює нестримне, глибоке кохання, якого вже не може бути, бо річки «повсихали». Отже, здійснюючи аналіз художньо-алегоричного, символічного змісту ліричних пісень, здобувачі відкривають для себе не тільки емоційні ознаки твору а й усвідомлюють культуру вираження цих емоцій та життєві реалії давніх часів.

Другим напрямом підготовки здобувачів до засвоєння жанру ліричних пісень, було *безпосереднє вивчення та виконання творів*. Особлива увага приділялась культурі вокального виконання пісні, бо саме через пісню відбуваються «найскладніші процеси взаємодії людських емоцій, людських психік. Люди, тисячі людей, які були, починають говорити через пісню до людей, які є, і які будуть» (В. Триліс, Київ, 2000). Повноцінне сприймання школярами ліричної пісні, можливе тоді, коли вчитель сам її заспіває. Загальновідомо, що ніякий, навіть самий якісний аудіозапис, по силі емоційного впливу не може зрівняється з безпосереднім виконанням пісні вчителем. Отже, на цьому етапі застосовувались методи, які «координують» наявну вокально-виконавську підготовку здобувачів (яку вони набули у попередніх роках навчання в класі вокалу), у напряму створення власної інтерпретації емоційно-образного змісту ліричної пісні. Тобто, акцент ставився на активізацію художньо-творчих виконавських умінь. Для цього було застосовано засоби театральної технології, запропоновані І. Барановською. Авторка зазначає, що рівень вокальної підготовки можна виявити за правдивістю розкриття виконавцем художнього образу твору, що безпосередньо пов'язано із здатністю сценічного втілення його драматургії. Відповідно, головна особливість виконання народної ліричної пісні вчителем музичного мистецтва, як і співу будь-якого іншого твору, має бути у «прагненні до автентичності емоцій, до достовірності вокальної мови, яка тісно пов'язана з точною інтонованою вокалізацією та музичною формою» (І. Барановська, 2017, с. 154). Складність виконавської інтерпретації музично-образних характеристик вокального твору полягає в здатності здобувачів поєднувати у співі музичну та мовну інтонацію (там само). Оволодіння здобувачами означеною здатністю можливе при застосуванні

елементів театральної педагогіки, завдяки поєднанню мелодії, поетичного слова і ритмопластичних рухів. Завдяки опануванню здобувачами елементів театралізації пісні, формуються навички акторської майстерності, артистизму. Головна мета, яку повинен був досягнути майбутній учитель музичного мистецтва у процесі виконання народної пісні, це викликати емоційний відгук слухачів, вплинути на світоглядні орієнтири, естетичні уподобання, пробудити любов до національної культури. Додатково у процесі розучування ліричних пісень було використано елементи методу «вспівування», розробленого Л. Василенко. Здобувачі повинні були «здійснювати художнє доопрацювання твору в послідовному розгортанні художнього образу – відпрацьовуючи взаємодію трьох рівнів вокально-виконавської установки, яка ґрунтується на механізмі чуттєзнання» (Л. Василенко, 2012). Наступним пісенним жанром, з яким ознайолювали китайських здобувачів, були історичні пісні та пісні-сказання (Шо Чан). Були запропоновані такі історичні пісні: «黄河儿女情» (Чуття народу, що живе на березі жовтої ріки) «解放 (Визволення), «宾图国王之歌» (пісня короля Банту), «反抗屯垦军之歌» (пісні повстанців проти армії), «嘎达梅林» (Гада Мейлін); пісні-сказання: «孟姜女调» (Тон про жінку Мэн Цзян), «梁山伯与祝英台» (Лян Шань Бо и Чжу Ин Тай), «白蛇传» (Легенда про білу змію). Українські здобувачі знайомилися з історичними піснями «Ой, Морозе Морозенку», «Ой, у полі могила», «В славнім місті під Хотинном», «В Царгороді на риночку», «Гомін, гомін по діброві», «Засвіт встали козаченьки» і т. ін. Як в Україні, так і в Китаї, саме в часи визвольних воїн, об'єднання народу у єдиному бажанні створити власну державу, в часи утвердження нації в усіх проявах її етнічної сутності, з'являлися твори героїчного епосу, серед яких: «думи», «історичні пісні», «балади», «билини». Кожен із означених жанрів має свої характерні музичні, поетичні та тематичні особливості. Так, наприклад, китайські пісні-сказання синтезують у своєму змісті музику, слово і акторську майстерність, спів та елементи речитативної декламації. Так само і в українському героїчному епосі існують певні музичні особливості виконання, історична та тематична періодизація творів тощо. Саме завдяки ознайомленню з

героїчним епосом народу, перед здобувачами розкривається весь історичний шлях становлення нації, її перемоги та поразки. Серед дієвих педагогічних методів та технік, які дозволяють здобувачам засвоїти матеріал та усвідомити важливість його використання у процесі формування національної культури школярів, доцільно використати такі, як: «ажурна пилка», «метод проєкту», «сторітелінг» та проблемно-пошукові (проблемно-евристичні) методи. Розглянемо ефективність засвоєння жанрів історичного епосу за допомогою означених методів. За допомогою методу «ажурна пилка», надається можливість залучити здобувачів до опрацювання великого обсягу теоретичного матеріалу в процесі творчої взаємодії. Попередньо викладач повинен підготувати теоретичний матеріал, пояснити алгоритм виконання завдання здобувачам та позначити кінцевий результат. Так, наприклад, здобувачі об'єднуються у групи по 5–6 осіб, кожна особа отримує від викладача певну інформацію, яка стосується: історичної події та воєнно-політичних відносин певного періоду; соціального та економічного життя народу означеного історичного періоду; аналізу змісту історичної пісні, специфіки її музичної та ритмічної форми, мелодики, ладової будови тощо; огляду стосунків народу з іншими прикордонними народами та державами в даний історичний період; життя, фактів та героїв означеного часу; особливостей, зображених у пісні «тодішнього» стану почуттів, прагнень та бажань народу і. т. ін. Після самостійного опрацювання кожним здобувачем отриманого матеріалу, група об'єднується для спільної історико-культурної та мистецько-виконавської презентації історичної пісні. Таким чином, відбувається не тільки засвоєння теоретичного матеріалу, а і його переосмислення у процесі творчого пошуку цікавих форм для його презентації. Оскільки героїчний епос складається з різних пісенних жанрів, та ще й включає твори різних історичних часів, різних етносів, що населяли Україну або Китай, різних соціальних груп (лірники, козаки, чумаки, солдати, тощо), то описаний метод допоможе здобувачам не тільки ознайомитися з пісенним матеріалом, а й підготувить до майбутньої педагогічної діяльності.

Останнім часом серед педагогів, набув популярності метод навчання під назвою «сторітелінг», що означає створення розповіді, яка побудована таким

чином, щоб вплинути на емоційну, мотиваційну та когнітивну сферу слухачів. Цей метод можна використовувати по-різному. Спочатку, сам викладач створює і презентує захоплюючу навчальну розповідь. Під час закріплення навчального матеріалу, доцільно створювати «активну» розповідь, залучаючи здобувачів до спільної участі у ній. Однак такий вид сторітелінгу вимагає пильної уваги викладача, який має скеровувати зміст розповіді у правильне русло. Коли здобувачі опанували алгоритм розробки захоплюючої історії, то можна давати наступні завдання: створити вступну бесіду перед прослуховуванням історичної пісні; розробити емоційно-насичену розповідь у контексті мистецького проєкту, чи концерту; створити різнопланові розповіді, спрямовані на: естетичне сприймання народно-пісенної творчості, формування морально-етичних та національних цінностей, розкриття світогляду народу, відображення культури народу, висвітлення життєвого шляху національних героїв тощо.

На художньо-змістовому етапі особлива увага надавався підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення відбору репертуару народних пісень для слухання та виконання учнями. При доборі здобувачі враховували: особливості сприймання, наявний мистецький та життєвий досвід; вікові особливостями розвитку голосу; художню цінність; етно-педагогічну та виховну доцільність; національно-культурну значимість. Перелік опрацьованих народних пісень різних жанрів надано у Додатку Е. Додатково, у додатку Ж, представлені ноти народних китайських пісень різних жанрів (лірична, трудова, історична та колискова).

Отже, підсумовуючи підготовку здобувачів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, здійснений на другому, художньо-змістовому, етапі, можемо констатувати, що протягом засвоєння жанрової різноманітності народно-пісенної творчості було здійснено формування таких елементів підготовленості: знаходження взаємозв'язків між художнім змістом народних пісень та соціально-історичними реаліями часу їх створення; здатність до використання інтегративних зв'язків під час розкриття ціннісно-світоглядного контексту народної пісні; прояв артистичності та акторської

майстерності під час вербальної та виконавської інтерпретації пісні; здатність добирати музичний репертуар відповідно до вікових особливостей учнів.

У наступному, третьому, інноваційно-діяльнісному, етапі були опрацьовані завдання, що спрямовані на отримання результату за елементами творчо-методичного компоненту підготовки, а саме: *доцільний вибір методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою; творче проектування уроків у контексті залучення школярів до здобутків національної культури; володіння інтерактивними методами організації творчої взаємодії учнів.* Таким чином, на третьому етапі було сформульовано завдання:

1) *знання та розуміння:* нормативних документів щодо стратегії державної політики в галузі мистецької освіти у забезпеченні залучення молодого покоління до здобутків національної культури; зміст навчальних програм, підручників з музичного мистецтва; основані вимоги до підготовки та реалізації сучасного уроку музичного мистецтва, специфіку вокально-хорової роботи з дітьми різного віку, враховуючи їх вікові та індивідуальні психофізичні особливості; інноваційних форм та методів музичної освіти школярів; етапів організації та проведення культурно-просвітницьких національно-спрямованих проєктів; комплексу взаємозв'язків між різними видами народного мистецтва;

2) *уміння/навички:* організувати музично-творчу діяльність учнів на матеріали народних пісень; підбирати ефективний методичний інструментарій для залучення школярів до пізнання національної культури; володіння методами активізації музичного сприймання учнів в процесі вокально-хорової роботи з народно-пісенним матеріалом; розкривати ціннісний та художньо-образний зміст народної пісні в єдності раціональних та емоційних (свідомих та підсвідомих) способів впливу в процесі ознайомлення школярів з народно-пісенною творчістю; враховувати вікові особливості та життєвий досвід учнів при доборі репертуару для слухання та виконання; впроваджувати учнівські проєкти;

3) *комунікація:* організувати взаємодію учнів на основі співробітництва, виконувати роль фасилітатора (провідника процесу навчання), здатність

заохочувати до обговорення теми уроку усіх учнів класу, гнучко керувати емоційними проявами учнів та створювати позитивну атмосферу навчання;

4) *формування суджень*: осмислення та критичний аналіз методів, які здобувач підібрав до уроку; самоаналіз власних педагогічних досягнень, прагнення до кращого пізнання матеріалу та удосконалення фахових компетентностей;

5) *уміння навчатися*: здійснювати самостійний пошук інноваційних методів та технік навчання школярів, створювати конспекти уроків з єдиною художньо-драматургічною лінією, пошук та вибір доцільних інструментів дистанційного залучення школярів до національної культури.

Розглянемо стадії ознайомлення з ефективним методичним інструментарієм.

На початку, доцільно запровадити методи, які вплинуть на переорієнтацію навчання студентів з вектору освоєння національних культурних здобутків у вектор педагогічної діяльності. Відбувається своєрідна трансформація – від усвідомлення «що я знаю?» через розуміння «чому я можу навчити?» до постановки питання «як вчити?», і мотивації до пошуку ефективного методичного інструментарію для того «як вчити, щоб це було цікаво, сучасно і результативно».

У наступній стадії має відбуватися ознайомлення студентів з методами, які застосовують у різних видах діяльності на уроці музичного мистецтва (у процесі вокально-хорової роботи, сприйнятті та аналізі музичних творів, ознайомленні з музично-теоретичним матеріалом тощо), однак, їх опрацювання має бути спрямовано на розкриття етнопедагогічного і культурного потенціалу народної музики і національного мистецтва.

Завершальна стадія, коли студенти ознайомлюються з методами, що активують емоційний відгук у процесі сприймання народно-пісенної творчості, впливають на художньо-естетичні, ціннісні та моральні якості учнів. Четвертим етапом методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів є ознайомлення студентів з методами, які дозволяють інтегрувати, узагальнювати, презентувати навчальний матеріал, створювати єдину драматичну лінію уроку.

Нагадаємо, що формувальний етап експерименту тривав протягом двох років (під час третього та четвертого року навчання здобувачів ЕГ). Після завершення кожного етапу здійснювалися наскрізні зрізи, на яких визначався рівень підготовленості здобувачів за першим, мотиваційно-ідентифікаційним, компонентом. Так, після першого етапу, було проведено контрольний зріз і перевірено рівень підготовки здобувачів ЕГ за показниками мотиваційно-рефлексивного критерію. Оскільки другий етап формувального експерименту було спрямовано на підготовку здобувачів за другим та третім компонентом, то після його завершення було проведено два зрізи: перший, за показниками художньо-когнітивного критерію, а другий, за показниками емоційно-образного критерію. Ця проміжна діагностика була необхідна для виявлення та вчасного корегування певних недоліків у процесі подальшого впровадження методики. У зв'язку з тим, що третій етап формувального експерименту тривав протягом 7 та 8 семестрів, то проміжна діагностика здійснювалась після 7-го семестру за показниками творчодіяльнісного критерію. По завершенню формувального експерименту було проведено підсумкову діагностику, яка налічувала чотири контрольних зрізи, кожен з яких виявляв рівень підготовленості здобувачів відповідно до означених компонентів.

Згідно з означеною метою дослідно-експериментальної роботи, алгоритм проведення проміжної та підсумкової діагностики підпорядковувався таким завданням: 1) виявити динаміку та якість підготовки здобувачів протягом усього періоду навчання; 2) здійснити порівняльний аналіз даних рівня підготовленості здобувачів ЕГ за кожним критерієм, отриманих на констатувальній та підсумковій діагностиці; 3) порівняти результати підсумкової діагностики КГ здобувачів з підсумковими результатами ЕГ здобувачів; 4) за отриманими на підсумковій діагностиці даними, їх математично-статистичної обробки, довести результативність розробленої методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Здійснюючи поточний зріз після проведення першого, мотиваційно-регулятивного, етапу, за показниками першого критерію, було отримано результати: на низькому рівні виявлено 33,3 % (9 осіб), це на 36,6 % (11 осіб) менше, ніж було на констатувальному етапі експерименту, середній рівень показало 50 % (15 осіб), що на 23,3 % (7 осіб) більше; високий рівень виявлено у 16,6 % (5 осіб), це на 6,7 % більше, ніж було. Аналізуючи отримані результати, було зроблено висновок, що на першому етапі здобувачі в основному знайомилися із здобутками та особливостями національної культури, сприймали та опрацьовували наданий викладачем матеріал, виявляли власний рівень обізнаності у національній культурі, робили висновки щодо удосконалення фахової підготовки, однак недостатнє залучення здобувачів у процес виконавської діяльності, зумовило отримання вищевказаних результатів. Після проведення другого, художньо-змістового, етапу було проведено поточну діагностику і проаналізовано результати за показниками другого та третього критеріїв. Отримані дані показали досить значні зміни. Так, на низькому рівні, за художньо-когнітивним критерієм, залишилось 26,6 % (8 осіб), за емоційно-образним, ще менше – 20 % (6 осіб); досить велика кількість здобувачів показала середній рівень підготовленості 53,3/56,6 % ; на високому рівні стало 20 % (6 осіб), як за художньо-когнітивним, так і за емоційно-образним критерієм. Отримані результати засвідчили ефективність дібраних методів та інтерактивних педагогічних технік навчання. Після проведення третього, інноваційно-діяльнісного, етапу, ми також окремо перевірили результати підготовленості здобувачів, які показали їх здатність використовувати набуті на попередніх етапах знання та уміння у музично-педагогічній діяльності зі школярами. Ми побачили, що низький рівень показало всього 10 % (3 особи), більшість, за якістю підготовленості, відповідала середньому рівню 63,3 % (19 осіб) і високий рівень показало 26,6 % (8 осіб). Порівняльну таблицю результатів, отриманих на констатувальному та поточних зрізах в ЕГ, представлено у Додатку 3, таблиця 1.

Аналізуючи результати загального коефіцієнту успішності, які були отримані на підсумковій діагностиці, можна констатувати, що низький рівень

підготовленості показало всього 10 % (3 особи), це на 50 % (15 осіб) менше, ніж було на констатувальному етапі експерименту; середній рівень підготовленості продемонструвало 63,3 % здобувачів (19 осіб). Варто зазначити, що на середній рівень перейшли ті здобувачі, які на початку експерименту показали низький рівень. Високий рівень підготовленості виявлено у 26,6 % (8 осіб), це на 20 %, більше ніж було в ЕГ після констатувальної діагностики.

Результати констатувального та підсумкового зрізів рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості здобувачів ЕГ за всіма критеріями, наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

**Порівняльні дані рівнів підготовленості здобувачів ЕГ
до початку та наприкінці дослідно-експериментальної роботи**

Критерії	Низький (індиферентний)				Середній (наслідувальний)				Високий (продуктивний)			
	ЕГ до початку		ЕГ наприкін ці		ЕГ до початку		ЕГ наприкінці		ЕГ до початку		ЕГ наприкінці	
	к. зд.	%	к. зд.	%	к.ст	%	к. зд.	%	к.зд	%	к.зд	%
Мотиваційно- рефлексивний	20	66,6	2	6,6	8	26,6	19	63,3	2	6,7	8	26,6
Художньо- когнітивний	19	63,3	3	10	8	26,6	19	63,3	3	10	7	23,3
Емоційно- образний	20	66,6	4	13,3	8	26,6	18	60	2	6,7	9	30
Творчо- діяльнісний	18	60	3	10	10	33,3	20	66,6	2	6,7	8	26,6
<i>Загальний коефіцієнт успішності</i>	19	64,1	3	10	9	28,3	19	63,3	2	7,6	8	26,6

Додатково було проведено аналіз і порівняння даних, отриманих на підсумковій діагностиці у здобувачів ЕГ та КГ. Так, на констатувальному етапі отримані результати обох груп майже не відрізнялися. Результати підсумкової діагностики показали, що у КГ здобувачів на середньому та високому рівнях стало 43,3 % (13 осіб), а в ЕГ на означених рівнях стало 89,9 % (27 особи), фактична

різниця у 46,6 %. На низькому рівні у КГ 56,6 %, що на 46,6 % більше, ніж у ЕГ. Однак, якщо порівняти дані отримані КГ на початку і наприкінці експерименту, то показники дещо змінилися і 10 % (3 здобувача) підвищили свій рівень підготовленості з низького на середній. Кількість здобувачів високого рівня залишилася незмінною. Порівняльні результати представлено на рисунку 3.4.

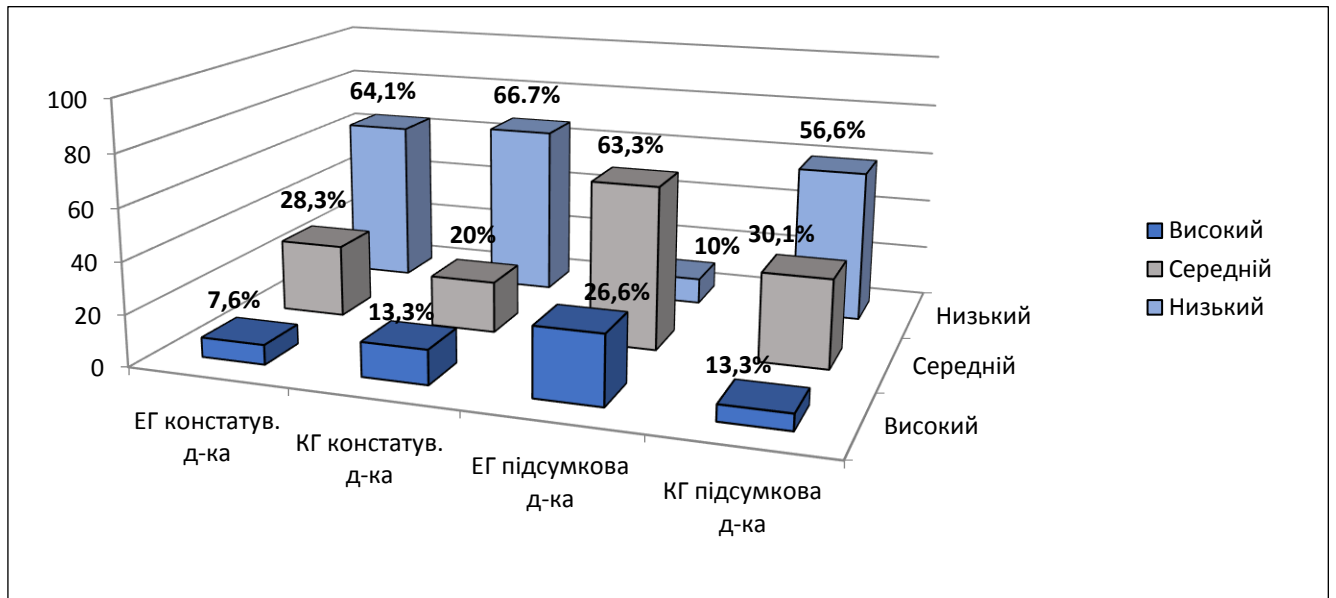

Рисунок 3.4. Порівняльні результати ЕГ та КГ на констатувальній та підсумковій діагностиці.

Для більш достовірної перевірки математично-статистичних даних, ми здійснили їх обчислення за χ^2 критерієм Фішера. Отримання даних за означеним критерієм, надало змогу перевірити достовірність позитивної динаміки рівня підготовленості певної кількості досліджуваних до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Отже, для обчислення даних за критерієм Фішера, нами було висунуто гіпотези:

H1 – кількість здобувачів ЕГ, які за результатами підсумкової діагностики були віднесені до середнього та високого рівня підготовленості, тобто показали кращий рівень, ніж у здобувачів КГ. Зауважимо, що враховувались ті студенти, в яких сукупний Kf за усіма критеріями змінився у напрямі збільшення.

H0 – це кількість здобувачів ЕГ, що відповідають середньому та високому рівню, у яких здійснилися позитивні зміни не вищі, ніж у здобувачів КГ.

В ЕГ та КГ групі однакова кількість здобувачів вищої освіти – 30 осіб (100%).

Розглянемо дані ЕГ здобувачів:

- кількість досліджуваних здобувачів, у яких «є ефект», тобто завдання вирішено – 27 осіб (90 %);
- кількість досліджуваних здобувачів, у яких «немає ефекту», тобто завдання не вирішено – 3 особи (10 %);

Розглянемо дані КГ здобувачів:

- кількість досліджуваних здобувачів, у яких «є ефект», тобто завдання вирішено – 13 осіб (43,3 %);
- кількість досліджуваних здобувачів, у яких «немає ефекту», тобто завдання не вирішено – 17 (56,6 %).

Результати автоматичного розрахунку представлено на рисунку 3.5.

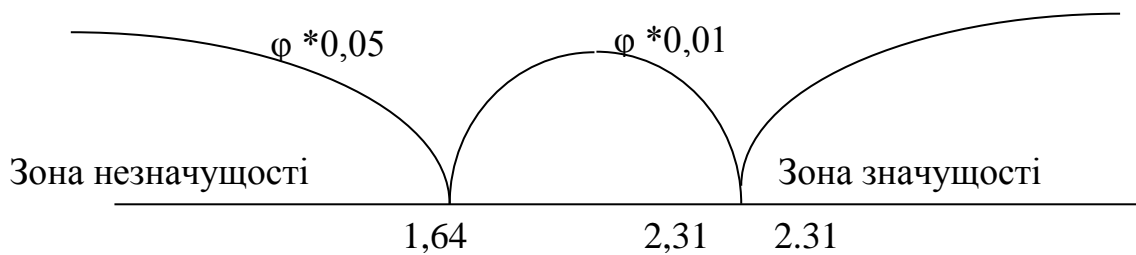

Рисунок 3.5. Вісь значущості за критерієм Фішера.

Відповідь $\varphi^*_{\text{емп}} = 4,113$. отримане емпіричне значення φ^* знаходиться в зоні значущості. Отже, гіпотезу «1» підтверджено, оскільки H_0 відхилена.

Результати, отримані за допомогою використання математично-статистичних обчислень та автоматичного розрахунку за критерієм Фішера, доводять ефективність розробленої методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, оскільки мету експериментального дослідження досягнуто та поставлені завдання виконано.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі обґрунтовано діагностичний інструментарій для визначення рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Розроблено критерії та показники, що дозволили провести констатувальну та підсумкову діагностику, опрацьовано відповідні методи і завдання. Для виявлення якісних та кількісних змін рівнів підготовленості здобувачів, запропоновано шкалу оцінювання. Спираючись на математично-статистичні дані, перевірено ефективність розробленої методики, що ґрунтувалась на попередньо визначених педагогічних принципах та умовах.

Експериментальне дослідження здійснювалось протягом чотирьох етапів: попередній, констатувальний, формувальний та підсумковий. *На попередньому етапі* було визначено недоліки організаційного та навчально-методичного забезпечення підготовки здобувачів до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Серед них визначено: недостатнє введення національно-культурного контексту в змістове наповнення фахових дисциплін; необхідність долучати здобувачів до освоєння інтонаційних особливостей народної пісні в процесі вокально-хорових та ансамблевих занять; відсутність інтегруючої дисципліни, що синтезує знання з національної культури та вчить використовувати їх на практиці у роботі зі школярами.

На констатувальному етапі експерименту, для визначення рівня підготовленості здобувачів за кожним з визначених компонентів, було використано такі критерії та показники:

Мотиваційно-рефлексивному критерію відповідали такі показники: ступінь обізнаності щодо знань про зміст, форми, етапи та розвиток національної культури; наявність прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури; міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури особистості.

Художньо-когнітивний критерій виявлявся за допомогою таких показників: міра усвідомлення взаємозв'язку змістового та художньо-символічного наповнення народно-пісенної творчості зі світоглядними, історичними, соціально-побутовими реаліями часу їх створення; міра здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів; ступінь обізнаності у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту.

Емоційно-образний критерій визначався показниками: якість розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості; прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення; міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва в процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні.

Творчо-діяльнісний критерій виявлявся такими показниками: ступінь здатності до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості; міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури; ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою.

У результаті констатувального експерименту в експериментальній групі (ЕГ), було визначено, що 61,1 % здобувачів показали низький рівень підготовленості; на середньому рівні було 28,3 % і не велика кількість студентів показала високий рівень, всього 7,6 % (2 особи). Порівняльний аналіз математично-статистичних даних ЕГ та КГ показав незначну різницю. В основному на усіх рівнях (низькому, середньому та високому) результати обох груп були відносно однорідними. Різниця полягала тільки в тому, що у КГ більше студентів виявилось на високому рівні 13,3 % (4 особи), однак менше на середньому рівні 20 % (6 осіб).

Формувальний етап експерименту перевіряв ефективність педагогічних умов та методів, які запроваджувались протягом трьох етапів: мотиваційно-регулятивного, художньо-змістового та інноваційно-діяльнісного. *На мотиваційно-регулятивному етапі* впроваджувалась перша умова, яка наскрізною лінією продовжувалась і у подальших етапах формувального експерименту. Метою мотиваційно-регулятивного етапу було: активізувати внутрішню потребу здобувачів до досягнення здобутків національної культури та прагнення до осмисленої національно-орієнтованої музично-педагогічної діяльності. *На художньо-змістовому етапі* впроваджувались друга та третя педагогічні умови з відповідними методами. Метою другого етапу було: сформувати здатність здобувачів диференціювати та систематизувати знання про національну культуру, розкривати художній та ціннісний зміст народних пісень. *На мотиваційно-регулятивному етапі* застосовувалась четверта педагогічна умова та відповідні до неї методи. Мета цього етапу полягала в оволодінні здобувачами методичним інструментарієм формування національної культури школярів.

На підсумковому етапі експериментально-дослідної роботи було проведено контрольний зріз за всіма показниками визначених критеріїв. Отримані результати засвідчили, що у досліджуваних експериментальної групи (ЕГ) кількість респондентів низького рівня зменшилася з 64,1 % на 10 %; кількість здобувачів середнього рівня збільшилася з 28 % до 63,3 %, кількість здобувачів на високому рівні зросла з 7,6 % до 26,6 %. Здійснюючи підсумковий зріз в контрольній групі, зауважимо, що рівень підготовленості здобувачів дещо збільшився, у порівнянні з констатувальним зрізом, однак не суттєво. Так, на початку експерименту, низький рівень підготовленості показало 66,7 %, а наприкінці 56,6 %; середній рівень дещо виріс з 20 % до 30,1 %, а високий рівень залишився незмінним – 13,3 %.

На підсумковому етапі експерименту було отримано результати, які засвідчили результативність розробленої методики, що підтвердила статистична обробка даних за критерієм Фішера.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні представлено результати теоретичного узагальнення і методичного вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Розв'язання означеної проблеми відображено в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці запропонованої методики, що здійснювалась на музично-педагогічних факультетах ЗВО у процесі вивчення майбутніми учителями музичного мистецтва музично-педагогічних дисциплін та виробничої (педагогічної) практики. Отримані результати засвідчили позитивне вирішення поставлених завдань дослідження і дозволили сформулювати такі висновки:

1. Феномен культури розкрито через аналіз джерел з філософії культури, культурології, педагогіки та огляд теоретичних концепцій щодо осмислення культури в її різноманітних проявах. Розглянуто означений феномен через призму філософсько-антропологічного, філософсько-історичного, філософсько-культурологічного, соціологічного та гуманітарного методологічних підходів. Акцентовано увагу на основних етапах осмислення людством феномену культури, здійснено огляд основних дефініцій поняття «культура» та уточнено його сутність із застосуванням міждисциплінарного типу досліджень, відповідно до яких, «культура» не може існувати окремо від людини, оскільки характеризує різноманітні прояви людської життєдіяльності, які залежать від здатностей людини (образу її думок, здібностей, волі, характеру), від продуктивної діяльності (способу дій), в якій ці здатності проявляються та від створених людьми матеріальних і духовних цінностей.

Розглянуто *педагогічний аспект феномену культури*, що у дослідженні розуміється як сфера духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, університети, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо).

Узагальнено дослідження видатних педагогів, які присвячені проблемі виховання культурної особистості, що дозволило уточнити сутність поняття «культура особистості» в контексті педагогічного впливу на її становлення та розвиток, яке розуміється як духовно-творча діяльність окремої людини, основана на розумінні цінності життя, самопізнанні, саморозвитку на прагненні діяти на засадах моральності, мудрості та освіченості.

Проаналізовано праці з філософії та психології мистецтва, музичної педагогіки, в яких досліджується різні форми впливу музичного мистецтва на розвиток духовної та національної культури особистості. Акцентовано увагу на спільності «єдиного ритму» народу, його етнічно-світоглядних координат та створюваних ним творів мистецтва, які стають підґрунтям національної культури.

Здійснено аналіз понять «етнос», «народ», «нація», виявлено, що ознаки національного можуть бути як об'єктивні (особливості поведінки, мови, політичний уклад, правові відносини), так і суб'єктивні (усвідомлення своєї приналежності до певного етносу, народу і, як об'єднуючого елемента – нації). Розглянуто проблему нації в культурному аспекті через етнопсихологічні та етносвітоглядні ознаки і виявлено взаємозв'язок між образом світу народу та творенням життєвих цінностей, що становлять виховний ідеал народу і проявляються в національній культурі.

У контексті культурно-просвітницького впливу визначено сутність поняття «національна культура особистості», що інтерпретується як здатність *розрізняти* і *виконувати* різножанрові твори народної і композиторської національної музики; *усвідомлювати* самотність ладово-інтонаційної палітри народної музики і особливості її втілення у творах професійних композиторів; *оперувати* зразками народної музики, *осягати* символічно-образний зміст та естетико-художню красу; *сприймати* твори народного мистецтва як першооснову для подальшої творчості, а не тільки як архаїчний спадок предків; *виявляти* взаємозв'язок народної музики, зокрема, пісень із звичаєвою культурою народу, історичними та соціальними подіями; *проявляти інтерес* до розвитку національної музики в країні; *застосовувати* зразки народної музичної творчості в індивідуальній і колективній

художньо-творчій діяльності; сприймати музичну творчість народу як невід'ємну частину духовного життя, світогляду та національного характеру народу.

Здійснено аналіз використання народних пісень у роботі зі школярами, висвітлений у музично-педагогічних концепціях видатних педагогів України, Китаю та країн Європи.

Визначено сутність поняття *«національна культура школярів»*, яке трактується як ціннісне особистісне утворення, що виражається у здатності аналізувати та оцінювати культурні досягнення свого народу, усвідомлювати власну причетність до надбань національної культури, проявляти любов та повагу до Батьківщини, що виявляється в активній життєвій позиції щодо вивчення, збереження та розвитку національної культури.

2. Розглянуто аспекти професійної та фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Обґрунтовано *сутнісний зміст підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів*, спираючись на цілісне розуміння навчального процесу, орієнтованого на формування музичної та духовну культури здобувачів. Означена підготовка передбачає зміщення акцентів з процесу набуття знань з національної культури як самоцілі, до процесу їх застосування, як важливого чинника формування вчителя, здатного до просвітницької та культуротворчої діяльності.

Відповідно до трактування змісту підготовки, визначено поняття *«підготовленість майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості»*, яке трактується як здатність опрацьовувати та творчо застосовувати жанрово-стилістичні, образно-символічні, комунікативно-дійові, етноментальні, поліхудожні властивості народно-пісенної творчості як ресурсу формування національної культури школярів у різних формах музично-освітнього процесу.

Обґрунтовано компонентну структуру підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, яка складається з чотирьох компонентів: *мотиваційно-ідентифікаційного, художньо-операційного, емоційно-ціннісного, творчо-*

методичного. До кожного з визначених компонентів підібрано по три відповідні елементи підготовленості. Наскрізним елементом структури обрано когнітивну (пізнавальну) установку, яка проявляється в усіх компонентах підготовленості й зумовлює позитивний результат. *Мотиваційно-ідентифікаційний компонент* визначався: внутрішньою потребою вивчати національну культуру та транслювати її у різних формах педагогічного спілкування з учнями, через усвідомлення особистої національної ідентичності; *художньо-операційний компонент* характеризувався: здатністю узагальнювати, диференціювати та систематизувати знання про національну культуру, народно-пісенну творчість та спроможність розкрити художній зміст народної пісні; *емоційно-ціннісний компонент* позначався: усвідомленою установкою на сприйняття та вербально-виконавську ретрансляцію життєвих цінностей закладених у художньо-образному змісті народних пісень; *творчо-методичний компонент* характеризувався: творчим підходом до вибору методичного інструментарію та виявлення особистісно-оцінного ставлення до результатів педагогічної діяльності.

3. Здійснено обґрунтування методологічних підходів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, спираючись на поліпарадигмальне підґрунття, зорієнтованого на гуманістичну, естетичну та культурологічну парадигми. Серед наукових підходів обрано: *художньо-світоглядний* (усвідомлене осягнення національних духовних установок, формує відповідне художньо-естетичне ставлення до світу, загалом, та світу мистецтва, зокрема); *творчо-діяльнісний* (активне занурення у художньо-образний світ народного мистецтва через їх прилучення до пісенної творчості, що забезпечить національно-свідому самоідентифікацію, прагнення до самопізнання та впровадження отриманого досвіду у музично-педагогічній діяльності зі школярами); *етнопедагогічний* (етнодиференційні властивості національно спрямованого виховання, закладені в методах, засобах та ціннісних орієнтирах певного етносу, а також усвідомлення виховного потенціалу національно-культурної традиції в становленні духовності особистості, її світоглядних орієнтирів, морально-етичних установок та художньо-

естетичних уподобань); *методико-праксеологічний* (методологічно-процесуальне забезпечення процесу підготовки та необхідністю ознайомлення здобувачів з добром ефективного педагогічно-методичного інструментарію).

Відповідно до обраних методологічних підходів, здійснено добір та обґрунтування педагогічних принципів: особистісно-сміслового ставлення здобувачів до збереження національної культури; інтеріоризації досвіду опанування образною семантикою народних пісень; культуровідповідності художньо-творчої діяльності студентів; інноваційної спрямованості методичної підготовки.

Виокремлено педагогічні умови та відповідні методи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Визначені умови координували як набуття здобувачами досвіду з національної культури, так і експлікацію його у вектор педагогічної діяльності зі школярами. *Першу педагогічну умову* було спрямовано на створення в колективі сприятливого психологічного клімату, що дасть можливість усвідомлювати національні цінності та свою роль у їх збереженні (*методи*: емоційно-ціннісного впливу та метод ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні; інтонаційного та художньо-словесного вираження вражень); *друга педагогічна умова* координувала активізацію пізнавального інтересу до народної пісні з метою пошуку інтегративних зв'язків між різними видами народної творчості в процесі формування національної культури школярів (*методи*: метод театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості; асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвим досвідом); *третьа педагогічна умова* спонукала до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів (*методи*: катарсичного сприймання музичного твору; умовного перекладу; емоційного занурення; емоційно-семантичного резонансу); *четверта педагогічна умова* зумовлювала цілеспрямоване застосування інноваційних форм і методів музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя для залучення школярів

до народно-пісенної творчості (*методи*: зіткнення суджень, експресивно-педагогічного впливу, метод модифікації).

4. Розроблено діагностичний апарат визначення рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, який складався з чотирьох критеріїв та відповідних показників: *мотиваційно-рефлексивний* (*показники*: ступінь обізнаності щодо знань про зміст, форми, етапи та розвиток національної культури; наявність прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури; міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури особистості); *художньо-когнітивний* (*показники*: міра усвідомлення взаємозв'язку змістового та художньо-символічного складників народно-пісенної творчості зі світоглядними, історичними, соціально-побутовими реаліями часу їх створення; міра здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів; ступінь обізнаності у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту); *емоційно-образний* (*показники*: якість розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості; прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення; міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва в процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні); *творчо-діяльнісний* (*показники*: ступінь здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості; міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури; ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою).

5. Обґрунтовано та експериментально перевірено методику підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості, яка складається з трьох етапів: *мотиваційно-регулятивного, художньо-змістового, інноваційно-діяльнісного*. Перший етап: спрямований на формування мотиваційно-ідентифікаційного компонента підготовленості. На цьому етапі задіяна перша умова, яка у подальшому наскрізною лінією проходила через усі наступні етапи. Другий етап: спрямований на формування художньо-операційного та емоційно-ціннісного компонентів. На цьому етапі були задіяні друга та третя педагогічні умови, це зумовлено взаємопроникненням елементів підготовленості другого та третього компонентів структури. Третій етап: спрямований на формування творчо-методичного компоненту і орієнтується на четверту педагогічну умову.

Відповідно до цілей та завдань кожного етапу формувального експерименту, сформульовано змістовий ресурс авторської методики, зорієнтований на інтеграцію знань з національної культури, народно-пісенної творчості та екстраполяцію їх у вектор педагогічної діяльності. Окреслено можливості освітнього процесу музичний факультетів педагогічних університетів щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Навчальним ресурсом обрано: курс «Методика музичного виховання» та виробнича (пелагічна) практика в молодших та середніх класах.

Ефективність опрацьованої методики підтверджена математично-статистичною обробкою даних, отриманих на підсумковому етапі експерименту з критеріями ϕ^* Фішера. Подальші наукові пошуки доцільно спрямовувати на виявлення ефективних методів дистанційної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Абдуллин, А. Г. (2016). *Познавательная установка и средства ее формирования у студентов педагогического вуза* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Магнитогорск.
- Агарков, О. (2013). Соціальна адаптація студентів-першокурсників як напрям діяльності соціальної служби вищого навчального закладу. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право, 3, 78–83.
- Агаркова, А. (2004). *Филогенез культуры теоретические основания и реконструкция процесса* (дис. ... канд. культур.: 24.00.01). Сургут.
- Алієв, Ю. Б. (2012). *Формирование музыкальной культуры школьников-подростков как дидактическая проблема*. Москва: Издательство СГУ.
- Аліксійчук, О. С. (2012). Шляхи функціонування моделі морально-естетичного виховання молодших школярів засобами народної музичної творчості. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 10, 221-226.
- Андрущенко, Т. І. (2018). *Робоча програма з навчальної дисципліни (силабус) «Естетичні парадигми сучасності» (3–4 семестр) для аспірантів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти в галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»*. Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.
- Андрущенко, В. П., Губерський, Л. В., Михальченко, М. І. (2016). *Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: підручник для вищих навчальних закладів*. Київ: Юрінком Інтер.
- Андрущенко, В., Руденко, Ю. (2009). Характер особистості: гармонія національних і загальнолюдських цінностей *Вища освіта України*, 2, 5–12.
- Асаф'єв, Б. В. (1971). *Музыкальная форма как процесс* (Кн. 1, 2). Москва, Ленинград: Музыка.
- Асаф'єв, Б. (2006). *Григ*. Москва: Музыка.
- Бабанський, Ю. К. (1989). *Избранные педагогические труды*. Москва.

- Бабина, Т. Г. (2013). Ментально-культурні аспекти глобалізаційних трансформацій. *Ефективна економіка*, 6. URL: https://www.knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/2015/Babyna08122015.pdf
- Барановська, І. Г. (2019). Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Information Technologies in Education*, 2 (39), 40-50.
- Барановська, І. Г., Мозгальова, Н. Г. (2019). Поліхудожня освіта майбутніх учителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 22 (27), 2, 31–37.
- Барт, П. (1900). *Философия истории как социология* (Ч. 1: Введение и критический обзор). Санкт-Петербург: Издание Л. Ф. Пантелеева. URL: <https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=77059>
- Басин, Е. Я., Крутоус, В. П. (2018). *Психология искусства. Личностный подход: учебник для бакалавриата и магистратуры*. Москва: Издательство Юрайт.
- Батюк, Н. (2003). *Формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Батюк, Н. О. (2015). Художня образність уроку музичного мистецтва як специфічна ознака викладання мистецьких дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 12, 15–23.
- Батюк, Н. О., Батюк, З. С. (2000). Національний образ світу як педагогічна проблема. *Проблеми освіти*, 20, 78–84.
- Бауер, О. (1918). *Национальный вопрос и социал-демократия*. Петроград: Книга.
- Безклубенко, С. Д. (2006). *Українська культура: погляд крізь віки. Історико-теоретичні нариси*. Ужгород: Карпати, 2006.
- Безрукова, В. С. (Сост.). (2000). *Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога)*. URL: <http://cult-lib.ru/doc/dictionary/spiritual-culture/index.htm>
- Бердяев, Н. А. (1989). *Философия свободы. Смысл творчества*. Москва: Издательство «Правда».

- Берегова, Г. Д. (2013). Пошуки нових філософсько-освітніх парадигм у контексті освітньої кризи. *Культура і сучасність: Альманах*, 2, 3–9.
- Білова, Н. (2015). Педагогічне проектування процесу навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Психолого-педагогічні науки*, 1, 78–84.
- Більченко, Є. В. (2006). Педагогіка як форма буття культури: перспективи діалогу педагогічної та культурологічної парадигм. *Шлях освіти*, 3, 2–5.
- Богущ, А. (2016). Чинники розвитку особистості дитини в педагогічному вимірі Софії Русової. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 1 (108), 7–11.
- Богущ, А. М., Лисенко, Н. В. (2002). *Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник*. Київ: Вища школа.
- Бодрова, Т. О. (2015). Методична підготовка майбутніх учителів музики: праксеологічний контекст. *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 1, 26-38
- Бондаренко, О. Ф. (2006). Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції у психотерапії. У В. О. Титаренко (ред.), *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* (сс. 52–69). Київ: Либідь.
- Бочковський, О. (1947). *Вступ до націології. Курс лекцій*. Франкфурт: УТП.
- Бочковський, О. (1995). Вступ до націології. *Генега*, 1 (3), 114. URL: <http://ukrstor.com/ukrstor/natiologia.html>
- Братанич, О. Г. (2001). *Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09). Кривий Ріг.
- Ван, Сяочень. (2018). *Методика формування гуманістичної художньо-світоглядної позиції майбутніх учителів музики у процесі музичного навчання* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Одеса.
- Ван Тяньці. (2017). *Методика підготовки майбутніх учителів музики до формування основ співацької культури учнів початкової школи*. (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

- Василенко, Л. М. (2015). Педагогічні підходи та принципи формування вокально-методичної майстерності вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Психолого-педагогічні науки*, 1, 119–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2015_1_27
- Василенко, Л. М. (2016). Учення холізму в системі вокальної підготовки студентів-музикантів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 143, 12–17.
- Васильев, Л. С. (1989). *Проблемы генезиса китайской мысли: формирование основ мировоззрения и менталитета*. Москва: Наука. URL: <https://www.livelib.ru/book/1000510297-problemy-genezisa-kitajskoj-mysli-formirovanie-osnov-mirovozzreniya-i-mentaliteta-l-s-vasilev>
- Васильковська, К. М. (2006). *Формування художнього світогляду майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-історичних дисциплін* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Васютинський, В. О. (2006). Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, 8, 6, 40–45.
- Ващенко, Г. (1976). *Виховний ідеал*. («Записки Вихованика»). Брюссель, Торонто, Нью-Йорк, Мюнхен.
- Вей, Дзюнь. (2003). Особливості розвитку вокальних жанрів традиційної музики Китаю. *Музичне виконавство*, 19, 241–251.
- Вей, Дзюнь. (2006). *Жанрова система народно-пісенної культури Китаю* (автореф. дис. ... канд. мистецтв.: 17.00.01). Київ.
- Вертій, О. (1995) Народні джерела концепції національного характеру в творчості П. Куліша. *Дивослово*, 2, 42–46.
- Вико, Дж. (1940). *Основания новой науки об общей природе наций*. Ленинград: Художественная литература.
- Вилюнас, В. К., Гиппенрейтер, Ю. Б. (1984) *Психология эмоций*. Москва: Издательство Московского университета.
- Воевідко, Л. М. (2015). Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 18 (1), 326–331.

- Волков, Г. Н. (1999). *Этнопеддагогика: учебник для студентов средних и высших учебных заведений* Москва: Издательский центр «Академия».
- Волошина, В. (2014). Проблеми та шляхи забезпечення національного суверенітету інститутами безпосередньої демократії. *Проблеми становлення правової держави*, 4, 7–11.
- Вундт, В. (1873–1874). *Основы физиологии эмоции*. Москва.
- Выготский, Л. С. (1967). *Воображение и творчество в школьном возрасте*. Москва.
- Выготский, Л. С. (1991). *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика.
- Выготский, Л. С. (2005). *Психология развития человека*. Москва: Издательство Смысл, Издательство Эксмо.
- Газман, О. С. (1989). Базовая культура и самоопределение личности. У О. С. Газман, Л. И. Романов (ред.), *Базовая культура личности: теоретические и методические проблемы* (сс. 4–15). Москва: Издательство АПН СССР.
- Галузяк, В. М., Сметанський, М. І., Шахов, В. І. (2001). *Педагогіка: навчальний посібник*. Вінниця.
- Гачев, Г. (2013). *Национальные образы мира: Общие вопросы: русский, болгарский, киргизский, грузинский, армянский*. Москва: Книга по Требованию.
- Гегель, Г. В. Ф. (1974). *Энциклопедия философских наук* (Т. 1). Москва.
- Голубицька, Н. (2018). Продуктивно-практичний етап формування етнопедagogічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 25 (30), 27–32.
- Гончар, О. (1993). *Вічне слово. Шевченко Тарас. Кобзар*. Київ.
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Гришанович, Н. Н. (1985). *Модель специалиста*. Минск.

- Грубич, Д. (2011). Педагогічні інновації в освіті: поняття та сутність. *Педагогіка та психологія*, 40 (1), 34–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2011_40%281%29_8
- Гумінська, О. О. (2004). Концепція формування діяльнісної особистості в процесі музичного виховання. *Завуч*, 16 (238), червень (специвипуск), 15–21.
- Гуревич, П. С. (2003). *Культурологія: учебник для вузов*. Москва: Проект.
- Гусак, В. М. (2009). Психологічна культура майбутнього соціального працівника: теоретичний аналіз. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*, 147, 71–76.
- Давыдов, В. В. (1979). Категория деятельности и психического отражения в теории А. Н. Леонтьева. *Вестник МГУ. Психология*, 4, 25–41.
- Давыдов, В. В., Радзиховский, Л. А. (1980). Теория Л. С. Выготского и деятельностный подход в психологии. *Вопросы психологии*, 6, 48–59.
- Давыдов, В. В., Радзиховский, Л. А. (1981). Теория Л. С. Выготского и деятельностный подход в психологии. *Вопросы психологии*, 1, 67–80.
- Данилов, М. А., Есипов, Б. П. (1957). *Дидактика*. Москва: Издательство Академии педагогических наук.
- Дем'яненко, Н. (2010). *Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. М. Верховинця*: монографія. Полтава: АСМІ.
- Джанда, Г. Б. (2019). Потенціал праксеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка*, 15, 2, 63–67.
- Джола, Д. М., Щербо, А. Б. (1998). *Теорія і методика естетичного виховання школярів*: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН.
- Дистервег, А. (1956). Руководство к образованию немецких учителей. В *Избранные педагогические сочинения* (с. 136–203). Москва: Учпедгиз.
- Дмитренко, М. (2005). Михайло Драгоманов – дослідник фольклору. *Слово і Час*, 6, 12–24.
- Драгоманов, М. (1970). *Літературно-публіцистичні праці* (Т. 1, 2). Київ: Наукова думка.

- Дубасенюк, О. А. (2014). Інновації в сучасній освіті. В О. А. Дубасенюк (ред.), *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* (сс. 12–28). Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>
- Духнович, А. (1857). *Народная педагогія в пользу училищъ и учителейсельских* (Ч. 1). Львовъ.
- Економова, О. С. (2014). Духовность и профессиональная культура будущего учителя музики. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 358–365). Київ.
- Єгорова, І. В. (2002). *Формування національної самосвідомості у підлітків на уроках музики в загальноосвітній школі (на матеріалі творчої спадщини західноукраїнських композиторів XIX – початку XX століття)* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Єрмоленко, С. Я. (1990). Фольклоризм у поетичній мові Івана Франка. В *Іван Франко і світова культура* (Кн. 2). Київ: Наукова думка.
- Загвязинский, В. И. (1990). *Инновационные процессы в образовании*. Тюмень: Тюменский государственный университет.
- Заєць, І. І. (2006). *Витоки державної культури українського народу*. Київ: Аратта.
- Закон України «Про культуру». (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
- Закопович, М. М. (Ред.). (2009). *Культурологія: українська та зарубіжна культура*: навчальний посібник. Київ: Знання.
- Іваненко, Ю. В. (2012). Активні методи навчання як засіб актуалізації особистісного сенсу в пізнавальній діяльності студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*, 37, 93–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2012_37_25
- Іваницький, А. І. (1990). *Українська народна музична творчість*. Київ: Наукова думка.

- Іваницький, А. І. (2004). *Український музичний фольклор: підручник для вищих учбових закладів*. Вінниця: Нова книга.
- Изард, К. Е. (2003). *Психология эмоций*. Санкт-Петербург: Питер.
- Ильичев, Л. Ф., Федосеев, П. Н. (1983). *Философский энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Кабалевский, Д. Б. (1981). *Воспитание ума и сердца: Книга для учителя*. Москва: Просвещение.
- Кабалевский, Д. (1987). *«Ровесники». Беседы для юношества*. Москва: Музыка.
- Кабалевский, Д. (1989). *Как рассказывать детям о музыке?* Москва: Просвещение.
- Каган, М. С. (1996). *Философия культуры: учебное пособие*. Санкт-Петербург: Петрополис.
- Каган, М. С. (1997). *Философская теория ценности*. Санкт-Петербург: Петрополис.
- Калуська, Л. В. (Упор.). (2010). *Видатні українські педагоги: Інформаційний довідник*. Тернопіль: Мандрівець.
- Карпенко, І. М. (1998). Духовний ідеал ноосфери і катарсична сутність виховання. *Педагогіка і психологія*, 2, 12–14.
- Касьянов, Г. (1999). *Теорії нації і націоналізму: монографія*. Київ: Либідь.
- Квітка, К. (2005). *Українські народні мелодії (Ч. 1)*. Київ. URL: <https://www.academia.edu/30581801>
- Клаус, Г. (1963). *Кибернетика и философия*. Москва: ИЛ.
- Коваль, Т. (2020). Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 3, 27, 107–111.
- Коджаспирова, Г.М., Коджаспирова, А. Ю. (2000). *Педагогический словарь для студентов высших и средних педагогических учебных заведений*. Москва: Издательский Центр «Академия».
- Кожевнікова, Л. (2003). *Підготовка майбутніх учителів початкових класів і музики до музично-просвітницької діяльності (авторeref. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02)*. Київ.

- Кожевнікова, Л. (2016). Музично-просвітницька діяльність у контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (59), 110–120.
- Козловець, М., Горохова, Л. (2013). Культурні основи націй та ідентичність у добу глобалізації. *Гілея*, 73, 250–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_73_114
- Кокун, О. М. (2006). *Психофізіологія*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Колодій, А. (2008). Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України. *Агора*, 6: *Україна і США: взаємодія у галузі політики, економіки, культури і науки*, 5–14. URL: <http://political-studies.com/?p=578>
- Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. (2018). URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/KONTSEPTSIYA-ROZVYTKU-GROMADYANSKOYI-OSVITY-V-UKRAYINI.pdf>
- Корепанова, И. А., Виноградова, Е. М. (2006). Концепция У. Энгельста – вариант прочтения теории деятельности А. Н. Леонтьева. *Культурно-историческая психология*, 2, 4, 74–78. URL: https://psyjournals.ru/kip/2006/n4/Korepanova_full.shtml
- Королук, Н. (1995). *Полум'яне слово Шевченка в музиці*. Київ.
- Короткий словник політологічних термінів. (2020). URL: <http://politics.ellib.org.ua/encyclopedia-book-7.html>
- Коротя-Ковальська, В. (2010). *Українська народна пісня у творчості видатних письменників України XIX–XX ст. Нариси*. Київ: УАІД «Рада».
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- Крижко, В. В. (2005). *Антологія аксіологічної парадигми освіти*. Київ: Освіта України.

- Кузнецова, О. А. (2013). Просвітницька діяльність вчителя музичного мистецтва. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 15, 164–168.
- Кузнецова, О. (2020). Методична система підготовки до просвітницької діяльності зі школярами майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічні науки теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (96), 393–404.
- Кузь, В. Г. (Ред.). (1993). *Основи національного виховання: Концептуальні положення* (Ч. 1). Київ: Інформаційно-видавничий центр «Київ».
- Кузьмінська, Л. (2003). Музично-виконавська діяльність в Україні: соціокультурне значення та проблеми. *Мистецтво та освіта*, 3, 12–15.
- Культурологічний словник*. (2020). URL: <https://subject.com.ua/culture/dict/1.html>
- Курышев, Е. В. (1989). *Исполнительская практика как форма профессиональной подготовки учителя музыки: учебное пособие*. Киев: КГПИ.
- Куришев, Є. В., Ляшенко, О. Л. (2017). Розвиток музично-виконавської компетентності у майбутніх педагогів музичного мистецтва в умовах вищої музичної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 23 (28), 73–78.
- Лановик, М., Лановик, З. (2005). *Українська усна народна творчість: підручник*. Київ: Знання-Прес.
- Левицька, І. М. (2017). Упровадження стратегій розуміння в навчально-виховний процес майбутніх учителів музики: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*, 1, 240–248.
- Левус, Н., Тимків, Н. (2013). Емоційність та музичні смаки: точки дотику. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*, 45 (2), 125–134.
- Леонтьев, А. Н. (1977). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Политиздат.

- Леонтьев, Д. А. (2003). *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности*. Москва: Смысл.
- Лернер, І. Я. (1996). Розвиваюче навчання з дидактичних позицій. *Педагогіка*, 2.
- Липа, І. (2015). *Позакласна музично-просвітницька діяльність як складова професійної педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва*. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/opu_2015_5_14.pdf
- Липсет, С. (1961). Политическая социология. У Г. Беккер, А. Босков. *Современная социологическая теория*. Москва.
- Лисенко, Н. В. (2011). *Етнопедagogіка дитинства: навчально-методичний посібник*. Київ: Видавничий дім «Слово».
- Ли Ює. (2017). *Китайское музыкальное образование в XX веке и его состояние на рубеже XX-XXI веков*. Вестник КемГУКИ. Педагогические науки, 40, 225-231.
- Лі, Анъань. (2019). *Підготовка майбутніх учителів музики до музичного просвітництва старшокласників на засадах застосування інноваційних технологій* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Одеса.
- Ло, Чао. (2018). *Методика вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва засобами технології персоніфікації* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Одеса.
- Лозко, Г. (2006). *Пробуджена Енея. Європейський етнорелігійний ренесанс*. Харків.
- Лу Лу (2014). *Методика формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічних університетах України і Китаю*. (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Людкевич, С. (1976) *Про основу і значення співності в поезії Шевченка. Дослідження і статті*. Київ.
- Мадишева, Т. П. (2002). *Співак і мова (культура співу мовою оригінала: теорія та практика)*. Харків: Штрих.
- Майерс, Д. (2001). *Психология*. Минск: ООО «Попурри».

- Маланюк, Є. (1968). *До Шевченкових роковин. Свобода. Український щоденник*, 45, 8 березня, 3.
- Малинки, А. Старков, В. (2009). Малинка Олександр Никифорович. У В. А. Смолій (гол. ред. кол.), *Енциклопедія історії України* (Т. 6: Ла–Мі, сс. 471): Київ: Наукова думка.
- Маслоу, А. (2002). *Мотивация и личность*. Санкт-Петербург: Питер.
- Масол, Л. М. (2002). Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України. *Шкільний світ*, 9, березень (вкладка), 1–16.
- Масол, Л. М. (2015). *Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання*: методичний посібник. Харків: «Друкарня Мадрид».
- Матвієнко, Н. (2017). Формування національного світогляду студентів засобами етнокультурних традицій. *Креативна педагогіка*, 12, 168–179.
- Мельник, О. П. (2009). Формування досвіду музично-просвітницької діяльності майбутніх вчителів музики як педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 8 (13), 108–113.
- Мельник, В. В. (2016). Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 65, 186–201.
- Мехедова, Н. (2013). Основи Формування Національних цінностей у підлітків на уроках музики. *Гуманітарний вісник. Педагогіка*, 28, 194–200.
- Мішедченко, В. (2019). Формування музично-естетичної культури учнів початкової школи засобами музичного фольклору. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1 (64), 166–172.
- Микитів, Г. В. (2010). Символ як експресема в українських народних ліричних піснях. *Актуальні проблеми слов'янської філології, XXIII*, 4, 241–246.
- Мирний, П. (1949). *Вибрані твори* (Т. 1). Київ: Державне видавництво художньої літератури.

- Мірчук, І. (1942). Світогляд українського народу: Спроба характеристики. *Науковий збірник Українського університету в Празі, 3*, 225–243. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Mirchuk_Ivan/Svitohliad_ukrainskoho_narodu_Sproba_kharakterystyky/
- Мозгальова, Н. Г. (2012). *Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля».
- Мозгальова, Н. Г., Барановська, І. Г. (2017). Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 52*, 20–25.
- Моисеева, Н. А., Сороковикова, В. И. (2003). Менталитет и национальный характер. *Социологические исследования, 2*, 45–55.
- Мороз, О. Г., Омеляненко, В. П. (1992). *Перші кроки до майстерності*. Київ: Знання.
- Морозова, Н. Г. (1961). *Воспитание познавательных интересов у детей в семье*. Москва.
- Морозова, О. (2011). *Методика формування мотивації педагогічної діяльності у майбутніх учителів музики* (авторeref. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Морщакова, О. (2017). Єдність культури та особистості: феномен творчості. *Психологія і суспільство, 3* (25), 70–79, URL: <http://journals.uran.ua/index.php/1810-2131/article/view/124751>
- Беренбойма, Л. А. (Сост. и ред.). (1983). *Музыкальное воспитание в XX веке*. Москва: Всесоюзное издательство «Советский композитор».
- Національна рамка кваліфікацій. (2020). URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/go/344/2013>
- Неверова, А. А. (2015). Проблема художественного восприятия в психолого-педагогической литературе. *Психологические науки: теория и практика:*

- матеріали IV Міжнародної наукової конференції Москва: Буки-Веди.
URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/196/9068/>
- Нечуй-Левицький, І. С. (1992). *Світгляд українського народу*. Київ: Обереги.
- Ніколаї, Г. Ю. (2013). Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1, 3–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmov_2013_1_3
- Ніколаї, Г. Ю. (2010). Музичний фольклор у змісті підготовки вчителів: етнопедagogічний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*, 5 (7), 189-195.
- Обрушний, М. (1999). *Етнонаціональна ідентичність в контексті формування української нації* (дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.05). Київ.
- Огієнко, І. (1991). *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. Київ: Абрис.
- Огієнко, І. (2001). Шевченко як творець української літературної мови. В *Історія української літературної мови*. Київ. URL: <http://litopys.org.ua/ohukr/ohu12.htm>
- Олексюк, О. М., Ткач, М. М. (2004). *Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва*: навчальний посібник. Київ: Знання України.
- Олексюк, О. М. (2006). *Музична педагогіка*: навчальний посібник. Київ: КНУКіМ.
- Олексюк, О. М. (2015). Ціннісно-сміслові орієнтири наукової педагогічної школи у вищій мистецькій освіті. *Духовність особистості в системі мистецької освіти*: збірник праць наукової школи доктора педагогічних наук Олексюк О. М. (сс. 6–16). Київ. URL: http://oleksyuk.com/wp-content/uploads/2016/02/Oleksyuk_Duhovnist-osobistosti_1-192.pdf
- Омельяненко, С. В. (2005). Педагогічна культура викладача як чинник розвитку професійної компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*, 8, 1, 236–241.
- Онищук, А. І. (1912). З народнього життя Гуцулів. *Матеріали до українсько-руської етнології*, XV, 90–158.

- Осипець, Р. (2000а). Українська музична пісня – основа музичного виховання. *Мистецтво та освіта*, 3, 6–9.
- Осипець, Р. (2000). Українська народна пісенна культура як засіб формування національної самосвідомості. *Рідна школа*, 11, 11–14.
- Падалка, Г. М. (2008). *Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін)*. Київ: Освіта України.
- Парыгин, Б. Д. (1991). *Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения*. Ленинград: Наука.
- Петровський, А. В. (1990). *Психология. Словарь*. Москва: Политиздат.
- Петрушин, В. И. (2019). *Музыкальная психология: учебник и практикум для среднего профессионального образования*. Москва: Издательство Юрайт.
- Пилипчук, В. В. (2007). *Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання: монографія*. Київ: «Педагогічна думка».
- Піча, В. М. (Ред.). (2004). *Культурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів IV рівнів акредитації*. Львів: «Новий Світ-2000».
- Пляченко, Т. (2012). Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки вчителя музики. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (сс. 722–729)*. Київ.
- Пляченко, Т. (2014). Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 133, 50–57.
- Попова, О. В. (2001). *Розвиток інноваційних процесів у середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах України в ХХ столітті (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01)*. Харків.
- Попович, М. В. (1998). *Нарис історії культури України*. Київ: АртЕк.
- Потебня, О. (2008) Про купальські вогні та споріднені з ними уявлення. *Фольклористичні зошити*, 11, 167–188.
- Проворова, Є. (2017). Міжпредметна інтеграція в методичній підготовці майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу.

Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти: збірник наукових праць, 5. (1), 235-246.

Проворова, Є. М. (2018). *Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.

Радченко, О. (2009). *Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення*. Харків: Видавництво ХарПІ НАДУ «Магістр».

Реброва, Е. Е. (1990). *Формирование мировоззренческой ориентации студентов музыкально-педагогических факультетов в условиях профессиональной подготовки* (автореф. ... дис. канд. пед. наук). Москва.

Реброва, О. Є. (2007). *Музично-виконавська підготовка майбутнього вчителя: ментальний аспект. Музичне виконавство України: національні, регіональні та інтегративні аспекти: програма і тези Всеукраїнської науково-практичної конференції*, (сс63-65). Івано-Франківськ.

Реброва, О. Є. (2009). *Дослідження прояву художньо-ментального досвіду майбутніх учителів мистецьких дисциплін в умовах музично-виконавської підготовки. Теорія і методика мистецької освіти, 7 (12), 62–67.*

Реброва, Е. Е. (2012). *Художественное мировоззрение в контексте ментальных процессов педагогики искусства. Педагогика и современность, 2, 41–49.*

Реброва, О. Є. (2013). *Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02, 13.00.04). Київ.

Реброва, О. (2015). *Межкультурная компетентность студентов в координатах духовности. The Caucasus 2 (8), 17–21. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=23735353>*

Рекомендація ООН про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських чи приватних робіт. (1968). *Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Париж. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_723#Text*

- Рижова, І. (2011). Культура як найбільш фундаментальний спосіб людського буття. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 46, 126–134.
- Ролінська, О. (2019). Практика застосування проектних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*, 1 (64), 204–208. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Nauk_visnik-1-64-2019.pdf#page=204
- Ростовський, О. Я. (1997). *Педагогіка музичного сприймання*: навчально-методичний посібник. Київ: ІЗМН.
- Ростовський, О. (2001). *Професійна підготовка майбутніх учителів музики: проблеми і перспективи*. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8475/3/Rostovskyi.pdf>
- Ростовський, О. (2003) *Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки*. Ніжин: Видавництво НДУ імені М. Гоголя.
- Ростовський, О. (2011). *Теорія і методика музичної освіти*: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга, Богдан.
- Рубинштейн, С. Л. (1997). *Человек и мир*. Москва: Наука.
- Рубинштейн, С. Л. (1999). *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер.
- Рудницька, О. П. (1998). *Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти*: навчальний посібник. Київ: ІЗМН.
- Рудницька, О. П. (2002). *Педагогіка: загальна та мистецька*. Київ.
- Русова, С. Ф. (1996). *Вибрані педагогічні твори*. Київ: Освіта.
- Семенов, Ю. И. (2020). *Этносы, нации, расы*. URL: http://scepsis.ru/library/id_75.html
- Семенов, Ю. (1993). *Экономическая этнология. Первобытное и раннее предклассовое общество* (Ч. 1–3). Москва: Институт этнологии и антропологии РАН.
- Семенова, А. В. (Ред.). (2006). *Словник-довідник з професійної педагогіки*. Одеса: Пальміра.

- Семикин, В. В. (2002). *Психологическая культура в образовании человека*: монографія. Санкт-Петербург: Союз.
- Сидоренко, Л. І. (2020). *Філософське осмислення культури і цивілізаційних процесів*: навчальні матеріали для студентів та аспірантів. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sid-culture.htm>
- Ситник, Г. (2004). Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства, держави. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2, 369–374.
- Сі, Даофен. (2013). Значення народно-пісенної творчості у виконавському мистецтві Китаю. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 10 (269), I, 111–116.
- Сименов, П. В. (1994). Катарсис и антикатарсис: социально-психологический подход к воздействию искусства. *Вопросы психологии*, 1, 5–7.
- Скакун, О. (2006). *Теорія держави і права (Енциклопедичний курс)*: підручник. Харків.
- Скаткин, М. Н. (1980). *Школа и всестороннее развитие детей*. Москва.
- Скаткин, М. Н. (Ред.). (1982). *Дидактика средней школы*. Москва: Просвещение.
- Скаткин, М. Н. (1986). *Методология и методика педагогических исследований (в помощь начинающему исследователю)*. Москва: Педагогика.
- Сковорода, Г. С. (1798). *Библиотека духовная, содержащая в себе дружеские беседы с познанием самого себя*. Санкт-Петербург.
- Сковорода, Г. (1994). *Твори* (Т. 2). Київ.
- Сковорода, Г. С. (2011). *Повна академічна збірка творів*. Харків, Едмонтон, Торонто: Майдан, Видавництво Канадського Інституту Українських Студій.
- Сладкий, Д. (2008). Національна ідентичність як фактор культури. *Політичний менеджмент*, 2, 11.
- Словник соціально-психологічних понять*. (2020). URL: https://stud.com.ua/15775/psihologiya/slovník_sotsialno_psihologichnih_ponyat
- Словник української мови* (Т. 8, с. 277). (1977). URL: <http://sum.in.ua/p/8/277/1>
- Словник української мови* (Т. 9, с. 821). (1978). URL: <http://sum.in.ua/p/9/821/1>

- Соціальна філософія. Курс лекцій: навчально-методичний посібник для заочного відділення.* (2005). Ставрополь: Видавництво СГУ.
- Станиславский, К. (1938). *Работа актера над собой.* Москва.
- Стасовська, О. (2014). Система цінностей як основа буття сучасного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 1 (20), 62–76.*
- Стельмахович, М. Г. (1996). *Українська родинна педагогіка: навчально-методичний посібник.* Київ: ІСДО.
- Стельмахович, М. Г. (1997). *Українська народна педагогіка.* Київ: ІЗМН.
- Степанова, Л. (2018). *Методика формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва та хореографії* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Одеса.
- Стратегія національно-патріотичного виховання. (2019). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025>
- Сунь, Цзинань. (2004). *Летопись китайского музыкального образования в период новой истории 1840–2000 гг.* Шаньдун.
- Сура, Н. А. (2003). Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, 4 (60), 190–192.*
- Сухарев, В., Сухарев, М. (1997). *Психология народов и наций.* Донецк: Сталкер.
- Сухомлинский, В. А. (1979). *Избранные педагогические сочинения* (Т. 1). Москва: Педагогика.
- Сухомлинский, В. А. (1985). *О воспитании.* Москва: Политиздат.
- Сюй, Цзяюй. (2017). *Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Сявавко, Є. І. (2002). *Українська етнопедагогіка: навчально-методичний посібник.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.

- Тан, Цземін. (2015). Основні підходи до музичного навчання учнів в Китаї. *Професіоналізм педагога : теоретичні й методичні аспекти*, 2, 46–54.
- Теорія емоцій*. (2020). URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4777.html>
- Тарасенко, Г., Нестерович, Б. (2005). Аксіологічний підхід до інтеграції мистецьких дисциплін у контексті гуманітаризації вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету*, 21, 12-15.
- Ткаченко, М. (2016). Специфіка та зміст фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції. Харків.
- Трофімов, А., Згурська, Е. (2016). Психологічні особливості емоційно-вольової сфери особистості залежно від професійної спрямованості (на прикладі професії актора). *Психологія і особистість*, 1 (9), 264–277.
- Тушева, В. (2019). Пошук методологічних орієнтирів у гуманітарному дослідженні в контексті мистецької педагогіки. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 4. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/165>
- Тюрменко, І. І. (Ред.). (2010). *Культурологія: теорія та історія культури*: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури.
- Узнадзе, Д. (1996). *Психологические исследования*. Москва, АПН.
- Узнадзе, Д. (2001). *Психология установки*. Санкт-Петербург: Питер.
- У Іфан. (2012). *Методика підготовки майбутніх учителів музики України і Китаю до роботи в умовах полікультурного середовища* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Одеса.
- Українська музична енциклопедія* (Т. 5). (2018). Київ: ІМФЕ. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skrypnyk_Hanna/Ukrainska_muzychna_entsyklope_diiia_Tom_5.pdf
- Ушинський, К. Д. (1983). Про народність у громадському вихованні. У *Вибрані педагогічні твори* (Т. 1, сс. 82–102). Київ: Радянська школа.
- Ушинський, К. Д. (1988). *Педагогические сочинения* (Т. 1). Москва: Педагогика.

- Фань, Чженьсюань. (2018). Основні тенденції розвитку музичної освіти Китаю у ХХ ст.: поєднання традицій та інновацій. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 51, 77–87.
- Фань, Чженьсюань. (2019). Витоки музичного просвітництва як напряму професійної діяльності педагога-музиканта в Україні та Китаї. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 44, 330–344.
- Федоренко, Д. Т. (1997). *Первоцвіт дивослова. Малі розповідні жанри дитячого фольклору в етнопедагогіці України*. Київ.
- Федоришин, В (2014). *Теорія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики на акмеологічних засадах* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Федунь, М. (2004). Використання національних ідей української етнопедагогіки у спогадовій літературі Галичини першої половини ХХ століття. *Проблеми народної педагогіки в науковій спадщині Мирослава Стельмаховича: збірник матеріалів Перших Всеукраїнських педагогічних читань* (сс. 21–28). Івано-Франківськ.
- Фейблман, Дж. (1997). Типы культуры. В С. Я. Левит (ред.), *Антология исследований культуры* (Т. 1: Интерпретация культуры, сс. 203–221). Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Фестингер, Л. (1999). *Теория когнитивного диссонанса*. Санкт-Петербург: Ювента.
- Філіпчук, Г. (2014). Духовне й націокультурне у змісті освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1–2, 3–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmov_2014_1-2_3
- Философский энциклопедический словарь*. (1983). Москва: Советская энциклопедия.
- Флоренская, Т. А. (1993). *Диалог в практической психологии (методология, теория, опыт)* (автореф. дис. ... д-ра психол. наук). Москва.
- Франко, І. (1913). *Студії над українськими народними піснями*. Львів.
- Франко, І. (1984а). Жіноча неволя в руських піснях. У *Зібрання творів* (Т. 26, сс. 210–253). Київ: Наукова думка.

- Франко, І. (1984б). Як виникають народні пісні? У *Зібрання творів* (Т. 27, сс. 57–65). Київ: Наукова думка.
- Хоменко, В. Я. (2002). *Українська і світова культура*: підручник. Київ: Україна
- Хомякова, Е. (2004). Информационная-когнитивная система и её актуализация в языке. В С. И. Дудник (Ред.). *Коммуникация и образование* (сс. 180–197). Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, URL: http://anthropology.ru/ru/texts/khomyakova/educomm_09.html
- Хоружа, О. (2009). Компонентна структура етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 7 (12), 116–122.
- Хотинец, В. Ю. (1996). Этническое самосознание как фактор развития индивидуальности. *Психологический журнал*, Т. 17, (5), 69–76.
- Хун, Цзоу. (2009). Влияние традиционной культуры Китая на современное общество. *Гуманитарный вектор. Серия: Педагогика, психология*, 4, 92–96.
- Целковников, Б. М. (1999). *Мироззрение педагога-музыканта: в поисках смысла*. Москва.
- Цзо, Чжэнь-гуань. (1987). О музыкально-теоретической системе «люй» в китайской музыке. *Музыка народов Азии и Африки*, 4, 257–272.
- Цзян, Лібінь. (2013). До проблеми музичного навчання і виховання у Китаї. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 10 (269), I, 128–133.
- Цяо, Чжи (2018). Методика формування етномистецької компетентності учнів у музичному навчанні. *Молодь і ринок*, 5 (160), 155–159.
- Чен, Хань. (2019). Особенности изучения будущими учителями музыкального искусства народных песен Чаошена. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів*, 2, 114–118.

- Чен, Хань (2019). Поняття національної культури особистості в контексті сучасної музично-педагогічної освіти. *Актуальні питання мистецької освіти*, 1-2 (13-14), 294-305.
- Чен, Хань. (2019). Когнітивний компонент підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості в педагогічній діяльності. *Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 164–167). Мелітополь.
- Чен, Хань. (2020). Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народної пісні. *The scientific heritage*, 45, р. 6, (Budapest, Hungary), 67-71.
- Чен, Хань. (2020). Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (103), 485–495
- Чень, Кай. (2019). *Методика виконавсько-просвітницької підготовки майбутніх учителів музики в університетах України і Китаю* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Чжан, Їн. (2018). Змістові компоненти формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії з КНР у ВНЗ України. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1 (60), 383-388.
- Чжан, Їфу. (2016). *Формування художньо-образного сприйняття у майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ.
- Чжан, Цзюнь. Китайская народная музыка в профессиональной подготовке студентов музыкальных факультетов: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка)» / Чжан Цзюнь. – М., 2008. – 22 с.

- Чжао, Цзинь. (2018). Этические идеи Конфуция и В. А. Сухомлинского: аспект социализации личности. *Реализация идей В. А. Сухомлинского в теории и практике современного образования (к 100-летию со дня рождения)*: сборник статей Международной научно-практической конференции (Т. 1–2). Оренбург.
- Швецова, А. В. (2012). Проблема особистості в культурі: світоглядно-антропологічний аспект. *Культура народів Причорномор'я*, 248, 190–193.
- Шевченко, А. А. (2015). Вплив національно-культурних цінностей на соціалізацію особистості. *Культура і сучасність*, 1, 88–94.
- Шевченко, Г. П. (Ред.). (2015). *Духовність особистості: методологія, теорії, практика*, 4 (67). Сєверодонецьк: Видавництво СНУ ім. В. Даля. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2402/1/2556_IR.pdf
- Шевченко, О. В. (2005). Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості. (Дис. канд. псих.наук). Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України. Київ.
- Шинкарук, В. І. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.
- Щолокова, О. П. (2011). Компетентнісний підхід у просвітницькій діяльності вчителя музики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 11 (16), 15–19 URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21986>
- Щолокова, О. П. (2014). Концептуальні засади сучасної мистецько-педагогічної освіти в Україні. В О. Полатайко (ред.), *Мистецька освіта у вимірах сучасності: проблеми теорії та практики*. Наукова школа О. П. Щолокової: колективна монографія (сс. 23–47). Дніпропетровськ: Адверта.
- Экман, П. (2010). *Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь*. Санкт-Петербург: Питер. URL: <https://www.livelib.ru/book/1000439384-psihologiya-emotsij-ya-znayu-cto-ty-chuvstvuesh-pol-ekman>

- Юдіна, Ю. І. (2016). Феномен установки у психологічних теоріях. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*, 54, 261-269.
- Явгильдина, З. М. (2012). *Использование фольклора в музыкальном образовании: учебное пособие для студентов музыкальных факультетов*. Казань: КФУ.
- Якуба, Е. А. (1996). *Социология: учебное пособие для студентов*. Харьков: Издательство «Константа».
- Ян, В. І. (Ред.). (1992). *Каменський Я. А і педагогічна сучасність: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції*. Одеса.
- Ярмоленко, О. (1995). *Системний підхід до формування національних і загальнолюдських цінностей в українській етнопедагогіці* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ.
- Ярова, М. (2012). Використання ідей М. Леонтовича у професійній підготовці педагогів-музикантів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 12, 453–456.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2012_12_87
- Cannon, W. B. (1927). The James-Lange theory of emotions: A critical examination and an alternative theory. *The American Journal of Psychology*. 39, 106–124.
- Espinas, A. (1897). *Les Origines de la Technology*. Paris: F. Alcan.
- James, W., Lange, C. G. (1922). *The emotions*. Baltimore: Williams & Wilkins Co.
- Kotarbiński, T. (1969). *Traktat o dobrej robocie*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Neumann, F. J. (1888). *Volk und Nation*. Berlin.
- Prosnak, J. (1976). *Polihymnia ucząca: Wychowanie muzyczne w Polsce od średniowiecza do dni dzisiejszych*. Warszawa: WSiP.
- Przychodzińska-Kaciczak, M. (1979). *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego. Tradycje – współczesność*. Warszawa: WSiP.
- Rapaport, D. (1960). On the psychoanalytic theory of motivation. In M. R. Jones (ed.), *Nebraska Symposium on Motivation* (pp. 173–257). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Schopenhauer, A. (2012). *The World as Will and Representation* (Vol. 1). Courier Corporation.
- Sorel, G. (2004). *Reflections on Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.

- 赵洪恩,李宝席. (2009). *中国传统文化通论*. 人民出版社. (Ждао, Хоньень, Ли, Баоши (2009). *Загальна теорія китайської традиційної культури*. Народне видавництво.
- 关于实施中华优秀传统文化传承发展工程的意见. (2017). 中华人民共和国国务院. (*Мнение об осуществлении проекта по развитию и сохранению богатой традиционной культуры Китая*. (2017). Государственный совет КНР).
- 于乐洋 (2015). *小学音乐教育中的民族音乐传承与发展*. 赤字. (Ю Ле Ян. *Наследование и развитие народной музыки в начальном музыкальном образовании*. Дефицит.
- 刘东云 (2019). *未来的音乐老师·不只是能弹会唱*. 光明日报. 第 14 版. (Лю Дон Юн. *Будущие учителя музыки умеют не только играть и петь*. Guangming Daily, 14)
- 兰晓梅. (2015). *多元文化背景下高校音乐教育中民族音乐传承发展*. 通化师范学院学报, 第 113-115 页. (Лан Сяо Мей (2015). *Наследование развития национальной музыки в музыкальном образовании колледжа на фоне мультикультурализма*. Журнал педагогического колледжа Гунхуа, с. 113-115 с.)
- 茅于润. (2007). *茅于润音乐随笔*. 上海: 上海音乐出版社., 184 页. (Мао Юйжунь (2007). *Музыкальные эссе Мао Юйжуня*. Музык. издательство «Шанхай», 184.).
- 许纪霖. (2017). *国族、民族与族群：不容被混淆的三个概念*. 华东师范大学. (Сю Ти Лин (2017). *Национальность, нация и этническая группа: три понятия, которые нельзя путать*. Восточно-китайский педагогический университет, 2.).
- 吴琨 (2017). *多元文化背景下高校音乐教育中民族音乐的传承与发展*. 艺术教育, 年第 6 期, 第 58-59 页. (У Кун (2017). *Наследование и развитие народной музыки в музыкальном образовании колледжа на фоне мультикультурализма*. Художественное образование, 6, 58-59).
- 成涵. (2016). *关于声乐教学模式的创新与改革探讨*. 艺术科技. (Чен, Хань (2016). *Інноваційна модель вокального навчання відповідно до нової реформи викладання вокальної музики*. Ж. Художні технології, 345).

- 成涵. (2017). 广西高校东盟音乐声乐课程的探究. 中国文艺家. (Чен, Хань (2017). *Дослідження народних пісень АСЕАН в університетах провінції Гуансі*. Ж. Китайський художник, 203-205).
- 成涵. (2018). 高等学校音乐教育中的民族音乐文化传承. 丝路艺术. (Чен, Хань (2018). *Вивчення національної музичної культури в музичній освіті у коледжах і університетах*. Ж. Мистецтво шевкового шляху, 4, 174).
- 成涵. (2017). 广西高校东盟音乐声乐课程的探究. 中国文艺家. (Чен, Хань (2017). *Дослідження народних пісень АСЕАН в університетах провінції Гуансі*. Китайський художник, 203-205.).
- 张克学. (2004). 音乐艺术在素质教育中的作用. 艺术探索, 年 7 月, 第 1 页. Чжан Кай Же. (2004). *Роль музичного мистецтва в якійній освіті*. Дослідження мистецтва, 7, 1.).
- 秦静. (2009). 再谈孟子、荀子对孔子民族思想的继承与发展. 贵州文史丛刊. 年第 3 期, 第 18 页. (Чин Дин. (2009) *Потім поговорить про спадщину і розвитку «Національних думок Конфуція» Менц і Юзі*. Гуйчжоуський літературний і історичний журнал, 3, 18.).
- 周平. (2020). 现代国家基础性的社会政治机制-基于国族的分析视角. 中国社会科学. 3 期, 第 16 页. (Чоу Пин. (2020). *Базовий соціально-політичний механізм сучасних країн-Перспектива аналізу на основі нації*. Китайские социальные науки, 3, 16.).
- 盛懿、孙萍、欧七斤. (2006). 三个世纪的跨越-从南洋公学到上海交通大学. 上海交通大学出版社. (Шэн И, Сунь Пин, Оу Цицзинь. (2006). *Промежуток в три века-из Наньянского государственного университета в Шанхайский университет Цзяотун*. Издательство Шанхайского университета Цзяотун.
- 徐晓溪. (2011). 音乐教育在中小学素质教育中的价值探索. 艺术教育, 第 1 页. (Шуй Сяо Си. (2011). *Значення музичної освіти в якійній освіті в початковій і середній школі*. Мистецька освіта, 1.).
- 杨尚京. (2012). 音乐教育中如何弘扬民族音乐文化. 群文天地, 第 88-91 页. (Ян Шан Дин. (2012). *Як просувати національну музичну культуру в музичній освіті*. Світ Статті, 88-91.).

Мета, завдання та зміст кожного етапу дослідно-експериментальної роботи

№ етапу	Назва етапу експерименту	Мета	Основний зміст
I	Попереднє дослідження	Виявлення найбільш типових недоліків підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури	Ознайомлення з міркуваннями та пропозиціями викладачів які викладають фахові та методико-педагогічні дисципліни і проводять педагогічну практику, стосовно рівня підготовленості здобувачів до
II	Констатувальний	Виявлення початкового рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Визначення методичної бази експериментального дослідження	Визначення наявного стану підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Розробка та обґрунтування критеріїв і показників. Визначення методики статистичної обробки даних
III	Формувальний	Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Апробація розробленої методики.	Упровадження розробленої методики підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості
IV	Підсумковий	Перевірка результатів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.	Проведення контрольного зрізу. Аналіз і узагальнення результатів формувального етапу експерименту у ЕГ та Порівняльний аналіз рівня підготовленості КГ та ЕГ. здобувачів.

АНКЕТА № 1
для здобувачів першого «бакалаврського» рівня,
третього та четвертого року навчання.

問 題	Відповідь/ 回答 (правильні відповіді)
1. 什么是民族文化 Національна культура це?	民族文化是某一民族在长期共同生产生活中产生和创造出来的能够体现本民族特点的物质和精神财富的总和。 Національна культура - це матеріальні і духовні багатства, які певна нація справила і створила в практиці довгострокового загального виробництва і життя, які можуть відобразити характеристики нації.
2. 中华民族是由多少个民族组成的 Скільки етнічних груп налічує китайська нація?	中国是一个统一的多民族国家，由 56 个民族组成，统称中华民族 Китай є єдиною багатоетнічною країною, що складається з 56 національностей, які всі разом називають китайською нацією.
6. 中国传统菜肴分为哪几个菜系 На які кухні діляться традиційні китайські страви?	鲁菜、川菜、粤菜、苏菜、闽菜、浙菜、湘菜、徽菜 Шаньдунська, Сичуанська, Гуандунська, Цзянсуська, Фуцзяньська, Чжецзяньська, Хунанська, Аньхойська.
4. 著名的中国茶有哪些 Які ви знаєте знамениті китайські чаї?	潮州凤凰单丛茶，太湖熏豆茶，苏州香茶，湖南姜盐茶，成都盖碗茶，台湾冻顶茶，杭州龙井茶，福建大红袍，云南普洱茶 Чаоджоу фунхуанській чай, чай Тайху з копченою квасолею, ароматний чай Суджоу, чай імбир Хунан, чай з чаші з кришкою Ченду, чай з замороженим верхом на Тайвані, лондінській чай Ханджоу, чай Фуденській Дахонпао, чай Юнанській Пур
5. 中华民族的传统服装是什么? Який традиційний костюм китайської нації?	汉服 Китайський народний костюм «Хань»
6. 中国传统建筑的特点 Які ви можете назвати особливості традиційної китайської архітектури?	以木结构为主，采用斗拱（在柱子上伸出悬臂梁承托出屋檐） В основному з дерева, з використанням консолей (висуваються консольні балки на опорах для підтримки карнизів) і загинається догори карниз
7. 中国全国通用的语言是什么? Яка мова поширений по всьому Китаю?	普通话 (путунхуа)
8. 中国现在的文字是什么? Який ієрогліф використовує китайський народ?	汉字 Китайський Ієрогліф « Хань».

問 題	Відповідь/ 回答 (правильні відповіді)
9. 中华民族的图腾是什么 Чи знаєте ви, який тотем у китайської нації?	龙 (дракон)
10. 中国书法有哪几种书体 Які види в китайській каліграфії ви можете назвати?	楷书, 行书, 草书, 隶书, 篆书 Кайшу (нормативне написання ієрогліфів), сіншу (китайська скоропис), цаошу (скоропис), лішу (серйозне написання ієрогліфів), чжуаньшу (древній стиль написання китайські ієрогліфів)
10 中国著名的书法家有哪些 Яких відомих китайських каліграфів, ви можете назвати?	王羲之, 颜真卿, 欧阳询, 柳公权, 张旭, 米芾, 赵孟頫 Ван Ичжи, Ян Чжэньцин, Оуян Сюнь, Лю Гонгцюань, Чжан Сюй, Ми Вэй, Чжао Мэнфу
11. 中国文学体裁的发展形式 Яка форма розвитку китайського літературного жанру?	诗经, 楚辞, 先秦文学, 汉赋, 唐诗, 宋词, 元曲, 明清小说 Книга пісень, Чуська поезія, До Чень література, Хан Фу, Танська поезія, Сонська поезія, Юаньська опера, Роман «Династія Мін і Цин»
12. 中国诗歌的形式 Які форми китайської поезії ви знаєте?	古体诗, 乐府, 律诗, 绝句 Архаїчні вірші, Юефу, ритмічні вірші, катрени
13. 中国著名的哲学家 Назвіть видатних китайських філософів?	孔子, 老子, 庄子, 孟子, 荀子, 董仲舒, 朱熹, 王守仁, 黄宗羲, 王夫之 Конфуций, Лаофузи, Чжуанцзы, Менгфузи, Щенфузи, Донг Чжуншу, Чжу Си, Ван Шоурень, Хуан Цзунси, Ван Фузи
14. 中国著名的诗人 Які відомих китайських поетів ви можете назвати?	屈原, 李白, 杜甫, 苏轼, 陶渊明, 王维, 陆游, 李商隐。 Цюй Юань, Ли Бай, Ду Фу, Су Ши, Тао Юаньмин, Ван Вэй, Лу Ю, Ли Шаньбинь.

Аналіз результатів анкети. Відповідаючи на запитання анкети, присвячені виявленню знань здобувачів з національної культури, тільки 16,6% виявили обізнаність у змісті досліджуваного феномену. Відповідаючи на запитання анкети більшість здобувачів не змогли відповісти на запитання, які стосувались етнічних груп, що проживають в КНР, це свідчить про те, що здобувачів не знають і культурної самобутності народів, що проживають в Китаї. Складнощі з відповідями виникали при описі особливостей національного костюму. Досить багато здобувачів 66,7%, змогли відповісти на питання присвячені національній кухні, вказати різновиди китайських чаїв, види китайської каліграфії та яка мова найбільше розповсюджена у Китаї. Труднощі виникали при відповідях на питання присвячені літературі. В основному здобувачі змогли назвати тільки одного-двох поетів. Серед філософів, які вплинули на розвиток китайської культури майже всі 93,3% назвали тільки Конфуція і тільки один здобувач знав Чжу Си, Ван Шоурень та Хуан Цзунси. Тільки 40% здобувачів змогли відповісти описати особливості традиційної китайської архітектури. Отже, спираючись на отримані результати анкети, можемо відмітити, що у тільки 20% китайських здобувачів були в повній мірі обізнані із здобутками національної культури.

Опитувальник №1

для викладачів дисциплін «Методика музичного навчання та виховання»;
викладачів виконавських дисциплін (диригування, вокал, спец. інструмент) та методистів
що є керівниками виробничої (педагогічної) практики ЗВО

Чи вважаєте Ви необхідним використання у репертуарі здобувачів творів народно-пісенної творчості? («так», «ні», «не обов'язково»)

Який на Вашу думку педагогічний та художньо-естетичний потенціал має народно-пісенна творчість для фахового удосконалення майбутнього учителя музичного мистецтва?

Які твори з народно-пісенної творчості ви розучували за останній рік зі здобувачами?

Чи є, з Вашої точки зору, використання творів народно-пісенної творчості в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва перспективним для залучення їх до національної культури?

Як Ви вважаєте, чи впливає розучування здобувачами народних пісень на активізацію інтересу до національної культури?

Чи застосовуєте Ви на своїх заняттях твори сучасних українських композиторів?

Як Ви вважаєте, розучування майбутнім учителем репертуару народних пісень вплине на рівень підготовленості до майбутньої педагогічної діяльності у школі?

Чи організовували у Вашому закладі концерти, присвячені святкуванню народних традиційних свят?

Чи організовуються у Вашому закладі театральні-музичні постановки в яких розкривається побут та культура народу?

Які твори з народного музичного мистецтва Ви знаєте і могли б виконати?

Як ви вважаєте, чи можливо вивчаючи народно-пісенну творчість взнати про етапи становлення та розвитку національної культури?

Як ви вважаєте, чи потрібно сучасному майбутньому учителю музичного мистецтва знати всі традиції та звичаї, що в давні часи побутували в народній культурі?

Чи організовували Ви культурно-просвітницькі проекти тематика яких була присвячена творчості видатних вітчизняних композиторів, педагогів, поетів, виконавців тощо?

Як Ви вважаєте, яке національно-культурне змістове наповнення може бути застосоване у процесі музично-теоретичної підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва?

В якому змістовому матеріалі, на Ваш погляд, повинен проявлятися національний аспект музично-історичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва

Як Ви думаєте, яким чином у процесі музично-виконавської підготовки можна залучати майбутніх учителів музичного мистецтва до здобутків національної культури?

Як Ви вважаєте, чи потрібно у процесі методичної підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва спиратися на матеріал, що розкриває жанрові, стилістичні та ін. особливості народного та національного музичного мистецтва?

Аналіз результатів. На основі проведеного опитування ми дійшли висновку, що викладачі фахових дисциплін усвідомлюючи необхідність залучення здобувачів до національної культури, в репертуар для розучування майже не включають твори українських композиторів. Розуміючи педагогічний та художньо-естетичний потенціал народно-пісенної творчості, в основному пропонують здобувачам розучувати твори класичної музики. Варто звернути увагу на викладачів, які є керівниками вокально-хорових колективів, оскільки саме вони долучають до загального репертуару народні пісні в обробці відомих українських композиторів. Однак, у процесі розучування пісні основна увага звертається на особливості її вокального виконання, викладачі, як правило, не розкривають перед здобувачами історію, яка відображена у пісні чи символіку образів, що закладені у змісті твору. На жаль більшість викладачів не змогла назвати найулюбленіші народні пісні, і тільки одиниці змогли виконати улюблену пісню. Отже, можна констатувати, що більшість викладачів усвідомлюючи важливість залучення здобувачів до національної культури на практиці цього майже не роблять.

Опитувальник №2

для вчителів музичного мистецтва (інтегрованого курсу «мистецтво») ЗЗСО

1. Як Ви вважаєте, що можуть розповісти про національну культуру учні 4 класу?
2. На Ваш погляд, чи цікаво учням середніх класів взнавати про здобутки національної культури?
3. Чи знаєте Ви, як зацікавити учнів народно-пісенною творчістю?
4. Яку методичну допомогу ви б хотіли отримати для того, щоб ефективно формувати національну культуру школярів?
5. Чи використовуєте ви інноваційні форми та методи навчання у процесі залучення школярів до національної культури?
6. Чи впроваджуєте ви елементи імпровізації під час розучування народних пісень?
7. На які народознавчі теми ви проводили зі школярами позакласні заходи?
8. Чи повинен, на Вашу думку, учитель проводити культурно-просвітницькі заходи присвячені видатним діячам вітчизняної культури та мистецтва?
9. Які у Вас виникають труднощі під час вивчення з учнями народно-пісенного матеріалу?
10. Які жанри народних пісень ви найчастіше використовуєте на уроках музичного мистецтва?
11. Чи можуть Ваші учні співвідносити зміст народної пісні з історичними або соціально-економічними подіями що в ній оспівано?
12. Чи знайомите ви школярів з національною культурою використовуючи для цього змістову наповнення народних пісень?
13. Як, на вашу думку, потрібно подавати інформацію учням, щоб заохотити їх більше взнавати про національну культуру свого народу?
14. Які жанри народних пісень найкраще сприймаються учнями молодших класів?
15. Які методи ви би використали, щоб зацікавити учнів підліткового віку історичними піснями та думами?
16. Чи проводите Ви на природі, весняні хороводи з учнями?
17. Скільки разів протягом навчального року ви здійснюєте інсценізації народних казок та пісень?
18. Коли до Вас на практику приходять майбутні учителі музичного мистецтва, як Ви вважаєте, чи обізнані вони з національною культурою настільки, щоб залучати до неї учнів?
19. Чи розробляли Ви сценарій до концерту присвяченому народному святу?
20. Чи знайомите Ви учнів з творами сучасних українських композиторів, твори яких не вказані у підручниках і програмах з музичного мистецтва?
21. Як Ви вважаєте, вивчення та виконання яких народних пісень може зацікавити учнів 7-8 класів? Аргументуйте будь ласка свою відповідь.
22. Чи повинен учитель музичного мистецтва опікуватися проблемою збереження та розвитку національної культури?
23. З якою літературою, статтями періодичних видань, що висвітлювали різні аспекти національної культури Ви знайомились за останні три роки?

Аналіз результатів опитування вчителів. На основі проведеного опитування ми дійшли висновку, що більшість учителів використовують на уроках народно-пісенну творчість, знайомлять учнів з різними жанрами народних пісень, розповідають про творчість видатних українських композиторів. Тобто притримуються рекомендацій наданих у програмі. Однак, якщо запитання стосувалися організації позакласних заходів, розробки сценаріїв народних свят чи проведення культурно-просвітницьких проєктів присвячених видатним діячам, творчість яких вплинула на розвиток національної культури, то більшість учителів 65% перевагу надають іншій тематиці. Тільки 35% опитуваних підтвердило свою зацікавленість у даній тематиці та бажання використовувати інноваційні методи у процесі залучення школярів до національної культури.

**Співвідношення діагностичних методів відповідно показників
підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування
національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості**

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ	ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ
МОТИВАЦІЙНО-РЕФЛЕКСИВНИЙ	ступінь обізнаності про зміст, форми, етапи, досягнення та розвиток національної культури	Вхідне тестування. Анкетування.
	наявність прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури;	Опитувальник на визначення прагнення і мотивації щодо залучення учнів до національної культури та використання на уроках народно-пісенної творчості Інтерв'ю.
	міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури.	метод асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвими цінностями; метод модифікації та оцінного судження.
ХУДОЖНЬО-КОГНІТИВНИЙ	міра усвідомлення взаємозв'язку змістової та художньо-символічної складових народно-пісенної творчості зі світоглядними, історичними, соціально-побутовими реаліями часу їх створення.	Метод «Фасилітована дискусія» Проектне моделювання
	міра здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів;	Проблемно-пошукові Ситуації вибору Метод контент-аналізу
	ступінь обізнаності у жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту.	Мозковий штурм Музичні тести
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ	ступінь прояву ціннісних орієнтацій студента при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народної пісні;	Аналітико-синтетичний метод С. Френе (адаптований), що полягає у сприйнятті тексту як пошуку смислу.
	прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні	Метод вербальної інтерпретації емоційно-образного змісту музичного твору. Метод «сторітелінгу»

	відповідно до її ціннісно-змістового наповнення;	
	міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва у розробці та втіленні емоційного фону уроку.	«Методичний трикутник» (адаптований за методикою О. Декролі). Метод порівняння за подібністю та відмінністю.
ТВОРЧО-ДІЯЛЬНІСНИЙ	ступінь здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з народно-пісенною творчістю;	Метод аналізу та вирішення проблеми за допомогою завдання «Дерево прийняття рішень» (Роджер Ла Рус, Річард Релі.
	міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національного культури.	SMART метод
	ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою	Метод «моделювання навчально-педагогічних ситуацій»

Таблиця 3.

Приклад обчислювань результатів підготовленості здобувачів за Kf (1234)

ПІБ	n ₁	n ₂	n ₃	∑n	Kf ₁	Рівні
1. Здобувач	1	2	1	4	1,3	низький
2. Здобувач	2	3	1	6	2	середній
3. Здобувач	3	2	3	8	2,6	високий

ВХІДНЕ ОПИТУВАННЯ

Здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво);
025 Музичне мистецтво

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Рік навчання, вступили після музичної школи/ закладу загальної середньої освіти / музичного училища.

Мета діагностики: виявлення ступеня обізнаності студентів щодо змісту, форм, етапів розвитку національної культури, досягнень видатних особистостей, творчисть яких вплинула на розвиток національної культури.

Дайте оцінку своїм знанням та художньо-проектним умінням. Для цього треба використати шестибальну шкалу: де від 1 до 2 балів – маю труднощі в оцінці особистих знань /умінь; від 3 до 4 – маю окремі уявлення щодо цих знань / умінь; від 5 до 6 – знаю / умію).

№	Самооцінка студентами знань щодо національної культури	Самооцінка знань/умінь	
		діагностування	
		самооцінка	оцінка сп.
1.	Вільно оперуєте інформацією пов'язаною з основними формами національної культури		
2.	Знаєте функції національної культури		
3.	Можете пояснити сутність ключових понять, які презентують національну культуру «народ», «нація», «культура», «культура особистості», «національна культура особистості»		
4.	Можете розповісти про особливості та самобутність української культури		
5.	Знаєте традиції та звичаю народу		
6.	Обізнані у новітніх тенденціях розвитку національної культури		
7.	Можете назвати матеріальні та духовні цінності національної культури		
8.	Здатні розтлумачити такі поняття як «народна культура», «загальнолюдська культура», «етнічна культура» «національна культура»		
9.	Володієте знаннями про становлення та розвиток української музичної культури		

10.	Обізнані з творчістю українських композитиві та можете цікаво розповісти про їх творчий шлях		
11.	Знаєте жанрову класифікацію народно-пісенної творчості		
12.	Обізнані з історією становлення української нації та української культури		
13.	Здатні самостійно розробити сценарій культурно-просвітницького заходу, присвячений розкриттю національна культура народу		
14.	Обізнані з творами українського фольклору		
15.	Спроможні добирати якісний музичний, літературний, історичний та художній матеріал, для створення цікавого уроку, присвяченого національній культурі.		
16.	Здатні зацікавити інших матеріалом, в якому висвітлюються календарно-обрядові свята		
17.	Можете спрямовувати діяльність одногрупників (учнів) на розробку та втілення мистецького проекту присвяченому розкриттю національної культури народу.		
18.	Здатні знаходити, обробляти та критично аналізувати інформацію з культурологічних, етнографічних, історичних, мистецькознавчих, літературознавчих та педагогічних джерел задля створення цілісної концепції уроку музичного мистства		
19.	Спроможні знаходити ефективні засоби інтеграції навчального матеріалу у процесі розкриття художнього змісту народної пісні		
20.	Здатні здійснити аналіз жанрово-стилістичних особливостей народних музичних творів		

Аналіз результатів. Після проведеного вхідного опитування можемо зробити висновок, що більшість студентів 80%, оцінили рівень своїх знань з національної культури на 3-4 бали. В основному це стосувалося питань, які виявляли здатність тлумачити поняття «народна культура» «етнічна культура» тощо. Більш складними для студентів були питання, що виявляли знання функцій національної культури, обізнаністю з історією розвитку культури народу, з жанровою класифікацією народних пісень. Відповідаючи на означені запитання студенти 73,3% студентів оцінило свої знання на 1-2 бали. Варто відмітити, що 16,7% студентів оцінили свої знання за всіма питаннями на 5-6 балів. В основному це були здобувачі, які поступили в університет після музичного коледжу. Після проведення вхідного опитування, протягом подальшого навчання свостерігачі та викладач, виявляли рівень обізнаності студентів за вищевказаними питаннями. Порівнюючи отримані результати, можемо констатувати, що більшість студентів 60% поставили собі завишені бали; 30% студентів здійснили адекватну своїм знанням та здатностям самооцінку. Однак були й такі студенти, близько 10%, які недооцінили рівень своєї обізнаності. Таким чином, можемо констатувати, що більшість студентів вважало свої знання достатніми, однак після додаткової перевірки спостерігачами, усвідомили поверхневність оцінення своїх знань.

**Планшет для завдання «Покер критеріїв»
СПІВВІДНЕСЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ІНТЕРЕСІВ З
ІНТЕРЕСАМИ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**

The worksheet is a light blue rounded rectangle. In the center is a larger, light beige rounded rectangle labeled **ОСНОВНІ** (Main). Inside this central area are five white shapes: a rectangle at the top, a rectangle at the bottom, a vertical rectangle on the left, a vertical rectangle on the right, and a central oval. Surrounding the central area are eight light beige rectangular boxes, four on each side, labeled **ДРУГОРЯДНІ** (Secondary).

Додаток Д.

Таблиця 1.

**Діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва
за мотиваційно-рефлексивним критерієм**

№	Показники	Рівні					
		Низький (індиферентний)		Середній (наслідувальний)		Високий (продуктивний)	
		здобув.	%	здобув.	%	здобув.	%
1	ступінь обізнаності про зміст, форми, етапи, досягнення та розвиток національної культури	20	66,7	8	26,6	2	6,7
2	прагнення до оволодіння фаховими компетентностями для збереження та подальшого розвитку національної культури;	22	73,3	7	23,3	1	3,4
3	міра особистісно-ціннісного ставлення до народно-пісенної творчості як до засобу формування національної культури особистості.	18	60	9	30	3	10
	Середній показник	20	66,6%	8	26,6%	2	6,7%

Таблиця 2.

**Діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва
за художньо-когнітивним критерієм**

№	Показники	Рівні					
		Низький (індиферентний)		Середній (наслідувальний)		Високий (продуктивний)	
		здобув.	%	здобув.	%	здобув.	%
1	міра усвідомлення взаємозв'язку змістовного та художньо-символічного складників народно-пісенної творчості зі світоглядними уявленнями, історичними процесами та соціально-побутовими традиціями	18	60	9	30	3	10
2	міра здатності до диференційованого вибору навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей та життєвого досвіду учнів.	17	56,6	9	30	4	13,3
3	ступінь обізнаності в жанровій різноманітності народно-пісенної творчості та особливостях художньо-образного змісту.	23	76,6	5	16,7	2	6,7
	Середній показник	19	63,3%	8	26,6%	3	10%

Таблиця 3.

**Діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва
за емоційно-образним критерієм**

№	Показники	Рівні					
		Низький (індиферентний)		Середній (наслідувальний)		Високий (продуктивний)	
		здобув.	%	здобув.	%	здобув.	%
1	якість розкриття ціннісних та світоглядних орієнтацій народу при здійсненні художньо-педагогічного аналізу народно-пісенної творчості.	20	66,7	9	30	1	3,3
2	прояв здатності до розкриття емоційно-образного змісту народної пісні та оригінальність вербально-виконавської інтерпретації пісні відповідно до її ціннісно-змістового наповнення	19	63,3	8	26,6	3	6,7
3	міра здатності до інтеграції різних видів мистецтва в процесі емоційно-образного налаштування учнів до сприймання народної пісні	21	70	7	23,3	2	6,7
	Середній показник	20	66,6	8	26,6	2	6,7

Таблиця 4.

**Діагностика рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва
за творчо-діяльнісним критерієм**

№	Показники	Рівні					
		Низький (індиферентний)		Середній (наслідувальний)		Високий (продуктивний)	
		здобув.	%	здобув.	%	здобув.	%
1	ступінь здатності студентів до доцільного вибору методів та прийомів у процесі ознайомлення учнів з національною культурою засобами народно-пісенної творчості	18	60	10	33,3	2	6,7
2	міра здатності до творчого проектування уроків музичного мистецтва у контексті залучення учнів до національної культури	16	53,3	12	40	2	6,7
3	ступінь здатності щодо організації творчої взаємодії учнів у процесі ознайомлення з національною музичною культурою	20	66,6	9	30	1	3,3
	Середній показник	18	60	10	33,3	2	6,7

Модифіковане інтерактивне опитування-гра «Бінго»

<p>1) Любить читати книжки вітчизняних письменників.</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>11) Знає народні прислів'я та приказки</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>2) Знає як називаються усі елементи народного костюму.</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>12) Ходив на екскурсію в краєзнавчий музей</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>3) Приймав участь в інсценізації народного обряду.</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>13) Може заграти мелодію народної пісні на інструменті</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>4) Може повністю заспівати народну пісню</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>14) Співав у хорі (ансамблі) народні пісні</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>5) Любить слухати твори сучасних українських (китайських) композиторів</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>15) Був організатором або учасником народного свята.</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>6) Слухав оперу українського композитора</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>16) Вміє приготувати національні страви</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>7) Створював власними руками вироби декоративно-прикладного мистецтва</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>17) Читав твори відчинених філософів</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>
<p>8) Знає народний обряд та може про нього розповісти</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>	<p>18) Може прочитати на пам'ять вірш вітчизняного поета</p> <p>Ім'я/</p> <p>Відповідь:.....</p>

Теми для проведення і інтерактивного діалогу

Жанри народних пісень	Народний костюм
Народні пісні-хороводи	Національна музика
Декоративно-прикладне мистецтво	Українські письменники
Автори українських хорових творів	Українські філософи
Калаленарні свята	Українські поети
Кіномистецтво	Історичні пісні (думи)
Національні українські опери	Українські сучасні співаки/групи
Вітчизняні художники	Українська міфологія
Народні інструменти	Українські літературні твори
Українські видатні педагоги	Українські народні танці
Що ви знаєте про кобзарів?	Народні казки
Назви календарно-обрядових зимових свят	Пісні-веснянки
Українські композитори	Українські приказки
Національна символіка	Українські легенди
Вітчизняні піаністи	Українські Оперні співаки

Опрацьовані жанри народних пісень

Пісні про любов	关于爱情的民歌有 Народні пісні про любов
<p>«Ой чий то кінь стоїть»; «Цвіте терен»; «Несе Галя воду, коромисло гнеться» «В чистім полі криниченька» «Добрий вечір дивчино, куди йдеш?»; «Дівчинонька по гриби ходила»; «Зашуміла ліщинонька»; «Коло млина, коло броду»; «Летів плашок понад воду»; «Ой не цвіти буйним цвітом»; «Ой летіла горлиця»; «Не всі тії сади цвітуть»; «Ой коли б то вечір»</p>	<p>《月亮升起来》 Сходить місяць; 《阿里山的姑娘》 Дівчина з гори Алі; 《掀起你的盖头来》 Підніміть свій хіджаб 《忠实的心想念你》 Вірне серце сумує за тобою 《山丹红花开》 Червоний цвіт цвіте 《月下情歌》 Пісня про любов під місяцем 《你送我一枝玫瑰花》 Ти подарував мені троянди 《妹想同哥说句话》 Сестра хоче поговорити з братом 《燕子双双远飞行》 Ластівки летять у далечинь 《绣球飞过坡》 Гортензія летить над схилом 《一杯美酒》 Один келих смачного вина 《小河淌水》 Невеличка річечка тиче</p>
Трудові пісні	关于劳动的民歌有 (народні трудові пісні)
<p>«Брала дівка льон»; «Женчикок, бренчикок»; «Ой ходив чумак»; «Іхали чумаки та із України»; «Гей ну те Ковалі»; «Та орав мужик край дороги»; «Ой пряду, пряду»; «Ой ти лану, ланочку, скажи мені правдочку»; «Чи дамо полю волю, а рукам спокою?»; «У неділю поранесенько».</p>	<p>《十绣歌》 Пісня про вишивку 《收割歌》 Пісня про урожай 《犁地歌》 Пісня про оранку 《打场歌》 Заспіваймо пісню 《劳动者之歌》 Пісня робітника 《采棉歌》 Пісня про збір бавовни 《劳动号子》 Пісня трудівників 《十二月劳动歌》 Груднева трудова пісня 《草原牧歌》 Степові пастирські пісні 《劳动畅想曲》 Праця</p>
Колискові пісні	关于摇篮曲 колискові пісні
<p>«Ой ходить сон, коло вікон»; «Котику сіренький»; «Ой люлі люлі, прилетіли гулі»; «Сонце сідає, ніч наступає»; «Повішу я колисочку»; «Гойда, гойда-гой, ніченька іде»; «Льон збирала, доленьку прохала»; «Ой спи дитя в колисочці»; «Колисала я, колисала я дитиноньку маленьку»; «А-а, люлі спатки»</p>	<p>《东北摇篮曲》 Колискова пісня в північно-східному Китаї 《月光光》 Місячне світло світить 《心肝宝贝》 Дитинонька 《摇团仔歌》 Заколишу дитину 《催眠歌》 Гіпнотична пісня 《我家宝宝睡着了》 Моя дитина спить 《儿睡觉觉》 Дитина спить 《呼噜来》 Хропіння 《婴婴困》 Дитина заснула</p>
Пісні до свят	关于节日庆典 (Народні пісні до свят)
<p>«Добрий вечір пане господарю»; «До Святого миколая»; «Нова радість стала»; «А вже весна красна»; «Зелене жито зелене, хороші гості у мене»; «Старий рік минає, новий наступає»; «Щедрик, щедрик, щедрівочка» «Нова радість стала».</p>	<p>《火把节的火把》 Смолоскипи на Фестивалі факулів 《泼水歌》 Пісня про бризки води 《遍插茱萸少一人》 На одну людину меньше 《今天是你的生日》 Сьогодні твій день народження 《烛光里的妈妈》 Мама при свічках 《九月九的酒》 Вино на 9 вересня 《十五的月亮》 Місяць 15-го серпня 《敬酒歌》 Застольна пісня (тост).</p>

Визначення науковцями поняття «національна культура»

ВИЗНАЧЕННЯ	ДЖЕРЕЛО
<p>Національна культура - це синтез цінностей, створених різними соціальними групами людей, її своєрідність та оригінальність виявляється в духовній сфері, перш за все у мові, літературі, музиці, живописі, філософії, традиціях, релігії. Вона є необхідною умовою набуття етнічною спільністю рис нової якості - національної консолідації. Саме у культурі, передусім духовній, забезпечується гарантія історичного буття, національної ідентичності, процес подальшого національного розвитку (С.16)</p>	<p>Історія української культури: Курс лекцій (під загальною редакцією доктора історичних наук С. О. Костишевої. – К.: ІВЦ „Видавництво „Політехніка”, 2010. – 334 с.)</p>
<p>Національна культура – це осмислення місця нації у загальному процесі розвитку людства, а для українського народу – історичне відкриття, яке утверджує його як самодостатню структуру у співдружності етнічних спільностей і визначає належне місце, роль і значення в історичному контексті (С.4).</p>	<p>Історія української культури: Навчально-методичні матеріали до вивчення дисципліни для студентів денної форми навчання усіх спеціальностей / Уклад.: Костишева С.О., Боєва С.Ю., Махінко А.І. – К.: НТУУ «КПІ», 2014. – 98 с</p>
<p>Національна культура – сукупність матеріальних та духовних цінностей нації, а також основних способів взаємодії з природою та соціальним оточенням, що застосовуються нею (с.99)</p>	<p>Герчанівська П. Е. Культурологія: термінологічний словник. Київ.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2015. – 439.</p>
<p>Національна культура - це поєднання загальнолюдського та етнічно неповторного, національно особливого. На етапі становлення націй в їх культурі домінувало національно особливе (с.23)</p>	<p>Історія української культури: підручник. В. О. Лозовий, Л.В. Анучина, Л. В. Стасевська О. А. Уманець; за ред В. О. Лозового . Харків.: Право, 2013, с. 368.</p>
<p>Національна культура є передусім особливою сферою, певним простором спілкування, що об'єднує індивідів і реально існує завдяки набуттю деякими культурними явищами загального значення незалежно від того, на якій регіональній основі вони виникли. З-поміж об'єднувальних чинників одні (наприклад, етнокультура) є більш сталими, інші (твори професійного мистецтва, інтелектуальна культура) весь час перебувають у русі.</p>	<p>Русин М. Ю., Огородник І. В. та ін. Історія української філософії Навчальний посібник / К. : ВПЦ "Київський університет", 2008.- 591</p>
<p>«Национальная культура - выступает синтезом культур различных социальных слоев и групп соответствующего общества, нации. Характеризуется единством территории, государственностью, общностью экономической жизни. Совокупность обыденных и специализированных областей культуры национальной общности, представляет собой социальную, территориальную, экономическую, лингвистическую общность людей, имеет сложную социальную структуру и государственно-политическую организацию».</p>	<p>Большой толковый словарь по культурологии Статьи на букву "Н" (часть 1, "НАБ"- "НЕП") Источник: http://cult-lib.ru/doc/dictionary/culturology-dictionary/fc/slovar-205-1.htm#zag-824</p>

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ДИТЯЧИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ-ІГОР ВІДПОВІДНО ДО ЖИТТЄВИХ ЦІННІСНОСТЕЙ	
ВІДНОШЕННЯ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН ТА ПТАХІВ	
«Котик Мурчик», «Зайчик і Бурчик» «У дзбаночку молочко», «Журавель» «Гей, Сірко», «Біла квочка», «Іде коза рогата», «Качка йде», «Я коза», «Зайчику», «Ой рано раненько». «Господарство», «Пташка маленька»	《两只老虎》 «Два тигри» 《小燕子》 «Маленька ластівка» 《小兔乖乖》 «Маленький кролик» 《大公鸡》 «Великий півень» 《小花猫》 «Кошеня» 《数鸭子》 «Полічи качок» 《黑猫警长》 «Чорний кіт шериф» 《蜗牛与黄鹂鸟》 «Равлик та іволга»
ПОВАГА ДО ПРИРОДИ (польові квіти, жито, пшениця, вода, дерева, лісові тварини, і. т. і.)	
«Розлилися води», «Іди іди дощику», «При долині мак», «Перепілочка» «Ой у полі жито» «Встала весна», «Сонечко, сонечко» «Ой чого ти метелику», «Ми дзвіночки», «Про льон» «Диби-Диби», «Шум» «У вешневому садку» «А вже весна» «Щебетали горобці», «Голуб-голубочок» «Павук сірий», «Гоп-скок»	《种太阳》 «Вид сонця» 《小草》 «Трава» 《春天在哪里》 «Де весна» 《兰花草》 «Трава орхідеї» 《青青河边草》 «Блакитна трава біля річки» 《牵牛花》 «Іпомеї» 《春天花开》 «Цвітуть весняні квіти» 《小星星》 «Маленькі зірочки» 《小树叶》 «Дрібне листя» 《大风车》 «Вітряк» 《外婆的澎湖湾》 «Затока бабусина»
ПОВАГА ДО ПРАЦІ	
«Печу, печу, хлібчик», «Вийшли в поле косарі», «Галя маленька», «Дроворуби», «Шевчик», «Коваль», «Косарі молоді», «Ой до схід сонця», «Бондар», «Два півники»	《拔萝卜》 «Урожай моркви» 《菜蘑菇的小姑娘》 «Маленька дівчинка з грибами» 《卖报歌》 «Продаж газетних» 《包饺子》 «Зробіть вареники» 《卖汤圆》 «Продаж клейких рисових куль»
ПОВАГА ДО БАЛТЬКІВ ТА БАТЬКІВЩИНИ	
«Старий батько», «Шумить гуде сосонька», «Сива шапка» «Ой ходить Іванко»	《我的祖国祝福你》 «Моя батьківщина благословить вас» 《我的好妈妈》 «Моя добра мама» 《世上只有妈妈好》 «На світі добра тільки мати» 《我有一个好爸爸》 «У мене хороший тато»

Невелика річка тече (Лірична пісня)

小河淌水

云南民歌
时乐蒙编曲
黎英海伴奏

Moderato andante

The piano introduction is in 4/4 time with a key signature of two flats. It features a series of five-measure phrases in the right hand, each starting with a grace note and a five-finger roll. The tempo is marked 'Moderato andante' and the mood is 'dolce'. The piece concludes with a 'rit.' (ritardando) marking.

The first system of piano accompaniment includes a vocal line with two lyrics: '1. 哎' and '2. 哎'. The piano part features a 'rit.' marking and a section with a '6' (six-finger) roll. The tempo is marked '8va'.

The second system contains the vocal melody with the lyrics: '月亮出来亮汪汪，亮汪汪，想起我的阿' and '月亮出来照半坡，照半坡，望见月亮想'. The piano accompaniment includes a 'p' (piano) dynamic marking.

(1)

Колискова (Колискова пісня)

摇 篮 曲 辽 宁 民 歌
郑建春填词编曲

1=F $\frac{2}{4}$
慢而轻唱

(6 5 3 5 | 6 - | 6 5 3 6 | 5 - | 3. 5 3 2 | 1. 6 1. 6 |
5 3 2 | 2 1 6̇ | 5 -) | 1. 1. 1. 6̇ | 5 1 1 |
1 月 儿 明, 风 儿 静,
(1. 2 | 5 5 6 5)
2 夜 空 里, 卫 星 飞,
3 报 时 钟, 响 叮 咚,

5 6 i 6 5 3 | 5 3 2 2 | 2 5 5 | 2 3 2 1 |
树 叶 儿 遮 窗 棂 啊, 蜡 蜡 儿 叫 铮 铮,
唱 着 那《东 方 红》 啊, 小 宝 宝 睡 梦 中,
夜 深 人 儿 静 啊, 小 宝 宝 快 长 大,

1 6 3 3 2 1 1 6 | 5 5- | 6 1 5 6 1. 2 |
好 比 那 琴 弦 儿 声 啊, 琴 声 儿 轻,
飞 上 了 太 空 啊, 骑 上 那 个 月 儿
为 祖 国 立 大 功 啊, 月 儿 那 个 明,

3 2 1 2 5. 3 | 2 3 3 5 6 | 2 7 6 | 6 5 3 5 6. 5 |
调 儿 动 听, 摇 篮 轻 摆 动 啊, 娘 的 宝 宝
跨 上 那 个 星, 宇 宙 任 飞 行 啊, 娘 的 宝 宝
风 儿 那 个 静, 摇 篮 轻 摆 动 啊, 娘 的 宝 宝

6 5 3 6 5 | 3 5 3 2 1 6 1 6 | 5 3 2 2 1 6 | 5 - :||
闭 上 眼 睛, 睡 了 那 个 睡 在 梦 中 啊。
立 下 大 志, 去 攀 那 个 科 学 高 峰 啊。
睡 在 梦 中, 微 微 地 露 了 笑 容 啊。

渐慢

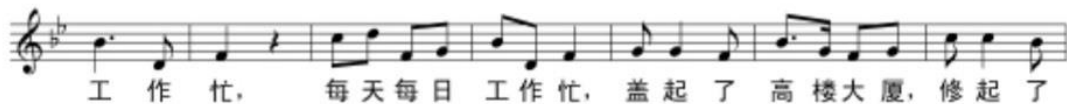
6 5 3 5 6. 5 | 6 5 3 6 5 | 3 5 3 2 1 6 | 5 3 2 2 1 6 | 5 - ||
母(哼音)。

Ми, працівники, маємо владу (Трудова пісня)

咱们工人有力量

稍快 活泼 愉快地

马 可词曲
吉聿制谱

Додаток 3.

Таблиця 1.

**Порівняльна таблиця результатів отриманих на констатувальному та
поточних зрізах в експериментальній групі (ЕГ)**

Критерії	Низький (індиферентний)				Середній (наслідувальний)				Високий (продуктивний)			
	Констат-й. зріз		поточний зріз		Констат-й зріз		поточний зріз		Констат-й. зріз		поточний зріз	
	к.ст.	%	к.ст.	%	к.ст.	%	к.ст.	%	к.ст.	%	к.ст.	%
Мотиваційно- рефлексивний	20	66,6	9	33,3	8	26,6	15	50	2	6,7	5	16,6
Художньо- когнітивний	19	63,3	8	26,6	8	26,6	17	56,6	3	10	6	20
Емоційно-образний	20	66,6	6	20	8	26,6	16	53,3	2	6,7	6	20
Творчо-діяльнісний	18	60%	3	10	10	33,3	19	63,3	2	6,7	8	26,6

**Список публікацій за темою дисертації,
відомості про апробацію результатів дисертації**

1. Чен, Хань. (2017) Художньо-образне сприймання творів мистецтва як основа розвитку майбутніх викладачів вокалу. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 1, 244-248.

2. Чен, Хань. (2019). Поняття національної культури особистості в контексті сучасної музично-педагогічної освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1-2, 294-305.

3. Чен, Хань. (2020). Методична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9 (103), 485-495.

4. Чен, Хань. (2020). Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народної пісні. *The scientific heritage*, 45, р. 6, (Budapest, Hungary), 67-71. Режим доступу: <https://www.scientific-heritage.com/wp-content/uploads/2020/09/VOL-6-No-45-45-2020.pdf>

5. Чен, Хань. (2017). Осягнення пісенного фольклору як шлях формування естетичних цінностей студентів. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези III Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (Одеса 13-14 жовтня 2017 р.)*. Т. 2, сс. 89-91.

6. Чен, Хань. (2018). Методи роботи над художньою образністю народної пісні в процесі ознайомлення школярів з фольклором. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 12-13 жовтня 2018 р.)*. Т. 2, сс. 118-120.

7. Чен, Хань. (2019). Особенности изучения будущими учителями музыкального искусства народных песен Чаошена. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези IV Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 17-18 жовтня 2019 р.)*. Т. 2, сс. 114-118.

8. Чен Хань (2019) Когнітивний компонент підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування народно-пісенної творчості в педагогічній діяльності. *Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь 7-9 листопада 2019 року)*, сс. 164-167.

9. Cheng, Han. (2020). The Role of National Music Education in Cultivating Students' National Cultural Quality. *Scientific research of the SCO countries: synergy and integration: materials of the International Conference - Reports in English (April 10, 2020. Beijing, China PRC)* pg. 85-92.

Видання китайською мовою:

10. 成 涵. (2016). 广西民歌在当代音乐创作中的运用探析. 西江文艺. [Чен, Хань.(2016). Аналіз застосування народних пісень Гуансі в створенні сучасної музики. Ж. Сіцзян Література і мистецтво, сс. 70.]
11. 成 涵. (2016). 浅谈潮汕方言歌曲生存现状与传承发展. 音乐时空. [Чен, Хань. (2016). Статус-кво, успадкування та розвиток народних пісень в районі Чаошан. Ж. Музыка час і простір, сс.40-41.]
12. 成 涵. (2016). 关于声乐教学模式的创新与改革探讨. 艺术科技[Чен, Хань (2016). Інноваційна модель вокального навчання відповідно до нової реформи викладання вокальної музики. Ж. Художні технології, сс. 345.]
13. 成 涵. (2016). 刍议声乐教学中的声乐表演艺术. 大观. [Чен, Хань (2016). Про мистецтво вокалу у викладанні вокальної музики. Ж. Грандіозний вид, сс. 57-58.]
14. 成涵. (2016). 声乐演唱和钢琴伴奏的融合. 通俗歌曲. [Чен, Хань. (2016). Злиття вокального співу та фортепіанного супроводу. Ж. Популярна пісня. сс. 49-50.]
15. 成涵. (2017). 广西高校东盟音乐声乐课程的探究. 中国文艺家. [Чен, Хань (2017). Дослідження народних пісень АСЕАН в університетах провінції Гуансі. Ж «Китайський художник», сс.203-205.]
16. 成 涵. (2018). 论桂林龙船歌的文化价值. 艺术殿堂. [Чен, Хань. (2018). Культурна цінність пісень-човнів-драконів Гуйлінь. Ж. «Палац мистецтв», 3, сс.57-58.]
17. 成 涵. (2018). 高等学校音乐教育中的民族音乐文化传承. 丝路艺术. [Чен, Хань (2018). Вивчення національної музичної культури в музичній освіті у коледжах і університетах. Ж. Мистецтво шевкового шляху, 4, сс. 174.]
18. 成 涵. (2017) 声乐理论基础教程. 吉林大学出版社. 普通高等教育第十三个"中华人民共和国经济社会发展五年规划"教材.声乐学习与教学（第 2 章）（16-36 页）.歌唱的发音、发声理论（第 3 章）（37-64 页）.歌唱的语言（第 7 章）（105-125 页）. [Чен, Хань (2017). Основи теорії вокалу. Видання університету Цзілінь. Підручник тринадцятого «П'ятирічного плану економічного та соціального розвитку Китайської Народної Республіки» для загальної вищої освіти. Вен Лін (гол. Ред.) Вокальне навчання і викладання (Гл. 2.). (с. 16-37); Теорія вокального виконавства (Гл. 3.). (с. 37-65); Особливості виконання вокальних творів на різних мовах (Гл. 7.), (с. 105-125).

Апробація результатів дослідження

«Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2017); «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2018); «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2019).

«Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2017);

«Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя» (Мелітополь, 2019); «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (Умань, 2019);

«Scientific research of the SCO countries: synergy and integration» (Beijing, China PRC, 2020).

ОДЕСЬКА МІСЬКА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ ТА ТУРИЗМУ

КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА №4 М.ОДЕСИ»
вул. Краснослобідська, 63, м. Одеса, 65006, Україна
Тел.: (048)720-08-84, (048)720-00-37
e-mail: kozakfolk@gmail.com

ODESSA CITY COUNCIL
DEPARTMENT OF CULTURE AND TOURISM

COMMUNAL NON SCHOOL
EDUCATIONAL INSTITUTION
«CHILDREN'S MUSIC SCHOOL №4
IN ODESSA»
63 Krasnoslobodskaya str, Odessa, Ukraine, 65006
tel.: (048)720-08-84, (048)720-00-37
e-mail: kozakfolk@gmail.com

25.05.2020 № 01-11/57
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження в освітній процес комунального позашкільного навчального закладу «Дитяча музична школа №4 м. Одеси» результатів дисертаційного дослідження аспірантки Чен Хань «Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості» за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

На базі ДМШ № 4 м. Одеси впродовж 2018-2019 років здійснювалася апробація авторської методики Чен Хань, розробленої відповідно до теми дисертаційного дослідження. Ознайомлення із музично-педагогічним та культурно-просвітницьким інструментарієм запропонованої методики відбувалося у процесі занять у класах народного вокалу та фольклорного ансамблю «Цветень» під час проходження Чен Хань асистентської практики.

Суть запропонованої методики, яка перевірялася в реальних умовах навчального процесу, полягала в перевірці готовності студентів, майбутніх учителів музичного мистецтва, ефективно впливати на формування національної культури учнів.

Результати впровадження авторської методики дозволили зробити висновок, що запропоновані Чен Хань педагогічні умови підготовки молодих педагогів-музикантів під час проходження педагогічної (виробничої) практики, вплинули не тільки на ознайомлення з найціннішими знаннями національної культури, а й на стійку потребу цікавитися культурою свого народу, досліджувати і розвивати її, і найголовніше – уміти передавати своє захоплення учням.

Серед низки педагогічних умов варто виокремити такі: створення сприятливого психологічного клімату для усвідомлення власної причетності до

здобутків національної культури; активізація художньо-образного мислення з метою пошуку інтегративних зв'язків між різними напрямками народної творчості; спонукання до емоційного переживання художнього образу народної пісні через стимули, що пробуджують індивідуальний світ образів; цілеспрямоване застосування інноваційних форм музично-просвітницької діяльності для залучення учнів до народно-пісенної творчості.

Отримані результати доводять доцільність впровадження означеної методики у підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки учні, які навчаються у вчителів здатних зацікавити фольклорними творами, передати поетичний та художньо-образний зміст народної пісні, розкрити символіку метафоричної мови народу, відзначаються підвищеною активністю, емоційністю, шанобливим ставленням до здобутків національної культури, зокрема народно-пісенної.

Довідка дана за місцем вимоги.

Директор
Заслужений працівник
культури України

[Handwritten signature]
С.І. Літвінов

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

"ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО"

65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, факс: (048) 732-51-03

E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 02.07.2020 № 839/24/1
на № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження в освітній процес Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського» результатів дисертаційного дослідження аспірантки
Чен Хань «Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до
формування національної культури школярів засобами народно-пісенної
творчості» за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)**

На базі ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» впродовж 2017-2020 років аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії Чен Хань здійснювала дослідження з проблеми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

В освітній процес факультету музичної та хореографічної освіти впроваджено наукові результати дисертаційного дослідження та апробовано розроблену Чен Хань методику підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. З авторською методикою ознайомились здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальностями 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 025 Музичне мистецтво у процесі вивчення навчальних курсів: «Історія української музики», «Теорія і методика музичної освіти» та під час проходження педагогічної (виробничої) практики на уроках з музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Здійснений дисертанткою аналіз наукової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження дозволив обґрунтувати компонентну структуру, складовими якої є: мотиваційно-ідентифікаційний, художньо-операційний, емоційно-ціннісний, творчо-практичний

Чен Хань розроблено організаційно-методичну модель підготовки майбутніх учителів музики до формування національної культури школярів, яка спирається на поліпарадигмальну основу мистецької освіти і складається з трьох

блоків: *методологічно-проектувального, формувально-технологічного, контрольно-оцінювального.* У методологічно-проектувальному блоці вказані методологічні підходи та художньо-педагогічні принципи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів. Формувально-технологічний блок висвітлює алгоритм проведення поетапної методики із застосуванням відповідних педагогічних умов, методів, організаційних та навчальних форм для ефективного впливу на формування кожного з компонентів. Варто відмітити, що кожна наступна педагогічна умова доповнювала попередню, такий цілісний педагогічний вплив на здобувачів створював сприятливе середовище навчання. У контрольно-оцінювальному блоці запропонованої моделі зазначені відповідні критерії та показники, за допомогою яких здійснюється моніторинг рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

У розробленій авторської методиці, варто відзначити дієвість доцільно підбраного Чен Хань методичного інструментарію, що скрадався з комплексу методів, які позитивно вплинули на процес формування структурних компонентів підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості. Серед комплексу методів варто відмітити такі: асоціативних зв'язків між художнім змістом народної пісні та життєвим досвідом; емоційно-ціннісного впливу; ціннісної інтерпретації образного змісту народної пісні; музично-інтонаційного та художньо-словесного вираження вражень; театралізації та сюжетно-рольової музичної творчості; катарсичного сприймання музичного твору; зіткнення суджень; експресивно-педагогічного впливу; модифікації.

Результати експерименту засвідчили ефективність авторської методики і показали значну динаміку рівня підготовленості майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів, у порівнянні з результатами констатувального експерименту.

Верифікація результатів експериментального дослідження за критерієм Фішера засвідчила, що отримане емпіричне значення F^* знаходиться в зоні значущості. Отримані експериментальні дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність розробленої дослідницею методики.

Про результати впровадження експериментальної методики повідомлялося на розширених засіданнях кафедри музичного мистецтва і хореографії.

Проректор з наукової роботи

Койчева Т.І., доктор педагогічних наук, професор

Завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії

Реброва О.Є., доктор педагогічних наук, професор

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«БІЛГОРОД-ДНІСТРОВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»

67700, м. Білгород-Дністровський, вул. Пушкіна, 17 тел 2-22-02 факс 3-33-61,
E-mail: bd_uch@ukr.net <http://bdpu.od.ua/>
р/рUA238201720344290001000078118, МФО 820172, код 35657567 ГУДКСУ в Одеській області

30.06.2020 № 240

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Чен Хань

«Методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва
до формування національної культури школярів
засобами народно-пісенної творчості»

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

В освітній процес Білгород-Дністровського педагогічного коледжу впродовж 2018-2020 років (протокол засідання педагогічної ради №17 від 15.06.2020) було впроваджено розроблену Чен Хань методику підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів засобами народно-пісенної творчості.

Сутність означеної методики, яка застосовувалась в реальних умовах освітнього процесу, полягала у визначенні національного аспекту музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, використанні ефективного педагогічного інструментарію формування національної культури студентів.

Ознайомлення майбутніх учителів музичного мистецтва із здобутками національної культури, самобутністю народно-пісенної творчості українського народу відбувалось в художньо-комунікативному середовищі через різноманітні активні форми художньо-педагогічного спілкування процесі вивчення таких дисциплін: «Українська музична література», «Українська народна творчість», «Методика музичного виховання», класах хорового диригування та постановки голосу. Використання здобутих студентами культурологічних та фахово-методичних знань відбувалось в процесі педагогічної практики закладах загальної середньої освіти.

Цінність авторської методики Чен Хань полягає у підготовці кваліфікованих педагогів обізнаних з особливостями становлення національної культури, зразками народної творчості, здатних виявити нерозривність процесу творення національної культури у зв'язку

фольклорних творів з філософією, літературою, музикою, образотворчим мистецтвом та концептуально осмислити базові принципи і основні напрямки формування національної культури школярів.

Перевірка запропонованої методики показала, що означені художньо-педагогічні принципи, педагогічні умови і методи забезпечують оптимальний перебіг процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до формування національної культури школярів та є перспективним напрямком музично-педагогічної освіти.

Директор коледжу

В.М.Герасименко